

els indrets de Catalunya; purificant l'administració pública; guanyant llocs d'honor per a que tinguin lo que's mereixen nostres idees; tot això i sempre ab major dalè, fins a arribar al platejament complert i franc del Catalanisme" (47). I a Terrassa es ratificava l'acord amb les següents paraules: "La Assamblea ratifica lo acordat a Reus referent a la intervenció del Catalanisme en la política activa prenent part en les lluites electorals com a medi pera conseguir la aplicació total y complerta de les Bases de Manresa; mes declara que, aprofitant els fets d'experiència que han resultat dels successos polítics i socials ocorreguts d'ensà de la Assamblea de Reus, no sols protesta de què no per això accepta el règim actual, sinó també de que el Catalanisme puga transigir amb els usos y costums de propaganda y lluita peculiars de la política espanyola, manifestant solemnement que'ls principis continguts a les Bases de Manresa no poden, per a fins electorals ésser jamai estrafets, mutilats ni conculcats, y que la rectitud y puresa de procediments que imposan els principis de la causa catalanista, aixís com l'estalvi d'esforsos que hagin de produir resultats xorks y l'evitar l'aplanador mal social de la indiferència que segueix als desanganyats, exigeixen que a la lluita electoral sols hi acudeixi'l Catalanisme en les ocasions i circumstàncies en què's consideri que l'esforç ha d'esser fructuós y la lluita digna y honrada" (48).

Per altra banda, l'Assemblea de Terrassa establí els requisits que haurien de gaudir els candidats catalanistes en cas de presentar-se a les eleccions, amb especial esment a les eleccions generals. Primer, per a la designació dels candidats quan hi hagin varies associacions catalanistes dins una mateixa circumscripció, el president de la més antiga convocarà els demés presidents i els delegats de la mateixa, que representin els diferents pobles de la circumscripció i tots plegats designaran la candidatura que es presentarà a les eleccions. En el districte en que no hi hagi cap associació catalanista, serà el delegat que la Junta Permanent designi qui procedirà a la convocatòria dels altres per a procedir a la designació. Segon, Els candidats hauran de publicar un manifest expressant l'adhessió a les Bases de Manresa i a la resta de textos programàtics de la Unió.

El seu fi serà lluitar per l'autonomia de Catalunya, usaran sempre la llengua catalana i quan les circumstàncies ho privin protestaran previament del dret que tenen d'expressar-se en llengua pròpia. Tercer, Compromís de criticar els procediments de manipulació del sistema electoral. Quart, la Junta Permanent donarà el consell previ de cara a la presentació d'una candidatura catalanista. Cinquè, la Junta Permanent serà l'organ encarregat de vetllar per que es compleixin tots els requisits anteriors. Sisè, La Junta Permanent, en los cassos en que en un districte no es presentin candidats oficials catalanistes, respectarà les actituds de suport a d'altres candidats que es puguin considerar catalans, goçar de bona reputació i professar ideals autonomistes. Setè, En cas d'incompliment d'alguna de les anteriors previsions, la Junta Permanent donarà comptes al proper Consell General de l'entitat que es celebri, poguent fins i tot convocar un Consell General extraordinari si considera que las circumstàncies ho requereixen. (49).

En definitiva, participació electoral i propaganda o exaltació patriòtica, restaven així, conformades com les dues vies d'acció que hagué d'anar discernint la Unió Catalanista en el seu esdevenir. No debades, el que es cercava era reformular l'Estat espanyol i el seu caràcter d'Estat-nació, amb la finalitat de permetre el desenvolupament de la nacionalitat catalana. Els dos camins es relacionen amb una perspectiva regionalista, de reforma i d'acomodació constant. La reflexió sobre Catalunya, tal com apareix a les Bases de Manresa i a la resta de textos del període aprovats per la Unió Catalanista, ens mostra unes connotacions marcadament regionalistes. En els debats i deliberacions de les diferents reunions de l'entitat es conformen els termes de nació, regió pàtria, etc. Es parla de nació espanyola i de nació catalana, de pàtria gran i de pàtria petita, d'Estat espanyol, de regió catalana, però no hi ha un terme mínimament fixat per definir Catalunya. El Compendi de Doctrina Catalanista, de Prat de la Riba i Muntanyola (1895), clarifica un xic la fins aleshores situació terminològicament confusiória: només hi ha una pàtria, Catalunya -ens diu-, Espanya és l'Estat: "L'Estat és una entitat política, artificial, voluntària; la Pàtria és una comunitat històrica,

natural, necessària. El primer és obra dels homes, la segona és fruit de les lleis, a les quals ha subjectat Déu la vida de les generacions humanes". En la mateixa línia, segueix: Pàtria és "la comunitat de gent que parla una mateixa llengua, tenen una història comuna i viuen agermanats pel mateix esperit que imprimeix quelcom original i característic a totes les manifestacions de la seva vida" (50).

Prat de la Riba, en el discurs presidencial al Centre Escolar Catalanista llegit el 1890 ja ens anticipa la idea que després reproduirà al Compendi: "Vinc a parlar-vos de la pàtria catalana que, petita o gran és l'única patria nostra... Catalunya és esclava... nosaltres com a catalans no som lliures... Contra aquesta tirania s'aixeca potent la veu que aclama les nacionalitats naturals i històriques... Les nacionalitats que moren són aquelles de què ens parlen els llibres, les grandes nacionalidades, constituïdes sempre en perjudici de les pàtries naturals pel poder avassallador d'una nacionalitat que a França serà la Nèustria, a Bretanya Anglaterra, a Espanya Castella. Avui ja per molts Espanya és sols un nom indicatiu d'una divisió geogràfica, com ho es Europa. Avui són molts els que veuen clar que Espanya no és una nació, sino un Estat; i que es penetren de la diferència que va de l'Estat, obra d'homes, entitat artificial, a la Nació, entitat natural, producte de l'espontaneïtat del desenrotllat històric. I som molts també els qui, penetrats d'aquesta diferència, volem que els Estats siguin nacionals..." (51)

Tanmateix, el 1897, Prat de la Riba dicta una conferència sobre "El fet de la nacionalitat catalana" a l'Ateneu Barcelonès -que després incorporà a "La Nacionalitat Catalana"- . En ella diu: "un cop constituït, només la destrucció del poble pot anihilar-lo: caurà el Dret, emmudirà la llengua, s'esborrarà fins el record de la seva existència, però per dessota de les ruïnes seguirà bategant l'esperit del poble presoner del Dret i la llengua i el poder d'un altre poble, però lluitant sempre i espiant l'hora de fer sortit altra cop a la llum del dia la seva personalitat característica" (52). Aquesta és la resurrecció nacional que Prat posarà en les mans del catalanisme posterior.

La frase que resumeix les aspiracions del catalanisme és "Catalunya per als catalans". Catalunya com a poble, al marge del terme emprat per definir-la, ha de gaudir d'un poder polític propi i s'ha de coordinar amb la resta de pobles a través del que les Bases de Manresa anomenen "poder central". La finalitat de tot el procés és aconseguir l'autonomia política en el marc d'un sistema regionalitzat, en el marc de l'Estat espanyol regenerat del seu impasse polític i administratiu. Aquesta estratègia regionalista, al marge de la construcció d'un Estat-nació català, resultarà força especulativa i romàntica. Les Bases de Manresa marquen el moment inicial de l'estratègia aplicativa d'un programa polític que trobarà la seva culminació operativa arran del 98, quan les argumentacions sobre la nació i la societat catalana d'inspiració tradicionalista es posin al servei d'una actuació política especialment burgesa i industrialista. Per això, el 1901, el Dr. Robert en el discurs pronunciat al Congrés de Diputats, com a diputat de la Lliga Regionalista, responent a la invitació de Romero Robledo de definir-se si acceptava o no el programa de les Bases de Manresa, contestà: "nosotros aceptamos las Bases de Manresa, pero no las consideramos intangibles y que no puedan sufrir alguna futura modificación, porque en ellas hay algo que arranca de la misma naturaleza de las cosas, pero algo que sólo es producto de la apreciación humana, de los que contribuyeron a su confección, y ésto, como es natural puede ser susceptible de modificación con el tiempo y las circunstancias" (53). I és que les Bases de Manresa patiren, com la pròpia Unió Catalanista, les transformacions del catalanisme de finals del segle XIX. Malgrat la inicial definició tradicionalista, el catalanisme conservador vertebrat políticament necessitarà l'empenta i la integració d'una part considerable de la classe burgesa, cosa que mai aconseguí la Unió Catalanista i que com és sabut es realitzarà a principis del segle XX amb la Lliga Regionalista, a la qual s'incorporaran com a dirigents el conjunt d'homes formats en la Unió, a despit d'entrar en conflicte amb el sector més radical de l'entitat.

4. Els grans temes a reivindicar.

Veurem a continuació els grans temes que reivindicaren els homes de la Unió Catalanista durant la darrera dècada del segle passat i que constitueixen tant la defensa d'unes atribucions per desenvolupar des del poder regional català com matèries que formen part substancial del programa catalanista que es vol executar.

4.1. La qüestió religiosa.

Ja sabem que segons la disposició transitòria a la base 1ª, les Bases propugnen el manteniment del concordat en aquells moments vigent i amb això estableixen un llaç d'unió amb el règim canovista, tot apartant-se de les formulacions republicanes i integristes. També hem dit que es preveu una adaptació progressiva d'aquest sistema a la reestructuració regional de l'Estat espanyol, de manera que "deurà procurar-se que, respecte de Catalunya, se prevengui en lo Concordat que hagin d'esser catalans els qui exerciran jurisdicció eclesiàstica pròpia o delegada, com també els obtentors de dignitats i prebendes".

Es desprèn de les línies anteriors l'atribució directa de la regulació de les relacions Església-Estat al poder central, però de la configuració general que presenta, de base regional i d'existència derivada de les regions, que són les que gaudeixen de la sobirania originària, es pot afirmar que les Bases de Manresa obren la porta a una sortida estratègica que un sector important de la clerecia en combinació amb els dirigents del moviment catalanista conservador endegaren: un regionalisme catòlic que derivaria posteriorment en un cert "nacional-catolicisme", caracteritzat per la participació d'un sector considerable de l'Església catòlica en el si del catalanisme. En aquest ordre de coses, les Bases de Manresa legitimen, com a punt de partida i línia d'actuació futura, la presència de l'Església en el catalanisme. Consagren, en la mateixa ba-

se 1ª, abans d'entrar en les competències que ha de desenvolupar el poder regional català, les facultats del poder central i regulen la presència de l'Església catòlica a Espanya i específicament a Catalunya. Cal que l'Església catòlica, que havia tingut un pes específic molt decisiu en la Renaixença, pugui desenvolupar-se a Catalunya, i que l'Estat espanyol no impideixi aquesta presència. Així, podem concloure que un dels aspectes que tenen més importància per als assembleistes de Manresa és reconèixer un àmbit d'actuació propi de l'Església catòlica a Catalunya, o més concretament, a aquell sector més afí a la causa catalanista.

Les Bases de Manresa s'emmarquen, doncs, en la línia de l'anomenat regionalisme o catalanisme catòlic, no debades sembla ser que la disposició transitòria que ens ocupa fou obra de Josep Torras i Bages, un dels màxims representants d'aquesta orientació dins l'Església i membre actiu de la nostra entitat (54). La transcendència del present punt ens la mostra també Permanyer, qui, glossant la base 1ª afirmava: "Per a ser espanyols, hem de sacrificar los catalans, forçats per les circumstàncies, molts dels nostres ideals; per a ser catòlics, no sols no devem sacrificar-ne cap, sinó que en serem tant i més quant més s'inspirin nostres actes en les antigues tradicions de Catalunya i amb peu més ferm seguim los camins que ens obriren nostres avis" (55).

E. DAUSA, en comentar les Bases de Manresa a "La Veu de Catalunya" ens transmet el respecte per la qüestió religiosa que mostren els assembleistes: "En les Bases s'hi conté doctrina prou abundant (si bé amb fórmules molt sintètiques) per dar cristiana i catalanista solució als variadíssims problemes que suscitaria la conquesta de la llibertat de Catalunya per sa vida pública. Creiem que aquest, ara com ara, el millor elogi que de les Bases votades a Manresa podem fer" (56). Aquest lligam entre pàtria i catolicisme, com és sabut, topà amb les orientacions més integristes: "A creure'ls a ells, los catalanistes havem perdut lo dret a la més petita consideració per part del catòlic poble català per haver consignat en lloc preferent de nostre programa que volem conservar l'actual estat de relacions entre l'Iglesia i l'Estat, acceptat i sancionat per addós

potestats, en comptes de consignar que mai voldriem i tolerariem a Catalunya l'exercici de cap més religió que no fos la catòlica, apostòlica i romana, que ens han deixat en herència els nostres pares" (57). En certa manera, la proposta de catalanisme catòlic de les Bases de Manresa, si per una banda accepta la via canovista de relacions Església-Estat i la Constitució de 1876 (on es recollia la tolerància religiosa a l'art. 11) per l'altra se separa de les tesis moderantistes i integristes de la unitat indissoluble entre Espanya i el catolicisme, creant-ne un nou àmbit de referència i d'actuació de l'Església -Catalunya- amb valors propis i amb canals d'actuació específics.

4.1.1. La nova estratègia de l'Església catòlica.

La gran preocupació de la Unió Catalanista per la qüestió religiosa és comprensible des del moment en què aquesta afecta un dels ressorts més fonamentals de control social. Reivindicar la necessitat d'una definició catòlica del país, encara que fos dintre els marges més fluctuants de la tolerància de cultes tenia aquesta funció de promoure el control social. Aquest fet és més rellevant si tenim en compte que al llarg de la Restauració el catolicisme va contornejar un adversari específic: la Internacional, al que hem d'afegir la tradicional reticència al "liberalisme" entès en un sentit molt vague. El problema real era, doncs, el social i cada vegada amb més força la preocupació per la unió dels catòlics, dividits en diverses tendències -entre ells els regionalistes- anà deixant pas a una política irremediable de conservació social, de lluita per la conformació religiosa de la societat i per la definició (i manteniment de la possibilitat d'aquesta definició) de com ha de ser l'ordre social (58).

L'Església espanyola que després del concordat de 1851 podrà tornar a operar malgrat que amb algunes restriccions amb una lògica "defensiva", antiliberal (primer), antisocialista (després), actuà amb la mentalitat que l'Estat liberal, producte de la "revolució" fomentava la "descristianització" de la societat. Era un

esquema ideològic d'oposició al nou ordre, i de defensa de l'abstracte concepte de "drets de l'Església" enfront del poder temporal de l'Estat. I aquesta actuació defensiva es perseguí essencialment en dos àmbits, un el de les àrees d'influència tradicional (ensenyament, assistència, control cultural i moral), l'altre, lluitant per recuperar la influència social perduda: la "recristianització" (59). L'Església catòlica no legitimarà l'ordre polític però sí l'ordre socioeconòmic. Encara que l'Estat mantindrà el dret de patronat -nomenament de bisbes per l'Estat- i la jerarquia eclesiàstica participarà en la Cambra Alta durant la Restauració, ambdues potestats mai deixaren de mostrar-se reticències mútues.

A mitjan segle XIX la línia divisòria central del catolicisme sembla anar pels partidaris de l'immobilisme ideològic i el denominat "catolicisme liberal", el primer més majoritari, sobretot després de 1848. En realitat, el "catolicisme liberal", més que un conjunt de formulacions doctrinals consistents (en aquest sentit ja fou ridiculitzat per Renan el 1848) era la traducció intel·lectual d'algunes experiències polítiques dels catòlics en alguns països en què havien de coexistir amb altres confessions religioses, com els casos de Bèlgica o Irlanda. Com ressalta FRADERA (60), a Catalunya el "catolicisme liberal" no fou mai una tendència significativa, a no ser que comptem els casos dels redactors de la "Revista Catòlica" o Mañé i Flaquer. Des de finals dels anys 30 el gruix de l'Església catalana semblava compartir sense fisures l'opció contrarrevolucionària del carlisme, a la qual donà tot el seu suport ideològic i logístic.

El que sí hi hagué a Catalunya -com ha advertit el mateix FRADERA- fou un corrent de "liberalisme catòlic", de conformació més laica. Aquest grup, que inclouria un conjunt de destacats intel·lectuals i polítics conservadors, com Duran i Bas, Mañé i Flaquer, Reynals i Rabassa, Coll i Vehí, Llorens i Barba, entre d'altres, ha estat un nucli important i influent dins la vida catalana de mitjans segle XIX, tinguent una destacable incidència cap a les darreres dècades del mateix segle. Liberals i anticarlins declarats en els anys de la revolució i la primera guerra civil -que coincideixen amb el seu període formatiu-, la seva evolució posterior els porta vers un conservadorisme molt obert a la reivindicació de l'element religiós

(61). Aquesta obertura els féu molt més sensibles als plantejaments de reivindicació i actualització religiosa de Balma i l'anomenada "escola apologètica catalana" (Quadrado, Ferrer i Subirana, Roca i Cornet). Aquest darrer corrent, una adaptació moderada dels arguments dels teòrics de la Restauració, d'entre el qual sobresortí Joaquim Roca i Cornet, els proporcionà un conjunt de motius de reivindicació de l'Església catòlica i la religió, que conjuntament amb el romanticisme pseudoreligiós de Chateaubriand, els permetia d'integrar la religió en el seu tímid liberalisme. Tanmateix, la preocupació de Llorens i Barba per evitar qualsevol contradicció entre filosofia i religió, portada a les seves darreres conseqüències pel neotomisme de Torras i Bages, és una altra manifestació de la mateixa voluntat de conciliar la reivindicació religiosa dins l'irremeiable ordre liberal.

Podem considerar que la immensa majoria de catòlics catalans es va mantenir fidel al rebuig visceral de la "revolució", eufemisme que definia una mena de monstre sota el qual hi cabien mots com "liberalisme", "racionalisme", "socialisme", "massonisme" (62). L'Església com a institució trobarà el seu status quo amb l'Estat espanyol, en el marc del concordat de 1851, transacció que li permeté de recuperar part de les posicions perdudes, encara que no per això deixà de practicar l'atac a l'ordre liberal i a les notes que considerava negatives. Fins el 1868, la majoria d'eclesiàstics catalans es situaven fora del sistema, fora dels esquemes organitzatius i ideològics de l'Estat liberal.

Però com que el liberalisme espanyol, més que doctrinari fou autoritari, i l'Església era encara un pilar fonamental de coerció i control social, una vegada reconeguts els drets de propietat dels compradors de béns desamortitzats de procedència eclesiàstica, els moderats espanyols no tingueren cap interès en mantenir el divorci entre les dues institucions. L'aprovació de la llibertat de cultes en la constitució de 1870 i el conjunt de mesures que la República promulgà per tal de minorar la influència dels eclesiàstics, aconseguiren fusionar l'Església catalana al voltant del carlisme, com consta pels testimonis dels llavors joves Collell o Torra i Bages. El reconeixement de la tolerància religiosa en la Constitució

de 1876, que recordava que el nou règim s'aixecava sobre les derrotes del carlisme i del republicanisme va col·locar l'Església catalana en una disjuntiva complicada: no podia enfrontar-se directament al règim que havia derrotat la "revolució" i no podia tampoc acceptar amb facilitat el disseny d'Estat que se li oferia.

Per tot plegat, després de 1875 s'obrirà una etapa de gran complexitat, marcada per l'aparent contradicció entre la renovació de l'esquema de la "re-cristianització", i la necessitat de renovació ideològica que alguns sectors començaren a sentir. El més interessant però, és que aquesta tensió entre la renovació i la persistència de les velles actituds no tornarà a reproduir la vella polèmica entre catolicisme ortodox i catolicisme liberal que havia dominat les dècades anteriors. El darrer terç del segle XIX a Catalunya, ens mostra dos moments decisius de renovació política dins del catolicisme: el primer en el temps correspon a l'aparició i desplegament de l'anomenat "vigatanisme", i el segon, molt lligat a l'estratègia del "nucli de Vic", la rectificació de les posicions tradicionals vers aquella que promou un cercle reduït d'eclesiàstics amb forta vocació política, d'entre els quals destacarà molt aviat Josep Torras i Bages.

Significativament, la renovació no ha començat a Barcelona sinó a Vic, en un lloc on l'esgotament dels models d'actuació tradicional de l'Església es feia perceptible, i on l'ensorrada del carlisme havia estat sentida més intensament. Però un lloc on els eclesiàstics continuaven tenint una forta responsabilitat de conducció espiritual i moral de la comunitat, atribució que al clergat barceloní ja se li havia escapat de les mans. El "vigatanisme" fou en essència una estratègia per enfortir i consolidar aquella influència i mantenir per a l'Església espais polítics nous. Sorgit de la iniciativa d'eclesiàstics, com Jaume Collell i Jacint Verdaguer, proposarà una nova formulació conservadora que intentà fondre en un conjunt de motius literaris i polítics les tradicions culturals de la Catalunya muntanyesa amb l'incipient regionalisme. El vigatanisme representà la temptativa més seriosa de canalitzar i substituir el carlisme residual, i d'integrar la Catalunya rural

dins el bloc conservador que es perfila des del 1876. Només homes com Collell i Verdaguer que havien participat des de la dècada dels seixanta en el moviment renaixentista i a través d'ell en comunicació directa amb els grups dirigents barcelonins, podien jugar aquest paper torsimany entre dos mons fins aquells moments mal comunicats.

Collell primer i Torras i Bages després afirmaven que ells no feien política. Això els permetia tanmateix d'utilitzar un radicalisme verbal considerable contra l'Estat espanyol sense haver de reviure la polèmica sobre la legitimitat del liberalisme fins i tot mantenint la crítica envers el liberalisme sense recórrer al bel·lisme carlí. Els mateixos vigatans consideraven que llur missió consistia a salvaguardar l'ànima religiosa i catòlica del moviment catalanista, foragitant-ne les influències democràtiques i laiques, com la d'Almirall per exemple. En definitiva, tractaren de reproduir a Catalunya, com hem dit anteriorment, el model de nacionalisme de matriu catòlica d'Irlanda o Polònia. No tota l'Església acceptà aquesta innovació estratègica, que despertà en certs moments les reticències vaticanes, però per dur-la a terme gaudiren de la cobertura o l'ajut de Morgades al bisbat de Vic, d'Urquinaona a Barcelona i de Benet Vilamitjana a Tarragona. La celebració del mil·lenari de Montserrat (1880), la coronació de la mare de Déu de Montserrat com a patrona de Catalunya (1881), la restauració de Ripoll (1893) i la creació del museu diocesà de Vic també, són expressió de l'estratègia vigatanista, i ens mostren la manera com pensaven aconseguir aquesta estreta simbiosi entre nacionalisme i catolicisme, entre motius patriòtics i religiosos que tan bé sintetitzà la divisa de "La Veu del Montserrat": "Pro Aris et Focis" (per l'Altar i la Llar) (63).

Aquesta nova estratègia de l'Església venia legitimada, en certa mesura, pel Vaticà. Forçada sobretot per la necessitat de trobar una sortida operativa a la situació dels catòlics francesos i alemanys, es produí un canvi d'orientació vaticana tendint a millorar les relacions entre la jerarquia i l'Estat espanyol de la Restauració, i a separar lentament els catòlics espanyols i concretament els eclesiàstics de les files del carilisme. Aquest canvi d'orientació vaticana que culminà amb la Rerum Novarum (1891) de Lleó XIII -i que té fites importants en d'altres documents papals: Cum

multa, Immortale Dei, Libertas- topà amb els partidaris de l'opció més intransigent. La polèmica s'aguditzà quan Pidal inicià una aproximació al conservadorisme canovista i per reacció alguns catòlics carlins dirigits per Cándido Nocedal intentaren crear un partit de tall integrista que fracassà (1888). A Catalunya específicament les divisions entre els catòlics arribà a extrems considerables, com a conseqüència del pes dels "integristes", i el poc efecte de l'encíclica pacificadora "Cum Multa" (1882). L'enfrontament persistí fins a les acaballes del segle, com una escissió profunda en la consciència catòlica. A Catalunya, fracassats els intents de l'integrisme de convertir-se en partit, es constituí en una tendència i un corrent d'opinió molt influent, i s'organitzarà al voltant d'una extensa xarxa de publicacions, encapçalada per la "Revista Popular" de Fèlix Sardà i Salvany, "La Vespa" o el diari carlí "El Correo Catalán". El liberalismo es pecado (1884) de l'esmentat Sardà i Salvany, es convertí en el llibre de capçalera dels integristes catalans i espanyols. A mitjans anys noranta l'integrisme sembla haver tocat sostre com a corrent doctrinal i com a opció política diferenciada. El conegut pamflet Alto el fuego (1896) potser responia a la percepció de la pèrdua de força social d'aquest corrent dins el catolicisme i paulatinament s'anà absorbint en el missatge conservador de l'Església, cada vegada també més decantat vers una opció de catalanisme catòlic.

En realitat, a mitjans anys vuitanta, es començaren a donar reflexions tant de prelats com de clergues de formació universitària, entre les que destaca la famosa "colla dels minyons", que constituïren el ferment de l'assumpció de les noves orientacions vaticanes, de la lluita contra el món modern per mitjans diferents. Una de les publicacions més fidels a aquesta línia fou "La Veu del Montserrat", el màxim òrgan d'expressió del vigatanisme. D'aquest grup en sortiren quatre canonges (Almera, Estalella, Cortès i Collrell) i tres bisbes (Torràs i Bages de Vic, Estalella de Teruel, i Cortès, auxiliar de Barcelona). La nova estratègia d'aquesta generació voldrà imposar els nous plantejaments emanats de Roma. El més destacat serà, sens dubte, Josep Torràs i Bages (64).

Torras, amb el seu El clero en la vida social moderna (1888) realitzà una forta desqualificació dels plantejaments integristes, i més tard amb La Tradició Catalana (1892), tractà d'extendre el plantejament vigatanista per tot Catalunya, proposant que l'Església exercís una funció rectora envers el moviment catalanista en ascens, missió que volgué continuar essent bisbe de Vic (1899-1916, any en què morí). Aquesta idea rectora que és la que volien aconseguir els vigatans, gaudí amb la nova situació del canvi de segle el suport de la burgesia catalana, amb tota la seva força crítica envers l'Estat. Torras optà per fer costat a aquesta iniciativa burgesa i en publicar la segona edició de "La Tradició Catalana" (1906), es convertí en un dels teòrics del catalanisme, com reconegué el mateix Prat de la Riba. Alhora l'apropament als sectors burgesos tingué una conseqüència nociva: el distanciament de l'Església del nou lloc on el reformisme lleoní volia introduir-la per resoldre -des dels seus criteris- la "qüestió social". Si més no en el seu origen aquest catalanisme catòlic impulsat pel "nucli de Vic" i pels eclesiàstics relacionats amb ell no s'entén en la seva integritat sense la referència indestruïble a la "qüestió social". El plantejament regionalista i de moralització a partir dels cànons del catolicisme es mou en l'àmbit més gran -com a contribució programàtica potser- de la "qüestió social". És important de destacar l'apropament de l'estratègia vigatana vers el problema "social". Torras i Bages en una carta del 26 de novembre de 1891 dirigida a Collellí li diu que li interessa el regionalisme per la seva connexió amb "la gran qüestió que anomenem social" (65). El bisbe Morgades se situa en la mateixa línia, i publicà el 1892 una pastoral dedicada a aquesta qüestió. Es tracta, doncs, d'harmonitzar els principis de govern amb la doctrina catòlica com a pas decisiu per solucionar les diferències entre amos i treballadors des de la perspectiva de control social per part de l'Església. Amb això se separaven de l'òptica integrista i carlista més indiferent amb relació a la "qüestió social", i se situaven en una postura receptiva de les noves orientacions vaticanes, de pacte amb l'ordre liberal, no debades LLeó XIII era qui portava l'Església a l'adapta-

ció als nous règims constituïts arreu d'Europa (66).

També tingué molta importància en l'estratègia del catalanisme catòlic el viratge realitzat pels jesuïtes des del pontificat de Lleó XIII. Després d'haver estat consellers de l'integrista Sardà i Salvany realitzaren un canvi substancial en aquest pontificat, amb l'acceptació i defensa de l'obertura religioso-política endegada per Lleó XIII. Llavors crearen dins la Congregació Mariana de Barcelona, dirigida pel pare Lluís Fiter "L'Acadèmia Catalana", dirigida per Torras i Bages i també manifestaren una preocupació més gran per la "qüestió social".

4.1.2. De l'antimodernisme al diàleg amb el modernisme.

Aquest sector de l'Església catalana fou, com hem analitzat en pàgines anteriors, ferotgement antimodernista, com ja posà de manifest VALENTÍ FIOL, la qual cosa és especialment perceptible en la figura de Torras i Bages, malgrat les diferències de matís entre les interpretacions d'aquell i de MASSOT I MUNTANER (67).

Com ha estudiat CACHO VIU (68), el "catalanisme-catòlic" -que està directament present a les Bases de Manresa- implicava entendre que "el catalanismo es, para los católicos del Principado, la opción más adecuada, por no decir la única, en el terreno político" (69), amb tota la càrrega reduccionista que això comporta, convertint-se en paraules d'aquest autor en un "catalanismo de conciencia". Aquest catalanisme "provocat" per la consciència catòlica dels seu promotors contornejarà un sector decisiu d'opinió que s'incorporarà al futur nacionalisme ja entrat el segle XX, i innocularà la força del valor moral del nacionalisme. Però per altra banda, i des de bon principi, l'ecuació catalanisme-catolicisme, amb tota l'empenta renovadora que portava, tal i com havia estat promoguda pel "nucli de Vic", exigia com a corollari el protagonisme gairebé exclusiu dels catòlics en la causa catalanista. La preocupació de Collell, en el seu discurs de 1879 a la Joventut Catòlica de Barcelona, era precisar "el sentit catòlic, únic i veritable... de la paraula Catalanisme" i establir una identitat entre la causa nacional

i la causa de l'Església, que és també el que volgué portar a la pràctica amb la fundació de "La Veu del Montserrat", afirmació i voluntat d'actuació dins la societat catalana, que Torras i Bages redactà de forma negativa en els següents termes: "si algú volgués renegar de l'Església no dubti que, al mateix temps hauria de renegar de la Pàtria" (70).

Aquesta voluntat de direcció política dels catòlics dins el catalanisme no impedí -tal com hem referit en un altre lloc d'aquest estudi- que al voltant de 1895 es donés, per la configuració plural del moviment catalanista, un procés de convergència amb els modernistes, especialment amb motiu de la denúncia de les guerres colonials, que acabà a curt termini en un refermament de l'hegemonia del grup de joves nacionalistes d'orientació catòlica. Però d'aquesta primera relació també se'n derivà una presa de consciència de l'amplitud mental del catalanisme, aquella que féu reflexionar Prat de la Riba afirmant en el pròleg a Regionalisme i Federalisme de LL. Duran i Ventosa el 1905 que "Una Catalunya lliure podria ésser uniformista, centralitzadora, democràtica, absolutista, catòlica, lliurepensadora, unitària, federal, individualista, estatista, autonomista, imperialista, sense deixar d'ésser catalana. Són problemes interiors que es resolen en la consciència i en la voluntat del poble, com lliurs equivalents es resolen en l'ànima de l'home, sense que home ni poble deixin de ser el mateix home i el mateix poble pel fet de travessar estats diferents" (71). Aquesta és la nova postura, menys excloent que l'anterior forma de presentació del catolicisme dins la reivindicació nacional de Catalunya. Més oberta, encara que en el fons sense renunciar a discernir l'estat òptim i des del qual es tolera una amplitud de plantejaments, que és el lligam amb el catolicisme.

4.1.3. "La Veu del Montserrat" i l'adhesió a les Bases de Manresa.

Com ha posat de relleu Fradera (72), com a tradicionalistes els vigatans empraren un concepte de nació a cavall entre el que l'entén com a comunitat ètnica, identificable per una sèrie de trets

característics i diferenciadors, i el concepte de nació que camuflava sota aquest mot un significat d'ancien régime, el de nació com a comunitat de súbdits sotmesos a una autoritat superior, en la seva lògica, a una monarquia de dret diví. Això, que es pot observar específicament en les produccions de Verdaguer i també de Collell, implicarà una subordinació del plantejament regionalista a un patriotisme hispànic del qual mai renunciaren, i del qual n'és mostra l'exaltació que feren de la guerra de la independència (75). Aquí podem trobar un motiu més de connexió amb la regulació que fan les Bases de Manresa de les relacions Església-Estat, com atribució del poder central, encara que regionalitzat, postura que encaixa molt bé als esquemes dels vigatans incorporats a la dinàmica de la Unió Catalanista. I és que, no debades, per al "vigatanisme" la restauració de la personalitat catalana no era exigida només per la degradació de les relacions entre l'Estat i les classes dirigents catalanes, sinó també per la difícil integració de la Catalunya muntanyenca dins el model industrial. L'originalitat del vigatanisme dels anys setanta fins acabar el segle fou la forma literària i estètica del seu missatge tradicionalista i conservador, a través de "La Veu del Montserrat", el tàndem Collell-Torras (74) o la poesia de Verdaguer. Quant al contingut, una visió de Catalunya impregnada de valors rurals i de la noció de comunitat lligada a un territori i un medi físic precís i determinat, com a mecanisme de guariment del rerapaís enfront del liberalisme i la revolució, en el marc d'una visió regionalista. El vigatanisme es convertí en una de les vies d'absorció de la tradició antiliberal muntanyesa dins el regionalisme, tot proporcionant-li una base de masses que fins aquells moments li havia estat aliena. Aquesta transició hauria estat impossible sense un fenomen paral·lel, la divisió dels catòlics entre integristes i mestissos, com a conseqüència del canvi de circumstàncies polítiques del país d'una banda i del viratge possibilista de la política vaticana. Aquesta és una qüestió clau per entendre l'evolució de Collell i dels que creien amb ell en la necessitat de trencar l'aïllament de l'integrisme catòlic. Abans de l'escissió de l'integrisme espanyol de 1881, Collell i "La Veu del

Montserrat" ja havien iniciat aquesta revisió. L'accés de Morgades al bisbat de Vic (1882), la publicació de "El clero en la vida social moderna" (1888) de Torras i Bages, facilitaren el desplegament posterior de l'estratègia vigatanista i convertí el bisbat de Vic en un centre de considerable força d'irradiació. Però facilità la reorientació de certs sectors clericals catalans vers el catalanisme i més en consonància amb les noves orientacions de Lleó XIII i el nunci Rampolla, no debades volgueren sempre ser molt papistes.

"La Veu del Montserrat" recollí en les seves planes una acceptació amb reserves de les Bases de Manresa i no hi ha dubte que la principal era el fet que no s'hi hagués definit clarament la qüestió religiosa. Per a "La Veu" era indispensable una declaració explícita de confessionalitat. Considerava que les assemblees catalanistes eren massa platòniques i es deixava entreveure una tendència "liberal" dins la Unió que no podia compartir. Poc després de constituïda la Unió i d'haver-la presentada als lectors, el periòdic reproduí un article de la "Revista Semanal" de Barcelona que retreia a la Unió el seu poc esperit catòlic i el perill d'afrancesament, donat que la Junta Permanent "no hi figurava cap sacerdot"(75).

Fou també la manca d'una declaració explícita de confessionalitat el que va impedir Collell de participar en la redacció de les Bases de Manresa i a "La Veu" adherir-se a la Unió Catalanista des del principi. Més endavant elogia l'Assemblea de Manresa per l'escalfor patriòtica i l'amplitud de les Bases, manifestant, però, una altra vegada, les seves reserves i el desig que es treballés també en la pràctica, sens perjudici de votar constitucions que "Déu sap si podran mai arribar a ésser obligatòries per a ningú". El 1893 ja especificava alguns d'aquests inconvenients: blasmant els esbargiments patrioters dels Jocs Florals que havien molestat Martínez Campos, els considerava semblants a les assemblees que promou "lo que es diu Unió Catalanista, que tot pot ésser-ho i significar-ho menys l'unificació de les forces del catalanisme" amb la seva "fallera semiparlamentària". El número següent publicava un "Dietari" d'un delegat a l'Assemblea de Reus que també mostrava el seu desacord pel procediment. L'acusació de parlamentarisme la veurem repetida constantment. Arran de l'Assemblea de Balaguer, per exemple: "Tot és discursejar,

tot és parlamentajar", afegint que desitjaria que es deixés de fer "el cursi" dient mal dels castellans, "que estan pobres, pitjor que nosaltres" (76). Però l'actitud del setmanari -com ha estudiat RAMISA- enfront del catalanisme militant canvià radicalment després de les mesures repressives de Cánovas a principis de 1897 -entre elles la suspensió de "La Renaixensa" i "Lo Regionalista"- preses amb motiu del Missatge dels catalanistes al Rei de Grècia. Les mesures governamentals fomentaren la solidaritat entre els diversos sectors que confluïren amb esperit unitari en l'Assemblea de Girona. El judici que aquesta li mereixé fou molt favorable. Va lloar la serietat, cordura, unanimitat i disciplina amb què es desenvolupà l'acte i l'àmplia representació que hi acudí, àdhuc de federals. Des d'aleshores "La Veu" es va integrar plenament a la Unió Catalanista.

Durant l'any 1899 foren molt nombrosos els articles dedicats al catalanisme, sobretot quant a la tàctica a adoptar. En una sèrie titulada "El nostre catalanista", "G.P." exposava a començaments d'any (n. 3) els vells principis: doctrina catòlica, independència dels partits, despreocupació per la forma de govern, evolució, anticentralisme, participació electoral, etc. i els més nous: acceptació de les Bases de Manresa com a punt de partença -a diferència dels intransigents-, adhesió a la Unió Catalanista, treballar per la regeneració de Catalunya. "La Veu" rebutjà llavors les intransigències que havien dominat la Unió, criticava la seva inacció i indicava que calia aprofitar qualsevol moviment de protesta per avançar cap a la unió de tots els catalans de bona voluntat, mentre l'Estat espanyol s'arrufnava. Com a mitjà per aconseguir-ho llençà la idea que per la mateixa Unió Catalanista es creés una nova "Unió Catalana" que agrupés tothom i fes Catalunya respectable a Espanya i a l'estranger (77). Aquestes propostes toparen amb la fracció intransigent de la Unió, representada per "La Renaixensa". Per altra banda, el periòdic publicà el 1899 una sèrie d'articles titulada "Catolicisme i Catalanisme", convidant els catòlics catalans a arrengrer-se amb el catalanisme militant, cap principi del qual no topava amb les seves creences. Una restauració catòlica era possible a Catalunya, però calia evitar la "metzina espanyolista", les idees

polítiques dogmàtiques d'integristes i carlins. En el darrer any de la seva aparició, el setmanari es trobarà en la mateixa línia de Prat de la Riba i "La Veu de Catalunya".

4.1.4. Les Reivindicacions de l'Església catalana i les Bases de Manresa.

La proposta de regionalització de l'Església, específicament pel que fa referència a Catalunya, que es resumeix en dues reivindicacions: autoritats eclesiàstiques del país i llengua del país com a canal de comunicació i pregària, que trobem a les Bases de Manresa el 1892, segueix una tendència del catalanisme organitzat que ja podem observar en el document redactat per la Lliga de Catalunya i lliurat al Bisbe de Barcelona monsenyor Català el 2 de maig de 1888, que s'havia compromés feia poc per la seva adhesió i presència activa en actes reivindicatius del Dret Català llavors en perill per obra del centralisme (78). El document en qüestió era signat pel president Pau Sans i Guitart i pel secretari Joan Freixes i Ros, deia així en un dels seus paràgrafs més significatius:

"Constituida la Lliga de Catalunya amb el principal objecte d'enaltir i cooperar a l'enaltiment de la nostra llengua materna en totes les seves manifestacions es permet dirigir-se a V.I. no dubtant que li serà grat el bon intent que guia a aquesta associació a realitzar l'acord unànim de la seva Comissió especial i de la seva Junta Directiva que passa a notificar-li:

Es tracta de que l'idioma català, que és encara el dels nostres ares i el nostre, com serà, si a Déu plau, el dels nostres fills, torni a fer-se sentir sempre que possible sia, des de la càtedra de l'Evangelí, no sols perquè n'és mereixedor històric i literàriament sense que res l'hagi fet indigna de semblant dret, sinó perquè usant-lo en la nostra terra s'obtindrà de segur major i millor fruit de la predicació per a honra del Sacerdoci i de la pàtria..."

Guimerà, des d'una perspectiva romàntica, en el seu parlament als Jocs Florals de 1889, digué, tot sensibilitzant-se del paper protagonista de l'Església catòlica en la reivindicació lingüística:

"Y vós, l'episcopat de la terra catalana: no transigiu may amb la tirania de la Pàtria. Si poguéssiu oblidar-vos de la vostra missió a Catalunya, la història de la Iglesia vindria a recordar-vos-la y'ls temples del vell principat s'extremirien des dels fonaments a la cima de sas torras. Per a que'l prech del catòlich pugui arribar a las plantas de Déu, cal que son esperit abans s'assereni; y, ay, que quan l'ànima està emboyrada, la oració no brolla pura de la font dels llavis y la mà que ha deixat per a descansar lo fusell o l'espasa se sent balba per a desgranar las denas del rosari. Episcopat de Catalunya; gireu els ulls a l'Episcopat de Polònia y de Irlanda. Sou los pastors y no és tancant los ulls, no, com se guarden las ovelles que ab las bandadas que arriben d'allà ahont lo sol s'amaga no bombolegi may en vostre cap la mitra de Sant Oleguer; ni se'ns trenqui en las mans la crossa de la Seu de Barcelona, que, pura y sens tocar-se, vos deixa'l bisbe Sala!" (79).

Torras i Bages a "La Tradició Catalana" (1892) exalta tant mateix el paper comunitari de la religió i de la llengua del poble; que han de ser promoguts per l'Església:

"D'entre tots els vincles socials, treta la Religió, la llengua és el que estreny més fort; familiaritza el tracte, facilita la conversa i fa més afectuoses les mútues relacions, d'aquí que no sia aquest un element que no deu oblidar-se qui vulgui influir sobre-el poble" (80).

Morgades com a president del consistori dels Jocs Florals de 1893 any en què s'havia fet la restauració de Ripoll, i el mateix any també en què Alfredo Brañas, el regionalista gallec, fou convidat a llegir un discurs important de contingut regionalista (81); Morgades, convençut per Torras i Bages a ocupar tal càrrec, llegí un discurs en el que defensava el lligam entre l'Església i Catalunya, especialment significatiu per la promoció de la llengua catalana, com a llengua del poble que l'Església estava obligada a emprar per aconseguir l'acompliment de la seva missió:

"... l'espectacle d'un poble que cada dia posa més afició a una fest que mira ja com a pròpia seva: y com la llengua vos és deutora de la sua rehabilitació, essent, gràcies al vostre esforç, conreada i tractada amb dignitat, y com la llengua és lo verb del poble, devem esperar que la restauració d'aquella és signe i pronòstic del restaurament del poble català...

Alcú ha dit que quan un poble és digne d'una cosa, si no li donen se la pren. Mes jo dich: que un poble que és digne d'una cosa, en realitat l'obté. Pot tardar més o menys, però l'obté: Sí. Los pobles, generalment parlant, tenen lo que mereixen... Recordem-nos que las intemperàncies y las precipitacions poden allargar y fins impedir la consecució de lo que'ns proposem..." (82).

A Manresa, a més de reivindicar l'ús de la llengua catalana a tots els efectes, es demanà també que tota la jerarquia eclesiàstica fos catalana. El 1892, l'Estat espanyol i la Cúria Vaticana continuaren en la ignorància secular del fet català. Des de 1714 els drets de l'Església catalana restaven subjectats a les lleis establertes pel Reial Patronat i el Concordat entre les dues potestats. Les Bases de Manresa estableixen que aquest Reial Patronat, en el supòsit que arribés el cas que no tingués vigència en el nomenament dels bisbes, quedaria substituït per la "disciplina general de l'Església". Equival a dir que en endavant la tria i el nomenament dels prelats a Catalunya dependria només de Roma com autoritat suprema de l'Església. Però en aquell moment històric el nomenament dels bisbes es mantenia sotmès a l'exigència diplomàtica de pacte amb l'Estat espanyol, amb la conseqüent reserva per part d'aquest darrer. En tot cas es preveu com a garantia que el concordat limiti l'àmbit d'actuació de l'Estat espanyol per tal que respecti l'exigència de dotar de jerarquia eclesiàstica autòctona a Catalunya.

Per assistir a l'Assemblea de Manresa foren nomenats delegats de la Unió Catalanista diferents prelats: Torras i Bages, de Barcelona; Jaume Collell, de Vic; Codina, de La Fuliola (Pla d'Urgell) i Faus de Castellciutat (Alt Urgell). Aquests sacerdots assistiren als actes sota la interpretació que l'Assemblea tenia un caràcter patriòtic i no polític. Els sacerdots tenien llavors la prohibició d'assistir a reunions polítiques per raó de les grans lluites religioses de l'època, que havien exigit mesures canòniques severíssimes que afectaven indistintament aquells que es manifestaven amb presència personal als actes polítics carlins o dels "mestissos".

A la segona Assemblea general de delegats de la Unió Catalanista, celebrada a Reus el 1893, pel que fa a la llengua i en relació a l'Església catòlica s'aprovà el següent acord:

"Dirigir-se a tots els prelats de Catalunya per a que manin que de conformitat ab los Cànon's es prediqui en català i en aquest idioma's practiquin totas las devocions que ab arreglo a las Sagradas rúbircas no hagin de fer-se en llatí..."

Per altra banda, en la secció dedicada a la impremta al servei del catalanisme trobem l'acord de fomentar les "Publicacions religioses, Devocionaris y demás llibres piadosos en català". En el discurs de presentació d'aquesta ponència, Joaquim Riera i Bertran criticava que, "les publicacions religioses en llengua catalana s'imposan avui com sempre i més que mai. Que el sacerdot ben dirigit pels Prelats no vulga -com deuria voler-ho atemperant-se als següents cànon's si ja no li ordenés el bon sentit-, i doncs l'infant, sobretot, aprendrien a no mistificar cor y llabis per endreçar llurs oracions al cel..." (83).

En conseqüència, l'Assemblea de Reus complementant d'alguna manera la de Manresa establí dos objectius del catalanisme pel que fa a l'Església catòlica:

a) la predicació en català. A través d'un document oficial enviat al bisbe de Barcelona, Jaume Català, es recorda a l'episcopat català unes obligacions que consideraven que havien estat oblidades i que ells com a catalanistes es veien condicionats a exigir en consciència. El text de la comunicació, que sembla ser fou redactat per Torras i Bages, diu així:

"La Junta Permanent de la Unió Catalanista encarregada d'executar los acorts que's prengueren en la última Assemblea celebrada en la ciutat de Reus, te la alta honra de dirigir-se a V.E.I. per a obtenir lo compliment de l'acord que's refereix al ús de la llengua catalana en la predicació de la paraula divina, y en aquelles oracions y altres actes del culto públic que no degan celebrar-se en llengua llatina, que és la oficial de la Iglésia catòlica.

No tindríem l'atreviment de dirigir-nos a V.E.I., digne representant de la Iglésia docent en son Bisbat, per a fer-li aquesta súplica si no sabéssim que ella està perfectament conforme ab lo sentit de la Iglésia, que disposa l'us de la llen-

gua del país y en aquelles funcions interessantíssimes de la vida espiritual on las ordinacions de sos concilis des d'ecumènic fins al darrers Synodo diocesà de Barcelona, gloria del pontificat de V.E.I., ho ensenya per la boca dels Prelats més insignes, honra del nostre Principat de Catalunya, ho practica per medi dels homes apostòlics que han evangelitzat la nostra terra y propaga la mateixa idea per la ploma dels seus escriptors eclesiàstics del pays. No sabem de ningú que de una manera deliberada y solemne haja sostingut la conveniència de predicar y de orar en llengua forastera; ans al revés, habem oit a homens d'esperit superior suposar que això era ocasionat a vanitat mundana, y en detriment del profit espiritual del poble cristià.

Convensuts nosaltres, units pel llaç de la amor a la terra nativa, que un pays no pot prosperar si en ell no hi floreix l'esperit, habem resolt dirigir-nos a V.E.I. suplicant-li se servisca evitar un abús indigne d'un poble que s'estima a sí mateix, ab la seguretat de que aquesta és també la convicció de V.E.I. en qui resplandeixin igualment las prendas de l'home apostòlic, que las de l'amic insigne de la terra, conceptuam nosaltres que aquesta és la manera més eficaç d'obtenir que la nostra Catalunya "continua essent catalana" com escrigué en ocasió crítica un venerable Prelat ja difunt, per lo qual, esperant que V.E.I. remediàrà tot lo que remediàr-se puga, tenim la seguretat de que son pontificat figurarà en la història del pays com un dels més pietosos per la conservació de l'esperit indígena. Deu donga a V.E.I. molts anys de vida. Barcelona, 30 desembre 1893. Lo president, Joan Permanyer; Lo secretari, M. Folguera y Duran. Exm. e Ylm. Sr. Bisbe de Barcelona". Amb segell de la Unió Catalanista). (84)

No consta que el bisbe Català contestés a l'anterior document de la Unió Catalanista. Es continuà la predicació gairebé majoritària en llengua castellana a la ciutat de Barcelona. Serà el seu successor, el bisbe Morgades (1900) que establirà jeràrquicament una disposició definitiva on es manarà el que havia estat demanat per la Unió Catalanista, amb tot el seguit d'atacs i contradiccions del centralisme i de la cúria romana.

b) devocionaris i altres llibres pietosos en català.

Arran de l'Assemblea de Reus es crea una comissió amb funcions concretes per acomplir dins el camp de l'acció pastoral. Va encomanar-se a J. Verdaguer per part de Torras i Bages (85), com a

delegat de l'entitat, que publicqués llibres de pietat destinats als catòlics practicants de Catalunya. Però les circumstàncies que anaren congriant-se en la vida d'aquell retardaren de primer i, definitivament, n'impossibilitaren la realització. Entretant es restaurà amb una nova estructura la Comissió pastoral de la Unió Catalanista. Quedà establerta així:

"Considerant la utilitat espiritual que porta l'us de la llengua catalana en las nostras relacions íntimes ab Déu, la Unió Catalanista encomanà fa temps a una Comissió composta per los senyors Ricard Permanyer, president; Dr. Tomas d'Aquino Rigualt, D. Joseph M. Valls y Vicens, D. Pau Colomer, D. Alexandre de Riquer, vocals, y D. Emili Vallès, secretari, que organisés los treballs conduents a la prompta publicació de llibres catalans devots. Lo primer de dits vocals, Dr. Rigualt, s'encarregà de compondre y publicar lo present devocionari. Vulga el Senyor benehir la seva aparició y preparar dignament la d'altres llibres que, si a Déu plau, no han de trigar gaire a trobar-se en mans dels fidels de Catalunya" (86).

El sacerdot Rigualt rector del poble de Bonastre, qui ja féu traduccions al català de pastorals i altres llibres de temàtica religiosa escrits en castellà, va emprendre l'anomenada "Biblioteca de lo Català Devot", que esdevingué el primer testimoni fruitós de responsabilització pastoral tinguda per la Unió Catalanista. Rigualt empenqué l'encàrrec que li féu la Unió Catalanista i entrà en uns anys de llarga producció de llibres de pietat, que constituïen la "Biblioteca de Lo Català Devot", començada a publicar en el nostre segle. Aquests llibres tingueren un considerable èxit i entraren en moltes llars cristianes i parròquies.

Mentre s'editava el primer llibre de pietat en català promogut per la Unió Catalanista, "Lo Català Devot", el seu autor, Tomàs d'A. Rigualt traduí la Instrucció del bisbe Morgades i la col·locà a la seva capçalera i més tard en preparà una edició popular (87).

Aquesta reivindicació de la pastoral catalana fou un dels trets més característics de l'activitat dels clergues d'orientació catalanista. Es volgué lluitar contra el procés de degradació de les pràctiques de culte català i de les peculiaritats de l'Església de Catalunya. Una tendència d'afirmació nacionalista en el clergat cata-

là que a la darrera dècada del segle XIX ja podem considerar dominant. El 1888 tingué lloc l'escissió entre integristes i carlistes, que va crear desenganys entre molts sacerdots. Més endavant, la pastoral del bisbe Casañas (1890) sobre la "Unió dels catòlics" premiada amb una carta pontifícia de Lleó XIII, la lletra de Lleó XIII a Sardà i Salvany i l'article d'aquest titulat "Alto el fuego" (1896), propiciaren tanmateix el pas del clergat català vers una postura més catalanista. Llavors, un sector de clergat català integrista es decantà directament vers el catalanisme a la darrera dècada del segle: els casos de la revista "El Missatger del Sagrat Cor de Jesús" (1893-1936) en llengua catalana conservant l'esperit de l'antic "Mensajero" del pare Ramière, i, també, l'altra revista declarada de selecta cultura catalana, "La Tradició Catalana" comptaren amb les col.laboracions de joves valors catalanistes, Clascar, Font i Sagué, LL. Millet, A. Vives, etc. Aquests grups tenien en el rerafons la inspiració integrista de Sardà i Salvany, i de Gaietà Soler, però s'apuntaven tanmateix a la restauració integral de la pastoral catalana.

Fou el sector eclesiàstic més catalanista militant el que es llançà a una lluita per defensar la pastoral catalana. Així, per exemple Collell, el 1893 escriví la "Proclamació catòlica a favor de l'ús de la llengua catalana en l'adoctrinament religiós del nostre poble", dedicada als bisbes de Catalunya, llegida a la festa inaugural de la restauració del monestir de Ripoll, on també hi va intervenir Torras i Bages, publicada en els periòdics més importants de Barcelona, repartida entre el poble en fulls voladers i lliurada directament per Collell als bisbes que assistien a les festes de la restauració de Ripoll. En ella afirma Collell:

"¿No han pensat Vostres Senyories en lo que ha de significar per lo nostre poble aquest divorci entre ell y l'Iglésia en eix punt de la predicació y ensenyança de la Doctrina?
¿Quin efecte ha de fer-li al poble treballador trobar-se que en la Iglésia no se li parla la llengua que ell parla en sa casa y en son obrador?... ¿Com hem d'acostar-nos al nostre "poble català", sinó parlant-li la llengua seva que és lo verb de la nostra ànima?..."

Es hora, doncs, de posar-li l'oportú remei i a VV.II. pertoca la iniciativa. "Que Catalunya sia catalana", exclamava lo Arquebisbe Vilamitjana; y per ser-ho de veres, ha de ser en lo més fonamental de la vida, que és la ensenyança religiosa" (88).

Una altra fita considerable en el procés de la reivindicació de la pastoral en català fou l'aparició de "La Tradició Catalana" (1892) el mateix any de les Bases de Manresa. Podem considerar que el llibre és la màxima apologia de l'Església catalana com a partícep del moviment catalanista. El llibre es va difondre tot seguit amb estudis i comentaris favorables. Sardà i Salvany que havia escrit la crítica més feridora contra "El clero en la vida social moderna" comenta ara aquesta obra amb més bons ulls. I fins i tot volgué que la revista integrista-catalanista que era a punt de fundar el seu deixeble predilecte, Gaietà Soler (1863-1914) prenguéss com a títol el mateix que el de l'obra torrassiana. La figura de Torras i Bages fou cada vegada més amunt i assolí una forta presència social en un període de l'entre-dos-segles, essent consiliari del Cercle Artístic de Sant Lluç, consiliari de la Secció Catalanista Mariana de Barcelona, president de la secció de propaganda religiosa de la Unió Catalanista, relacionat amb el Centre Escolar Catalanista, on dedicà al grup de joventut universitària les seves "Consideracions sociològiques sobre el regionalisme" i fundador de la "Lliga Espiritual de la Mare de Déu de Montserrat".

També es pot considerar un fenomen rellevant i un pas més de la presència de l'Església catalana en el moviment de restauració nacional de Catalunya de les darreries del segle XIX, la presentació del bisbe Morgades per a la seu de Barcelona i del sacerdot Torras i Bages per al bisbat de Vic, i que els dos poders, de Roma i de Madrid, coordinessin les seves voluntats per accedir-hi segons les normes del reial Patronat (1899).

Malgrat tot, s'ha de destacar la crisi oberta arran del discurs de Torras i Bages, La força de la poesia, com a president dels Jocs Florals de Barcelona. Havia estat ja preconitzat per a la seu de Vic, quan es denuncià al govern i a la nunciatura que alguna de les expressions del discurs mostraven un cert desviacionisme antipatriòtic (89).

Es, per tant, en la darrera dècada del segle quan comença a quallar un sentiment de catalanitat en l'Església catalana que reclama l'exercici de les funcions pastorals en català i que reivindica la seva presència en l'articulació dels esquemes d'una Catalunya au-

tònoma. Les Bases de Manresa són un punt de referència indestruïble d'aquesta reivindicació de la presència de l'Església en el catalanisme. I d'alguna manera, els fets anteriors són peces d'un mateix desenvolupament d'aquesta idea, a les quals hem d'afegir ara també la pastoral del bisbe Morgades, ja a Barcelona, del 6 de gener de 1900 sobre l'ensenyament de la doctrina cristiana i la predicació en llengua catalana (90). A partir d'aleshores s'enfuriren repetidament alguns parlamentaris, amb quatre sessions al Congrés i tres al Senat, i declarant que els nomenaments dels bisbes catalans i l'obligatorietat del català s'havien congriat i promulgat als programes derivats de les assemblees de la Unió Catalanista a Manresa i a Reus.

La proclamació i defensa de les estructures autòctones de la vida religiosa a Catalunya en les assemblees de la Unió Catalanista foren certament elements centrals per a l'actuació catalanista posterior. Al Congrés, els atacs a les Bases de Manresa són forts: diu Romero Robledo dirigint-se a Silvela, "Yo creo que S.S. no lo conoce por una razón (...) El programa de Manresa no significa nada... pero cuando el programa se traduce en hechos ya significa algo... Pues, ¿que no saben los Sres. Diputados que los catalanistas no son liberales? Pues ¿que no saben que ese movimiento lleva la levadura carlista y el impulso neo de los obispos y de los sacristanes? Aquí teneis un partido, una fracción, una tendencia, como se quiera llamar, capitaneado por prelados, jaleado por curas, mantenido por algunas clases distinguidas con capital que tienen la aberración de abominar el nombre de la patria..." (91). També s'afirma que acceptar bisbes catalans és una feblesa nacional, en una clara al·lusió als nomenaments de Morgades i Torras i Bages: "debilidad de la nación en los momentos críticos, la debilidad del Presidente del Consejo de Ministros o su error gravísimo... nombrar obispos regionalistas", segons va dir el diputat Villanueva (92).

En els debats també hi hagueren veus en defensa del programa de Manresa. Així Sallarés, en defensa de la llengua, o Raimon d'Abadal. Però en definitiva, com ha dit BONET I BALTA (93), "Si els poders centrals atacaven les Bases de Manresa al Congrés i al Senat de Madrid, era perquè sabien que, com una part integrant del

seu nacionalisme reivindicatiu i programàtic i de l'ideari de les seves personalitats, havia eixit la viva consciència de patriotisme religiós que exigia que en la nostra Església particular existissin bisbes de la terra, i catequesi, predicació, llibres de pietat i mitjans d'evangelització segons la nostra catalanitat".

Però les reaccions del document del bisbe Morgades i la seva decantació vers el catalanisme tingueren un fort ressò a la premsa, tant de Madrid com de Barcelona. El "Diario de Barcelona", "El Correo Catalán", "Diario Catalán", "La Dinastía", "La Vanguardia", "Las Noticias", "Revista Popular", "La Unión", es decantaren moderadament en favor del document. La premsa escrita en català, com "La Veu de Catalunya", "La Renaixensa", "Teatre Català", "La Veu de Catalunya", "La Veu del Montserrat", "Les Quatre Barres", "La LLum", formaren una harmonització de lloances perquè entenien el valor transcendental de reivindicació religiosa i patriòtica que la pastoral del prelat significava.

No obstant, ni l'Estat espanyol ni la cúria vaticana entengueren el sentit del document de Morgades. Llavors aquest encomanà a un sacerdot diocesà, Gaietà Soler, que en aquells moments era a Madrid donant una conferència titulada Descentralización y regionalismo (94), que fes les gestions oportunes davant les dues potestats i intercedís per ell. Pel que fa a la conferència, Soler tractava aquests temes sota l'òptica de la Unió Catalanista, amb una voluntat d'apoliticisme, però reivindicant el dret a l'autonomia dels diferents pobles que componen Espanya i de les seves manifestacions caracteritzadores. I amb aquest gest ens mostra tanmateix la progressiva simpatia dels integristes per la causa catalanista, amb el canvi de segle. L'Església catalana adquirí noves forces per la lluita contra la uniformització eclesiàstica ja entrat el segle XX, com les protestes reeixides de Torras i Bages davant del projecte de reforma concordatària que suprimia algunes diòcesis catalanes (1902) i les assimilava a les províncies (95), o davant de la imposició del catecisme en castellà a les escoles de Catalunya per part de Romanones (96). Per altra banda, l'elevació de Vives i Tutó al cardenalat, en el mateix consistori que els

bisbes Morgades i Torras, el dia 19 de juny de 1899, essent Papa Lleó XIII, tingué tanmateix el significat d'un cert reconeixement de les especificitats de l'Església catòlica a Catalunya.

La Unió Catalanista presenta, un balanç força positiu en la lluita per la reivindicació d'una Església autòctona, que es veié acompanyada per l'estratègia general de l'Església catòlica durant el papat de Lleó XIII, de renovació dels esquemes d'intervenció en la societat i de foment de les esglésies particulars al compàs d'un regionalisme catòlic. La Unió Catalanista, en el període 1891-1899 no es pot considerar una agrupació d'església o clerical, però sí que es pot afirmar que els seus membres eren homes de formació i de mentalitat majoritàriament catòlica, que combregaren amb les noves tendències de defensa del catolicisme promogudes des del Vaticà, que es poden resumir en la promoció d'un àmbit d'actuació social per a la conservació dels valors religiosos i ensems d'un ordre social que no posés excessivament en dubte el nou ordre sorgit de la revolució liberal-burguesa i la seva feble implantació en l'Estat espanyol. Les Bases de Manresa, ens presenten un programa catalanista dins d'una visió tradicional de Catalunya en la que l'Església ha de portar a terme una actuació indestruïble de la reivindicació patriòtica. Per això es reivindicà la jerarquia autòctona i l'exercici de l'activitat de l'Església segons uns motlles catalans. Sota el guiatge de la Unió Catalanista, no hi ha dubte que el moviment catalanista que ella representà fou més sensible que abans a les noves orientacions vaticanes i també desenvolupà una tasca d'evident culturització catòlica, fins al punt que podem considerar, que el catalanisme de la Unió tal i com ja es conté a les Bases de Manresa és un alegat vers una concepció catòlica, confessional, del moviment catalanista. Una concepció, en fi, essencialista, de defensa dels valors tradicionals davant les tesis més obertes d'altres nuclis catalanistes.

4.2. La defensa del dret català.

Les Bases de Manresa estableixen com a competències del poder regional català, l'actualització del dret català: (Base 2^a: "En la part dogmàtica de la Constitució Regional Catalana es mantindrà el temperament expansiu de nostra legislació antiga, reformant, per a posar-las d'acord amb les noves necessitats, las sàbias disposicions que conté respecte dels drets i llibertats dels catalans"), i l'adaptació de les lleis vigents a la nova estructura política que dibuixen (Base 17^a: Disposicions transitòries.- Continuaran aplicant-se el codi penal i el codi de comerç, però en l'esdevenidor serà de competència exclussiva de Catalunya el reformar-los. Se reformarà la legislació civil de Catalunya prenent per base son estat anterior al Decret de Nova Planta i las novas necessitats de la civilització catalana. Se procurarà immediatament acomodar les lleis processals a la nova organització judicial establerta, i mentrestant s'aplicaran les lleis d'Enjudiciament civil i criminal").

La Base 6ª afirma el principi general de competència de Catalunya en els seus propis afers o en les seves paraules, la sobirania de "son govern interior"- i estableix que"aquesta dictarà lliurement sas lleis orgàniques; cuidarà de sa legislació civil, penal, mercantil, administrativa i processal..." (97).

L'Assemblea de Reus, el 1893, donà un pas més en afirmar -dins l'àmbit dels mitjans per aconseguir l'aplicació parcial i immediata de les Bases de Manresa- que, referent al dret català: "Necessaria com és la conservació de la legislació civil catalana, aquesta mateixa necessitat imposa l'introduir-hi oportunament les reformes que els nous estats socials exigeixen", per la qual cosa, cal:

"Diridir-se als poders públics demanant la creació d'una Comissió de Codis a Catalunya que, essent composta només de catalans, tingui la facultat de proposar les reformes que cregui conve-nients al Dret Català, amb lo ben entés que ha d'obtenir la seva aprovació tota disposició legal, encara que sia emanada del poder

legislatiu, que pugui alterar l'estat actual de la legislació civil catalana.

Essent així mateix impossible que els Jutges i Magistrats puguin aplicar amb encert el Dret Català no coneixent les practiques ni costums que el completen, ni sentir el valor que anima sas institucions, s'acorda ademés:

Dirigir-se als poders públics demanant se reformin les LLeis Orgàniques del poder judicial en lo sentit: -Primer. De que totes les causes civils deguin fallar-se en última instància dins de Catalunya; i Segon. De que tots los Magistrats i Jutjes de Catalunya hagin de ser catalans".

Serveixin aquests acords per afirmar que la Unió Catalanista s'incorporà a la lluita pel dret català, entès com una dada definidora de l'ésser català, que s'ha de salvaguardar enfront del centralisme. No entrarem aquí en la polèmica o debat sobre quin element definidor de la catalanitat és el més substancial, cosa que es podria fer en tractar el pensament polític d'algun autor -com Prat de la Riba o Duran i Ventosa- i veurfem en el dret català un dels elements més caracteritzadors i aplegadors de la nacionalitat catalana.

Ens centrarem en la significació de la defensa del dret català per part de la Unió Catalanista, un dret tradicional que gaudia d'unes especificitats lligades a una concepció agrària i precapitalista de la societat, que en certa mesura és el model més proper a la visió del món que traspua darrera les Bases de Manresa i els altres textos programàtics de l'entitat.

Ja hem descrit en pàgines anteriors el procés històric de lluita davant la codificació liberal per part de diferents grups catalans, un procés que ha quedat immortalitzat en el llibre de Narcís Verdaguer i Callís, La primera victòria del catalanisme. Era una lluita especialment en l'àmbit del dret privat i en contra de les tendències uniformadores del codi civil, a l'empara de la recepció i desenvolupament de l'escola històrica del dret, ambhomes tan significatius com Duran i Bas, Joan Permanyer, entre molts d'altres. Però les reivindicacions del catalanisme, en partir d'una visió global de la societat, eren més amples i abarcaven totes les branques

del dret, fins i tot propugnant la instauració d'un poder legislatiu català, per vetllar pel desenvolupament del propi dret (Corts Catalanes), així com un poder judicial que esgoti fins a la darrera instància els plets i causes suscitats dins de Catalunya i coneguts en aplicació del dret català. En definitiva, el dret català és l'únic que es considera de legítima aplicació i vigència a Catalunya, si més no amb una perspectiva de futur. Transitòriament, es predica un procés d'adaptació de les diferents branques del dret a l'organització regional. Així, Catalunya ha d'adaptar el dret llavors vigent a tot l'Estat i viabilitzar l'aplicació del dret català a una Catalunya autònoma.

A les Bases de Manresa, la qüestió del dret català s'ha d'entendre com de caràcter constitucional. Els drets individuals i col·lectius dels catalans, fins i tot el propi dret de Catalunya a autogovernar-se existeixen, en aquesta lògica, perquè la constitució històrica del poble català així ho recull, car el dret és una de les manifestacions ontològiques de l'existència de Catalunya com a poble diferenciat (98).

El catalanisme anà més enllà dels grups regionalistes no estrictament catalanistes (de l'òrbita Unió Catalanista com a entitat) en reivindicar la integritat del dret català, públic i privat, així com la reinstauració de les fonts de producció i aplicació del dret. No es tractava només de salvar la part de dret encara vigent, com en la campanya de 1889, sinó sobretot de formular una nova unió constitucional amb l'Estat espanyol, que repercutia també en l'àmbit del dret. Està en tot moment present el sistema de fonts anterior al Decret de Nova Planta (1716), amb especial incidència pel que fa al dret públic. La visió del dret català en el marc del nou ordenament jurídic-polític de base regional que es proposa una oposició a la concepció racionalista i liberal i estatista del dret, i el vist-i-plau a la restauració del dret tradicional català en la seva integritat, encara que adaptat als nous temps, entès com un dret viu i viscut per la comunitat.

1a

Els reunits a Manresa fan seva reivindicació catalanista anterior a favor del dret català, de forma immediata pel que fa al dret

privat i més concretament el dret civil, en contra del procés codificador. Una defensa que es comprèn millor si tenim en compte la base social que dóna suport a la Unió Catalanista. Hisendats, professionals liberals especialment advocats considerats genèricament i força lligats a la propietat agrària o a activitats no directament burgeses. Aquest tipus d'avocat, rural, es combina bé amb el notari i llur relació amb la propietat agrària i la defensa del dret tradicional català (99). En aquest sentit, portem aquí el comentari de Verdaguer i Callís a "La Veu de Catalunya" del 4 d'agost de 1895, sobre el que anomenava "Esquarterament del cos Notarial": "D'on li ve al Notariat de ser una de les poques coses respectables de la Espanya actual? Cal notar només una cosa, la institució notarial és una de les poques que a Espanya funcionen regionalistament" (100).

La defensa a ultrança del dret català, si més no, en l'àmbit del dret civil, mitjançant la connexió amb la classe social que dominantment formula aquesta defensa, ens permet determinar el model de societat proper a llurs esquemes mentals, una societat agrària i preindustrial, tradicional, amb els consegüents règims jurídics reguladors d'institucions com l'herència, la família o la propietat. El dret tradicional és així, un important element de conservació social, davant els nous esquemes impulsats per l'Estat liberal (101).

Es palesa una postura de rebuig del dret codificat, considerat una manifestació de l'Estat centralista i per això, ensems, emanació del dret de Castella. És propugna, per contra, el manteniment de les institucions particulars catalanes que la codificació posaria en entredit. Com element de conservació social el manteniment del dret tradicional català era un instrument al servei de la propietat agrària tradicional, contra les classes posseïdores de béns immobles adquirits com a conseqüència del procés desamortitzador que s'havien sumat al grup de classes posseïdores, després de les mesures desamortitzadores que ja quallaren des de la llei Madoz de 1855 (102). Els notaris i Registradors de la propietat eren els medis d'actuació de les classes terratinents per fer valdre llur propietat, perpetuar-la i reproduir-la. Les reformes que afectaven aquests mediadors -com hem vist en les reaccions de N. Verdaguer i Callís- presentaven l'oposició

dels propietaris, en especial els més vinculats per tradició i família a la propietat rústica.

Aquesta postura defensiva, que subjau en la mentalitat de les classes socials que trobem darrera del projecte polític de les Bases de Manresa es pot observar també en un altre element que el diferencia dels projectes polítics de la línia federal. A diferència d'aquests, les Bases de Manresa, seguint una tendència que ja podem veure en el Missatge a la Reina Regent de 1888 per part de la Lliga de Catalunya, reivindiquen el dret mercantil com una facultat del poder regional català i no del poder central. D'aquesta nota se'n deriva la negació de la idea de mercat nacional espanyol. El catalanisme de les Bases de Manresa s'enfronta als corrents moderns de l'economia liberal que necessitava el mercat nacional unificat per desenvolupar-se. Hauria estat un obstacle per a l'economia catalana la ruptura de la unitat del mercat espanyol. Aquesta reivindicació global del dret català, de totes les seves branques, com fan les Bases de Manresa, se situa en oberta contradicció amb els interessos de la burgesia industrial i mercantil catalana, i s'explica una vegada més per l'escassa representació de què gaudien aquests sectors socials a la Unió Catalanista. En tot cas, com diu Pablo Salvador, "la cuestión desaparecerá con el ulterior desarrollo ideológico del catalanismo conservador y con la ampliación de su base social. Los proyectos ulteriores no abocarán para Catalunya competencias legislativas sobre el derecho mercantil" (103).

43. La defensa de la llengua catalana.

La Base 3ª del text definitiu afirma que "La llengua catalana serà la única que, amb caràcter oficial, podrà usar-se a Catalunya i en les relacions d'aquesta regió amb lo Poder central". D'aquesta manera les Bases de Manresa consagren com a element d'importància singular la defensa de la llengua del país portada a terme per tot el moviment catalanista. La llengua és un element d'especificitat, de manifestació d'unes característiques distintives del poble català. Es, en definitiva, una bona mostra del que en una concepció historicista s'anomenaria "esperit nacional". D'aquesta manera ho expressava Pau Sans i Guitart en el seu discurs de defensa de la totalitat de les Bases votades a Manresa: "ho considero capital per a que segueixi essent idèntica la personalitat de Catalunya lo manteniment del nostre idioma, lo valor oficial d'aquest i l'us exclusiu del mateix àdhuc en les relacions oficials de la nostra regió amb lo Poder central" (106).

La manera com s'enfoca la defensa de la llengua catalana -en el marc del sistema polític configurat a les Bases de Manresa- es lliga amb la concepció "dualista" com a model d'Estat -de manera més clara encara que en la defensa del dret català-. Catalunya ha de tenir la seva llengua, i de manera exclusiva, ja que no hi ha una llengua de l'Estat que comparteixi el caràcter d'oficial (co-oficialitat). Només el català és la llengua oficial a Catalunya i per evitar la presència d'una altra es recull l'exigència que els actes de relació i comunicació amb el poder central es facin també en català. D'aquí se'n deriva que el poder central no gaudiria només d'una llengua oficial, sinó que estaria obligat a reconèixer i respectar l'oficialitat de totes les llengües peninsulars, ja que els representants del poder central sempre haurien de conèixer-les per relacionar-se amb les regions amb llengua pròpia.

Així parlava, Ramon Picó i Campanar en defensa de la Base 4ª del projecte -3ª del text definitiu- que és la que fa referència a

la llengua: "Volem que el Poder central respecti totes les llengües de les diverses regions d'Espanya, i que fassi com l'Emperador d'Austria, qui, al dirigir la paraula als distints pobles que s'abriguen sota son mantell imperial ho fa parlant-los-hi la llengua que els hi és pròpia" (105). A sensu contrario les Bases de Manresa denunciien el fet que una sola llengua sigui l'oficial de l'Estat, com passava aleshores a Espanya, en detriment de les restants llengües peninsulars. Per a Picó la llengua pressuposa el poble. Per això, "allà on hi ha pobles distints la uniformitat es impossible"(106).

Ara bé, no totes les paraules dites a Manresa sobre la llengua foren d'un tenor tan radical. Per exemple, Joaquim Riera i Bertran afirmava que, si per una banda, "devem escriure com enraonem i devem raonar com ens exigeixen nostres conviccions patriòtiques i moralitzadores", per altra banda, "Es, per desgràcia, tan evident la invasió del castellanisme en la nostra pàtria, que no podem sustrauren's de sa preponderància i menys de sa influència. Escriptors il·lustres, que tenen creixents simpaties per nostra causa se'n valen per necessitat. La gent, en sa immensa majoria, és refractària encara al nostre idioma. Tancar-nos dins d'un puritanisme exagerat fora insensat i contraproducent. No anatematitzem, doncs, cap publicació, -llibre, o revista, periòdic o fulla solta-, que vagi a aportar-nos elements de raó i de vida. ¿Qui negarà amb justícia els mèrits regionalistes de les obres de'n Campany i de'n Balmes, de'n Piferrer i de'n Milà i Fontanals -per no citar més que alguns morts inoblidables, encara que fossin escrites en castellà" (107).

A Reus es seguí amb la preocupació per la llengua catalana i s'acordà la necessitat de "reivindicar l'ús del català com a idioma oficial per tots els medis legals", així com reivindicar el seu ús a Catalunya en tots els actes oficials i en tots els àmbits. En aquest sentit, s'acordà: "Dirigir-se a tots els Ajuntaments de Catalunya i demés corporacions oficials i particulars per a que l'usin en les sessions i actes oficials, fent-los notar que no hi ha cap disposició legal que previngui lo contrari.

Dirigir-se a tots els mestres, així d'escoles públiques com privades, per a quel'usin en elles, fent-los notar les ventatges de

l'ensenyança comparativa de les llengües catalana i castellana, de conformitat amb lo acordat a les Assemblees pedagògiques.

Excitar a tots els advocats catalans, per a que reivindicuin lo dret que tenen els testimonis catalans d'usar la nostra llengua, en les seves declaracions davant dels tribunals de justícia, així com per a que demanin en nom de la recta administració d'aquesta que en los informes davant el jurat se'ls permeti l'us del català.

Dirigir-se a tots els prelats de Catalunya per a que manin que, de conformitat amb los cànons, se prediqui en català i en aquest idioma es practiquin totes les devocions que amb arreglo a les sagrades rúbriques no hagin de fer-se en llatí (108).

Procurar que es porti a efecte els treballs començats anys enrera per a la constitució de l'Acadèmia de la Llengua.

Recomanar a tots els delegats que usin sempre la llengua catalana en totes les manifestacions de la vida consentides per la llei".

En l'àmbit de la instrucció pública s'acordà: "fundar premis anyals per als mestres que més es distingeixin en l'ensenyança de la llengua, història i literatura de Catalunya". El mateix interès es mostrà per la premsa, entesa com a "imprensa al servei del catalanisme": "Si, devem escriure com enraonem i devem enraonar com ens exigeixen nostres conviccions patriòtiques i moralitzadores. Nostra propaganda ha d'oposar-se a la de la degradació, nostres doctrines, explicades en lletra de motllo, han de ser exemplars, amb aquella exemplaritat que en va cercaríem en la perversió dels actuals partits polítics que viuen i prosperen dintre les miseries de l'egoisme i de les més cíniques concupiscències" (109), segons deia Joaquim Riera i Bertran.

A Reus, la conclusió sobre llengua catalana fou defensada per Lluís Duran i Ventosa i les seves paraules són prou eloqüents per fer-nos una idea del sentit polític de la reivindicació de la llengua catalana en aquells moments: "Una de les aspiracions generals, més fundades del catalanisme, és la consagració de la llengua catalana com oficial de la nostra terra. L'Assemblea que la Unió

Catalanista celebrà l'any passat a Manresa, al consignar-lo com una de les bases d'una constitució regional catalana, no feu, a fi de comptes, més que declarar lo que es un desitj general de tots els catalanistes. Però l'establiment del català com a idioma oficial depen d'una modificació més o menys radical de la situació política. Es una aspiració, però per aconseguir que passi a la realitat no en tenim prou amb volguer-ho nosaltres, ni amb que ho vulguin molts amb nosaltres, sinó que es necessària una intervenció superior a la nostra influència" (es refereix a la intervenció de l'Estat) (110). Duran afirma que en el tema de la llengua catalana els partidaris d'ella han de desconfiar de l'Estat i proposa "fer per nosaltres mateixos lo que tot sols poguem fer" (111), perquè l'Estat espanyol quan superés l'actual centralisme no s'avinciria fàcilment a reconèixer el desenvolupament íntegre de la llengua catalana amb igualtat de condicions amb qualsevol altra llengua peninsular i especialment en relació al castellà: "no sols no hem d'esperar-ho tot de l'imperfecte Estat espanyol, sino que ni sisquera com certs revolucio-naris a la moda, hem de creure que l'Estat resultant del triomf de les nostres idees regionalistes, te de convertir la nostra terra en Paradís, només per l'obra de la seva constitució sense que nosaltres hi fem res per la nostra part" (112). Concloïa Duran apel·lant l'esforç particular de cada ciutadà usant la llengua catalana sempre que fos possible, així com la necessitat de catalanitzar els Ajuntaments i l'Administració de Justícia (113).

Cal erradicar el castellà com a llengua estrangera, que s'ha expandit per obra del centralisme. El català si es vol que sigui la llengua del futur s'ha de fer servir en tots els àmbits, fins i tot els científics. Mentre això no sigui possible el que cal fer és reduir l'àmbit de vigència del castellà a Catalunya.

Així s'expressava Pere Aldavert, defensant la Base 15ª a Manresa i referint-se al català en l'ensenyament: "L'estudi de les llengües vives s'ha de cultivar també en centres industrials i en contrades pagesas, ja que en anglès, alemany o francès s'escriu tot el que fa progressar la maquinària, la fabricació de productes químics o la agricultura. Ensenyis preferentment tals idiomes. Estal-

viis l'estudi del castellà, en que poc de bó s'escriu en tals rams" (114).

A part de les Assemblees de Manresa i Reus, fou l'Assemblea de Girona el 1897, la que, recordant de nou la defensa del català com una de les reivindicacions fonamentals del catalanisme, afirmava el dret de Catalunya a l'autonomia: "I en ús d'aquesta autonomia volem en primer lloc la llengua catalana amb caràcter oficial (subratllat original) (...) i la volem perquè és la nostra, perquè és la que millor s'adapta al nostre temperament i caràcter i perquè el poble té llengua pròpia sols en virtut d'una vexatoria i irritant imposició se li pot exigir que n'usi una altra" (115).

Als catalanistes de finals del segle XIX no els faltava raó per denunciar la situació de la llengua catalana des del punt de vista de la defensa de les característiques pròpies del país. Recentment, FERRER I GIRONÈS ha realitzat un documentat estudi sobre la persecució política de la llengua catalana (116), en el que demostra com en el darrer terç del segle XIX el català era perseguit tant directament com indirecta. L'atac indirecte contra l'ús de la llengua catalana es feia a través de la seva persecució en l'ensenyament, en les inscripcions registrals i en les escriptures públiques, o en els documents presentats als jutjats. Els elements catalanistes que presentaren el 1885 el "Memorial de Greuges", sota l'impuls determinant de V. Almirall ja criticaren aquesta situació de domini del castellà a Catalunya, especialment l'exclusivitat a les instàncies oficials: "... ¿qué otra prueba se necesita de la diversidad de razas o grupos en su pueblo (España), que la tenacidad con que tales idiomas se conservan? Ni la constancia, ni el afán de predominio del grupo castellano han logrado supeditarnos completamente en este punto. Nada importa que el catalán haya sido desterrado de las escuelas, con gran perjuicio de la instrucción popular en nuestras comarcas; nada que en las oficinas y tribunales deban usar el castellano hasta los que, por no comprenderlo perfectamente, corren peligro de quedar perjudicados o indefensos; nada que en la contratación deba el interesado fiarse de una traducción de palabra, que se presta al error y aún al en-

gaño. No sólo seguimos hablando catalán, sino que en los últimos años se ha verificado el renacimiento literario de nuestra lengua, habiendo tomado tal vuelo, que hoy cuenta ya nuestra joven literatura obras de empeño en casi todos los ramos" (117).

En el Missatge a la Reina Regent lliurat per la Lliga de Catalunya el 1888 també es reivindicà la llengua catalana i el dret de penetrar en les instàncies oficials: "Que la llengua catalana sia la llengua oficial a Catalunya per a totes les manifestacions de la vida d'Aquest poble. Que l'ensenyament a Catalunya sia donat en llengua catalana. Que sien catalans los Tribunals de Justicia i totes les causes i litigis se fallin definitivament dintre del territori" (118). Aquest Missatge, com no podia ser d'una altra manera, tingué repercussions negatives a Madrid. El ministre Romero Robledo formulà una interpel·lació a les Corts demanant el parer del govern liberal de Sagasta llavors al poder, sobre el Missatge de la Lliga de Catalunya, i en referir-se a la llengua catalana la qualificà de "dialecte". En nom del govern intervingué el ministre de Foment, Navarro Rodrigo que li contestà que el citat missatge havia estat "una extravagancia de una minoria insignificant" (119).

Les Bases de Manresa proclamen l'oficialitat de la llengua catalana, a la seva base 3ª, segons ja hem vist, una de les reivindicacions més radicals de les que s'adoptaren a l'Assemblea de Manresa. Era una demanda que, tot i ésser una mica utòpica, no deixava de tenir una base sociològica real. Només uns nuclis reduïts de funcionaris no catalans i de burgesia castellanitzada ignoraven el català. Però al costat d'això s'ha de tenir en compte que la majoria d'intel·lectuals i professionals, bona part de la burgesia, i també, sectors importants de l'avantguarda obrera tenien el castellà com a llengua principal i se sentien incòmodes amb un català mancat de normes ortogràfiques per escriure'l. Com afirma VALLVERDÚ, en aquestes coordenades "la proposta de la Base 3ª és soprenent, i molt més si tenim en compte que en les altres qüestions del règim autonòmic l'Assemblea de Manresa no va anar pas més enllà dels projectes federals de 1868 o immediatament posteriors". En tot cas, podem afirmar, amb l'esmentat autor, que "la contradicció entre els objectius nacio-

nalistes radicals o progressius (la base 15ª fa unes propostes d'ensenyament públic que són francament avançades) i les cauteles antidemocràtiques només s'explica per la composició social de la Unió Catalanista (...). Si, portant a l'extrem la nostra argumentació, només volguéssim veure en la reivindicació lingüística de la base 3ª una estratagema per acumular més defenses enfront del poder central, la nostra anàlisi fóra injusta i parcial. Malgrat les seves utopies retrògrades, la ruralia tenia un factor positiu i és que no havia estat tan contaminada per les ideologies diglòsiques com ho havien estat les classes urbanes -la burgesia en primer lloc, però també l'avantguarda de les classes populars. En aquest sentit, l'Assemblea de Manresa marcava les línies generals d'una política lingüística aleshores utòpica que amb el temps s'integraria en les altres reivindicacions nacionals" (120).

La reivindicació de la llengua catalana per la Unió Catalanista, en els termes fixats a les Bases de Manresa, tingué diverses perllongacions de les quals en podríem esmentar aquí algunes de significatives: el mateix 1892, el "Foment Catalanista" integrat a la Unió Catalanista elevà una Exposició a l'Ajuntament de Barcelona, en suport de les mocions iniciades per Francesc Carreras i Candi, demanant que els bans de l'Alcaldia i la retolació dels carrers es fessin en català. El mateix any, Guimerà és escridassat a Madrid amb motiu de l'estrena en aquella capital de l'obra de Judith de Welp. El 1893, Collelllegeix la seva "Proclamació catòlica" en la festa de la restauració de Ripoll. El 1894, la Unió Catalanista realitza una campanya en pro de la catalanització de l'administració de justícia i el Compendi sanciona la transcendència de la reivindicació lingüística. El 1895, Guimerà és elegit president de l'Ateneu Barcelonès en el marc de l'estratègia catalanista d'assolir el control de l'entitat. En el seu discurs presidencial -llegit per primera vegada en català- realitza una encesa defensa de la llengua catalana (121). El 1896, la Unió Catalanista protestà contra la prohibició de l'ús del català en les converses telefòniques (122). El 1897, en el Missatge al Rei de Grècia, la Unió Catalanista i amb ella totes les entitats que signaren el do-

cument, parlaven de les coincidències entre la llengua catalana i la grega. En la presentació Rubió i Lluch digué: "Los Grecs, qui son esclaus, s'expressen encara en la parla de llurs il·lustres antepassats. Quan los pobles conserven son propi i matern llenguatge, fins les tombes tenen vida, la esperança te una veu, i la Llibertat se embolcalla amb lo resplandor de la victoria". Antoni Sunyol, president llavors de la Unió Catalanista en un curt discurs abans de lliurar el document afirmà: "... si aquí, lo mateix que en molts altres Estats europeus, no sempre saben ser los governs los intèrprets fidels dels sentiments dels pobles, nosaltres amb tot i no ostentar cap representació oficial, tenim la plena convicció que representem la unànim aspiració del poble català i de que som, en aquest acte, los verdaders portanveus de sos sentiments" (123). També el Manifest "Al poble Català" i l'Assemblea de Girona, tornaren a reivindicar l'oficialitat de la llengua catalana tal i com ja s'havia recollit a les Bases de Manresa.

La Unió Catalanista, en definitiva, s'incorporà decisivament a la defensa i promoció de la llengua catalana, entesa com una des les manifestacions de la catalanitat, i en cap moment es considerà legítim cedir a posicions de bilingüisme, com ho faran d'altres grups catalanistes, com per exemple els escindits de la Unió Catalanista el 1899, en coalitzar-se amb els regionalistes ex-polaviejistes. Els textos i la lògica discursiva de la Unió Catalanista, en el període 1891-1899, fou sempre el de la lluita per l'oficialitat de la llengua catalana, en la qual es trobaren amb l'oposició i la ignorància dels diferents governs, assimilistes en tema de llengua, i per tant amb una altra lògica diferent, o sigui, entendre que constitucionalment l'única llengua oficial a Espanya era l'espanyol (castellà) i que el català com les altres llengües de territoris específics de la península eren "regionals", però no pas oficials dins l'Estat. Aquesta és l'argumentació més benèvola que es pot fer de les actituds des del poder, ja que les més denigrants, a l'estil de les consideracions de l'ex-governador de Lleida, José Martos O'Neale (124) o de les diatribes de diferents polítics a Madrid(125), passaven per anar directament en contra del català sota l'argumenta-

ció tòpica de "separatisme", que era un "dialecte", que era quelcom nociu per a la vida "nacional". Aquests grans detractors no es contentaven amb reduir la llengua catalana a les manifestacions folklòriques o jocfloralesques, sinó que volien en realitat llur desaparició, ja que els era molesta i no encaixava i no encaixava en llurs esquemes nacionals-espanyols.

Per això, els catalanistes s'organitzaren entorn de la defensa de la llengua catalana i lluitaren per allò que ROVIRA I VIRGILI anomenà la "catalanització espiritual del nostre poble" (126). A tal efecte es lluità per la promoció del català en les escoles (fundació de l'Associació Protectora de l'Ensenyança catalana, sota la presidència de Manuel Folguera i Duran), a la Universitat (càtedra de Llengua i Literatura Catalana a la Universitat de Barcelona) i en els instituts.

D'alguna manera, prepararen el camí per l'assoliment de nivells més alts de reconeixement de la llengua catalana, especialment en l'àmbit institucional. Per exemple, lluitaren per aconseguir l'ús de la llengua catalana en els tribunals de justícia, amb la fita històrica de l'aprovació el 26 de juliol de 1900, de la proposició per part del Col·legi d'Advocats de Barcelona perquè es modifiqués la Llei d'Enjudiciament criminal i la llei orgànica del poder judicial, amb la intenció que es pogués usar en els tribunals de justícia, qualsevol dels idiomes existents a l'Estat espanyol. O la catalanització progressiva de l'Ateneu Barcelonès, des del discurs de Guimerà el 1896 o el de Permanyer el 1897. O l'accés a l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, que des de 1895 -presidència Permanyer- fins al canvi de segle, visqué la incorporació dels plantejaments regionalistes en el seu si. La primera vegada, però, que es parlà en llengua catalana en l'esmentada Acadèmia va ésser en la sessió del dia 17 d'abril de 1900, en el discurs de Narcís Pla i Deniel. També aquest mateix any, a la Diputació Provincial de Barcelona, Josep Bertran i Musitu, adoptà per primera vegada la pràctica de parlar en català. A mesura que avançava el segle, el català anà adquirint una presència no solament social, sinó també institucional, amb la conseqüent força per rebutjar els diferents intents castellanistes i

assimilistes en qüestió de llengua. Hem de remarcar, en aquest sentit, l'exposició de la Societat Econòmica Barcelonesa de Amigos del País, rubricada pel seu president Josep Pla i Forgas, demanant al ministre d'Instrucció Pública (juny de 1900), "la urgente necesidad de que el idioma castellano se enseñe en las escuelas sobre la base de la adopción, relación y traducción recíprocas en los demás idiomas españoles, el catalán, el gallego y el vasco en las provincias antes indicadas" (127).

Podem afirmar, en definitiva, que a la darrera dècada del segle XIX i gràcies a l'impuls considerable que li donà la Unió Catalanista, el catalanisme propicià la catalanització del país, específicament a través de la lluita per l'oficialitat de la llengua catalana i la seva promoció a tots els nivells.

La reivindicació de la llengua catalana era, en definitiva, una nova mostra de l'oposició tradicionalista als valors liberals i ensems, de contraposició de les manifestacions ontològiques del poble català tal com s'entén que les ha definides la història en relació a l'artificiositat derivada del centralisme, de l'uniformisme del nou Estat liberal. Per això es reivindicà l'ús del català en tots els ressorts de la vida social i institucional: en l'ensenyament, en els mitjans de comunicació, en les pràctiques religioses, en l'administració de justícia, en les pràctiques administratives del poder regional català, etc. (128).

En aquest sentit, la promoció de la llengua catalana a tots els nivells presentava un primer inconvenient de difícil i llarga solució i d'importància cabdal en l'ordre estratègic: la inexistència d'unes regles fixes d'ortografia catalana, conseqüència de l'estat d'abandó en què es trobava la llengua. Aconseguir l'ideal catalanista implicava així, passar per la unificació ortogràfica. El grup modernista de "L'Avenç", com és sabut, inicià les primeres passes per a la implantació d'unes normes ortogràfiques comunes segons un criteri modern -campanya lingüística de l'Avenç, amb Pompeu Fabra i Joaquim Casas-Carbó (1890-1892) i la primera gramàtica catalana de Pompeu Fabra "Ensayo de Gramática del Catalán moderno" (1891)-. S'hi oposà enèrgicament Jaume Collell des de les planes de "La Veu de Catalunya" (1891) llançant un furios atac contra l'escola ortogràfica modernis-

ta a la que acusava de: "Venir amb un aparell científic "d'afixes" i "sufixes", vocals àtones, etc. etc. per inventar un sistema que talment ens fa l'efecte que ha castrat l'idioma més viril i ferreny dels neo-latins, donant-li uns aires de dialecte "tagalo" o cosa així" (129).

Collell fou el gran contradictor de les tesis modernistes de "L'Avenç", tot i que valorà l'aportació de Fabra. Es decantà pel sistema del filòleg Josep Balarí i Jovany, publicat el 1874 per l'Acadèmia de Bones Lletres, molt semblant a l'usat en aquells moments per "La Veu del Montserrat". Però aquesta postura irreductible de Collell fou més a títol particular que representativa del catalanisme conservador del moment canalitzat per la Unió Catalana (130).

A la llarga, les normes ortogràfiques de Fabra i dels modernistes triomfaren. El 1896 li fou premiada la "Gramàtica Catalana", als Jocs Florals, la qual cosa li obrí les portes a posteriors actuacions de transcendència com la ponència al I Congrés de la Llengua Catalana (1906) o la publicació el 1908 de les seves "Qüestions d'ortografia catalana". Fabra en l'ordre lingüístic i Prat de la Riba en el polític foren els dos grans forjadors del català modern, aquest últim quan des de la presidència de la Diputació de Barcelona i després des de la Mancomunitat de Catalunya gaudí dels elements institucionals precisos per portar a la pràctica una tasca de normalització lingüística, inscrita en el marc del projecte polític que representà.

Amb l'esmentada normalització hom al·ludeix al fenomen de voluntat política de promoció de la llengua catalana, especialment sensible des de la dècada dels noranta, per afavorir el seu ús social. Eren uns paràmetres allunyats de la visió utòpica de les Bases de Manresa, en reivindicar com a única llengua oficial a Catalunya el català. La normalització lingüística passava per anar restaurant progressivament i gradualment les condicions de l'ús del català a tots els nivells de la vida pública, i per tant, marcant el camí per recuperar el seu lloc i conviure amb el castellà, en un plantejament possibilista, és a dir, bilingüista, i, per tant, encara molt allunyat fins i tot, de la co-oficialitat (131)

Però la postura -si volem, maximilista- de la Base 3ª de Manresa, restà en la història del moviment catalanista com una reivindicació primordial del catalanisme, a la qual havia de donar-se una sortida política. Es tractava de fixar un sostre per començar a caminar en aquella direcció. Per això, és molt il·lustratiu el discurs en defensa de l'esmentada Base per part de Ramon Picó i Campanar, en el que justifica el tenor reivindicatiu en ella contingut en la voluntat de formular un nou pacte constitucional amb Castella. La llengua és el símbol que manifesta l'existència d'un poble i així, afirma, és l'últim que es perd: "Això per una part. Per altra part, veiem que el poble que va a la conquesta d'un altra poble, no bé l'ha vençut, lo primer que procura i en el que més s'afanya per assegurar sa presa, és privar-li l'us de sa llengua propia; la treu de les escoles, dels tribunals, dels municipis, de per tot, imposant-li al mateix temps la llengua del vencedor. Exemples d'això: la Polònia russa, l'Alsàcia i la Lorena; i, per no anar tan lluny, nosaltres mateixos (...). Es senyors, que la llengua d'un poble és quelcom més que una sèrie de noms més o menys articulats; la llengua és l'expressió sensible, o, com si diguessim el cos del pensament; és la vibració de l'esperit, és l'animaparlant d'aquell poble, és alta expressió de la seva personalitat" (132). En el mateix sentit, Bartomeu Robert, en el discurs al Congrés de 1902, com a diputat de la Lliga Regionalista, en referir-se a les Bases de Manresa i més concretament a la qüestió de la llengua catalana, afirmava: "en esas bases esenciales hay una que nosotros defenderíamos a todo trance, y hasta sería la última a que renunciaríamos, porque se refiere a lo que nos da carácter: el idioma. Sí, porque el idioma es la manifestación del pensamiento, es la traducción del sentido íntimo del alma de todos nosotros" (133).

4. 4. L'ensenyament català.

Un punt específic del programa catalanista, molt lligat a la defensa de la llengua catalana és la de l'ensenyament català i l'escola catalana entesa com l'àmbit de l'ensenyament segons els criteris catalanistes. La Base 15^a, de Manresa, ens diu, així: "L'enseyança pública en sos diferents rams i graus, deurà organitzar-se d'una manera adequada a les necessitats i caràcter de la civilització de Catalunya.

L'enseyança primària la sostindrà el municipi i en son defecte la comarca: en cada comarca, segons sia son caràcter agrícola, industrial, comercial, etc. s'establiran escoles pràctiques d'agricultura, d'arts i oficis, de comerç, etc. Deurà informar els plans d'enseyança el principi de dividir i especialitzar les carreres evitant les enseyances enciclopèdiques" (134).

En aquest text es pot copsar una vegada més la defensa de les característiques pròpies de Catalunya enfront de l'Estat espanyol, i concretament de l'escola pública catalana enfront de l'escola pública estatal. Les reformes que des de l'Estat liberal s'anaren donant per a l'escola pública, foren criticades i rebutjades pels elements catalanistes, degut al seu uniformisme o per considerar-les estranyes al que havia d'ésser un ensenyament pròpiament català.

Les Bases de Manresa consideren l'ensenyament com una qüestió que afecta exclusivament els interessos de Catalunya i que, per tant, és una competència del poder regional català, apart de la base 15^a, també per la clàusula general d'atribució de competències de la Base 6^a: totes aquelles matèries que expressament no s'atribuïren al poder central, o sigui, les recollides a la Base 1^a.

A Reus es tornà a incidir sobre l'ensenyament català, concebut com un dels mitjans per aconseguir l'aplicació total i immediata de les Bases de Manresa. S'adoptà la conclusió referent a

"Instrucció", en la que s'afirmava que, "Havent-se de procurar que en tots els rams se dongui de conformitat amb la naturalesa i manera de ser de Catalunya s'acorda: Preparar un plà general d'estudis que descansi en la tradició científica del país i les necessitats pràctiques de l'actual civilització, partint del principi de diferenciació de l'ensenyança segons les regions.

Excitar a tots els centres i societats catalanistes a que fundin càtedres i conferències d'ensenyança catalanista, procurant que s'estableixi un patronat d'escoles catalanes.

Fundar premis anyals per als mestres que més se distingixin en l'ensenyança de la llengua, història i literatura de Catalunya" (135).

Durant els debats de l'Assemblea de Reus, intervingueren Antoni Aulèstia i Pijoan, delegat per Barcelona, per a la defensa de la present conclusió. Francesc Flos i Calcat, delegat d'Arenys de Munt, proposà que constés en ella la creació d'un Patronat d'Escoles Catalanes, que com es veu, fou admesa per la Comissió i per l'Assemblea. Pere Carol, delegat del Pla del Bages, insinuà que s'enviés una exposició a Madrid, demanant que s'establissin a cada regió càtedres de tots els idiomes que es parlen a Espanya. La Comissió ponent no considerà convenient fer-ho, adherint-se a aquest parer l'Assemblea. Per la seva part, el delegat de Barcelona, Bonaventura Bassegoda, indicà que seria convenient sol·licitar dels governs centrals que les oposicions al professorat es fessin en cada regió on correspongués la plaça, limitant l'àmbit subjectiu de candidats als fills de cadascuna d'elles, sense permetre l'accés als nascuts en d'altres regions. També demanà que cessessin els privilegis que no poguessin exercir càrrecs artístics en les Regions les persones que tinguessin adquirits en elles mèrits artístics sinó havien guanyat premi en una de les Exposicions nacionals de Madrid, premis concedits sovint més que al mèrit, a la influència i al favor. Aquesta esmena fou acollida favorablement per l'Assemblea. Joan J. Permanyer i Ayats i Renyé i Viladot, de la ponència, amb assentiment general, declararen que podien considerar-se com a criteris dels reunits, encara que no es consignessin en les conclusions de

l'Assemblea (136).

En definitiva, la defensa de l'escola pública catalana i de l'ensenyament vinculat als valors de la regió es troba emmarcada en la proposta de catalanitat dels càrrecs públics recollida a la Base 4ª com a perspectiva general. Pel que fa referència als mestres, són considerats funcionaris del poder regional, mai de l'estatal, ja que aquest darrer, segons les Bases de Manresa, no gaudeix de competències en matèria d'ensenyament. Es propugna un nou guarniment de la regió enfront de l'Estat, una nova mostra del que són manifestacions de la catalanitat que no poden ésser absorbides per la força expansiva de l'uniformisme, del centralisme i de l'estatisme liberal. L'escola pública catalana apareix, així, com un dels factors més essencials d'innoculació dels valors regionals dins la lògica de l'argumentació tradicionalista que des de les Bases de Manresa desenvolupa la Unió Catalanista.

L'escola pública catalana era, en definitiva, el camp de la reproducció dels esmentats valors regionals que són els de l'ensenyament en català -que amb l'oficialitat de la llengua catalana de la Base 3ª s'hauria d'entendre com l'ensenyament exclusivament en català- amb mestres i professorat de la terra, i amb uns continguts de l'ensenyament que deriven de la visió del món dels reunits a Manresa, és a dir, força clerical -per tant respectuosos amb els centres privats de l'Església, reconeixent el dret de les ordes religioses d'exercir l'ensenyament tal i com l'admetia l'status concordatari de 1854, respectat per l'Estat de la Restauració i l'art. 12 de la constitució canovista- i, en tot cas, una educació respectuosa amb els valors del catolicisme i la presència de l'Església catòlica a Catalunya. Una educació, ensems, adaptada a la concepció organicista de la societat adaptada als diferents nivells territorials, regional, comarcal, municipal. Un ensenyament públic adaptat "a les necessitats i caràcter de la civilització de Catalunya", com diuen les mateixes Bases de Manresa.

La lògica de la defensa de l'ensenyament català tal i com venim parlant -com a part de la lògica discursiva tradicionalista de les Bases de Manresa- es troba en oposició a la previsió consti-

tucional de l'art. 12 de la constitució de 1876. Entre altres coses, l'esmentat article afirmava en el seu segon paràgraf que "Todo español podrá fundar y sostener establecimientos de instrucción o de educación, con arreglo a las leyes". Una previsió genèrica que permeté la introducció d'un volum considerable d'institucions i ordes religioses a la seva ampara. L'art. 12 continuava dient que "Al Estado corresponde expedir los títulos profesionales y establecer las condiciones de los que pretendan obtenerlos, y la forma en que han de probar su aptitud". Per acabar amb la previsió que "Una ley especial determinará los deberes de los profesores y las reglas a que han de someterse la enseñanza en los establecimientos de instrucción pública costeados por el Estado, las provincias o los pueblos". Es desprèn de la regulació constitucional dels drets relatius a l'educació, aquesta voluntat de ser controlada per l'Estat. La regulació per l'Estat liberal de l'escola i l'ensenyament topava, doncs, amb la mentalitat dels reunits a Manresa.

Per altra banda, la constitució canovista, com a constitució liberal que era, regulava el dret a l'educació dins el repertori de drets individuals. L'òptica amb què és abordat el tema a les Bases de Manresa i el seu desenvolupament a l'Assemblea de Reus, tal com hem vist, és la d'enquibir-se dins els drets de la societat, de la nació en sentit tradicionalista. L'educació s'ha d'adaptar a les característiques del poble català, i dins d'ell a cadascuna de les seves contrades. Això vol dir també una educació amotllada a la definició social que es defensa a les Bases de Manresa, d'acord amb els interessos de classe dels assembleistes. Una vegada més veiem com els homes de la Unió Catalanista propugnen l'oposició als esquemes liberals, en nom del rerapais.

4.5. El domini públic català.

La Unió Catalanista dedicà l'Assemblea General de Delegats de l'any 1895 a Olot, per tractar de les obres públiques segons els principis regionalistes. Però ja abans, a Reus, havia manifestat la preocupació per la conservació dels monuments històrics. Des del punt de vista constitucional, com a facultat del poder regional català, les Bases de Manresa legitimen la facultat d'actuació d'aquest en el camp de les obres públiques regionals, tant a la Base 1ª (a sensu contrario de la facultat del poder central sobre les obres públiques d'interès suprarregional) com a la Base 6ª dins la clàusula genèrica d'atribució de competències a Catalunya de totes les no assignades expressament al poder central per la Base 1ª.

A les Bases de Manresa s'estableix que en la construcció i conservació de carreteres, ferrocarrils, canals i ports que siguin d'interès interregional, les regions interessades podran posar-se lliurement d'acord i el poder central només intervindrà en cas de desavinença, com a poder arbitral que es configura per a la resolució de totes les qüestions i conflictes entre les regions. A Reus s'acordà, a més, "Preparar un pla complet d'obres públiques per al Principat encaminat a fomentar els interessos agrícoles, industrials i mercantils, partint del principi de donar expansió a tots els elements de riquesa que avui estan improductius" (137). També s'acordà "Dirigir-se a les Diputacions provincials, Ajuntaments i Prelats de Catalunya pregant-los-hi pel bon nom de nostra terra i bé de l'art, cuidin de la conservació i restauració dels monuments artístics i de caràcter històric, avui casi tots en estat de ruina i que procurin en lo possible per a millor lograr-ho, per medi de sa adquisició fer-los de domini públic" (138). En el marc d'aquests principis hem de situar, per exemple, la restauració de Ripoll, el 1893, amb tota la simbologia de què gaudí.

A l'Assemblea d'Olot es declararen una sèrie de regles referents a les obres públiques: respecte de la divisió territorial interna de Catalunya, als nivells municipal, comarcal i regional; creació d'una Junta composta per delegats de les respectives Diputacions en les d'interès regional i mentre no es reconegués la nova organització del territori català; connexió entre obres públiques i distribució de la renda; pla de carreteres i ferrocarrils (139). Una segona part dels acords de l'Assemblea d'Olot es refereixen als monuments públics: pas de la titularitat de l'Estat al poder regional català, dels particulars que els adquiriren mitjançant les lleis de la desamortització al poder regional català a través d'una indemnització; habilitació dels antics monestirs catalans, i especial protecció als de Ripoll, Poblet i Santes Creus; expropiació dels immobles desatesos i d'interès històric o monumental; protecció dels símbols que manifestessin aspectes propis de Catalunya, com el costum de delimitar els municipis amb Creus i Terme; o exempcions fiscals per als propietaris que haguessin de realitzar obres de restauració en els monuments històrics i artístics de propietat privada (140).

4.6. Economia i Hisenda a les Bases de Manresa.

La Unió Catalanista creà la "Secció Econòmica" arran de l'Assemblea de Reus, per treballar sobre qüestions econòmiques des del punt de vista propugnat a les Bases de Manresa, les quals recullen escasses previsions sobre economia. A la Base 1^a es considera atribució del poder central "c) les relacions econòmiques d'Espanya amb els demés països, i, en conseqüència, la fixació dels arancels i el ram d'Aduanes, d) la formació del pressupost anyal de gastos que, en lo que no arribin les rendes d'Aduanes, deurà distribuir-se entre les Regions en proporció a sa riquesa". Es preveu, a més, entre les secretaries que componen el poder executiu central, una dedicada a Hisenda, a part d'una altra dedicada a Relacions exteriors (141). En la disposició addicional es preveu que "El Deute Públic avui existent vindrà a càrrec del Poder central; mes aquest no podrà crear-se de nou, quedant de compte de les diverses regions lo que en l'esdevenidor contreguin per a son sosteniment i el de les carregues del Poder Central".

La Base 6^a, ja dintre les dedicades al poder regional estableix la facultat de Catalunya per a l'establiment i percepció d'impostos i l'encunyació de la moneda. En relació a aquest últim extrem, la Base 14ª diu que "En l'encunyació de la moneda, Catalunya deurà subjectar-se als tipus unitaris en que convingan les regions i els tractats internacionals de la Unió Monetaria, essent lo curs de la moneda catalana, com lo de las demés regionals, obligatori en tota Espanya".

4.6.1. L'encunyació de moneda.

Les Bases 6^a i 14ª preveuen que Catalunya gaudirà de facultats per encunyar moneda pròpia, com ho havia estat fent fins el 1837. Apareix una vegada més la idea pre-liberal de l'encunyació de la moneda com a facultat del monarca, com a titular ratio personae de diversos territoris a l'estil del Rei de les Espanyes, qui

és el que autoritza l'encunyació de cada moneda. Hi ha en aquest ordre de coses la crítica a la concepció moderna de sobirania monetària com una manifestació de la sobirania estatal tal com s'especificà en el Decret del 18 d'octubre de 1868, adaptat al Conveni internacional de l'ant anterior creador de la "Unión Monetaria Latina". En virtut d'aquestes normes es concedia al Banc d'Espanya el privilegi en l'emissió, amb una reserva -almenys de la quarta part dels bitllets en circulació- en barres d'or o de plata. Sistema que hem de dir, que fou modificat el 1939. De tota manera, el Codi Civil recull en el seu art. 1170 el règim de les obligacions pecuniàries, adaptat al sistema monetari de 1869, article que no ha estat objecte de reforma.

El catalanisme criticava també aquest ordre de coses, com a manifestació de l'Estat liberal, que introduïa una moneda única per a un mercat únic a tot el territori espanyol. Així, per exemple, Lluís Marsans, al "Foment Catalanista" en donar el 1893 una conferència sobre la Base 14ª defensà el dret a encunyar moneda com a símbol de la sobirania dels pobles (142).

4.6.2. El sistema tributari.

Fou l'Assemblea de Balaguer (1894), la que, sota el nom genèric de "Bases per a la tributació de Catalunya segons los principis regionalistes", desenvolupà les previsions només esbossades a l'Assemblea de Manresa. Catalunya, en son desenvolupament, ha d'atendre les càrregues i serveis públics de caràcter regional i ha de contribuir a les càrregues generals de l'Estat amb una quantitat que ha de fixar-se amb subjecció a unes regles precises (143). Ara bé, mentre no s'implanti un sistema regionalista, es propugnen concerts econòmics amb l'Estat en els termes en què es reivindicà en les Assemblees de Reus i Balaguer. Es reclamava d'aquesta manera que les funcions de recaptació i assignació dels recursos fossin portades a terme per l'Administració Catalana -s'entén que seran els serveis administratius incardinats dins la secretaria d'Hisenda- i posteriorment, com a segon pas seguint el que s'hagi de

dactar amb el poder central es cedirà una part del volum recaptat. En desenvolupament d'aquesta idea, els acords referents a la tributació, aprovats a l'Assemblea de Balaguer, foren els següents:

"PRINCIPIS GENERALS

I. Catalunya, ab entera independència de las demás Regions Espanyolas y sense intervenció del Poder Central, establirà las contribucions é impostos de tota mena que hagin de pagarse en son territori y regulará aixís mateix los demás arbitris y totas las otras fonts d'ingressos, llevat los drets d'Aduanas que's subjectarán á las lleys generals del Estat, de conformitat ab lo declarat en la Assamblea de Manresa.

II. Los serveys públichs deurán presentarse á Catalunya de manera que estiguin a nivell dels pobles més avansats, y en consecuencia, la reducció dels impostos y contribucions ha de procurarse tan sols per medi d'una moral y ben organizada administració; y la Assamblea, gelosa del bon nom dels elements que representa, aixís molt alt ho declara á fi de que may pugui dirse que'l Regionalisme, á exemple dels partits polítichs que han assolat l'Espanya, tracta de seduhir al poble ab promesas impossibles de cumplir.

III. Se procurará fomentar la riquesa pública per medi de contribució y otras ventatjas á favor de la implantació de novas industrias, plantació y conservació de boscos, edificació, dessecació de terras, etc., etc.

IV. Las lleys fiscals no podrán afectar la validesa dels contractes, la naturalesa y transmissió de la propietat y drets reals, ni la constitució de la familia, sens perjudici de la hipoteca preferent que s'estableixi á favor del Erari públich per la percepció de la contribució.

V. Totas las contribucions directas recaurán sobre las rendas y beneficis, á excepció de la que s'estableixi per rahó de transmissió d'herència, llegats y donacions, entre parents colaterals y entre estranys.

VI. Tothom ha de contribuir segons sos cabals al sosteniment de las cargas del Estat, pero, atenent á que per rahó de sa naturalesa económicca es eminentment relatiu tot quant se refereix á la tributació, la Assamblea declara, com principi fonamental del Regionalisme, que la proporcionalitat ab que s'ha de contribuir á ditas cargas dependeix del estat social del país y que, essent com son, aglomeració de fortuna en unas mateixas mans y la desigualtat en la distribució de la riquesa las notas característiques de l'actual societat, ha de procurar-se l'equilibri entre las diferentes classes socials arminisant per medi de la tributació sos interessos antagónichs.

En consecuencia's declara:

Que no s'imposará cap contribució fonamentada exclusicament sobre la base de la "capitació", ó sia cap que afecti al individu com á tal y prescindint dels medis de subsistencia ab que conti.

Que no s'imposará tampoch cap contribució que directa ó indirectament pesi sobre'l consum de materias de primera necessitat, sens perjudici del dret dels Ajuntaments pera crear arbitris.

Y que'ls impostos se combinarán de manera que's contribueixi á las cargas públicas sobre la base d'una repartició gradual y progressiva en relació ab la quantia dels ingressos ab que cada hú conti.

VII. La distribució o repartiment de las contribucions se farà sempre dintre d'una organisació gremial que deu reposar sobre la doble base del territori y de la classe de contribuyents á qui respectivament afecti; y todas las cuestiones sobre agravis y defraudacions, aixís com los perdons per causas de calamitats, se resoldrán, en las diferentes instancias ó alsadas que's fixin y dintre del ordre gerárquich que s'estableixi, per jurats, sense que may s'admetin investigadors oficials. La assistencia á les sessions dels Gremis y'ls cárrechs que per rahó de sa organisació s'instituheixin serán obligatoris.

VIII. Tots aquests principis deurán servir de fonament á l'imposició de las contribucions, qualsevulla que sia la divisió administrativa de Catalunya y'l modo y conformitat com s'hagin encarregat de fer los serveys públics y s'hagin distribuït las cargas las diferents agrupacions y entitats que avuy existeixen y las que existirán quan lo sistema regional quedi plantejat en sa integritat.

Entretant los Ajuntaments, pera cubrir las cargas municipals y l'import de tots los serveys qu'hagin de cumplir, tindrán una part alicuota de las contribucions generals y ademés lo qu'ls hi produueixin los arbitris.

BASES ESPECIALES DE CADA UNA DE LAS DIFERENTES FONTES D'INGRESSOS

CONTRIBUCIONS

Las contribucions poden classificar-se en ordinarias y en extraordinarias, pero, essent las extraordinarias de caràcter excepcional, han d'enmotllarse á las circunstancias especials dels grans aconteixements que las exigeixin sense que respecte d'ellas puguin establirse reglas fixas. Aixó no obstant, la Assamblea enten que en lo possible s'han de acomodar, quan vingui'l cas, als principis generals que acaban de exposarse.

Las ordinarias serán sempre directas, á excepció dels drets d'Aduanas y dels arbitris dels Ajuntaments.

1) CONTRIBUCIÓ TERRITORIAL

Baix aquesta denominació va compresa la que recau sobre las rendas de la propietat immoble, urbana y rústega, inclohent en las de la rústega los profits de la industria pecuniaria.

Un amillament, fet ab rigorosa exactitut y tenint en compte totas las circunstancias y accidents que puguin afectar la riquesa, servirà de base á la contribució territorial.

Aquesta consistirà en un tant sobre la riquesa líquida imponible que, dins del sistema general que en virtut d'aquestas bases tracta de plantejarse, ha d'ésser molt reduhit y que será'l mateix pera tots los contribuyents, qualsevulga que sia la propietat y rendas que tinguin acumuladas.

La contribució se cobrarà en lo poble ahont radiqui la finca sobre que recaigui.

En cada població quedarà agremiada separadament la propietat urbana y la propietat rústega, y además se formarà una agrupació dels gremis de las poblacions per medi de delegats seus en cada Comarca.

Los gremis de cada població farán los repartiments de la contribució corresponent á la mateixa y resoldrán en concepte de jurats sobre'ls agravis dels contribuyents y defraudacions, y respecte dels perdons per calamitats quan la contribució que correspongui al propietari ó propietaris que'ls demanin no excedeixi de la d cima part de la total que degui pagar lo poble. Las peticions de perdons quan excedeixin d'aquesta quantitat, y las que fassin los pobles en general serán de competencia de la agrupació de la Comarca.

2) CONTRIBUCIÓ INDUSTRIAL Y DE COMERS

S'enten per contribució industrial   de comers la que recau sobre'ls beneficis que s'obtinguin per rahó de tota explotació industrial, fabril   mercantil y del exercici d'una professió   ofici.

Dits beneficis se determinarán en virtut de declaracions juradas que deur n presentar los mateixos industrials, cada any de referencia als que hagin obtingut durant l'any anterior,   de referencia   un promedi tret sobre los que hagin obtingut en los tres anys derrers.

Aquesta contribució consistirà en un tant per cent sobre'ls beneficis, que deur  ésser encara més reduhit que'l de la contribució territorial quedant lliures de contribució los que no obtinguin un benefici superior   la quantitat anyal que representa'l jornal d'un treballador.

Per rahó de la quantia dels beneficis se dividir n los contribuyents en varias classes, y si be'l tipo   tant per cent de contribució ser l mateix pera totas ellas, no obstant, als efectes de la distribució   repartiment entre'ls contribuyents, se formarà en cada classe una escala gradual que correr  de una cuota mínima   una

máxima, y prudencialment y tenint en compte lo capital esmersat y demés circunstancias dignas d'estima, se fixará dintre de dita escala la cuota que á cada contribuyent correspongui.

Los contribuyents, tenint en compte las classes que s'acaban d'esmentar y en lo possible sobre la base de las mateixas ó consemblants industrias, s'organizarán gremialment, essent de competencia del gremi la formació dels repartiments, la decisió de las reclamacions d'agravis, las cuestiones de defraudacions y las d'exempcions, aixís com també las altas y baixas.

3) CONTRIBUCIÓ SOBRE'LS INGRESSOS

S'establirà una altra contribució directa, gradual y "Progressiva" á més de la territorial y de la industria y comers, que recaurá sobre tots los ingresos acumulats de qualsevol naturalesa que sina; y aquesta contribució deu considerarse com la més transcendental dintre del sistema general tributari que's proposa.

La "Progressió" será ascendent en relació á la cuantía dels ingresos; de manera que'l tant per cent que deurá pagarse será major quant més crecscuts sian los ingresos de que's disfruti.

No estarán subjectes á n'aquesta contribució aquells quins ingresos acumulats no arrivin á la cantitat anyal que representa'l triple jornal d'un trevallador, y l'aument progressiu del tant per cent en que consisteixi quedará tancat al arribar á una cantitat que deurá fixarse prenent en compte las fortunas més crecscudas del país, de modo que desde aquesta cantitat en amunt los ingresos que exce-deixin pagarán á rahó del tipo máxim.

Aquesta contribució servirá pera saldar los pressupósits d'ingressos y de gastos, y per lo tant variarà segons las necessitats lo tipo sobre'l que ha de desenrotillarse la progressió en que's fonamenti.

Los ingresos se determinarán en virtud de declaraciones juradas que deurán presentar cada any los vehins de todas las poblacions, ab referencia als qu'hagin disfrutat durant l'any anterior ó al promedi dels del últim trieni, y se considerarán com ingresos

totas las rentas y beneficios líquidos que hayan percibido por cualquier causa ó motivo, previa deducción de la contribución territorial ó industrial que por razón de ellos hayan satisfecho.

También por la computación de dichos ingresos se deducirá una cantidad por razón del número de hijos que haya de mantener el contribuyente.

La comprobación de las declaraciones, así como la resolución de todas las cuestiones que se promuevan en ocasión y por razón de esta contribución será de competencia de los mismos contribuyentes organizados gremialmente bajo la base del territorio.

4) CONTRIBUCIÓN SOBRE LAS SUCESIONES Y HERENCIAS

Aquesta contribució gravarà exclusivament les transmissions de bens entre parents colaterals y entre estranys á títol gratuït, ja per acte entre vius ja per causa de mort, qualsevol que sia la forma de que's revesteixin.

Quedan exemptas de tota contribució les successions entre ascendents y descendents.

Aixís mateix se declaren exemptas les vendes y demás transmissions á títol onerosos inclosas les aportacions dotals, los préstams, constitucions de hipoteca y tots los demás actes que avuy venen compresos en la contribució denominada impostos sobre transmissió de drets reals.

Aquesta contribució recaurà sobre'l valor ó estimació dels bens objecte de la transmissió y será també sempre gradual y progressiva en relació ab la quantia dels bens, essent diferent lo tipo que's degui pendre com á base de la progressió segons lo grau de parentiu de las personas entre quinas tingui lloch la transmissió.

Lo contribuyente podrá pagarla tota de una vegada ó en diferents classes que oportunament se fixaran.

5) ARBITRIS

Atenent á la perturbació que portan en la contractació y la injusta desigualtat ab que en general gravan als contribuyents, no

podrán crearse arbitris consistentes en paper sellat, timbres de giro, timbres móvils y demás segells y dólissas consemblants.
Aixó no obstant, podrá establirse l'us del paper sellat pera millor autenticitat dels actes, devent expéndres per lo seu preu de cost, sense que may pugui considerarse font de ingressos; y aixís mateix l'Estat podrá fer efectius per medi de segells y paper de pagos los serveys retribuïts, tals com los de Correus y Telégrafos, la Instrucció públics, etc., etc.

Pera la conservació de carreteras, canals y ports, que sigan de competencia del Poder Regional á tenor de la base 1ª de la Constitució acordada a la Assamblea de Manresa, podrán crearse arbitris per rahó del ús de ditas cosas.

Los Ajuntaments podrán váldres també d'aquesta font d'ingressos pera cubrir lo presupòsit municipal, pero sense que aquests afectin directament lo consúm de las materias de primera necessitat y sense que may puguin establirse drets de portas ni ferse efectius per medi de repartiments vehinals.

PROPIETATS PÚBLICAS

Tots los bens pertanyents al Estat que radiquin en territori de Catalunya se considerarán de propietat d'aquesta Regió, exceptuant aquells que deguin aplicarse á algún dels serveys que quedan reservats al Poder Central.

Los Municipis seguirán possehint tots los bens que en la actualitat son de sa pertinenca, devent serlos-hi tornats aquells de que hagin sigut despossehits en virtut de las lleys desamortidores y estiguin encara en mans del Estat.

Tant lo Govern Regional com los Ajuntaments deurán conservar tots los bens de sa respectiva pertinenca que puguin aplicarse á alguns dels serveis que venen á son càrrech, los que siguin de fácil administració, los que siguin susceptibles d'aprofitament comunal y tots aquells que per sa naturalesa serveixin pera fomentar lo benestar del País.

SERVEYS RETRIBUHITS

Catalunya procurarà pendre á son càrrech lo servey de Correus y Telégrafos dintre de la regla de criteri establerta en la base 1ª de la Constitució acordada per la Assamblea de Manresa, aixís com també la administració de Justicia y la Instrucció Pública; y si bé tots aquets serveys serán retribuïts, may la retribució deurá importar un sobrant per aplicarlo á d'altras cargas y ab lo ben entés de que la justicia s'administrará gratuïtament á los que obtinguin lo tractament de pobresa y la ensenyansa será igualment gratuïta pera'ls pobres.

MONOPOLIS

Essent de atribució del Poder Regional la encunyació de moneda, aprofitará aquell los ingressos que resultan d'aqueix monopoli.

Aixís mateix aprofitará la renda que proporciona lo del tabaco, com també tots aquells altres que tal vegada convingui que s'estableixin per la seguretad del Estat: per exemple la fabricació de materias explosives, pero sempre de manera que quedin conciliats l'interés del consumidor y'l del productor.

SERVEY MILITAR

La Assamblea entén que res deu afegir al acort pres en la de Manresa en sentit de "que Catalunya contribuirá á la formació del Exércit permanent de mar y terra per medi de voluntaris ó d'una compensació en diner previament convinguda com avans de 1845"; pero, al recordarlo, en atenció al caràcter tributari que tenen las quintas declara que la cantitat que per tot concepte degui pagarse may ha de excedir del cost del allistament dels voluntaris ab que's supleixi lo cupo que correspondria á Catalunya, y que si pera reunir dita cantitat ha d'exigirse algún pago als minyons que hi con-

corrin, lo repartiment se farà sempre tenint en compte sa respectiva posició social.

Balaguer, 14 de Maig de 1894."

(el subratllat és nostre)

A l'Assemblea de Girona del 1897 entre altres qüestions que es consideren d'importància reivindicativa per al catalanisme trobem una vegada més la petició que Catalunya tingui el seu sistema propi d'impostos i que contribueixi proporcionalment a les despeses generals de l'Estat espanyol, seguint la via dels concerts econòmics. Aquesta és la sortida que plantejà el catalanisme, "no sols perquè tot poble té dret a cuidar directament de sos interessos, sino perquè els insignificants serveis que l'Estat fa a Catalunya no corresponen als nombrosos i insuportables impostos amb que aquesta contribueix a les despeses generals d'aquell, i perquè Catalunya en mitj de sa riquesa segueix mancada dels elements de vida moderns dels pobles més pobres i menys castigats, fins al punt de que lo mes imprescindible s'ho han de procurar sas corporacions populars amb impostos que, además de casuístics i ocasionats a arbitràries imposicions, exigeixen una tramitació llarga i moltes vegades contraproducent; volem que Catalunya pugui fixar amb plena llibertat les contribucions i impostos, no sols per a contribuir a les despeses generals de l'Estat en la proporció estricta que li correspon de sa riquesa, sino per atendre a tots els serveis propis de sa Administració autonòmica" (144).

L'Assemblea de Terrassa, el 1901, quan ja la Unió Catalana es troba escindida i la direcció correspon al sector Guimerà-Aldavert, o sigui als més "apolítics" de l'entitat, tractà de donar més llum als acords adoptats a les Assemblees de Reus i Balaguer, puntualitzant els següents extrems:

a) Respecte a la forma de tributació que es considera ha d'ésser més beneficiosa per a Catalunya mentre no sia autònoma:

a)- Mentre no siguin implantades en tota la seva integritat les Bases de Manresa entenen que entra en lo terreny de lo possible i es altament convenient que Catalunya substitueixi l'actual sistema de contribucions per un altra, consistent en arreglos econòmics amb lo Govern sobre la base de quantitats fixes, tal com s'havia acordat a l'Assemblea de Reus.

b)- Convé que Catalunya s'encarregui del major nombre de serveis, trayent-los de mans del Poder central, venint l'import dels mateixos en descàrrec de la quantitat que en virtut dels arreglos econòmics que es fassin hagi de pagar el Govern, a fi d'imprimir en ells des d'ara el segell característic de sa individualitat i geni pràctics.

c)- Los arreglos econòmics han d'ésser sempre per a la totalitat de Catalunya i mai per a una part qualsevuga de la terra catalana.

En cas de concordar-se dits arreglos han d'esser sense abdicar mai del sistema tributari definit o que defineixin les Assemblees de la Unió. Mentre es fassin los treballs preparatoris per a realitzar canvi tan radical, s'utilitzaran els actuals medis contributius.

Ha d'esser fonament dels arreglos econòmics que Catalunya s'encarregui del major nombre de serveis públics, sobretot d'aquells que sigui més adequats per a imprimir-los-hi l'especial caràcter de la personalitat catalana i a fi de posar-los al grau d'avenç i perfecció en que es troben en els pobles veritablement civilitzats.

Les quantitats fixes base dels arreglos econòmics s'ha de procurar no siguin lo tipo de contribució actual, sino la quantitat que amb tota justícia i proporcionalment a l'extensió del terrer i densitat de població amb relació a l'Estat, correspongui a Catalunya, devent-ne deduir ademés, les quantitats que hagin de ser destinades als serveis públics que quedin a càrrec del nostre poble.

Amb tot i que el Catalanisme no ha acceptat mai l'actual antinatural divisió de Catalunya en quatre províncies, mentre no sigui possible constituir la Diputació Catalana única, és convenient treballar per a que es formi entre les quatre Diputacions Provincials un pacte o federació per a recabar del Poder Central l'establiment de concerts econòmics conformats als principis més amunt estatuits.

4.7. La "qüestió social"

El programa polític de la Unió Catalanista presenta una absència considerable del que en aquells moments s'anomenà "qüestió social", és a dir, la preocupació pel conflicte obert en el món obrer com a conseqüència de l'industrialisme. Un programa ruralista -lligat als esquemes mentals de classes socials dominants, encara que subordinades a d'altres dins el bloc hegemònic- poc podia dir sobre el tema, com no fos caure en el paternalisme típic, en la promoció de condicions socials i laborals que no possessin massa en entredit les línies generals del model de societat defensat. Podem dir, en definitiva, que els homes de la Unió Catalanista s'incorporaren -també en aquest punt- als valors de conservació social.

A principi del segle XX, Jospe Pella i Forgas denunciava l'absència esmentada: "a pesar d'haver-se aixecat l'antic catala-

nisme complert i integral, la veritat és que, llevat d'alguns bons discursos en les Assemblees de la Unió Catalanista, de un o altra capítol en algún llibre, d'articles escampats pels periòdics i d'unes bases aprovades per dita societat en l'Assemblea de l'any passat (es refereix a l'Assemblea de Barcelona del 1904), tot està per fer en aquest punt importantíssim" (145). I d'aquí en derivava dues mancances del catalanisme, la primera el no haver entrat en les masses obreres, la segona, que aquestes tinguessin la idea que el catalanisme era una qüestió que interessava només a les "classes enemigues", especialment després de les aliances amb les entitats econòmiques i els grups burgesos després del 98.

La via dominant d'accés a la "qüestió social" era el paternalisme, que conduïa a valorar la bondat d'institucions com les colònies industrials i la direcció del treball o l'establiment de condicions d'assistència als obrers sempre des de paràmetres jeràrquics. No debades, hi hagué tot un sector d'homes de la Unió Catalanista que es movien tanmateix dins l'òrbita del Foment del Treball Nacional (146).

Fins l'Assemblea de Barcelona, el 1904 -per tant, fora del nostre marc temporal d'estudi- la Unió Catalanista no adoptà cap resolució específica sobre la "qüestió social". Fou llavors quan afirmà les seves diferències en relació a la tendència representada per la Lliga Regionalista, convertida en mentora del catalanisme burgès, tot declarant que "l'Assemblea tenint en compte que el primer dret de l'home és el dret a la vida i que aqueix dret és estretament lligat amb el dret al treball, i que en sa conseqüència, el treball deu executar-se en un medi apropiat i ha d'encloure tot el necessari per a que el dret a la vida es fassi efectiu en l'home i pugui aquest adquirir el desenrotlló harmònic del ser, tant en l'ordre econòmic o material, com en l'intel·lectual i moral, declara: Primer: que s'han d'excloure les explotacions econòmiques cas que tendeixin a encarir els elements necessaris a la vida, tant en l'alimentació com en l'habitació i el vestir... Base 3ª. Tercer: que s'afavoriran i fomentaran les

institucions cooperatives de producció, de consum i de crèdit". Però llavors, la força pràctica de la Unió impedí que els seus punts de vista penetressin en els estaments oficials.

Per altra banda, si el catalanisme vehivulat per la Unió Catalanista en la dècada dels noranta del passat segle no es definia sobre la "qüestió social", sí que mostrava simpaties per les idees proteccionistes, segons ja hem advertit més enrera. Quan el 1894 es creà a Madrid la "Liga Nacional de Productores", autèntica federació de les entitats proteccionistes, que nasqué a conseqüència del famós míting de Bilbao, els elements catalanistes es mostraren força reticents, ja que volien defensar el proteccionisme des d'una institució d'àmbit català com el Foment del Treball Nacional. Per això, amb la finalitat de donar més unitat i força a les idees proteccionistes des de Catalunya, els membres de les quatre províncies catalanes s'agruparen en una secció d'aquella, que en realitat depenia del Foment: la "Lliga de Productors del Principat" (147).

4.8. Catalunya i les facultat de defensa i ordre públic.

4.8.1 Catalunya i l'exèrcit espanyol a les Bases de Manresa.

Les Bases de Manresa reserven a la Base 1ª la facultat de defensa per al "poder central": "l'exercit de mar i terra, les obres de defensa i l'ensenyament militar" (apartat b). Però més tard, especifiquen que, del que fa referència a Catalunya, l'exèrcit tindrà una base regional: Catalunya contribuirà a la formació de l'exèrcit espanyol -del qual es predica formalment el seu caràcter permanent- mitjançant un contingent fixe o "cos d'exercit", format íntegrament per voluntaris o bé mitjançant una compensació en diners prèviament convinguda com abans de 1845. Per altra banda, s'establirà també una reserva d'exèrcit a cada regió, a la que quedaran subjectes tots els minyons d'una edat determinada (Base 12ª).

Durant el debat de les Bases, Antoni Sunyol, delegat del Masnou, s'encarregà de la defensa del projecte. Deia:

"Tots sabem los fins a què s'aplica avui molt sovint l'exèrcit en aquesta desventurada Espanya, tots tenim en la memòria la llarga llista de pronunciaments que se li han fet en tot lo que va de segle, i tots temem que encara no sigui acabada tan vergonyosa sèrie. Això, que ho sab i ho té present el poblem fa que miri encara amb més prevenció lo servei militar: afegiu-hi ara la ignominiosa institució de les quintes i comprendreu fins a quin punt ha d'arribar tan natural aversió i avorriment!

En efecte, senyors, les quintes, és a dir, lo sorteig dels sers humans com galls de fira, i amb elles l'exacrable i irritable redempció per diner, han ressuscitat entre nosaltres, com amb eloqüent paraula acaba de dir lo senyor Guimerà, les antigues abominades castes (...).

Aqueixos exèrcits permanents, enormes crancs, insaciabls pocs que es xuclen la saba i la vida dels Estats, arrancant los millors braços a l'agricultura i a la industria, absorbint per a

llur manteniment lo més sanejat dels pressupostos, i convertint-se massa voltes en vertaders àrbitres del govern, no exèrcits permanents sino esclavitud permanent deuria dir-se!" (148).

En acabar el seu parlament, Antoni Sunyol reconeixia que "en lo projecte que estem discutint, no era possible descendir a detalls; per això es limita a disposar que es formin cossos d'exèrcit regionals, s'entén, per inscripció voluntària, i que s'organitzin, també regionalment, les reserves, devent unes i altres forces esser manades per catalans, d'acord amb lo prescrit a la Base 5ª. Es preveu, ademés, que totes elles, així com los cossos especials de vigilància i policia, han de dependre en absolut del Poder català". Aquesta estructura de formació de l'exèrcit és la que millor s'adapta al programa catalanista de les Bases de Manresa, ja que en altra cas "tots compreneu lo perillós que fóra per a l'autonomia de les regions l'existència en elles de cossos d'exèrcit d'altres bandes i manats per estranys: la independència i la llibertat d'acció dels Poders regionals seria nominal i il.lusoria" (149).

De tota manera, les Bases no concedeixen la facultat de gaudir d'un exèrcit propi a les diferents regions, i concretament a Catalunya. L'exèrcit és una facultat del poder central, el que passa és que aquest es configura en un sentit de coordinació, de integració dels diferents cossos d'exèrcit formats per una reserva d'hommes de cada regió.

R. Pareres i Noguera, presentà una esmena en la que defensava que en temps de pau la força pública -exèrcit i policia- depengués dels Poder Regionals, deixant al Poder Central l'exèrcit de les colònies i sa administració. Només en temps de guerra la força pública hauria de dependre del poder central, per coordinar-lo (150).

Pau Colomer intervingué per sol.licitar que l'Assemblea es decidís per alguna de les dues solucions. Opinava que, de tota manera, el millor seria que Catalunya tingués un cos d'exèrcit propi, compost per voluntaris en la forma que es determinés, d'acord amb el poder central, sota la inspecció del Ministre de la Guerra en temps de pau i sota les seves ordres directes en temps de guerra. Així es posaria fonament a un aspecte important de la unió de l'Es-

tat espanyol, d'aquella unió lliure entre les regions que ha de constituir el fonament de la pretesa pàtria comuna, Espanya. D'aquesta manera, cada regió tindria el seu propi exèrcit i armada, i tots junts contribuirien a la formació de les forces de defensa de l'Estat espanyol. Però no va ser aquesta la perspectiva triomfant a les Bases de Manresa en el seu text definitiu, ja que malgrat l'afirmació de la composició humana de l'exèrcit espanyol a partir d'un contingut provinent de cada regió, es considera una competència del poder central la direcció i regulació de la Defensa. En definitiva, les Bases de Manresa consideren que aquesta és una facultat del poder central, al qual les diferents regions cedeixen la possibilitat d'un ús propi i separat de les forces de l'exèrcit, amb la qual cosa podem considerar que no es preveu una actuació de l'exèrcit i armada de cada regió a l'estil medieval, sinó que en una nova prova de l'esperit conciliador amb els nous temps i la irreversible consolidació de la idea d'Estat, atribueixen la funció de defensa -com a funció primària de l'Estat- en tot cas al poder central.

Catalunya, però, com a regió autònoma de l'Estat espanyol, contribueix a la formació de l'exèrcit espanyol. Però a diferència del sistema vident, que arrencava els fills de la terra, les Bases de Manresa propugnen una formació de l'exèrcit espanyol a partir de les regions, mitjançant un contingent de voluntaris de cada una d'elles com a forma primordial d'integració o en el seu cas mitjançant una compensació econòmica.

Aquesta alternativa, suposava una nova manera -regionalista- d'enfocar la qüestió de la composició de l'exèrcit espanyol, des d'una perspectiva de distribució de competències pròpies d'un Estat compost. Des d'aquestes premisses la lògica de les Bases de Manresa se situa en el marc de l'atac a les quintes forçoses, que obligava a prestar el servei militar a tots els joves inclosos en la proporció que es determinava des de l'Estat per a cada contingent i de la qual només podien redimir-se les classes més benestants. La substitució de les quintes, és un dels objectius de les Bases de Manresa. A l'Assemblea de Reus s'aprovà una conclusió so-

bre les quintes, a instàncies de LL. Duran i Ventosa, segons la qual es transmetia a tots els Ajuntaments de Catalunya, l'acord pres a l'Assemblea de Manresa sobre el servei militar per donar publicitat de les idees de la Unió Catalanista, o com deia el propi Duran "per a que puguin judicar la diferència de conducta que en aquest punt representaria l'adveniment de l'Autonomia Regional, amb l'existència de l'actual Estat centralitzador i uniformista" (151).

Per la seva banda, l'Assemblea de Balaguer també aprovà una conclusió referent al servei militar, que recordava el caràcter tributari que tenien les quintes, declarant que segons la Base 12ª, la quantitat que es pagaria en compensació, mai excediria del cost de l'allistament dels voluntaris amb què es subiria el contingent que correspondria a Catalunya, i en tot cas el pagament es faria tenint en compte la respectiva posició social de cada minyó.

La Unió Catalanista es manifestava, així, sensibilitzada per la sort dels catalans que segons el sistema de quintes eren obligats a anar a fer el soldat fora de Catalunya. Aquesta preocupació també es mostrà amb els voluntaris catalans que s'havien incorporat a l'exèrcit espanyol. Així, per exemple, és sobresortint la sol·licitud elevada el 1893 per la Lliga de Catalunya a fi que es concedís pensió vitalícia als voluntaris de la guerra d'Àfrica, que fou denegada per la Diputació de Barcelona. Verdaguer i Callís escriví un article amb motiu d'aquest fet en el que reflectia una postura regionalista, encara que també la matisava en propugnar una estratègia possibilista:

"Som ciutadans de l'Estat espanyol (...) però influències d'altres races que tenen engabellada la direcció de l'Estat, obliguen a actuacions com aquesta. Deplorem-ho i mai deixem de treballar per donar-li a la pobra nau millor guiatge (...) Mes ara som a l'hora del perill. Combatuda la bandera espanyola, tots els ciutadans de l'Estat som soldats del seu honor, obligats a seguir les ordres dels governants fins a dur-la a la victòria (...) Ara bé, recordem que som catalans" (152)

La crítica a les quintes forçoses augmentà, però, amb ocasió de la guerra de Cuba. Es substanciava així una crítica al centralisme de l'Estat espanyol. L'Associació Popular Regionalista, integrada dins la Unió Catalanista, envià diferents telegrams protestant del repartiment de les quintes, a les Diputacions Catalanes i al Ministre de la Guerra. El 1895, s'havien exigit a Catalunya 2.300 homes més en proporció als que corresponien per nombre d'habitants amb què comptava. La resposta a aquesta iniciativa fou una vegada més la d'eximir-se de responsabilitats i la d'aportar "dades" per solucionar la qüestió (153). Aleshores s'organitzà un míting de protesta a Sabadell, al que assistiren multitud d'associacions catalanistes (154), sota l'impuls de la Popular. Conclusions d'aquest míting foren: 1) Excitar la reforma de la llei vigent de reemplaç de l'exèrcit, de manera que el contingent armat es demanés proporcionalment al nombre de minyons sortejables abans de deduir-se les exempcions. 2) Excitar els Ajuntaments perquè incloguessin en els seus alistaments tots els minyons que corresponguessin sense perjudici que el Govern, per aconseguir-ho, adoptés les mesures que estimés oportunes per assegurar la inclusió d'aquests minyons. 3) Ordenar a les Comissions provincials que en ús de les atribucions que els concedia l'art. 63 de la llei de reemplaç, revisessin totes les exempcions que els Ajuntaments acordessin, segons el que manava la llei. Aquest míting, sembla que tingué força ressò i el Ministre de la Guerra presentà poc després un projecte de llei de reemplaç de conformitat amb l'acordat a l'esmentat míting. La campanya catalanista es centrà llavors en la petició que tornessin els 2.300 minyons de més que consideraven que sortirien de Catalunya cap a Cuba. Això, evidentment, ja era més utòpic, fins i tot inviable materialment, però serví per donar publicitat -a favor o en contra- de les tesis catalanistes.

La problemàtica històrica del servei militar ha estat estudiada per Nuria SALES (155). Seguint aquesta autora, podem dir que el servei militar obligatori s'introdueix en gran part responnent als interessos de la classe burgesa, que entenia que l'home perdria el temps fent el servei militar, sempre que fos contribuent o pro-

dietari. l'ofici improductiu s'havia de reservar -en aquesta lògica- a les capes més baixes de la societat i havia de ser una prestació personal llarga en el temps, a fi que es poguessin mantenir al marge de la societat. En arribar a l'edat establerta eren sortejats tots els joves que havien d'anar al servei militar, però qui pagava la redempció en diners pagava realment un substitut entre la gent sense mitjans econòmics.

El problema central de la contribució de Catalunya a l'exèrcit espanyol era, doncs, un problema humà, el de les quintes; encara més en establir-se el servei militar obligatori el 1897. El model fixat a les Bases de Manresa, de voluntariat i, en el seu cas, de compensació econòmica, es trobava en total oposició a aquell sistema. Amb un exèrcit compost segons les regles catalanistes de Manresa, en paraules de les declaracions de Girona de 1897, "en tenen prou per a la pròpia defensa i per a la conservació i major increment de sas colònies, los Estats que, inspirant-se en una prudent i digna política, evitant els conflictes interiors i exteriors, i despellant-se del immoderat afany d'assimilació, no deixant-se portar de temeritats imprudents i governant sense incuria ni immoralitats, administren sas colònies amb lleis adequades a sa especial manera d'esser; amb un exèrcit format amb elements consemblants, Catalunya extengué sòlida sa benèfica i civilitzadora dominació en el Mediterrani en èpoques passades, i en el present Anglaterra en poc més d'un segle ha pogut crear i sab sostenir son immens imperi colonial; i amb un exercit així constituït es posa fi sobre tot a la immoral redempció per diners, que, establint sobre la base d'una quota igual la més irritant desigualtat, crea injustificats privilegis a favor dels rics, sembla el dol i la ruïna en les famílies pobres i fa extremadament odios un servei que tots havem de complir com a deure ineludible quan la Pàtria perilla" (156).

La lògica anticentralista de les Bases de Manresa portava, segons estem dient, a reivindicar la facultat de contribuir a l'exèrcit espanyol -amb voluntaris o compensació econòmica global de la Regió- i realitzar les funcions d'ordre públic dins de Catalunya. Es tractava de lluitar contra la militarització de l'Estat espanyol de la Restauració, característica que deriva no solament del fet que la constitució de 1876 es va redactar essent suspeses les garanties constitucionals sinó sobretot perquè l'exèrcit dominà l'administració civil de

l'Estat. Això provocà entre altres coses, que les autoritats civils provincials es trobessin a l'albir de les autoritats militars en totes les qüestions d'ordre públic, ja que quan aquestes ho consideraven oportú podien prendre la direcció de l'Administració Pública a través de la tècnica unilateral de la declaració de l'estat de guerra (157).

Des d'aquesta perspectiva s'uneixen les consideracions de l'exèrcit i de l'ordre públic, explicades per la militarització general de l'Estat espanyol de la Restauració. L'exemple paradoxal de la present afirmació és la Guàrdia Civil, tal com la descriu la Ley Constitutiva del Ejército del 29 de novembre de 1878, en el seu article 22, que la defineix com un cos més de l'Exèrcit, modificant així l'estatus civil de què gaudia des de la seva creació el 1844. Una altra conseqüència d'aquesta militarització general serà l'augment dels casos sotmesos a la jurisdicció militar, com ho són tots els relacionats amb l'alteració de l'ordre públic, amb penes severíssimes, consagrat per la llei d'Enjudiciament Militar de 29 de setembre de 1886 (govern Sagasta). L'altra cara de la mateixa moneda és l'absència d'un aparell policial professionalitzat i de caire civil, ja que els cossos de vigilància i seguretat, a part de gaudir de poca importància sempre estaven comandats per militars. Les crítiques a una falta de policia professional foren emeses pel mateix Prat de la Riba, qui en els anys 1904-6, com a lamentació de la situació que portaria més tard (1906) a la Llei de jurisdiccions criticava que en una ciutat com Barcelona, que cada any donava grans qualitats de diners per al sosteniment de les càrregues públiques tingués una policia sense cap connexió amb el país, mal pagada, sense mitjans d'investigació i sense preparació suficient (158).

4.8.2 Catalunya i les facultats d'ordre públic.

La Base 13ª estableix que "La conservació de l'ordre públic i seguretat interior de Catalunya estaran confiades al Sometent i per al servei actiu permanent es crearà un cos semblant als de Mossos de l'Escuadra o de la Guàrdia Civil. Dependran en absolut totes aquestes

forces del poder regional".

Antoni Sunyol, en defensar la present Base, referint-se als cossos que haurien de vetllar per l'ordre públic a Catalunya, afirmava: "... per la conservació de l'ordre públic (...) n'hi ha prou amb l'existència d'un cos similar als actuals Mossos d'Esquadra o de la Guardia Civil, cos que coneixedor de les comarques i costums que hagi de vigilar, faci de policia dels camps i poblacions rurals, com lo Municipal i altres per l'estil facin les ciutats més populoses (...)

I per als casos de greus transtorns (...) ¿no tenim l'immortal sometent (...)? (159). Josep Esquena, delegat d'Olot, en presentar una esmena a la present Base defensava que el Sometent no fos una força secundària per al sosteniment de l'ordre públic i integritat nacional, sinó una mena d'exèrcit passiu o de reserva i que el Cos permanent (Mossos o Guàrdies) fos l'auxiliar d'aquest per a correes diàries i vigilància permanent (160).

4.8.2.1 El Sometent.

L'ordre públic és doncs una competència sempre regional. A Catalunya aquesta facultat s'encomana directament al Sometent, força armada popular, no permanent -el poble armat susceptible d'ésser cridat a les armes, per defensar interessos concrets, especialment la propietat-.

Aquesta institució, originària de Catalunya, segons sembla ser de l'època medieval, tingué un paper rellevant durant el segle XIX. Participà en la guerra del francès, i després de la primera guerra carlina s'estructurà amb unes Bases organitzatives al final de les quals es podia llegir la divisa "Pau, pau i sempre pau". En constituir-se la primera república, el 1873, es dissolgué el Sometent, però en aixecar-se els carlistes novament el govern republicà presidit per Figueres el va restaurar. Amb el cop militar de Martínez Campos i l'adveniment de l'Estat de la Restauració el Sometent adquirí nova consistència. En proclamar a Sagunto Alfons XII com a futur rei d'Espanya, el citat general cridà el Sometent a Barcelona i el

reorganitzà com abans de 1873. El Sometent s'aixecà el 18 de desembre de 1876 i va estar tres dies en armes per acabar definitivament amb la resta de la campanya carlina i de la segona guerra civil. Fou sota el règim de la restauració quan el brigadier Joaquim Mola i Martínez, juntament amb uns quants patricis, llançà la idea de la conveniència de mantenir el Sometent. Es creà així un Reglament (1889) que instituïa establement el Sometent. Pel juny de 1877 sortia a la llum pública el primer número de la revista "La Paz y Tregua" com a òrgan oficial dels Sometents armats de Catalunya (161).

La defensa que les Bases de Manresa féu del Sometent ens mostra una vegada més el tradicionalisme de les classes socials que donen suport al programa polític de la Unió Catalanista, i la força conciliatòria amb l'ordre liberal canovista.

4.8.2.2. El cos estable d'ordre públic.

El cos estable d'ordre públic es perfila a imatge dels tradicionals Mossos d'Esquadra o de la Guàrdia Civil. Però pel que fa als Mossos d'Esquadra es critica la seva desnaturalització, especialment a partir del Decret del 4 de maig de 1892. Aquesta és, per exemple, la crítica que fa Collell als reunits a Manresa: "los Mossos d'Esquadra han passat a la Història, i amb el Decret de 4 de maig de 1892, el centralisme ha guanyat una nova partida a l'esperit regionalista de Catalunya que, tot romiant i votant constitucions, no treballa per conservar lo que encara nos quedava i podia ser la base per a ulteriors reivindicacions. Los Mossos de la Escuadra han caigut, i ja veurem el que passarà amb els Somatens" (162). Per l'esmentat Decret els Mossos d'Esquadra reduïen les seves funcions al món rural i sotmesos al poder militar.

Però no hem d'oblidar que les classes socials vinculades a la Unió Catalanista es trobaven lligades a la propietat, especialment rústica, i que en aquest sentit la qüestió de l'ordre públic era de molt interès. En tot cas, es defensaven oel que poden tenir de forces d'ordre públic locals o regionals en front de la tendència absorbent per part de l'Estat en assumir aquestes funcions a cost de la super-

vivència dels antics cossos no depenents directament d'ell i per tant no vinculats al centralisme. Així, per exemple, els Mossos d'Esquadra, creats en temps de Felip V (1721), preexistent a la creació de la Guàrdia Civil el 1844, anaren perdent competències i funcions d'ordre públic, als temps que aquesta les augmentava. Molts cossos locals, provincials o regionals llavors existents foren suprimits o reconvertits. Això és el que passà amb els Mossos d'Esquadra sota la Restauració: limitats a la província de Barcelona, foren reduïts a una força rural, ubicada en els llocs on no es considerava precís establir la casa-cuartel de la Guàrdia Civil, a la que se situa en els grans nuclis de població on es donen els nous conflictes socials.

D'aquesta manera, com ha dit Núria SALES (163), els Mossos d'Esquadra, "restablerts per la Restauració borbònica no serien més que guardaboscors i guardes rurals que no heretarien dels antics sinó els aspectes folklòrics".

En tot cas, ambdós cossos d'ordre públic tenien una història de lligam amb el centralisme que feia que els reunits a Manresa no els defensessin completament, sinó en la mesura en què es podien aprofitar per posar-los al servei del poder regional. Per altra banda, si bé no es defensen a ultrança els Mossos d'Esquadra en front de la Guàrdia Civil, com a reproducció de la polèmica en les facultats d'ordre públic dependents de Catalunya i l'Estat, dins la lògica dels assembleïstes, hi ha una opinió més favorable per als primers que per als segons, en la mesura que eren més pròpiament "catalans" i per tant més fàcilment reconduïbles a la reforma regional de l'Estat espanyol, que no pas la Guàrdia Civil, directament relacionada amb el centralisme liberal al qual s'oposen (164).

CAPÍTOL QUART: L'ESTAT ESPANYOL A LES BASES DE MANRESA.

I. LA RECONSTRUCCIÓ DE L'ESTAT ESPANYOL.

La reconstrucció de l'Estat espanyol és un objectiu central del programa polític de la Unió Catalanista, i en aquest sentit, queda fixat a les Bases de Manresa. Es tracta de reformular-lo i de fer entrar dins d'ell el nacionalisme que proposen. Un nacionalisme que podia ésser un element de democratització de la vida política espanyola, potenciant grups socials que en principi no eren tinguts massa en compte. Com ha dit BALCELLS (1), "un nacionalismo autonomista -que no independentista- como el de la Unió Catalanista era objectivament més democrático que un nacionalismo imperialista de Estado, como el español, por parecidos que fuesen sus presupuestos ideológicos".

Les Bases de Manresa consagren la visió que de l'Estat espanyol tenien els catalanistes conservadors, seguint els criteris regionalistes als que ens hem referit en altres parts del present estudi. També expressen la impossibilitat de prescindir de l'Estat espanyol per implantar el programa polític catalanista. És una instància amb la que es trobaven irremeiablement, i davant de la qual entenien que calia prendre postura. Les Bases de Manresa ens permeten observar els paràmetres que defensaven els homes de la Unió Catalanista pel que fa referència a l'Estat i tanmateix, sobre quins elements, institucionals i competencials es construeix el poder polític central segons els seus criteris. Sobre tot això ens estendrem a continuació.

La reforma de l'Estat espanyol és com la qüestió prèvia per a una reforma real a Catalunya. Cal modificar el canovisme i l'organització de l'Estat sorgit d'ell. Prat de la Riba, que criticà el text resultant de les Bases, adduint que resultaven poc precises, afirmà en el seu parlament que realitzà en presentar dues esmenes a les Bases 8 i 9 i vàries addicions a d'altres, defensades conjuntament: "He obert el llibre de les lleis polítiques espanyoles i he vist la Cons-

titució atribuint al Rei importantíssimes facultats, i la pràctica m'ha ensenyat lo Poder real reduït al no res, aniquilat, absorbit pel poder dels ministres; he vist en la Constitució que les ministres són tan sols secretaris del Monarca i la pràctica m'ha ensenyat als ministres convertits en reis veraders; he llegit en la Constitució i en sos comentaris l'existència de pluralitat de Poders dels quals el legislatiu ocupa el primer graó de l'escala, i jo no he trobat enlloc mes que un sol Poder, l'executiu, dominant i avassallant a tots els altres; he llegit que les Corts són representació de la raó i voluntat nacionals, i els fets m'han ensenyat les Corts atacant el que la nació venerava, introduint el que la nació aburia, sempre fent el sord a les necessitats i aspiracions de la nació explícitament manifestades; he llegit en la Constitució la proclamació de la inamobilitat judicial però després he vist la magistratura lligada de mans als peus del ministre que nombra i traslada; he llegit que la religió de l'Estat és la catòlica, apostòlica i romana i, no obstant, he sortit a la via pública i han escandalitzat mes orelles veus proclamant calumnies contra la Religió, he alsat els ulls i han ferit ma mirada làmines irreverents o obscenes, he entrat en els centres d'ensenyança i han arribat a mon esperit doctrines herètiques" (2). Aquesta és una crítica central del catalanisme, la crítica a l'artificiositat de l'Estat, la desconexió entre el text constitucional i la vida política pràctica. A aquesta crítica de base, s'unirà la consideració que la pràctica parlamentària és la manifestació més sublim de l'artificiositat i de la desconexió amb la realitat, atacant durament els partits polítics del sistema canovista. En front de l'Estat liberal i parlamentari vigent, estructurat a partir de la constitució del 1876, es propugna la seva regeneració apel·lant les "forces vives" de la societat. Cal revitalitzar la societat i per fer-ho cal reformar l'Estat, conciliant-lo amb la realitat social, tal i com la defensa el catalanisme.

Per això, com ja sabem, en recepció de les fonts tradicionalistes, es realitza una argumentació que entén per constitució i lògica constitucional quelcom molt diferent de la que prové del liberalisme: ha de tornar una constitució que "ha de brotar de les

entranyes mateixes de la societat constituïda; tenint ses arrels en lo passat, ha de viure en l'avui, tot mirant cap al pervindre" (3). Ha d'eliminar-se la constitució racionalista i no real, per anar cap a la constitució tradicional i històrica forjada pel poble, per la societat. Una vegada més veiem la contraposició entre tradicionalisme i liberalisme, associat aquest últim al centralisme.

Però davant la falta de base social del règim canovista i la seva separació de la realitat social -històrica- l'acusació del catalanisme va més enllà: el conflicte amb l'Estat espanyol ha de derivar en la seva reforma, de tal manera que faci possible la instauració d'un poder polític propi a Catalunya, lligat constitucionalment amb el poder central o Estat espanyol. Així, interessa transformar-lo, substituir-lo per un altre model d'Estat, que permeti integrar Catalunya.

Des d'aquesta perspectiva estatal, no hi cap una formulació separatista, com també sabem. El separatisme mai va ésser un element del programa polític de la Unió Catalanista en el nostre període d'estudi, i a l'Assemblea de Manresa, com hem advertit reiteradament, és obertament rebutjat: "Separatisme! ¿On se veu, ni on traspira en les Bases que defenso? Si justament lo primer que s'hi tracta són les relacions entre el Poder regional i el Poder central, ¿com pot calificar-se'ns, sense evident mala fe, de separatistes?. No: les nostres tendències no van ara, no han anat mai per tan insensata via com fora la de voler aïslar Catalunya del conjunt nacional de què forma gloriosa part integrant. No hem sigut mai, ni som, ni podem ésser tan temeraris, que preteguem prescindir d'una realitat de centúries". Aquestes paraules de Joaquim Riera i Bertran en defensar la totalitat de les Bases, són reproduïdes en una orientació semblant pel mateix home, en dir durant el discurs de clausura: "tan diferent és l'autonomisme del separatisme com la llibertat de la licència" (4). I és que per als presents a l'Assemblea de Manresa, el fet de començar aquestes amb una preocupació per regular el poder central de la futura organització política que es

vol establir implica entendre que Catalunya és una mena de "qüestió d'Estat", i que per tant el programa catalanista requereix tenir un punt d'arrencada que és precisament la reformulació i reconstrucció segons els motlles regionalistes del nou Estat espanyol que es defensa. En aquest sentit, es parteix de la realitat que no és altra que la incardinació de Catalunya dins l'Estat espanyol, però es vol realitzar un canvi, reconeixen dues instàncies de vida política, l'estatal o general i les regionals o particulars: en paraules de Permanyer, el que es vol és "un doble organisme: un organisme general i comú en lo que tinguin participació totes les regions i que s'estengui a tot quant d'interès comú presenten; i un altre organisme propi de cada una d'elles dins del que puguen moure's amb entera independència i sense altra restricció que la de no perturbar les unes la vida interior de les altres" (5). Les postures dels assistents als debats de les Bases són, així: autonomisme, no separatisme; descentralització i conseqüent regionalització general de l'Estat espanyol enfront de la centralització i uniformització canovista; acceptació, en definitiva, del marc estatal espanyol com delimitador de l'acció política catalanista. Tots aquests postulats queden expressats en d'altres intervencions, que adduïm a continuació per refermar el que estem dient: Pau Sans i Guitart afirmà: "mai l'absoluta autonomia s'hi pot confondre (amb el separatisme)" (6). J. Permanyer, per la seva banda, digué: "Acceptem i ratifiquem la unió espanyola de la conformitat amb què avui l'ha solidada la Història" (7). Aleshores, afirmacions com la d'Àngel Guimerà, en el sentit que "Sigan, senyors, de flors o de ferro les cadenes que lliguin estretament la nacionalitat catalana a les demés nacionalitats espanyoles, les cadenes sempre seran cadenes" (8), o el discurs d'Emili Oliver i Sagner a Reus, reivindicant un Estat per a la nacionalitat catalana (9), no passen de ser afirmacions genèriques sense cap força ni voluntat de desenvolupament concret. A propòsit del primer, MOLAS ha dit: "Pero estas frases radicales y poéticas pueden ser tomadas como se desee y en todo caso desde un punto de vista político, tanto pueden apuntar a una organización de las Españas, como a una reproducción de la Confederación catalano-

aragonesa medieval, como simplemente a una separación. En todo caso, no apuntan explícitamente a nada concreto" (10). Com a màxim es poden considerar afirmacions minoritàries que de cap manera expliciten el sentit majoritari i determinant, el contingut real del programa polític de la Unió Catalanista.

Com ha assenyalat UCCELAY, el nacionalisme radical o separatisme no sorgeix a Catalunya fins al moment de la primera guerra mundial, producte de la radicalització dels plantejaments estratègics del catalanisme anterior, recollint tota la tradició romàntica de Guimerà i el grup de "La Renaixensa", però també en sentit d'intervenció cívica del regionalisme militant que produí la Lliga Regionalista el 1900-1901. Nascut entre mitjans de 1890 i el nou segle, en el marc organitzatiu de la Unió Catalanista, adquirí, però, consistència en acabar-se la guerra de 1914-18 i florir arreu d'Europa una esperança nova basada en el principi de les nacionalitats. Quallà llavors un impuls negatiu contra l'Estat espanyol que fins aleshores no s'havia donat mai amb tanta força, malgrat l'ambigüetat del procés, que no especificava els resultats de la separació: independència, associació lliure, federació o altra sistema. La qüestió central del "separatisme" seria doncs estratègica i no pas doctrinal o teòrica (11).

El regionalisme de les Bases de Manresa és una manifestació de la desconfiança envers la modernització de l'Estat burgès, arran de l'afiançament del model estatista i les connotacions individualistes, inorgàniques, liberals que quedaren en el record d'ençà de la revolució de 1868. Davant l'Estat liberal, el bloc conservador català, dinàstic o no, considerava que aquest replegament sobre la regió era l'única sortida de futur, l'única mesura defensiva enfront de la força revolucionària i estatista del liberalisme, especialment quan el canovisme començà a "pactar" amb les idees formals del liberalisme, sobretot amb la introducció del sufragi universal el 1890 (12). La regió era el nou marc de vida on es podia aconseguir retardar o si fos possible paralitzar el que es considerava introducció irreversible de les categories polítiques liberals. El regionalisme

volia, així, remodelar l'Estat centralista instaurant cossos intermitjos entre aquell i l'individu, instàncies que eren les que podien permetre la pervivència de les relacions de dominació social per part d'unes classes socials que veien amenaçat el seu poder efectiu.

II. LA CONFIGURACIÓ DEL PODER CENTRAL.

Les Bases de Manresa, com ja havien fet anteriorment diversos projectes federals, estan pendents de la construcció d'un poder central espanyol, al qual li atribueixen unes competències concretes i tassades. Com diu Domènech i Montaner en el missatge de la Junta Permanent de la Unió Catalanista als delegats assistents a la primera sessió de l'Assemblea de Manresa: "Per a sentar aquestes bases ha sigut precís establir prèviament en una altra preliminar los principis d'organització de tota la nació espanyola i de son poder central, perquè d'ells depenia la forma i atribucions del poder regional" (13). Les Bases anomenen "poder central" a aquesta estructura organitzativa de caire general espanyol, denominació que fou criticada en la seva intervenció per Prat de la Riba, qui considerà que hauria d'anomenar-se "poder federal" (14).

La Base 1ª, que conté a més una disposició transitòria és la que es dedica a tractar sobre aquest "poder central". Passà sense modificacions considerables el debat de l'Assemblea, de tal manera que quedà tal i com havia estat concebuda en el projecte redactat per la comissió-ponent. En una primera aproximació, podríem dividir l'anàlisi del contingut de la Base 1ª en dos blocs: a) atribucions del poder central; b) organització.

1. Atribucions del poder central

1. La primera atribució que estableix la Base 1ª és la de "Las relaciones internacionales". És la facultat de representació internacional de l'Estat espanyol com a subjecte de dret internacional públic. Una facultat que és pròpia de qualsevol Estat federal també (15). La reorganització interna de l'Estat espanyol no impedeix que aquest aparegui com una única entitat en les seves relacions amb altres Estats. A partir d'aquesta afirmació inicial les Bases desglossen les diferents facultats que corresponen al poder central.

2. Les Bases de Manresa atribueixen al poder central la formació de l'exèrcit de mar i de terra, les obres de defensa i l'ensenyament militar, tot i que el contingent per a la formació de l'exèrcit provindrà de les diferents regions. Aquesta Base 1ª, ap. b) s'ha de posar en relació amb la Base 12ª que diu que "Catalunya contribuirà a la formació de l'exèrcit permanent de mar i terra per medi de voluntaris o be d'una compensació en diners previament convinguda com abans de 1848. El cos d'exèrcit que a Catalunya corresponga serà fixo i a ell hauran de pertanyer els voluntaris amb que hi contribueixi". La mateixa Base 12ª continua afirmant que "S'establirà amb organització regional la reserva a la que quedaran subjectes tots els minyons d'una edat determinada". Cal destacar, però, la matisació que estableix la Base 13ª que distingeix la competència de defensa de la d'ordre públic i seguretat interior de Catalunya, que dependran d'aquesta. En tot cas, la facultat que estem tractant ara és una funció primària de l'Estat, en la línia de l'Estat liberal. Per altra banda, la concessió de les facultats de defensa i per tant, l'atribució de les facultats organitzatives al poder central comporta la renúncia a atribuir-ho a Catalunya, encara que per la manera d'integrar el cos d'exèrcit aquesta gaudeix d'un paper determinant i de participació necessària. Estem davant, d'un poder central gens residual, ja que si més no potencialment, de les facultats militars se'n podria deduir

la possibilitat d'aplicar mesures de força per reconduir segons els interessos del poder central tot el conjunt de competències atribuïdes a les diferents instàncies de poder, central i regional.

3. Economia General. El poder central gaudeix de competències sobre les relacions econòmiques d'Espanya amb els altres països i, en conseqüència, la fixació dels arancels i el ram de duanes. Com afirma Molas (16): "No debía preocupar demasiado a los assembleístas el problema de los aranceles o del proteccionismo, cuando lo conceden sin discusión al Poder Central. Ello es posible, tanto porque a partir del 1 de febrero de 1892 habían entrado en vigor los nuevos aranceles proteccionistas de Cánovas, como, sobre todo, por el alejamiento de los problemas diarios de la burguesía catalana cuyos canales de representación y actuación corren muy lejos de la "quimérica" y "literaria" Unión Catalanista". Certament, la preocupació central de la burgesia industrial catalana de cercar mercats a la resta de l'Estat espanyol i a les colònies no es deixa entreveure entre els assembleïstes de Manresa, ja que els interessos socials no són els propis d'aquella classe social, a part de la perspectiva idealista i romàntica del programa polític global que fa que tampoc es prenguin postures decidides de política econòmica per a l'Estat espanyol. Als reunits a Manresa els interessa més atendre a qüestions com les relacions econòmiques entre les diferents regions i en especial Catalunya, o a temes com els tributs, en la mesura que poden afavorir el poder regional català.

De totes maneres, el que sí s'incorpora al programa polític de les Bases de Manresa és la defensa del proteccionisme, que des de bon començament aparegué com una reivindicació capital -com la visió que del mercat espanyol gaudien els homes de la Unió Catalanista-, segons demostrà Ferran Alsina en els seus discursos a Manresa i Reus (17)

4. Facultat pressupostària (Base 1ª. Atribucions, f) especificant que "La formació del pressupost anyal de gastos que, en lo que no bastin les rendes de Duanes, deurà distribuir-se entre les regions a proporció de sa riquesa".

El pressupost aprovat pel poder central, ha de respectar la distribució regionalitzada de les competències. Per això s'estableix que el poder central haurà de distribuir (financiar) les competències dels poders regionals, i tanmateix, del poder regional català. Però la distribució dels ingressos i la posterior redistribució entre les regions s'ha de fer segons les Bases a partir fonamentalment de les rendes de Duanes i en lo que no cobreixen el pressupost es realitzarà a prorrata entre les diferents regions en funció de la riquesa de cadascuna. S'està fixant un sistema impositiu de base regional, si més no com a perspectiva de futur, pensant que a poc a poc es vagi traslladant la facultat pressupostària o d'autofinançament a les regions. S'està recollint la reivindicació catalanista d'uns impostos recaudats pel propi poder regional, per no caure en el perill d'una immobilització de facultats per manca de recursos, i per altra banda, s'està pensant també en la tècnica vigent en el País Basc i Navarra, dels concerts econòmics, com a contribució pactada de les regions al pressupost estatal, que és una constant del pensament catalanista (18).

Una altra previsió de caire econòmic recullen les Bases en la disposició transitòria a la Base 1ª, dient que "Lo Deute Public avui existent vindrà a càrrec del Poder Central; més aquest no podrà crear-ne un de nou, quedant de compte de les diverses regions el que en l'esdevenidor contreguin per a son sosteniment i de les càrregues del Poder Central". Es determina també per aquest camí una configuració residual de qui té la competència per emetre Deute Públic, configurant-se com una futura atribució, de forma progressiva (sense indicar una concreció dels termes "avui" i "esdevenidor") al poder regional.

5. Obres públiques i comunicacions d'interès supraregional (19). Correspon al poder central "La construcció i conservació de carreteres, ferrocarrils, canals y ports que sian d'interés general. En les d'interés inter-regional podran posar-se d'acord lliurement les regions interessades, intervenint el Poder central sols en cas de desavinença. Les vies de comunicació d'interés regional seran d'exclusiva competència de les regions. Igual criteri se seguirà en los serveis de correus i telegrafos" (base 1ª. Atribucions, d). Una previsió que quant a les obres públiques, s'ha de lligar amb una de les conclusions preses a Reus, per a les obres públiques de caire regional a Catalunya, així com l'objecte de la reunió de 1895 a Olot amb el tema monogràfic de les obres públiques segons els principis regionalistes.

6. Intervenció per resoldre "totes les qüestions i conflictes inter-regionals" excepte en obres públiques i comunicacions que, segons acabem de veure, només pot intervenir en cas de desacord entre les diferents regions les quals gaudeixen d'una competència inicial i directa sobre el tema. (Base 1ª, Atribucions, e).

7. Al poder central li corresponen les relacions Església-Estat, segons els dos epígrafs inicials de la disposició transitòria a la Base 1ª. Es propugna el manteniment de les relacions amb la Santa Seu tal i com les havia acceptat el règim canovista, fonamentalment admetent la vigència del concordat de 1845. En tot cas, és una atribució que es concedeix al poder central, la qual cosa implica una nova concessió o renúncia a la regulació futura d'aquest tema, a part que es pot considerar una derivació de la personalitat jurídic-pública internacional de l'Estat espanyol. La reflexió més assenyada sobre la regulació que en aquest punt proposen les Bases de Manresa la trobem expressada a través de les següents paraules de Pau Sans i Guitart: "Atenent a que les relacions que, segons els preceptes constitucionals vigents uneixen l'Estat amb l'Església han sigut sancionats per la Potestad d'aquesta, se mantindran aque-

lles, mentre ambdues potestats de comú acord no les modifiquin" (20). De tota manera, a partir d'aquesta afirmació primera es reconeix la necessitat de respectar la reorganització de l'Estat en sentit regionalista a fi que en un futur concordat es previnguí "la manera de subvenir la dotació de Cult i Clero i de proveir les dignitats i prebendes eclesiàstiques en harmonia amb l'organització regional".

A les Bases de Manresa es configura, en definitiva, un poder central amb atribucions moderadores i arbitrals, al servei d'un sistema polític de base regional dins del qual es detallen les diferents competències que li corresponen de forma tasada. Es dibuixa, així, una mena d'Estat compost, però les fonts ideològiques tradicionalistes que inspiren el projecte polític subjacent a les Bases de Manresa fa que s'aparti dels models d'Estat compost de concepció racionalista, és a dir, dels projectes federals i les concrecions constitucionals que d'elles en derivaren.

2. L'organització del poder central

La Base 1ª en la seva segona part estableix l'organització que hauria de presentar el futur poder central en ella configurat. Una primera qüestió a dilucidar és la idea de divisió de poders. Una segona, la concreció que es fa del poder legislatiu, del executiu i del judicial. Una tercera, la de les conseqüències que es deriven de les idees anteriors: l'antiparlamentarisme i l'accidentalisme fonamentalment. Aquestes qüestions com les més remarcables, entre d'altres a elles lligades, seran objecte de la nostra exposició a continuació.

2.1. La divisió de poders.

La Base 1ª estableix que "El Poder central s'organitzarà baix lo concepte de la separació de les funcions legislativa, executiva i judicial". Es segueix el principi liberal de separació dels tres poders clàssics o bé es refereixen al principi d'unitat de poder però respectant una col.laboració entre ells, de caire estrictament funcional? Ja sabem que la distinció entre una perspectiva i l'altra presenta punts intermitjos com el principi de la potestat legislativa compartida entre el rei i les corts pròpia del liberalisme doctrinari recollida en la constitució canovista de 1876. Sobre aquest punt MOLAS ha dit que "en realidad se establece un régimen de separación de poderes como oposición al sistema de colaboración de poderes, de separación flexible de los mismos, que se halla en la base de los regímenes parlamentarios. Porque todo el programa político aprobado en Manresa, todas las Bases de Manresa, apuntan a un mismo objetivo: la destrucción del sistema liberal parlamentario" (21) -subratllat meu-. La divisió radical dels tres poders és teòricament el revulsiu per destruir la corrupció del parlamentarisme i de tota la vida política que gira entorn seu. Prat de la Riba afirmà en la seva intervenció que s'ha de "determinar minuciosament els límits dels tres Poders pel sistema de negar-los les atribucions que poden ocasionar l'abús; com per exemple negar al Poder Legislatiu la facultat de donar vots de censura ni de confiança al poder executiu, vedar al poder executiu el nomenament dels funcionaris de l'ordre judicial i tota altra intervenció en l'administració de justícia" (22). Per altra banda, tant Joan Permanyer -defensor de la base 1ª- com Martí Roger -l'únic esmenant d'ella- i Joaquim Riera i Bertran, comparteixen aquesta visió de crítica del parlamentarisme i sostenen l'establiment d'un poder central organitzat sobre la base de la separació radical dels poders, com a única alternativa a la situació existent: "Ha arribat l'hora d'obrir els fonaments del nou règim que ha de substituir al sistema parlamentari que està enderrocant-se", diu Joan Permanyer (23), Martí Roger proposà una esmena a la Base 1ª en la que es re-

collís més explícitament la idea de separació de poders: "Lo poder central s'organitzarà baix la base de la separació de les funcions legislatives, executives i judicials... Per a fer efectiva la independència entre els tres poders se consignarà en la Constitució l'absoluta incompatibilitat entre els càrrecs de cada un d'ells i per a evitar la creació d'una oligarquia, se consignarà també en la constitució la irrelecció temporal de tots els càrrecs deguts al sufragi" (24). El mateix Martí Roger explica el perquè de la seva esmena: "Les raons en què m'apoió per a esmenar la base 1ª del projecte de Constitució es redueixen a que, tal com està ella redactada, deixa en son sí a un dels enemics més grans del Regionalisme. Perquè no és solament nostre més gran enemic aquesta centralització que absorbeix en un sol punt tota la vida de les regions, sinó que al seu costat, amb tanta força al menys, hi ha un parlamentarisme que, permetent la introducció dels funcionaris d'un Poder en les atribucions dels altres, fa que un d'ells absorbeixi als demés" (25).

La divisió radical de poders sembla ser, doncs, la solució i la proposta alternativa, malgrat que com veurem a continuació, a despit de les declaracions dels assembleïstes i de l'afirmació inicial en desenvolupar un xic més les idees que tenen sobre cada un dels poders en particular, podríem concloure que la separació entre els poders no es fixa de forma tan radical.

2.2. El poder legislatiu central.

La Base 1ª en tractar del poder legislatiu central estableix: "Lo Poder l·legislatiu central radicarà en lo Rei o Cap d'Estat i en una Assamblea composta de representants de les regions, elegits en la forma que cada una estimi convenient; lo número de representants serà proporcional al d'habitants i a la tributació, tenint-ne tres la regió a la que n'hi corresponguin menos". Es pot observar com, atribuir la potestat legislativa conjuntament al Cap de l'Estad i a una Assamblea, s'està relativitzant la inicial sepa-

ració radical de poders i per altra banda es veu com no hi ha una variació substancial de plantejament amb les monarquies doctrinàries decimonòniques, com la canovista, que els assembleïstes criticaven sota l'epítet de "parlamentarisme" (26). El que es critica no és el parlamentarisme en abstracte sinó la fórmula parlamentària en la seva concreció constitucional, amb tot el seguit de notes que l'acompanyen, sufragi universal -des del 1890-, caciquisme, partits polítics, i, sobretot, la preminència de l'executiu sobre els altres poders (27). La Cambra que es proposa a les Bases de Manresa és una institució d'extracció orgànica, corporativista, i de participació regional, és a dir, una cambra que fomenti incorporació de la societat -tal com els reunits a Manresa l'entenien- a la vida política parlamentària. D'altra banda, la potestat legislativa compartida amb el Cap de l'Estat, implica una pel·lació a aquest com institució que pot superar els "vicis" del parlamentarisme liberal, mitjançant la intervenció en el procés polític en comunicació amb els interessos regional-socials. Es recorre al Rei o en el seu cas (perspectiva accidentalista) a un Cap de l'Estat sense denominació monàrquica, a fi que comparteixi les tasques legislatives i hi participi en tot el procés polític, essent més que un Rei "constitucional". Veïem aquí l'alternativa que suposa el programa polític de la Unió Catalanista en aquest punt: superació del parlamentarisme liberal, dominat pel Govern i les pràctiques corruptes a través de la instauració d'un parlament més lligat al Rei o Cap de l'Estat que es concebeix com un instrument actiu en política, com a recurs per erradicar els mals de la pràctica parlamentària de la constitució liberal de 1876. En el fons es reproduïx la confiança que els elements catalanistes palesaren en relació al Cap de l'Estat, com ens ho mostren els diferents Missatges que li lliuraren en les dues darreres dècades del segle XIX i en l'etapa de l'entre-dos-segles (28).

Les Bases de Manresa exemplifiquen, així, la crítica al parlamentarisme liberal, al parlamentarisme organitzat separatament de la Corona i exercint unes funcions polítiques també amb indepen-

dència d'aquesta institució. Però centrem-nos ara en la configuració que presenta la cambra legislativa en les Bases de Manresa, una Cambra que aplega els representants de les regions.

Per a les Bases de Manresa, Espanya és una mena d'unió de Regions, que apareixen representades en la Cambra del poder central i que per no caure en els defectes del parlamentarisme liberal es troben lligades entre si mitjançant el Rei o Cap de l'Estat, el qual per això comparteix la potestat legislativa amb la cambra dels representants regionals.

En aquest sentit, Espanya apareix com una unitat orgànica de regions. I per això només cal una sola cambra. L'única representació existent és la regional. Aquesta és la postura de la ponència i la que definitivament s'aprovà a l'Assemblea de Manresa. Però, com sosté encertadament MOLAS, l'esmenant a la base 1ª, Martí Roger, que proposava una composició bicameral. tenia in mente una concepció d'Espanya diferent, com a unitat orgànica de regions i interessos. Per a Roger, les regions han de tenir la seva representació en una cambra però els interessos han de tenir una altra cambra (29): "...Lo poder legislatiu central radicarà en dues càmara: un representant per cada regió formaràn el Senat; representants de les ciències, arts, agricultura, indústria, comerç i demás manifestacions de l'activitat humana formaran el Congrés" (30). Aquesta esmena és justificada pel mateix Martí Roger de la següent manera: "si la Nació espanyola no es solament una suma de regions, sino además la unió orgànica de les mateixes en la qual cada una s'hi manifesta amb son especial modo ser ser, o contribuint al mateix temps als fins generals de la vida, segons la importància com aquests es desenrotllin en cada Regió deuen tenir mes o menos representació. Per harmonitzar aquests dos principis deu constituir-se una Cambra de representants de l'agricultura, comerç, industria, ciències, arts, etc.; i clar està que la regió més industrial, més representants de la industria ha de tenir, i la més científica, més representants de la ciència" (31).

Desemboquem, així, en la qüestió dels representants de les regions a la cambra legislativa central: s'estableix un mínim per

regió de tres representants, però a partir d'aquí la representació serà proporcional al número d'habitants i a la tributació. En tot cas, els representants de les regions són "elegits en la forma que cadascuna cregui convenient".

No fan més previsions les Bases de Manresa sobre les característiques del poder legislatiu. No especifiquen aspectes com l'status del parlamentari, sistema electoral, i tot el que fa referència al dret parlamentari. Però com a mínim dues qüestions es poden adduir aquí per clarificar una mica més el que diuen les Bases de Manresa. Per una banda, de l'esmena de Martí Roger a la Base 1ª se'n deriva l'única consideració sobre el dret de vet a les lleis aprovades per la cambra, un dret de vet que només es predica per al Cap de l'Estat en cas de Monarquia i no en cas de República, la qual cosa ens mostra l'accidentalisme relatiu de les Bases tendencialment derivat vers la monarquia, com a institució que ha de permetre la implantació del sistema regional i que s'ubica millor quant el procés d'integració normativa, dins la lògica tradicionalista. En segon lloc, tot i no dir res sobre el sistema d'elecció dels representants de les regions a la cambra legislativa central, també dins la lògica tradicionalista s'hi troba la idea que aquells en la mesura que són elegits per les Corts de Catalunya, ho siguin amb els mateixos criteris que els membres d'ella (sufragi orgànic i corporatiu del paràgraf 2on de la Base 7ª).

El poder legislatiu entès des de totes les consideracions anteriors apareix, en lligam amb la perspectiva tradicionalista general i del dret en particular, com un poder de facultats recopiladores del dret viu, de normació segons els canals aportats pel dret històric, de fixació escrita de la norma viva. Aquesta ha d'ésser la interpretació adient de la vessant normativa del poder legislatiu, a part d'altres aspectes o facultats d'autoregulació interna de la cambra. El producte -la legislació, que emana del poder legislatiu- ha de reconèixer en definitiva, el dret viscut durant la història de Catalunya com a poble per tal de fixar-lo i fins i tot actualitzar-lo, però sense deixar de banda mai la tradició jurídica del país. La història i la tradició són els poders realment consti-

tuent; el poder legislatiu és un poder constituït i es troba, així, delimitat quant al seu àmbit d'actuació. El poder legislatiu no és producte d'un acte constituent, sinó que deriva de la constitució tradicional i històrica del poble, de la societat que ha conformat unes característiques pròpies i distintives al llarg de la història. Tanmateix, el caràcter d'Espanya com a suma de Regions amb entitat pròpia fa que el poder legislatiu, hagi de respectar en la seva actuació, la vida de cada una d'elles i del producte que formen totes en sumar-se.

De totes maneres, la posició del poder legislatiu a les Bases de Manresa no s'entén sense la referència al poder executiu, que és precisament l'element de l'esquema constitucional de poders que es vol convertir en subaltern, subordinat al legislatiu, degut a la convicció que la vida política espanyola era dominada pels dictats dels diferents governs en el poder. La intromissió excessiva del poder executiu en la vida política, desvirtuant l'existència dels altres poders, és allò que es vol atacar, posant-ho per sota del poder legislatiu, i sobretot, lligant-ho exclusivament al Cap d'Estat (copartícep del poder legislatiu): "Los elements actius de la política! Aquests són nostres contraris, aquests son los elements naturals i irreconciliables de nostra causa" explicava Joan Permanyer pocs dies després de celebrar-se l'Assemblea de Manresa, durant la inauguració del curs a la Lliga de Catalunya (32). Per contra, es proposa una cambra a l'estil medieval, que representi les regions a partir d'una extracció dels parlamentaris segons una organització corporativa, que comparteix les funcions legislatives amb el Rei o Cap de l'Estat, com a remei per erradicar el predomini de l'executiu format pels partits de torn a partir de les pràctiques oligàrquiques del règim de la Restauració. Amb això veiem com formalment el règim de la Restauració mantingué certes prerrogatives del monarca, específicament el nomenament dels ministres com a ministres del Rei -art. 54. 9è.- i la dissolució de les Corts -art. 32-. Quedà en les seves mans la designació de l'executiu, i gràcies al sufragi censatari, després universal falsejat, es provocaren artificioses majories parlamentàries, per donar suport a la formació del "govern"(33).

Són els vicis d'aquest fals parlamentarisme el que critica la Unió Catalanista, i el pes abusiu del "govern" en la vida política. Com que la constitució canovista establí un executiu vinculat al monarca, es recorre a aquest darrer per intentar reconduir el sistema polític. A les Bases s'apela a la forma doctrinària de la potestat legislativa de "las cortes con el rey" (art. 18 const. 1876) per tal d'afirmar en primer lloc la primacia del poder legislatiu com a dipositari de la sobirania tradicional i històrica; però també per mostrar l'esperit reformista, de regeneració del sistema. Es tracta de reinstaurar en la seva puresa el principi constitucional propi del moderantisme, potser en un primer pas per a una ulterior reforma més en profunditat, que vagi més enllà de l'aspecte institucional, en el sentit de reinstaurar un sistema polític (reinterpretat a les noves circumstàncies) en la línia de "l'ancièn regim".

El tradicionalisme de la Unió Catalanista concretat en el programa polític que suposen les Bases de Manresa s'emmarca dins les coordenades de les estratègies sociopolítiques d'uns homes que han renunciat a la restauració carlina, que acceptem la reformulació del canovisme i que volen desenvolupar llur acció a partir de l'acceptació del marc constitucional del 76, però, "sanejant" la pràctica política del sistema a fi de poder aplicar llur programa catalanista.

2.3. El poder executiu central.

La base 1ª estableix, en el segon paràgraf, dedicat a l'organització del poder central que "Lo poder executiu central s'organitzarà per medi de Secretaries o Ministeris que podran ser de Relacions exteriors, de Guerra, de Marina, d'Hisenda i de l'Interior".

La composició del poder executiu es fixa en unes secretaries, que coincideixen, com subratlla MOLAS (34) amb les Secretaries de Despatx establertes a la constitució de Cadis (art. 222).

exceptuant el secretari de Despatx de Gràcia i Justícia i de Governació del Regne per a Ultramar. Omissions que són explicades pel mateix autor amb els arguments que en el primer cas l'activitat de relació amb l'Església de Roma es canalitzaria per afers estrangers i en el segon cas "podria ser...o que los catalanistas de Manresa esperasen que se extiende a (las colonias) la organización regional o bien que cada región tenga y lleve sus propias colonias, al estilo medieval".

En tot cas, com va dir Joaquim Valls i Pallerola en una conferència sobre la Base 1ª llegida el 4 de juliol de 1892 al Foment Catalanista de Barcelona: "si bé lo catalanisme proposava menys ministres dels que avui existeixen, era per creure'ls innecessaris, ja que les atribucions dels suprimits quedarien reservades als poders regionals" (35).

De tota manera, no s'especifica a les Bases -com recorda GONZALEZ CASANOVA (36)- qui podria ésser el cap del poder executiu. Però MOLAS entén que "(e)l Poder ejecutivo central radicarà en el Jefe del Estado, o Rey" i s'organitzarà mitjançant les secretaries esmentades, que depenen d'aquest (37). Es la fórmula típica del moderantisme, amb un poder executiu encara fort del monarca, (o en el seu cas, segons l'accidentalisme, del cap de l'Estat) el qual nomena els seus ministres i aquests només són responsables davant d'ell i no davant de l'Assemblea. Aquest esquema no està tan allunyat del canovisme: encara no s'ha format un govern totalment autònom respecte del monarca, hi ha un consell de ministres amb un president però tots són "ministres del Rei".

El Cap de l'Estat elegeix lliurement, doncs, els seus ministres i aquests no són responsables davant la Cambra. A les Bases de Manresa, com en la lògica del liberalisme doctrinari, la coincidència conjunta del poder legislatiu entre el rei i el parlament no permet la responsabilitat política de l'executiu davant del parlament. Aquesta idea és expressada per Martí i Roger, en presentar la seva esmena a la Base 1ª amb les següents paraules "..."des del moment que s'admeti que les relacions entre el Poder legislatiu i el Poder executiu s'efectuïn per medi del ministeri

que forma part de tots dos poders a la vegada, s'ha d'admetre que el Ministeri per tenir vida ha de contar amb una majoria dintre la Cambra. I aquí es troba el punt flac del sistema parlamentari: perquè essent tantes les tendències de l'opinió, és difícilíssim, gairebé impossible que hi hagi un partit polític que tinga majoria absoluta, i com a conseqüència necessària succeeix o bé lo que a França, on les Cambres no fan altra cosa que ensorrar ministres, o bé lo que aquí a Espanya, on los governs, comprenent que necessiten una majoria per a poder subsistir, veient difícil poder-la tenir, se la fabriquen. Però com ningú no fa la renúncia del propi criteri sense obtenir-ne beneficis, los diputats que en lo palau de els lleis obeeis servilment les ordres del ministeri, són los reis absoluts del districte" (38).

Tots els vicis polítics del canovisme provenen d'un pes exacerbant del govern, format a partir de majories parlamentàries provocades. Per això cal limitar-lo a unes funcions estrictament administratives, de gestió, sense pes polític, en el joc entre els tres poders clàssics. El govern depèn del Rei o Cap d'Estat i mai és responsable davant l'assemblea, precisament perquè la manipulació del sistema canovista fa inexistent aquesta responsabilitat. Cal separar encara més el govern del parlament, ja que la pràctica política llavors existent era una burla del principi de separació de poders. Amb això es desemboca en un reforçament de l'executiu fent-lo dependre exclusivament del Monarca o Cap d'Estat.

Precisament quant a conjunt de ministeris o secretaries dependents del Rei, el poder executiu esdevé un poder de facultats àmplies i separades del parlament, el qual no li pot exigir responsabilitat política. Com adverteix MOLAS, el poder executiu en cas de monarquia queda primat, ja que el titular d'aquesta institució participa en el poder legislatiu i elegeix els seus ministres o secretaries tan sols responsables davant d'ell, i eventualment, com veurem, davant el poder judicial, per causes penals. Per aquest camí resulta que el poder executiu torna a ésser el poder preminent i especialment en el cas de monarquia es configura àm-

pliament com un poder gairebé absolut. Les Bases de Manresa fan, d'aquesta manera, l'oferta del catalanisme tradicionalista per destruir l'ordre liberal i la institució de la monarquia constitucional, que feblement s'anava imposant i d'alguna manera -moderada i doctrinària- s'introdueix a la constitució del 1876. Cal dotar al Rei de grans poders polítics, cal impedir que el govern arribi a ser un òrgan separat del monarca. D'aquesta manera, la introducció de la perspectiva accidentalista sobre les formes de govern és precisament el que distingeix el tradicionalisme de les Bases de Manresa respecte del tradicionalisme carlí obsessionat en la restauració del pretenent. El catalanisme tradicionalista defensa en el fons, la monarquia com el desitjable i l'accidentalisme com el possible. Renuncia a la via bèl·lica i a la intransigència sobre el règim per plantejar-se el manteniment de l'ordre social prerevolucionari com a tasca primordial, adjectivant els aspectes institucionals, fonamentalment la monarquia. Però a les Bases de Manresa tot i advertir-se l'esmentada relativització de la monarquia es fa palesa una admiració més gran per aquesta darrera forma de govern, que és la que encaixa millor amb l'esquema polític proposat d'inspiració tradicionalista.

2.4. El poder judicial central.

La Base 1ª configura l'organització del poder judicial suprem en els següents termes: "Constituirà el Poder suprem judicial, un Alt Tribunal format per magistrats de les regions, un per cada una d'elles, elegits per les mateixes; cuidarà de resoldre els conflictes interregionals i de les regions amb el poder central i d'exigir la responsabilitat als funcionaris del Poder executiu. Aquest tribunal no es considerarà superior jeràrquic dels Tribunals regionals que funcionaran amb completa independència".

Es preveu, doncs, un Alt Tribunal format per un magistrat per regió, designat per elles i segons els criteris que consideri més convenientes cadascuna. Les seves competències són arbitrals, de resolució dels conflictes que es puguin produir entre les regions o entre elles

i el poder central. Es a dir, no hi ha una jurisdicció d'abast espanyol sinó que el poder judicial s'esgota en el marc regional (vegeu, Base 8ª: "...devent ser fallats en un període de temps determinat i en última instància, dintre de Catalunya, tots los pleits i causes"). Per tant, el poder judicial suprem no és superior jeràrquic dels poders judicials de les diferents regions, ans al contrari, la seva funció es limita a fallar en els conflictes interregionals i entre regió-poder central, extrem aquest darrer introduït en el text definitiu i no previst inicialment en el projecte presentat per la ponència (39). Sobre aquesta variació afirma MOLÁS que "No deja de ser interesante este añadido final en las Bases a pesar de que no se discute sobre ello, porque indica una reafirmación del carácter de unidad española por encima de las unidades regionales" (40).

Característica peculiar, ensems que atribució específica del poder judicial suprem o central és la d'exigir la responsabilitat penal als funcionaris del poder executiu central (els titulars de les secretaries o ministeris a què ens hem referit anteriorment), una responsabilitat que sembla que s'exigeix d'ofici pel propi Tribunal sense que hi figuri cap acusació de la cambra. De tota manera res es preveu en el text de les Bases ni es pot observar en les deliberacions paral·leles sobre elles. Aquesta competència de control penal de l'executiu, com recorda MOLÁS (41), sembla inspirat en el model del Tribunal federal de la República de Veneçuela, tal com es configura a les Constitucions d'aquest país, de 1881 i de 1891.

De les consideracions anteriors i de les atribucions concedides al poder judicial en el poder central dins les Bases de Manresa es pot concloure com fa el mateix autor afirmant que "En cualquier caso se concede un relieve bastante considerable a nivel español al poder judicial, convertido en elemento central, si se quiere, del régimen. Aunque en realidad bien poco judicial es este poder, ya que queda totalmente apartado de la vía judicial normal. Por otra parte, su origen del control político del ejecutivo, deriva de las regiones consideradas en pie de igualdad, las cuales conservan, en última instancia, aunque sea en un órgano distintivo a la cámara, el control sobre el gobierno" (42).

El poder judicial central a les Bases de Manresa es configura, així, com una institució moderadora de les diferències entre les regions i poder central. Aquesta facultat, en realitat molt poc judicial, és, per altra banda, pròpia dels Estats compostos. Apareix com a semblant, en aquest sentit, a la previsió que trobem en el projecte federal de 1883, en l'apartat previ sobre "determinació de les facultats que l'Estat de Catalunya, en ús de sa sobirania, delegaria a la Federació o conjunt dels Estats espanyols o ibèrics": encara que no especifica l'òrgan del poder federal a qui li correspondria aquesta atribució, afirma que és una competència de la federació, "Tercer: Les facultats referents a les relacions polítiques, administratives i jurídiques entre les Regions o Estats de la Federació, i així Catalunya otorgaria les atribucions necessàries als poders federals per a la decissió de totes les qüestions interregionals i repressió de lluites que poguessin originar; i al propi temps perquè aprovés o desaprovés los tractats o pactes que entre dos o més regions se fessen sobre interessos que li fossen comuns. Quart: Les facultats necessàries per a jutjar i castigar les usurpacions que les regions fessen de les facultats de la Federació. Nové: Les facultats indispensables per a que els poders federals tinguin els medis d'exercir amb eficàcia les que s'acaben d'enumerar, i per consegüent les referents a l'organització de tribunals federals..." (43).

El projecte de constitució federal redactat per Pi i Margall el 1883 recull en el seu títol VIII la regulació del poder judicial federal amb unes competències semblants: art. 43: "El poder judicial de la federación residirá en el Tribunal Supremo Federal", art. 44: "El Tribunal Supremo se compondrá de un Magistrado por región, que en cada región, que en cada una elegirá directamente el pueblo...", art. 48: "El poder judicial de la federación entiende: En los litigios entre los Estados; En los que susciten entre un Estado y los ciudadanos de otro; En todas las causas y litigios que hayan de resolverse con arreglo a esta Constitución, a las leyes generales de la Federación y a los Tratados internacionales; En todos los litigios en que la Federación sea parte; En el examen de los Cuerpos Colegisladores; En las causas formadas al Presidente y a los demás

funcionarios de los Poderes federales por delitos cometidos en el ejército de sus funciones..." Aquesta regulació del poder judicial suprem és la més semblant a la recollida a les Bases de Manresa pel que fa a les atribucions i composició del poder judicial suprem, òrgan, no jeràrquicament superior als òrgans regionals de la justícia i en tot cas amb una funció que només vagament es pot considerar jurisdiccional, a no ser que es consideri que forma com una jurisdicció o fur especial per als casos de control de l'executiu-funcionarial.(43 bis)

III. L'ACCIDENTALISME.

Les Bases de Manresa eludeixen definir-se sobre la forma de govern mitjançant l'adopció de la fórmula "El Rei o Cap d'Estat". El que es vol és canalitzar els esforços per la restauració de l'ordre social-regional, relativitzant l'interès per les formes de govern. El que centra l'interès del programa polític de les Bases de Manresa és la crítica al parlamentarisme i al centralisme de l'Estat de la Restauració, en un esforç per regenerar el sistema mitjançant el reconeixement constitucional de les condicions de vida regional i específicament de Catalunya. D'aquesta manera, les Bases de Manresa no discuteixen la residència de la sobirania, ja que és un concepte que s'entén en la seva accepció tradicionalista com a sobirania històrica del poble, de la societat, que no pot ésser aclaparada per l'Estat, com a entitat política. Es tracta de restaurar Catalunya en les seves plenes condicions de vida, com l'ha configurada la història i la tradició i això tant sota un règim monàrquic com sota un règim republicà.

En la defensa de la totalitat del projecte de Bases, en Joaquim Riera i Bertran afirmava que ells no estaven preocupats per les formes de govern sinó de qüestions més de fons: "Lo regionalisme avui -com ho proven les Bases que ting la honra de defensar- deixa a l'arbitri particular la qüestió de la forma governamental, considerant que lo que de moment importa és, respectant les preferències de cada qual per una o altra forma de Govern, posar-nos d'acord respecte a lo substancial o ineludible: la vindicació de la Pàtria, la restauració de sos germens de nacionalitat, la sobirania de que es veu despullada i que a dreta llei li correspon" (44). I el mateix Riera i Bertran en el discurs final sobre impressions generals afirmava: "Integra ha quedat la qüestió de Monarquia i República. Los que tenim avui com sempre, predilecció per la segona, com los que en teniu per la primera de les precitades formes de govern, no hem hagut de sacrificar en lo més mínim tals conviccions per a treballar en bona harmonia" (45). En definitiva, com digué, Joan J. Permanyer en el discurs en defensa de la Base 1ª: "la forma externa en que (la sobirania) ha d'encarnar-se, que es lo punt que avui dona més joc a les enervants i funestes disputes de la política, es lo que menos deu preocupar als qui sostenim la idea regionalista" (46).

L'accidentalisme també es recull en el projecte de Bases, a la inicial Base 2ª, en els següents termes: "Lo Poder central monàrquic podrà ser representat a Catalunya per un Príncep de la sang; en defecte d'aquest, així en cas d'establir-se altra forma de govern, representarà el Poder central un delegat, que deurà ser necessàriament català". Aquesta Base fou rebutjada pels delegats. Per a Frederic Renyé i Viladot, "la supresió dels Delegats, enlloc de tenir una tendència separatista, tendeix a aquella vida d'armònica relació que un dia ajuntarà a les diverses regions de la gran Ibèria" (47). La lògica subjacent és la de la restauració regional, que no és una qüestió d'Estat, sinó social, per a la qual cosa no calen delegats del poder central a Catalunya; una vegada delimitades constitucionalment les competències entre els poders central i regional, perd rellevància la discussió sobre si el poder central ha de tenir o no

delegats a les regions, ja que en realitat el poder central legitima la seva existència en funció de les regions.

En definitiva, la perspectiva accidentalista que es recull a les Bases de Manresa s'ubica dins la tradició del pensament catalanista que des del Centre Català fins a la Lliga Regionalista podem observar, i com diu MOLAS, és la formulació defensada "por todos los reformistas moderados españoles, con voluntad de evolución material, pero al mismo tiempo sin suficiente fuerza para destruir la situación existente ni demasiada voluntad de llevar hasta su raíz los presupuestos doctrinales propios" (48).

PELLA I FORGAS, anys més tard, criticava l'accidentalisme de les Bases de Manresa considerant que -tot i que era una postura que es fonamentava en la substancialitat de la nació i en la relativització de l'Estat- pecava d'una certa indefinició: "... una cosa es admetre la monarquia o la república com a poder constituït, és a dir, ¿a Espanya hi ha monarquia?, doncs admetre-la; ¿pot venir demà una república? doncs també admetre-la, i l'altre cosa és, i aquí està la dificultat del problema: presentar com a més conforme amb les condicions de Catalunya una o altra forma de govern, i així desitjar-la com a més fructuosa pel regionalisme" (49). Proposava, decantar-se per una o per l'altra forma de govern.

IV. ELS MODELS D'ESTAT ESTRANGERS.

Les idees que hem vist fins ara sobre la visió que del poder central o Estat espanyol tenien els homes de la Unió Catalanista en la mesura que ho reflectiren en les Bases de Manresa, com a text programàtic fonamental de l'entitat, ens pot portar a considerar quin model d'Estat tenien en la ment, o quin els semblava més adaptat al programa catalanista, partint de la perspectiva accidentalista que acabem de veure (50).

Com a primera aproximació podem afirmar que el model de l'imperi autro-hongarès, la monarquia dual, és la que mostra més simpaties. En aquest sentit, Guimerà en defensar la Base 3ª del projecte -2ª del text definitiu- deia: "...I sobretot, mostreu-los-hi la Hungría, mirall on no es veurà mai prou Catalunya; l'admirable Hungría que no ha reconegut a son Rei fins que ha anat a la capital d'aquella rassa d'heroes a fer-se coronar i a jurar sos drets històrics i l'existència de la seva autonomia". Ramon Picó i Campanar, defensant la Base 4ª del projecte, sobre la llengua catalana, afirmava: "Volem que el Poder Central respecti totes les llengües de les diverses regions d'Espnya, i que fassi com l'Emperador d'Austria, qui, ai dirigir la paraula als distints pobles que s'abriguen sota son mantell, ho fa parlant-los-hi la llengua que els hi és pròpia" (51).

Prat de la Riba subscrivia també aquest dualisme en reivindicar un status constitucional semblant per a Catalunya, a imatge de l'antiga unió entre les Corones d'Aragó i Castella: "un govern separat tenint tan sols de comú el poder reial" (52).

L'admiració per l'Austria-Hongria ja prové d'abans, de la dècada dels vuitanta, quan Almirall dirigint l'incipient moviment catalanista havia intentat iniciar una política de mobilització de masses, seguint l'exemple irlandès de l'agitació a favor del "Home Rule" de Parnell sostenint Gladstone. El model irlandès es basava en l'agitació pagesa i tingué també un profund ressò en el moviment catalanista. Es podria contraposar, però, al model hongarès del Ausgleich del 1866, on Deak i Andrassy havien convertit les energies revolucionàries del 1848 en un moviment nacional conservador que havia assolit el màxim imaginable d'Independència sense arribar al trencament. Com a projecte de futur en el marc del programa catalanista podia considerar-se un bon exemple a seguir, i és segurament la més propera als esquemes mentals dels reunits a Manresa el 1892. La fórmula del dualisme permetia superar el dilema regionalisme-federalisme com a factors alternatius al centralisme de l'estat canovista: dues corones (amb la qual cosa garantitzava l'ordre regional, l'ordre estatal i el paper d'ambós en l'ordre internacional), vota-

cions diferents (sufragi universal o corporatiu), administracions i competències diferenciades.

El dualisme va tenir un fort impacte, des del Missatge de la Lliga de Catalunya a la regent Maria Cristina el 1888, a qui consideraven "arxiduquessa d'Austria" i "Comtessa de Barcelona" i recollint-se clarament a les Bases de Manresa el 1892, on sota les referències al passat medieval català es té present el model austro-hongarès (53). En tot cas, és un model que es veu pròxim i més o menys viable des del punt de vista de la seva utilitat per fer possible un sistema d'autonomia política a Catalunya, en el marc de l'Estat espanyol. Com observà Pi i Margall el 1898, "De separatistes no n'hi ha a Catalunya ni enlloc d'Espanya. El qui allí aspira a més és a que Catalunya sigui en la nació ço que l'Hongria és a l'Austria" (54).

La crisi de 1898, però, marcà el final -no verbal, però sí pràctic- del model dualista hongarès a Catalunya. El "regeneracionisme" que volia una reforma de l'Estat, al qual s'apuntaren els industrials polaviejistes però també el grup d'en Prat de la Riba comportava una radical redifinició de l'Estat espanyol, seguint el patró de l'Alemanya de Bismarck, això és, una federació de monarquies en la que Catalunya podria jugar el paper predominant, dirigint el conjunt però mantenint com Prússia el seu caràcter particular i el vol corporatiu dins d'un Estat de sufragi universal. S'establí, així, un marc polític per afavorir la indústria catalana després de les pèrdues colonials. El dualisme dels vells de la Unió cedia així al federalisme monàrquic (55).

De tota manera, podem concloure que els models d'Estat que les Bases de Manresa tenen present -tot i recollir-se l'admiració pel model austro-hongarès i tenint recent l'experiència irlandesa- eren més models utòpics que no pas camins a seguir puntualment. El problema central quant al seguiment d'un model com l'austro-hongarès residia en el fet que si bé les Bases de Manresa, per una banda, reproduïen una preocupació (poder regional) per instaurar un règim d'autonomia política a Catalunya en el marc de l'Estat espanyol, per una altra banda -si més no formalment- sempre es mantingué la idea que difícilment es podria aconseguir mitjançant una lluita en solitari per

NOTES

CAPÍTOL PRIMER: EL MARC HISTÒRIC: LA CONFORMACIÓ D'UN CATALANISME CONSERVADOR DES DE 1887.

- (1) VARELA ORTEGA, José: Los amigos políticos. Partidos, elecciones y caciquismo en la Restauración (1875-1900). Madrid (Alianza Universidad) 1977. Passim.
- (2) TUÑÓN DE LARA, Manuel: "La burguesía y la formación del bloque del poder oligárquico 1875-1914", a Estudios sobre el siglo XIX español. Madrid (siglo XXI) 1981. 7ª Ed. Pàg. 155-238.
- (3) Vegeu: TOMAS, Margalida: "La Jove Catalunya", a Homenatge a Josep M. de Casacuberta. 2. P.A.M. 1981. pàg. 383-407. PONT, M.: "La Jove Catalunya" (Breu història de la primera societat catalanística) "Revista de Catalunya" any III vol. IV (21.3.1926) pàg. 279-287.
- (4) Vegeu, El primer Congrés Catalanista i Valentí Almirall. Materials per a l'estudi del catalanisme polític. Barcelona (Generalitat de Catalunya-Departament de la Presidència). 1985. Edició a cura de Josep M. Figueres. GALOFRÉ, Joan: El primer Congrés Catalanista (1880) Barcelona (R. Dalmau) 1979.
- (5) Sobre "La Renaixensa", vegeu: FIGUERES, Josep M., Centenari de "La Renaixensa", a "L'Avenç" (nº 35), febrer 1981. pàgs. 12-13. Del mateix autor: "La Renaixensa", Diari de Catalunya (1881-1905). Barcelona (Rafael Dalmau, ed.) 1981. Episodis de la història, 249. TORRENT, J.: Un periòdic barcelonès: La Renaixensa. "Destino", 4-IV-1959; TORRENT, J. - TÀSIS, R.: Història de la premsa catalana. Barcelona. (Bruguera) 1966; SOLÀ, LLuís: La Renaixensa, "Avui" 16-IV-1976; MIRACLE, Josep: Guimerà i Aldavert, creadors del periòdic, "Avui", 16-V-1976. Hem d'esmentar aquí que el periòdic fou fundat el 1871, com a quinzenari, per Pere Aldavert, Àngel Guimerà i Francesc Matheu. Sobre aquesta darrera figura, MATHEU, Roser: Vida i obra de Francesc Matheu. Barcelona (Fund. Vives Casajuana) 1971.
- (6) MOLAS, Isidre: Lliga Catalana. Un estudi d'estasiologia. Barcelona (Edicions 62) 1973. 2ª ed. vol. I. pàg. 16.

- (7) Cfr. Valentí Almirall: En estat normal, "Diari Català", 26 de juny de 1881.
- (8) ROVIRA I VIRGILI, Antoni: Resum d'història del catalanisme. Barcelona (Edicions de la Magrana-Diputació de Barcelona) 1983. Cito per la 2ª edició, Col·lecció Biblioteca dels Clàssics del Nacionalisme Català nº 1, pàg. 43. (1ª edició Barcelona (Barcino) 1936).
- (9) Id. Id. pàg. 43.
- (10) Estatuts del Centre Català. Barcelona (Estampa de Lluís Tasso i Serra) 1885.
- (11) MOLAS, Isidre: LLiga... vol. I pàg. 17
- (12) ILLA i MUNÉ, M. Carme : El Segon Congrés Catalanista. Un Congrés inacabat 1883-1983. Barcelona (Generalitat de Catalunya) 1983
- (13) GONZALEZ CASANOVA, José Antonio: Federalisme i Autonomia a Catalunya, Barcelona (Curial) 1975. pàg. 159.
- (14) ROVIRA i VIRGILI, Antoni: Resum... pàg. 45
- (15) PLA, Josep: Cambó. Materials per una història d'aquests últims anys. Barcelona (La Nova Revista) 1928-9 vol I. pàg. 30
- (16) El text íntegre a, Memoria, completada con los documentos referentes a la reunión de Lonja y a la entrega del documento al Rey. Barcelona (Estampa de Lluís Tassó i Serra) 1885.
- (17) PUIG SALELLAS, Josep M.: Cien años del "Memorial de Greuges" a "La Vanguardia", Sábado, 10 de Agosto de 1985. pàg. 6.
- (18) FIGUERES, Josep M.: Valentí Almirall i el Memorial de Greuges: del "Diari català a "La Renaixensa" (1879-1885), a "El Memorial de Greuges i el catalanisme polític", Barcelona (Edicions La Magrana-Institut Municipal d'Història) 1986. Curs d'Història de Catalunya nº 11 pàgs. 43-55.
- (19) MOLAS, Isidre: LLiga... pàg. 20.
- (20) Cfr. Borja de Ricuer: LLiga Regionalista: la burgesia catalana i el nacionalisme (1889-1904). Barcelona (Edicions 62) 1967. pàg. 44-46. Vegeu també: TRIAS VEJARANO, J.J.: Almirall y los orígenes del catalanismo. Madrid (Siglo XXI) 1975.

- (21) GONZALEZ CASANOVA, José Antonio: Federalisme i Autonomia... cit. pàg. 157-158.
- (22) CENTRE CATALÀ DE SABADELL: Manifest, Documents complementaris, setembre de 1887. Sabadell. (Imp. i Lit. Joan Comas i Faura) 1887 pàg. 12.
- (23) ALMIRALL, Valentí: "A Irlanda" "L'Arc de Sant Martí", 7 d'agost de 1887. pàg. 39-40.
- (24) Vegeu: CENTRE CATALÀ DE SABADELL: Festa inaugural del Centre Català de Sabadell. Celebrada els dies 26 i 27 de març de 1887. Sabadell (Imp. i Lit. Joan Comas i Faura) 1887. pàg. 54-55.
- (25) Id. id. pàg. 89.
- (26) Id. id. pàg. 93.
- (27) CENTRE ESCOLAR CATALANISTA: Acta de la sessió inaugural del curs 1887-1888 celebrada lo dia 3 de desembre de 1887. Barcelona (Imp. "La Renaixensa") 1889.
- (28) Diu Mañé: "Ya he indicado antes que esto no es el regionalismo de Almirall y de los que siguen a mayor o menor distancia, pero sí el de la generalidad de los catalanes, que deseamos "conservar mejorando" el patrimonio que nos legaron nuestros padres (...). Desde luego hay que tener en cuenta que los de Almirall aceptan a beneficio de inventario nuestro presente. De este secular edificio quieren quitar la argamasa -la influencia del sentimiento religioso y también del monárquico-, con cuya operación irían rodando por el suelo todos los sillares y no nos quedaría sino un montón de insertibles ruinas. Privadas nuestras instituciones del espíritu que las informa en todo el curso de su historia, Cataluña dejaría de ser lo que es; Cataluña no tendría razón de ser..." (Mañé i Flaquer: El Regionalismo. Barcelona (Imp. Barcelonesa) 1887. Cartas a Nuñez de Arce. pàg. 141-142.)
- (29) Segons Torras: "Ja pot cavil·lar el despert esperit d'Almirall, ja pot treballar amb sa constància i energia verament catalanes: a sa paraula no eixirà un ser vivent i viable, (...) ja pot fer en Frederic Soler, fecund dramaturg del nostre temps i de la nostra terra ... la Religió ha d'ésser la restauradora i (...) sense ella és

impossible fer cosa de durada i sòlida" (Oui reconstruirà la nació?, a L'Esclésia i el Regionalisme, cito per l'ed. de "La Magrana" Barcelona, 1985. pàgs. 53-54.

- (30) ROVIRA I VIRGILI, Antoni: Resum... cit. pàg. 50.
- (31) BORJA DE RIOUER: Nacionalistes i Regionalistes. Barcelona (Doposa) 1979. pàg. 18.
- (32) GENER, Pompeu: Cosas de España. Barcelona (Juan Llordach, ed.) 1903. pàg. 323.
- (33) La Lliga de Catalunya s'organitzava en una Junta General, que tenia la missió de donar compte de la gestió de la societat i escollir una Junta Directiva, renovable una tercera part de cada any. Aquesta Junta Directiva, actuava bé en Plenari, bé en Comissions: Literatura i Belles Arts; Legislació i Història; Agricultura; Indústria, Comerç i Marina; Relacions. La Junta Directiva nomenava un Consell d'Administració (compost d'un President, un Secretari, un Tresorer, un Bibliotecari i un Conservador de l'edifici). Cada comissió podia tenir un Consell Consultiu. El president de la Junta Directiva és el càrrec de més rellevància institucional i representativa. Cal tenir en compte aquesta estructura organitzativa per tal d'observar la influència que pogués tenir en l'organització de la Unió Catalana, que incorporà el sistema de direcció des d'una Junta Directiva estructurada en comissions.
- Vegeu,
Estatuts de la societat "Lliga de Catalunya" de Barcelona. Barcelona (Imp. "La Renaixensa") 1887.
- (34) ANNALS DE LA LLIGA DE CATALUNYA: Discurs llegit en la sessió inaugural lo dia 5 de novembre de 1887 per lo president Pau Sans i Guibert. Quadern I. Barcelona (Local de la Associació) 1887. 14 pàgs.
- (35) Id. id. pàg. 3
- (36) Id. id. pàg. 6
- (37) Id. id. pàg. 7
- (38) Id. id. pàg. 8
- (39) Id. id. pàg. 9

- (40) Id. id. pàg. 12
- (41) Id. id. pàg. 12-13
- (42) Id. id. pàg. 13
- (43) Id. id. pàg. 10
- (44) Id. id. pàg. 11
- (45) GUIMERÀ, Àngel: Discurs del president del Consistori dels Jocs Florals de Barcelona de 1889. Barcelona (L'Arch de Sant Martí) 1889.
GUIMERÀ, Àngel: Discurs del president de la "Lliga de Catalunya", llegit en la sessió inaugural del curs 1889-90. Barcelona ("La Renaixensa") s.d. Suplement als Annals de la Lliga de Catalunya.
- (46) L'acta de la sessió diu que se separaren del Centre Català, així com ho feren algunes sucursals del mateix, "i el Consell feu gestions que donaren bon resultat, amb la Junta Directiva de la nova societat. Lliga de Catalunya, verdadera representació de la millor i més sana part del catalanisme, per a traslladar nostre Centre a son magnífic local, mitjançant condicions molt honroses" (C.E.C.: Acta de la sessió inaugural del curs 1887-1888 celebrada lo 3 de desembre de 1887. Barcelona (Imp. "La Renaixensa") 1889. pàg. 12.
- (47) C.E.C. Acta de la sessió inaugural celebrada lo dia 24 de novembre de 1888. Barcelona (Imp. "La Renaixensa") 1889.
- (48) Discurs en la sessió inaugural lo dia 3 de desembre de 1887 al CEC Barcelona (Imp. "La Renaixensa") 1889.
- (49) PRAT DE LA RIBA, Enric: Discurs del president del C.E.C. de Barcelona, llegit en la sessió inaugural del curs 1890 a 1891. Barcelona ("La Renaixensa") s.d.
- (50) DURAN I VENTOSA, Lluís: sessió inaugural del curs, vetlla 23 de novembre de 1889. Barcelona (Imp. "La Renaixensa") s.d. Parla de les diferències entre les nacions que formen l'Estat espanyol.
- (51) PUIG I CADAFALCH, Josep: Discurs inaugural del president del C.E.C. llegit en la sessió inaugural del curs 1889 a 1890. Barcelona (Casa Provincial de la Caritat) 1891.

- (52) Els estatuts del C.E.C. són de 1886 però foren adaptats el 1889 a la nova ubicació orgànica. C.E.C.: Estatuts. Barcelona (Imp. "La Renaixensa") 1889. 8 pàgines.
- (53) PABON, Jesus: Cambó (1876-1918). Barcelona (Alpha) 1952. pàg. 89.
- (54) PUIG I CADAFALCH, Josep: Discurs del president del Centre Escolar Catalanista, llegit en la sessió inaugural del curs 1889-90. Barcelona (Estampa de la Casa Provincial de la Caritat) 1891. pàg. 8.
- (55) Id. id. pàg. 88
- (56) C.E.C.: Acta de la sessió inaugural celebrada lo dia 24 de novembre de 1888. Barcelona (Imp. "La Renaixensa") 1889.
- (57) CENTRE CATALÀ DE SABADELL: Manifestos. Documents complementaris... pàg. 33
- (58) Id. id. pàg. 22
- (59) Vegeu "Butlletí del Centre Català", núm. 4 de 21 d'agost de 1887.
- (60) Vegeu "La Veu del Centre Català", núm. 1 de 15 d'octubre de 1887. pàg. 3
- (61) Id. id. pàg. 3
- (62) MOLAS, Isidre: Lliga... vol. I pàg. 20-21
- (63) CC de Sabadell: Manifestos... Documents... cit. pàg. 24
- (64) Id. id. pàg. 27
- (65) Id. id. pàg. 24
- (66) Vegeu: PLA, Josep: Cambó... vol. I pàg. 37. GARCIA VENERO, Maximiliano: Rius i Taulet veinte años de Barcelona (1886-1888) Madrid (Ed. Nacional) 1943 esp. pàg. 126-185
- (67) DOMENECH I MONTANER, Lluís: Discurs llegit en la inauguració del segon any d'aquesta associació en la vetllada del dia 10 de novembre de 1888, per lo President... Barcelona ("La Renaixensa") s.d. Suplement als Annals de la Lliga de Catalunya.
- (68) ROMANI Y PUIGDENGOLAS, Fco.: Antigüedad del Regionalismo español. Barcelona (Imp. de Henrich) 1890.

- (69) CARRERA I PUJAL, Jaime: Historia política de Cataluña en el siglo XIX. Barcelona (Bosch) 1953. vol. VII pàg. 374-5
- (70) Id. id. vol. VI pàg. 59 i VII pàg. 381
- (71) COMALADA, Àngel: Catalunya davant el centralisme. Barcelona (Si-rocco). 1985. pàg. 168
- (72) LLIGA DE CATALUNYA: Missatge a S.M. Donya Maria Cristina de Habs-burgo-Lorena. Reina Regent d'Espanya, comtessa de Barcelona. Barcelona ("La Renaixensa") 1888. Reproduït a Gonzalez Casanova, J.A.: Federalisme i Autonomia, cit. núm. 107-120.
- (73) CARRERA PUJAL, Historia... cit. vol VI pàg. 51-63
- (74) MAÑE: "Diario de Barcelona" 5 de juny de 1888. "A nosotros nos es simpática toda aspiración que revele amor a Cataluña, pero nos alarman también las aspiraciones exageradas, por lo que pueden perjudicarnos, pues en ellas se apoyan los partidarios de la uni-formidad para negarnos lo que cabe dentro de la unidad política de la unidad política de la patria española. Fundados en estos temores, consideramos inoportuna esta manifestación, que puede borrar en parte la impresión de sensatez, de cordura y españolismo que llevan consigo los que nos visitaron con motivo de la perma-nencia en Barcelona de la familia real".
- (75) CARRERA PUJAL, Historia... cit. vol. VI pàg. 63. També: COMALADA, Àngel: Catalunya... cit. pàg. 171. "La Veu del Centre Català en su último número dedicó un comentario a los de la Lliga de Catalu-nya y a los Juegos Florales "cortesianos", censurándoles el que, en cuanto tuvieron a Dña. Cristina sentada en el trono de la fiesta, se creyeron obligados a hacerle oír "cuatro inconveniencias" e in-cluso faltaron a la cortesía por haber realizado un acto más mo-desto que el de 1885 del que fue propulsor y alma, V. Almirall. A los firmantes del Mensaje se les tachaba de arqueólogos por pre-tender restaurar lo suprimido doscientos años atrás, llegando a negar a sus aspiraciones el carácter de verdaderos regionalistas, eran separatistas y sus planteamientos excesivamente rígidos, ya que no parecían accidentalistas sino claramente orientados hacia la monarquía".

- (76) GONZALEZ CASANOVA, José Antonio: Federalisme i Autonomia... cit. pàg. 165
- (77) Id. id. pàg. 162-3
- (78) Cfr. Missatge..., a Id. id. pàgs. 519-536, esp. 523
- (79) CENTRE CATALÀ: Solemne sessió que per a presentar lo programa polític del Centre Català tingué lloc lo dia 28 d'abril de 1890. Barcelona. (Estampa de Víctor Feliu) s.d.
- (80) En el seu parlament Frederic Soler digué:
"El Centre Català com a associació catalaista; no sent ni vol sentir preferència per cap partit polític. Podrà cada un dels seus socis aspirar independentment i pel seu compte a l'ideal que més li assimi-
mili; com a corporació vol només que l'autonomia de la seva terra que la demanà al difunt rei Alfons XII, que la demanà avui a la dig-
na senyora que en nom d'un rei nin regeix els destins d'Espanya, que la demanaria a Castelar, el primer orador d'Europa, o als federals de Ruiz Zorrilla, o al mateix Carles VII, si un dia fos aquest el poder central que empunyés el centre de la nostra Espanya" vegeu, ROVIRA I VIRGILI, A.: Resum... cit. pàg. 52. Es pot observar l'èm-
fasi posat en l'Accidentalisme i en el fet de voler abastar en el projecte catalanista quelcom totalitzador, de "tots els catalans". Però l'estratègia del Centre Català no reeixí, puix el futur del ca-
talanisme organitzat en els anys esdevenidors seria dels conservadors dirigits per la Lliga de Catalunya.
- (81) Segons afirma POBLET, Josep M.: Fredecir Soler, Serafi Pitarra. Barcelona (Aedos) 1967. pàg. 275. CARRERA PUJAL, Historia políti-
ca... cit. vol. VI pàg. 443, afirma que "Por 1894 el Centre Català estava en manos de los elementos moderados y en un nuevo domicilio actuaba la "Associació Popular Regionalista", con elementos afectos a "La Veu". El Centre Català estuvo representando en la Asamblea de Balaquer y Joaquin Riera i Bertran, en nombre de la Junta Permanent de la "Unió" se congratuló de las nuevas tendencias de la entidad".
- (82) L'article 15 inicial, deia així: "Los derechos y deberes de familia, los relativos al estado, condición y capacidad de las personas, y

los de sucesión testada o intestada declarados en este código, son aplicables:

- 1º: A las personas nacidas en provincias o territorios de derecho común.
- 2º: A los hijos de padre o madre que tengan la precedente condición, aunque hubieran nacido en provincias o territorios donde subsista el derecho foral.
- 3º: A los que procediendo de provincias o territorios forales hubiesen ganado vecindad en otros sujetos al derecho común.

En este caso, la mujer seguirá la condición del marido, y los hijos de sus padres". cit. TRIAS I GIRO, Juan de Dios: El derecho interregional según el art. 15 del Código Civil. Barcelona (Tip. Ramírez) 1889. TRIAS I GIRO, Juan de Dios: Conferencias sobre Derecho Civil Catalán. Barcelona (La Hormiga de Oro) 1899 Passim.

- (83) El Memorial de Greuges ja feia referència a l'amenaça del codi civil en els següents termes: admissió d'una pluralitat de legislacions regionals en pla d'igualtat, la unificació del dret civil no és indispensable per mantenir la unitat de l'Estat ja que això seria una uniformització per absorció sense integrar les diferents exigències del dret propi de cada regió, ha de procedir-se a la codificació -en el seu cas- de cadascuna de les legislacions regionals, la qual cosa no vulneraria la previsió constitucional (art. 75 de la const. de 1876) que "Unos mismos códigos regirán en toda la monarquía sin perjuicio de las variaciones que por particulares circunstancias determinen las leyes" ja que es podria dictar una llei que reconegué el caràcter variat de les legislacions de les diferents regions, nomenar una comissió de codificació per a cada regió amb juristes d'aquesta, a fi i efecte de preparar la compilació o codificació que tinguessin al seu càrrec, per últim es reivindicava una reorganització de la administració de justícia i dels ensenyaments a les facultats de dret perquè s'adaptessin al propi dret i vetllessin per ell. (Recollit a González Casanova J.A.: Federalisme i Autonomia... cit. pàg. 515-516.

Des dels sectors republicans federals a Catalunya, Josep M. Vallès i Ribot, s'oposava també a la unificació jurídica del codi civil, es-

oècialment pel fet que "Esto, Señores Diputados, equivaldría a destruir de un solo golpe la mayor parte de las instituciones legislativas que regulan la familia y la propiedad en Cataluña...", Discursos pronunciados en la Excelentísima Diputación Provincial de Barcelona en defensa de la Codificación de cada una de las Legislaciones Civiles Regionales de España. Barcelona, 1885, citat per F. CUCURULL, Panoràmica... cit. vol. 3 pàg. 82.

El Missatge a la Reina Regent, el 1888 de la Lliga de Catalunya, expressa l'oposició a la codificació per part dels sectors més conservadors incorporats a l'incipient catalanisme d'aquest signe que ara s'inicia: es reivindica el dret català, ja que "davant de tots s'aixeca l'ombra de vostre Espòs, per a recordar-vos també com en dia no llunyà, presenciant-ho Vos, assegurà a representants nostres que ell era advocat convençut en la defensa del nostre treball i nostres lleis, a González Casanova, op. cit. pàg 523

Vegeu també, Àngel COMALADA I NEGRE: L'aspecte jurídic del Memorial de Greuges, a Varios: "El Memorial de Greuges i el catalanisme polític". Barcelona (Rds. La Magrana-Institut Municipal d'Història) 1986 pàgs. 57-86. La defensa de la codificació, a ALONSO MARTINEZ, Manuel: El Código Civil en sus relaciones con las legislaciones forales. Madrid (Tip. de Nuñez) 1884-5. 2 vols.

- (84) Cf. VERDAGUER I CALLIS, Narcís: La primera victòria del catalanisme Barcelona (La Revista) 1919.
- (85) CARRERA PUJAL, Jaime: Historia política... cit. vol VI pàg. 389
- (86) Sobre el debat parlamentari a les Corts, vegeu: COMALADA, Àngel: Catalunya... cit. pàg. 174-185. També, Col·lecció dels discursos pronunciats per Joseph Maluquer de Tirrell, Manuel Duran y Bas (i altres) en defensa de la legislació civil catalana en lo Senat y en lo Congrès, amb motiu de la presentació a les Corts del còdich civil de 1889. Barcelona (Imp. Bercelesona) 1891.
- (87) Diario de sesiones del Senado, 22 de febrero de 1889, citat per FERNANDEZ ALMAGRO, Melchor: Historia política de la España contemporánea. Madrid (Pegaso) 1950. vol. II. pàg. 50. El mateix Duran i Bas havia escrit el 1883, la Memoria acerca de las Instituciones del De-

recho Civil de Catalunya, en la que afirmava:

"El valor intrínseco, esto es, el histórico y doctrinal de una legislación y por lo tanto, el del derecho civil vigente a Catalunya, debe buscarse en su origen, en su antigüedad, en las circunstancias que han concurrido a su desarrollo, en los elementos que lo integran y principios que lo informan, en la extensión territorial de su autoridad y en los resultados de su influencia" (Pàgs. LXIX-LXX) Barcelona 1883.

- (88) "La Renaixensa", 1889. pàg. 2778.
- (89) Vegeu, COMALADA, A.: Catalunya... cit. pàg. 156-7
- (90) "La Renaixensa", 27 de març de 1889, citat per COMALADA, A.: Catalunya... cit. pàg. 137
- (91) COMALADA, A.: Catalunya... cit. pàg. 187
- (92) Id. id. pàg. 215
- (93) PLA, Josep: Cambó... cit. vol. I pàg. 95
- (94) Cfr. MALUQUER I VILADOT, Josep: Conferencia donada en el "Círculo Liberal Conservador", sota el títol "En pro de Catalunya. Algo a recordar en la historia de la Regencia". Barcelona (Imp. Calle Nueva de San Francisco) 1911. Aquest diputat conservador explicà la contribució de la Reina Regent als canvis efectuats en l'art. 15. En la defensa de la Reina Regent, s'ha de veure la postura bastant freqüent en el moviment catalanista i també de certs sectors regionalistes dinàstics o "foralistas", en el sentit de veure en ella una mena de representant de la Casa d'Austria (deis Habsburg, en el present) i per tant "amiga" de Catalunya, en la línia que hem vist es reflectia al Missatge de 1888.
- (95) VERDAGUER I CALLIS, N.: L'Amença, "La Veu del Montserrat", del 24 d'agost de 1889, recollit després a Primera Victòria... cit. pàg. 105-111. El text de l'art. 15 CC segons la nova redacció, deia així:

"Los derechos y deberes de familia, los relativos al estado, condición y capacidad legal de las personas, y los de sucesión testada o intestada declarados en este código, son aplicables:

- 1º: A las personas nacidas en provincias o territorios de derecho común de padres sujetos al derecho foral, si estos, durante la menor edad de los hijos dentro del año siguiente a su mayor edad o emancipación, declaren que es su voluntad someterse al Código Civil.
- 2º: A los hijos de padre, y no existiendo éste o siendo desconocido de madre, perteneciendo a provincias o territorios de derecho común, aunque hubieran nacido en provincias o territorios donde subsista el derecho foral.
- 3º A los que, procediendo de provincias o territorios forales, hubieran ganado vecindad en otros, sujetos al derecho común.

Para los efectos de este artículo se ganará vecindad: por la residencia de diez años en provincias o territorios de derecho común, a no ser que, antes de terminar este plazo, el interesado manifieste su voluntad en contrario; o por la residencia de dos años que el interesado manifieste ser ésta su voluntad. Una y otra manifestación deberán hacerse ante el juez municipal, para la correspondiente inscripción en el Registro Civil.

En todo caso, la mujer seguirá la condición del marido, y los hijos no emancipados la de su padre, y, a falta de éste la de su madre.

Las disposiciones de este artículo son de recíproca aplicación a las provincias y territorios españoles de diferente legislación civil."

- (96) Malgrat aquesta dinàmica de voler abastar tot Catalunya, la direcció efectiva, els òrgans de direcció i el personal dirigent restaren sempre a Barcelona. Per altra banda, el mateix 1891 es creà el "Foment Catalanista" i el "Centre Català Vilafranquí".
- (97) Cfr. VERDAGUER I CALLIS, Narcís: "La Unió Catalanista", a "La Veu de Catalunya". 30 d'agost de 1891 (núm. 39) pàgs. 397-399
- (98) OLIVAR BERTRAND, J.: Prat de la Riba. Barcelona (Aedos) 1964. pàg. 247
- (99) VERDAGUER I CALLIS, N.: "La Unió Catalanista", cit.
- (100) Vegeu la ressenya sota el nom Lo Centre Català i la Unió Catalanista "La España Regional", Tom. 12 (1892) pàgs. 378-380. S'afirma per part del CC, que "dicha Unió lo es tan sólo de los elementos reaccionarios que militan vegetando como plantas parasitarias en el catalanismo". Els qualificatius del Centre Català il·lustren de les

diferències irreconciliables entre els diferents sectors del catalanisme.

- (101) Cfr. "La Veu de Catalunya", de 30 d'agost de 1891 (núm. 34) pàg. 399.
- (102) Deliberacions de la primera Assemblea General de Delegats de la Unió Catalanista tinguda a Manresa en lo mes de mars de 1892. Barcelona (Impremta "La Renaixensa") 1900. pàg. 223-224. 2ª ed.
- (103) Cfr. DOMENECH I MONTANER, Lluís: Estudis polítics. Barcelona (L'Avenç) 1905. pàgs. 39-91 (en nota 1).
- (104) MOLAS, Isidre: Las Bases de Manresa y la reforma del Estado español "Revista Jurídica de Cataluña" (núm extra 75 aniv.) 1970 pàg. 138
- (105) Folletó,
- (106) "La Veu de Catalunya" del 21 de febrer de 1891 pàg. 90, que diu, reproduïx una notícia apareguda a "La Renaixensa".
- (107) VERDAGUER I CALLIS, N.: La Unió Catalanista cit. pàg. 397-399
- (108) "La Veu de Catalunya", 27 de març de 1892, pàg. 152
- (109) Vegeu, l'article signat per "M" a "La Veu del Montserrat" (núm 34) del 22 d'agost de 1891. pàg. 267-8
- (110) Vegeu l'article titulat La Unió Catalanista a "La Veu del Montserrat" (núm. 41) dissabte 10 d'octubre de 1891, pàgs. 323-4, reproduïnt un article que diu ha aparegut a "La Revista Semanal" de Barcelona.
- (111) També d'altres províncies en reberen suport per la campanya i per a refermar la sol.licitud. A Tarragona, l'Associació Catalanista de Reus també presentà la sol.licitud (vegeu: "La Renaixensa", 2 de març de 1891 - núm. 6198) pàg. 1896
- (112) La sol.licitud de la càtedra de dret civil català era un tema de forta preocupació em els moments presents. José Elías de Molins ja havia proposat a la Diputació el 1885, l'establiment d'una càtedra sobre la matèria a la Universitat i malgrat les seves insistències no aconseguí res. Vallès i Ribot, designat ponent per la comissió de lletrats que es formà dins la Diputació no emeté cap dictamen.

El març de 1891, a instàncies del CEC i de l'Acadèmia de Joventut Catòlica -segons que ja hem vist- es tractà de nomenar una comissió i es desitjà que aquesta fos nombrosa, però Eusebi Coromines aconseguí que fos més reduïda. S'acordà que la comissió fos integrada per cinc membres i que ressolguessin ràpidament: dictaminaren en sentit negatiu fonamentalment al·legant que l'assumpte no entrava dins de les atribucions de les Corporacions Provincials. La Diputació aprovà sense discussió un dictamen en sentit negatiu però la capacitat de mobilització del CEC quedà evidenciada. En l'escrit donant gràcies pel suport, trobem les següents entitats que varen subscriure la frustrada sol·licitud: Col·legi d'Advocats de Barcelona, Acadèmia de Legislació i Jurisprudència, Acadèmia de Dret, Lliga de Catalunya -que com hem vist presentà una altra sol·licitud per tal d'establir una càtedra de llengua catalana-, Centre Català, Associació d'Amics de la Instrucció, Foment del Treball Nacional, Institut Agrícola Català de Sant Isidre, Centre Democràtic Federalista, Joventut Catòlica, Joventut Republicana Centralista, Associació General d'Estudiants, Joventut Conservadora, Cassino de la Joventut Mercantil, Associació de Catòlics, Centre Excursionista, Centre Català, Foment Industrial, mercantil i agrícola, Centre Industrial de Sabadell, Lliga Regional de Manresa, Centre Català Vilafrancès, Agrupació Regionalista de Terrassa, Advocats, notaris, procuradors de Berga. Totes aquestes entitats, de la província de Barcelona, donaven suport a la iniciativa del CEC, i ja hem dit que en altres províncies els catalanistes també es mobilitzaren i elevaren sol·licituds semblants. Vegeu, sobre aquest punt, "La Renaixença", de l'1 de març de 1891 (núm. 6157). I "La Veu de Catalunya", 14 de juny de 1891, (núm. 23), pàgs. 268-270.

Curiosament, l'argumentació que es fa valdre com més consistent per part de la comissió formada a l'efecte dins la Diputació de Barcelona i que acabà per considerar que tal qüestió quedava fora de les seves competències era que "aún siendo muy plausible el espíritu de los instantes, no podía dejar de tener en cuenta que en las Universidades del Reino existía la cátedra de Instituciones de derecho civil y foral de España y, con todos sus defec-

tos, no fue obstáculo para que brillaran en el foro catalán eminentes letrados, conocedores a la perfección de la materia.

Tampoco podría olvidarse, añadía la comisión, la situación especial creada con la publicación del Código Civil, que se ligaba con la redacción futura de los Apéndices al mismo, y una cátedra libre no ligada a la de Derecho Civil estaba condenada al fracaso. Y la Diputación no podía darle carácter oficial porque correspondía al Gobierno hacerlo y veía muy difícil hacerlo". (CARRERA PUJAL, Jaime: Historia. VI. pàg. 411-412).

- (113) La reforma arancelaria y los tratados de comercio. Información escrita de la comisión creada por Real Decreto de 10 de octubre de 1889. Madrid. 1890.
- (114) GONZALEZ CASANOVA, José A.: Federalisme i... pàg. 169
- (115) GARCIA VENERO: Historia del nacionalismo catalán . Madrid (Editora Nacional) 1967. vol. I pàg. 465
- (116) PLA, Josep: Cambó cit. vol. I pàg. 46
- (117) ROVIRA I VIRGILI, Antoni: Resum... cit. pàg. 64-65
- (118) Cfr. RAMOS OLIVERA, Antonio: Historia de España. Mèxic. (Compañía General de Ediciones) vol. I pàg. 585. En el mateix sentit, GARCIA VENERO, Maximiliano: Historia del nacionalismo catalán cit. vol I pàg. 385 i ss.
- (119) MOLAS, Isidre: Las bases de Manresa y la reforma del Estado español, a "Revista Jurídica de Cataluña" (núm. extr. 75 aniv.) 1970, pàg. 139
- (120) MOLAS, Isidre: LLiga Catalana. cit. vol I pàg. 31
- (121) MOLAS, Isidre: Las Bases... cit. pàg. 139
- (122) Vegeu, al respecte: U.C. Junta Permanent i Delegats. Barcelona ("La Renaixensa"). 1895 Id. id. 1901; Id. id. 1904.
- (123) MOLAS, Isidre: Las Bases... cit. pàg. 140
- (124) Vegeu sobre això: ABELLO I GUELL, Teresa: El nacionalisme i les classes populars en el si de la Unió Catalanista, a Quaderns d'Història Contemporània, n. 7. Departament d'Història Contemporània. Tarragona, 1985, pàgs. 7-17.

- (125) BORJA DE RIQUER: LLiga Regionalista, cit. pàg. 52
POBLET, Josep M.: Història bàsica del catalanisme. Barcelona (Pòrtic) 1975 pàg. 150
- (126) AMETLLA, Claudi: Memòries polítiques, 1890-1917. Barcelona (Pòrtic) 1963 pàg. 120
- (127) BORJA DE RIQUER: LLiga regionalista, cit. pàg. 50
- (128) Id. id. pàg. 50
- (129) Id. id. pàg. 49
- (130) Id. id. pàg. 50
- (131) Vegeu, els textos dels Estatuts que comentem aquí a: Narcís Verdaguer i Callís: Les Bases de la Unió Catalanista, "La Veu de Catalunya", (núm. 34), 30 d'agost de 1891, pàgs. 397-399. Estatuts de la Unió Catalanista, Barcelona (impremta "La Renaixensa") 1897. Els estatuts de 1914, es troben a Estatuts de la Unió Catalanista, Barcelona (Estampa de la viuda Sadfa) 1914.
- (132) Vegeu: Narcís Verdaguer i Callís: "Les Bases de la Unió Catalanista", cit. pàgs. 397-399
- (133) MOLAS, Isidre: LLiga... vol. I pàg. 29
- (134) Recollim aquí altres qüestions d'interès, especialment els mecanismes estatutaris de reforma, que impliquen la connexió amb els estatuts de 1897, en l'aspecte formal del tema:

Reforma dels Estatuts (connexió procedimental amb els següents Estatuts de 1897). La proposta de reforma ha de partir de deu de les associacions unides i acceptades pel Consell de Representants convocat extraordinàriament (es comprèn, és un dels suposats de reunió extraordinària art. 10) haguent d'ésser representats en ell com a mínim les dues terceres parts de les associacions unides. En aquesta reunió l'acord haurà de ser acceptat per les terceres parts dels vots presents (art. 23). Els Estatuts nous de 1897 foren aprovats pel Consell de Representants de la UC en sessions celebrades els dies 27 i 28 de juny de 1897, essent president A. Suñol i secretari Lluís Marsans. Aprovades pel Gov. Civil el 5 de novembre.

Incorporació de noves entitats i dissolució de la Unió: L'art 24 indica que "constituïda la Unió, les associacions o corporacions que vulguin entrar-hi, hauràn

de ser presentades per una de les unides, i admesa en votació secreta en reunió del Consell de Representants". Per la seva part, l'art. 25, sense fer referència al procediment afirma que en cas de dissolució els fondos sobrants es destinarien a beneficiència.

En una lacònica expressió, la disposició transitòria intenta posar en funcionament la Unió i els seus òrgans estatutaris, el seu fi s'estableix que "Després d'aprovat els presents Estatuts per les Associacions fundadores, procediran aquestes, de seguida, a nomenar llurs representants per a la primera reunió del Consell, que podrà celebrar-se per aquesta vegada, en qualsevulla època de l'any, procedint-se en dita reunió a la elecció dels delegats i de la Junta Permanent, els quals càrrecs duraran per a tota la resta de l'any següent". Com ja hem indicat, en un altre lloc, el 15 de març de 1891 té lloc la primera reunió del Consell de Representants amb la voluntat decidida d'allisar el camí per a la celebració de la primera Assemblea General l'any següent, començant el camí preparatori per a la elaboració de les Bases que varen sortir de l'esmentada reunió; amb aquesta finalitat es van elegir 248 delegats que participaren majoritàriament en l'aprovació de les Bases de Manresa, així com els cinc membres de la Junta Permanent, la mateixa que l'any següent ostentarà la direcció i convocarà formalment l'Assemblea. A la mateixa data es va anomenar la comissió ponent que sota la direcció intel·lectual de Joan Permanyer elaborà els primers signes que després serien les Bases.

- (135) Vegeu: Estatuts de la Unió Catalanista. Barcelona (Imp. "La Renaixença") 1897
- (136) MOLAS, I.: Lliga... vol I pàg. 30. Vegeu sobre la significació de les organitzacions basades en el comitè, DUVERGER, Maurice: Los partidos políticos. Madrid (FCE) 1957, octava reimpressió, 1981 pàgs. 47-52

Així els nuclis catalanistes locals de població o comarca de composició plural segons els elements que l'integressin (associacions, agrupacions, periòdics, persones individuals) es converteixen en els suports de la UC, i ensems, per la via de l'afiliació de tipus mixt en els pilars de la composició, tanmateix restringida, dels òrgans superiors de la UC, en especial la Junta Permanent i les orientacions que es donen d'ella, radicada a Barcelona.

- (137) MOLAS, I.: LLiga... vol I pàg. 30
- (138) Dues qüestions s'introdueixen sota l'epígraf de "disposicions generals", que contrasten amb els inicials:

Interessa esmentar aquí dues qüestions que es troben emmarcades sota l'epígraf genèric de "disposicions generals", que d'alguna manera introdueixen novetats en relació als anteriors Estatuts. En primer lloc, la seca expressió de l'art. 22 en el sentit que "Per a reformar o anul·lar els presents Estatuts, la Junta Permanent convocarà d'una manera expressa el Consell General". Comparat amb l'antic art. 23 podem veure una menor regulació del tema, tant en llur procediment com en els requisits d'assistència i formació de la decisió de reforma. De tota manera, s'ha d'entendre que cal una convocatòria extraordinària del Consell General (quan es diu que es convocarà de "manera expressa", sent lògica una voluntat favorable superior a la mera majoria simple de l'art. 7 parrrf. 1er.). En segon lloc, l'art. 23 estableix que en cas de dissolució de la Unió, els fons sobrants que poguessin existir "seràn destinats a alguna altra associació o associacions catalanistes, a discreció del darrer Consell General". Es suprimeix la menció a la beneficiència de l'antic art. 25.

- (139) El relatiu èxit d'expansió es pot observar des de finals de 1898. Per tal fi podem servir-nos de dues fonts que ens poden il·lustrar de l'augment d'implantació de l'entitat. En primer lloc, MOLAS: LLiga Catalana, cit. vol. I pàg. 32, on esquematitza la força de la UC en els següents termes reproduint un Manifest de juny de 1898 on es pot veure el predomini clar de Barcelona província i més encara, a l'àmbit de la ciutat de Barcelona.

	Agrupacions, Associacions, Entitats:	Periòdics	Total
Barcelona ciutat	8	7	15
Barcelona província	14	5	19
Girona	5	2	7
Tarragona	4	1	5
LLeida	4	1	5
Total	35	16	51

En segon lloc, COLOMER, Jaume: La Unió Catalanista i la formació del nacionalisme radical (1895-1917). (L'obra del Doctor Martí i Julià) Tesi doctoral. Universitat de Barcelona, 1985 pàg. 135: Assistents al Consell General Ordinari de 30 d'octubre de 1901.

	Agrupacions, Associacions, entitats:	Periòdics	Total
Barcelona ciutat	23	6	29
Barcelona província	34	5	39
Girona	12	1	13
Tarragona	8	1	9
LLeida	4	1	5
Total	81	14	95

Segons el propi COLOMER, a les entitats s'ha d'afegir el Centre Català de Santiago de Cuba i el periòdic "Avant sempre-sempre avant" de Manila. En total, doncs, 97 col·lectius.

(Font citada per COLOMER: "La Nació Catalana" (nº 66) 31 d'octubre de 1901).

- (140) "Setmanari Català" III 12-14, de març de 1882.
- (141) GASOL, Les Bases de Manresa (Un episodi de la història del catalanisme polític). Manresa (Congrés de Cultura Catalana) 1977 pàg. 7
- (142) Vegeu, ESPINALT I PADRO, LLuís: Escrits, Manresa (Impremta Antón Esparbé) 1895. Espinalt fou fundador i primer president de la Lliga Regional, així com director del "Setmanari Català", participant tanmateix en l'assemblea de Manresa.
- (143) Josep Pin i Soler, assistent a l'assemblea de Manresa i escriptor, comentava dies després a les pàgines de "La Renaixensa" (31 de març de 1892), sobre l'encert d'haver escollit la ciutat de Manresa per a la celebració de les reunions:

"Ha estat, doncs, un mèrit de la Unió Catalanista el fet que la primera assentada solemne de les seves deliberacions s'hagi celebrat fora de Barcelona; l'esperit que en tots els congregats regnava a Manresa era que les futures deliberacions s'efectuïn en poblacions diferents, en centres separats els uns dels altres perquè la bona paraula s'escampi, perquè el verb de la nostra regeneració s'estenqui d'un camp a l'altre de la terra catalana i fins més lluny, oïx que les causes només triomfen quan, a més d'ésser justes i defensades amb honradesa, són trobades per aquells a qui aparentment sembla que llur victòria hagi de portar recances. Per això trobem sàviament decidit que la primera Assemblea tingués lloc a la Sala Capítular del municipi de Manresa" (citat per POBLET, Josep M.: Història... cit. pàg 163).

També és significativa la referència d'en Joaquim Riera i Bertran, delegat de Girona a l'Assemblea de Manresa, cui en llegir el discurs sobre impressions generals digué:

"Manresa, on esbatega el cor de la tradició catalana; Manresa, que, fets els ulls al Montserrat, és considerada amb motiu com la Covadonga de Catalunya; Manresa que honra el passat amb son present, era població tan indicada per a que la Unió Catalanista hi donés la primera gran mostra de sas aspiracions en favor de nostres vexats, de nostra raó escarnida pels governs unitaristes, de nostres pretensions a una existència de dignitat i de progrés basada en els principis i ensenyances que ni la tirania unipersonal ni la colectiva han aconseguit mai esborrar radicalment de la terra catalana" (Deliberacions... cit. pàg. 214-215).

- (144) GASOL, Josep M.: Les Bases... cit. pàg. 8
- (145) Vegeu: "Setmanari Català" III. 12 dijous 24 de març,, citat per GASOL. La premsa manresana del moment estava composta pels següents diaris: "El Setmanari Català" (catalanista), "El Vigia Manresano" (dinàstic-liberal), "La Vox Manresana" (carlista), "La Verdad" (integrista), "La Fraternidad (republicano-federal). Tots ells sequiren l'esdeveniment, així com altres publicacions d'arreu de Catalunya.
- (146) Els 248 delegats **nomenats** , provenien de les següents localitats catalanes, tal com es pot observar en el volum que recull les deliberacions de l'assemblea:

La primera sessió es va obrir el dia 25, a les cinc de la tarda, amb els 248 delegats provinents de les següents localitats catalanes: Barcelona, Mataró, el Masnou, Arenys de Mar, Arenys de Munt, Canet de Mar, Calella, Sant Pol de Mar, Sant Genís de Vilassar, Malgrat, Vilassar de Mar, Sabadell, Terrassa, Rubí, Ripollet, Granollers, Caldes de Montbui, les Franqueses, Cardedeu, Palaudàries, Castellar del Vallès, la Garriga, Aiguafreda, Vic, Sant Feliu de Torelló, Manlleu, Gurb, Roda de Vic, Castellterçol, Manresa, Sallent, Monistrol de Calders, Súria, Gaià, Berga, Cardona, Solsona, Igualada, Esparraguera, Capellades, Olesa de Montserrat, Piera, Bruc, Santa Coloma de Queralt, Vilafranca del Penedès, Sant Sadurní d'Anoia, Martorell, Subirats, Fontrubí, Sitges, Vilanova i la Geltrú, Sant Pere de Ribes, el Prat del Llobregat, l'Hospitalet de Llobregat, Molins de Rei, Sant Boi, Girona, Arbúcies, Santa Coloma de Farners, Breda, Sant Celoni, Blanes, Lloret de Mar, Caçà de la Selva, Llagostera, Vidreres, Solius, la Bisbal, Palafrugell, Calonge, Sant Feliu de Guíxols, Palamós, Figueres, Roses, la Jonquera, Castelló d'Empúries, Maçanet de Cabrenys, Olot, Banyoles, Moià, Montagut, Besalú, Camprodon, Ripoll, Puigcerdà, Das, les Borges Blanques, Castellidans, la Fuliola, Anglesola, Tàrrrega, Cervera, Talladell, Guimerà, Balaguer, Tarroja, Mafet, Castellciutat, Alàs, Tírvia, Castell d'Aro, Menàrguens, Tèrmens, Almenar, Granyena de les Garrigues, la Pobla de Segur, la Granadella, Bossost, Tarragona, Reus, Riudoms, Valls, Vila-seca, el Vendrell, Altafulla, Montblanc, l'Espluga de Francolí, Sarral, Barberà, Falset, Porrera, Ulldemolins, Scala Dei, Tortosa, Amposta, Sant Carles de la Ràpita, Tivissa, Xerta, Ascó, Lleida, Corbins, Seròs i Almacelles, a més de Gràcia, Horta, Sant Martí de Provençals, Sants, Sant Gervasi de Cassoles i Sarrià, dobles que llavors encara no eren agregats a Barcelona.

- (147) DOMENECH I MONTANER, LLuís: Estudis polítics. Barcelona (L'Avenç) 1905. Vegeu, en especial, pàgs. 89-99: "Sentit de les Bases de Manresa. Resum de les seves aspiracions".
- (148) Deliberacions de la primera assemblea... cit. pàg. 25
- (149) Id. id. pàg. 26

- (150) Id. id. pàgs. 28-31
- (151) Id. id. pàgs. 31-35
- (152) Id. id. pàg. 41
- (153) Id. id. pàgs. 43-50
- (154) Id. id. pàg. 51
- (155) Id. id. pàg. 54
- (156) Id. id. pàgs. 42-42
- (157) Id. id. pàg. 66
- (158) Id. id. pàg. 72
- (159) Id. id. pàg. 67
- (160) Id. id. pàg. 68
- (161) Id. id. pàgs. 71-72
- (162) Id. id. pàg. 73
- (163) Id. id. pàg. 79
- (164) Id. id. pàg. 81
- (165) Id. id. pàg. 84
- (166) Id. id. pàg. 100
- (167) Id. id. pàg. 100
- (168) Id. id. pàg. 107
- (169) Id. id. pàg. 106
- (170) Id. id. pàg. 109
- (171) Id. id. pàg. 116
- (172) Id. id. pàg. 131. Sobre el paper de Prat de la Riba, cf. AINAUD DE LASARTE, Josep M.: Prat de la Riba i les Bases de Manresa, a "Miscel·lània d'estudis Bagençs" núm. 3. Manresa (Centre d'Estudis del Bages) 1984.
- Vegeu el comentari que fa ROVIRA I VIRGILI, Antoni: Prat de la Riba. Barcelona (Edicions 62) 1968.

- (173) Deliberacions... cit. pàg. 137
- (174) Id. id. pàg. 144
- (175) Cfr. ESPINALT I PADRO, Lluís: Escrits, cit. pàgs. 131-139.
- (176) Vegeu el volum: ALSINA, Ferran: Criteri econòmic general catalanista Treballs llegits en las Assambleas de Manresa (1892) i Reus (1893). Barcelona (Impremta "La Renaixensa") 1899.
- (177) Deliberacions... cit. pàg. 209
- (178) Id. id. pàgs. 209-214
- (179) Id. id. pàg. 215
- (180) Id. id. pàg. 215
- (181) Id. id. pàg. 217
- (182) Id. id. pàg. 223
- (183) Id. id. pàg. 218
- (184) Vegeu també el text d'aquest discurs, a DOMENECH I MONTANER, Lluís: Escrits polítics, cit. pàgs. 92-99.
- (185) L'orientació historiogràfica romàntica té un gran representant que és Ferran SOLDEVILA, qui a Història dels catalans, Barcelona (Ariel) 1970, vol. V, pàg. 2957, ens diu que les Bases de Manresa "Venien a ser, doncs, un projecte concret d'autonomia de Catalunya, el primer en data i d'aquí la seva transcendència".
- (186) GONZALEZ CASANOVA, José A.: Federalisme i Autonomia... cit. pàg. 166.
- (187) DE PUIG, Lluís M.: El catalanisme polític durant la Restauració. Dels orígens a la Mancomunitat. cap. V de la "Història de Catalunya" dirigida per Jaume Sobrequés i Callicó, continuació de la "Història Nacional de Catalunya" d'Antoni Rovira i Virgili, vol X. pàg. 261
- (188) Vegeu, FONT I BUFILL, Prat de la Riba. Barcelona (Bruquera) 1967.
- (189) Expressament les Bases volien deixar clar que s'allunyaven de tot "separatisme" i que les dues parts genèriques en què es divideixen -poder central i regional- implicaven un sistema de relació i convivència entre Catalunya i l'Estat espanyol.

- (190) TESIS, Ramon: Barcelona, imatge i història. Barcelona (R. Dalmau) 1961. citat per POBLET, Josep M.: Història... cit. pàg. 148.
- (191) GONZALEZ CASANOVA, J.A. Federalisme i autonomia, cit. pàg. 168.
- (192) Vegeu, ROVIRA I VIRIGILI, Resum... cit. pàg. 73
- (193) SOLE TURA, (dins VARIOS): Un segle de vida catalana. Barcelona (Alcides) 1963. vol. 2 pàg. 1171.
- (194) GIRALT, Emili: Les lluites polítiques, dins "Història de Catalunya". Barcelona (Aedos) 1972. cap. VIII tom. II. pàg. 367.
- (195) MARTINEZ CUADRADO, Manuel: La burgesia conservadora, 1874-1931. "Historia de España" Alfabara, vol. VI. Madrid (Alfabara-Alianza) 1973. pàg. 371.
- (196) Citat per PLA, Josep: Cambó, cit. vol I. pàg. 64.
- (197) Deliberacions de la primera assemblea general de delegats de la Unió... cit. pàgs. 107-8.
- (198) Borja de RIQUER: LLiga Regionalista... cit. pàg. 48
- (199) GERPE, Manuel: L'Estatut d'Autonomia de Catalunya i l'Estat integral. Barcelona (Ed. 62) 1977. nº 275-6.
- (200) Vegeu en aquest sentit tot el discurs de Joaquim Riera i Bertran a Manresa, on contesta l'atac que es fa al catalanisme de "separatista", tal com ja hem dit a la nota 48.
- (201) MOLAS, Isidre: Las Bases de Manresa y la Reforma del Estado Español. cit. pàg. 57.

Aquest caràcter historicista i tradicionalista de constitució, en el marc d'una crítica a l'Estat de la Restauració i la seva configuració liberal, serví d'element de desvalor per a diversos sectors o grups polítics. Per exemple els federals es van oposar radicalment a l'Assemblea de Manresa i a les Bases que en sortiren, considerant que els catalanistes allí reunits eren homes de mentalitat propera al carlisme, ja que combregaven en un comú tradicionalisme. "La Fraternitat", publicació de Manresa, i diari en aquella ciutat del partit republicà-federal, reproduí en el número 3, d'abril de 1892, el següent comentari:

"... todo cuanto se haga, sin determinar qué forma de gobierno se acepta, ni por qué medios debe llegarse a la reivindicación de las libertades regionales, es sacrificar entusiasmos, inteligencias y valiosos esfuerzos en aras de lo inútil. Por esos motivos, no tenemos en Manresa muchos catalanistas, a pesar de contar con no pocos partidarios de las libertades catalanas. Porque los que quieren estas libertades que llaman fueros bajo el régimen monárquico, pertenecen al partido absolutista cuyo jefe ha aceptado en su programa la autonomía de Cataluña; y los que recuerdan que la monarquía, sólo la monarquía arrebató a Cataluña sus facultades legislativas, los que saben que la monarquía arrebató sus libertades y ha atentado contra su legislación y mixtificado sus costumbres, y su hermoso lenguaje; si quieren recobrar la totalidad de lo perdido, forman parte del partido republicano-federal".

La falta de credibilitat de l'accidentalisme i del programa regionalista conservador dels homes de la Unió per als republicans-federals fa que aquests considerin que en el fons aquells no són tan crítics com sembla vers la situació existent. L'accidentalisme en el fons implicava no decantar-se per la república i per tant tenien més simpaties per la monarquia, malgrat que no es decantessin explícitament per aquesta forma de govern. I, excepte en aquest punt, compartien molts pressupòsits dels tradicionalistes-carlins, a part que moltes formulacions tòriques dels catalanistes conservadors són derivades del desencís provocat pels fracassos successius del carlisme, especialment arran de la desfeta bèl·lica de 1870-76. D'alguna manera el carlisme era considerat quelcom viable però no l'oblidaven totalment. Així, segons el diari carlí "La Voz Manresana", van ésser convidats a participar en la primera reunió alguns elements carlins (vegeu, "La Voz..." v. 195. de 26 de març de 1892). Ens posa de manifest una certa comunicació entre el foralisme carlí i el tradicionalisme conservador que s'expressa a través del catalanisme dels homes de la UC.

Una altra publicació republicana, i característica del anticlericalisme, "L'Esquella de la Torratxa" (nº 690, 1 d'abril de 1892) afirmava que l'assemblea de Manresa seria com "uns jocs florals en prosa" (Vegeu, l'article signat per "P. del O." -pseudònim del director, Josep Roca i Roca- segons MIQUEL I VERGES, J.M.: La premsa catalana del vuitcents, vol II. Barcelona (Barcino) 1937. pàgs. 94 i ss.).

Per la seva banda, el Centre Català, en una alocució sortí al pas de les Bases de Manresa, acusant-les de reaccionàries i reivindicant el programa polític que publicà el 1890 (Vegeu, CARRERA PUJAL, Història... cit. vol VI. pàg. 95).

Alguns homes de la UC criticaven també aquest caràcter historicista propi de llur tradicionalisme, que les veia pràcticament inaplicables i excessivament abstractes. Observem alguns exemples:

- PELLA I FORGAS, en "LA ESPAÑA REGIONAL", fent un comentari sobre l'obra de Taine, "Les origines de la France contemporaine" criticava la UC de fer una constitució de paper més (cfr. Carrera Pujal, Història... vol. VI pàg. 93).

- BERNARDO TORROJA, de Reus, assistent, es lamentava en "L'Espanya Regional" del que en la seva opinió provocaven les Bases, o sigui, aprofundir en les diferències entre el Centre Català i la Lliga de Catalunya. Considerava que havia estat "un acto aparatoso" "penosamente elaborado en Barcelona y dado a luz con alguna premeditación en Manresa", després de manifestar la desconfiança respecte de la viabilitat del programa aprovat. Quant als punts aprovats a Manresa, criticava especialment "la persistencia con que se ha insistido en adoptar para la designación de representantes, un sistema inusitado, tan opuesto al que antiguamente practicaron nuestros progenitores, como al hoy en uso", encara que aplaudia, "recomendarse en aquella reunión, la conveniencia de que se acuda a la lucha legal de los comicios, para ver de llegar representantes de nuestras ideas a los Municipios y Dioutaciones provinciales, para por este medio ver de llegar hasta los Cuerpos Colegisladores, con el propósito de hacer oír en ellos la voz de las regiones, en defensa de sus especiales desatendidos hoy y vulnerados", un tema aquest que mai es portà

a la pràctica, com hem dit i veurem més endavant. Considera que les Bases no són viables: no s'aconseguiria amb projectes de constitució establir el Règim regionalista "más beneficioso a la Nación", ja que, "la hora de las constituciones para nosotros no ha sonado aún". Sosté, en contra, que és precís plantejar reivindicacions concretes, com per exemple, la llengua catalana, una darrera l'altra, de forma progressiva, utilitzant el sistema electoral. Per últim, destaca que considera l'acte de Manresa, radical i enfrontat amb la "unidad nacional". Parla, així, de "las regiones que forman el gran todo de la unidad nacional". (cfr. TORROJA, Bernardo: "Asamblea de Manresa" a "La España Regional" tomo 12, 1892. pàgs. 193-198.)

- ROMANI I PUIGDENGOLAS, comentant en "La España Regional, el discurs de F. Alsina, president de la Lliga de Catalunya, a l'assemblea de Manresa, afirma que no era tan baladí la forma de govern com afirmava Alsina, perquè si en teoria pot ser bona o dolenta la monarquia o la república, en la pràctica "actúa la encarnadura del soberano y ello no se cambia como de traje" (Carrera Pujal, Historia... vol. I pàgs. 94-95).

- COLLELL, a "La Veu de Catalunya" criticava les modificacions del reglament del Cos dels Mossos d'Esquadra que els enquadrava sota les ordenances de l'exèrcit i subjectes a la justícia militar afirmava que amb això el centralisme havia guanyat una nova partida a l'esperit regionalista de Catalunya, "que mentre somia i vota constitucions no treballa per a conservar el que encara ens quedava i podria ser base per a ulteriors reivindicacions" (Cfr. Carrera Pujal, Historia... cit. vol. I pàg. 96). Collell, malgrat ser delegat no assistí a l'Assemblea de Manresa, perquè considerava que no s'hi podien tractar determinades qüestions com la religiosa (cfr. "Diari Català", 3 d'abril 1892. pàg. 30).

- "LA VEU" valorà l'Assemblea de Manresa com a molt lloble en el pla teòric, però no era suficient. Calia anar a la pràctica "acudint a totes les vies i medis que les vigents lleis ens deixen oberts i expeditos, ara justament que hi ha i regnen tanta tolerancia i llibertats polítiques". ("La Veu del Montserrat". L'ajuntada a Manresa "M". n.14, 1892.

Aquest text evidencia la contradicció del catalanisme conservador que ja va assenyalar Almirall en la seva polèmica amb el Centre Escolar: gràcies a aquestes llibertats polítiques tan condemnades els catalanistes es podien reunir, expressar i elegir diputats que defensessin llur programa a les Corts.

(M. Remisa: Els orígens del catalanisme conservador..., pàgs. 106-7)
"La Veu" se situa en la perspectiva de participació política activa del catalanisme.

Les reaccions a favor o en contra de les Bases de Manresa exemplifiquen, d'alguna manera, la bifurcació dels camins del catalanisme. D'això en poden ser il·lustratius els fets que seguiren immediatament de llur aprovació a la ciutat de Barcelona, quan s'estaven celebrant els Jocs Florals, 1892: "el domingo por la tarde dia de la Fiesta de los Juegos Florales, unos emisarios del Centre Català se situaron en los alrededores de la Lonja, a la hora en que acudía la gente y repartieron una hojas de protesta contra la Asamblea de Manresa y ejemplares de las conclusiones regionalistas acordadas por dicha entidad. El presidente de los Juegos Florales, Ramón Picó y Campanar se hizo aplaudir proclamando que el centralismo no tenía derecho a declarar indiscutible la unidad nacional, primero por no entenderlo y segundo y principalmente porque ¿qué unidad debía ser sagrada e indiscutible para aquellos que no lo fueren la más verdadera y más íntima que existió en España, la unidad católica? (Carrera Pujal, J.: Historia... cit. pàgs. 94-95).

L'exemple més clar d'argumentació centralista en contra de les Bases de Manresa és la que féu Martos O'Neale, l'any 1901, en el seu llibre Peligro Nacional. Martos O'Neale: Argumenta contra les Bases de Manresa perquè afirmava que atentaven a la unitat de la pàtria espanyola: "El catalanismo, como tendencia regresiva que es, hábilmente disimulada con el disfraz del modernismo federativo que informa a las bases de la Asamblea Constitucional de Manresa de 1892..." (pàg. 15).

Curiosament aquestes reben per part seva bastant importància i les critica pel que poden significar d'atentatòries: "¿cabe la existencia de una constitución política que establezca para Cataluña pode-

res legislativo, ejecutivo, y judicial, diferentes en su organización y funcionamiento de los del estado español sin quebrantar la unidad de constitución de éste y sin alterar la representación única de su personalidad como tal nación?. En alguna manera, toda vez que la unidad y personalidad españolas se determinan por aquellos atributos; esto es, que la nación, su territorio y todas las partes de éste se hallan bajo una ley fundamental (Constitución) y una sola representación de su personalidad y la división o multiplicación de aquellos requisitos esenciales menoscabarían su personalidad y la división o multiplicación de aquellos requisitos esenciales menoscabarían la unidad y personalidad de la nación española, como resultan evidentemente menoscabados en el proyecto de constitución catalana, que suscintamente hemos analizado" (pàg. 17).

Per la seva banda, la premsa de Madrid es limità a publicar-ne un breu resum o extracte dels acords presos i sense cap consideració positiva. Així, "El Liberal", feia constar que en donava coneixement als seus lectors només per complir amb els deures informatius. "El Imparcial", "La Epoca", "El Globo", entre altres atacaven els fets. Especialment Àngel Guimerà, conegut com a dramaturg, era atacat i amb motiu de l'estrena de l'obra "Judith de Weld" els crits de "fuera, fuera" ofegaven els escassos aplaudiments. Verdaguer i Callís explicà després des de "La Veu de Catalunya" en uns comentaris el perquè del que havia passat: "Que havia succeït perquè la premsa madrilenya, que preparà amb grans preparatius l'èxit de Mar i Cel, no sols no preparés sino que treballés per impedir l'èxit de Judith de Weld?. Hi havia hagut l'assemblea de Manresa i en ella havia pronunciat un notabilíssim discurs Guimerà, defensant la idea regionalista i combatent el centralisme" (citada per Poblet, J.M.: Historia... pàg. 161-2).

- (202) Pella i Forgas, Josep: La crisi del catalanisme. Barcelona (Imp. Henrich i Cia.) S.A., però 1905 pàg. 31.
- (203) Id. id. pàg. 48
- (204) Sobre el grup conservador barceloní, vegeu: Borja de RIQUER: El conservadorisme polític català: del fracàs del moderantisme al desencís de la Restauració. "Recerques" (vol 11) pàgs. 29-80.

- (205) BRAÑAS, Alfredo: El Regionalismo. Barcelona (Jaime Molinas) 1889. El mateix any, Brañas fa el discurs inaugural del curs a la Universitat de Santiago parlant del regionalisme (curs 1892-93), influït per les Bases de Manresa. Fa en ell unes propostes polítiques molt properes a les fetes pels homes de la UC; vegeu el text d'aquest parlament i de les propostes esmentades, a ESPINAL I PADRO, Lluís: Escrits. cit. pàgs. 185-206 i més especialment pàgs. 188-202.
- (206) ALSINA, Ferran: Discurs llegit per lo president de la Lliga de Catalunya D. Ferran Alsina en la sessió inaugural del present any. Vetilada del 21 d'Octubre de 1892. Barcelona (Impremta "La Renaixensa") 1892.
La postura immediata a favor de les Bases de Manresa també a BUXÓ Y BARGAY, Emili: Discurs del president del Centre Escolar Catalana de Barcelona, llegit en la sessió inaugural del curs de 1892 a 1893. Barcelona (Estampa de la Casa Provincial de la Caritat) 1893.
- (207) Vegeu, POBLET, J.M.: Història... cit. pàgs. 168-9
- (208) Cfr. UNIÓN CATALANISTA: Asamblea General de Delegats. Reus. Deliberacions y acords. ("La Renaixensa" 1895). També un altre volum, UNIÓN CATALANISTA: Asamblea General de Delegats tinguda a Reus en los días 28 y 29 de maig de 1893. (2ª de la Unió). Barcelona. ("La Renaixensa") 1903.
- (209) Vegeu, Deliberacions y acorts, cit. supra. pàgs. 27-31, el text del projecte de conclusions.
- (210) Deliberacions y acorts, cit. pàg. 72.
- (211) Id. id. pàg. 141.
- (212) Id. id. pàg. 141.
- (213) Vegeu, en aquest sentit, Id. id. pàg. 170.
- Reproduïm íntegrament els acords presos a Reus:

UNIÓ CATALANISTA

Assamblea de Delegats celebrada á Reus los días 28 i 29 de Maig
de 1893 (2º de la Unió)

TEMA: "ORGANISACIÓ Y MEDIS PERA PORTAR Á LA PRÁCTICA LES BASES
DE LA ASSAMBLEA DE MANRESA"

ACORTS PRESOS PER LA ASSAMBLEA

Medis pera conseguir la aplicació parcial é immediata de ditas bases

Llengua.- Haventse de reivindicar l'ús del català com á idioma oficial per tots los medis legals, s'acorda:

Dirigirse á tots los Ajuntaments de Catalunya y demás corporacions oficials y particulars pera que l'usin el las sessions y actes oficials, fentlos notar que no hi ha cap disposició legal que previngui lo contrari.

Dirigirse á tots los mestres, aixís d'escolas públicas com privadas, pera que l'usin en ellas, fentlos notar las ventatjas de la ensenyansa comparativa de las llenguas catalana y castellana, de conformitat ab lo acordat en las Assambleas pedagógicas.

Excitar á tots los advocats catalans, pera que reivindiquin lo dret que tenen los testimonis catalans d'usar la nostra llengua, en las sevas declaracions devant dels tribunals de Justícia, aixís com pera que demanin en nom de la recta administració d'aquesta que, en los informes devant del jurat se'ls permeti l'ús del català.

Dirigirse á tots los Prelats de Catalunya pera que manin que, de conformitat ab los Cánons, se prediqui en catalá y en aquest idioma 's practiquin totas las devocions que ab arreglo á las sagradas rúbriques no hagin de ferse en llatí.

Procurar que's portin á efecte'ls treballs comensats anys en-rera pera la constitució de la Academia de la llengua.

Recomanar á tots los delegats que usin sempre la llengua catalana en totas las manifestacions de la vida consentidas per la lley.

Instrucció.- Haventse de procurar que en tots los rams se dongui de conformitat ab la naturalesa y manera de ser de Catalunya, s'acorda:

Preparar un plan general d'estudis que descansi en la tradició científica del país y las necessitats pràcticas de la actual civilització, partint del principi de la diferenciació de la ensenyansa segons las regions.

Excitar á tots los centres y societats catalanistas á que fundin cátedras y conferencias d'ensenyansa catalanista, procurant que s'estableixi un patronat d'escolas catalanas.

Fundar premis anyals pera'ls mestres que més se distingeixin en la ensenyansa de la llengua, història y literatura de Catalunya.

Imprempta.- Essent aquest un dels medis més eficassos pera la propaganda, s'acorda fomentar las següents publicacions:

Publicacions de primera ensenyansa: A. Compendi d'Història de Catalunya.- B. Biografias de personatjes célebres catalans (Jaume I, Fivaller, Clarís, etc.).- C. Narracions de fets patriòtics (expedicions de catalans y aragonesos á Orient é Italia, conquistas de Mallorca, de Valencia, d'Almeria, de Tortosa, siti de Barcelona, etc.).- D. Mapas del desenrotllo territorial de la Nacionalitat catalana en diferentas épocas.- E. Y tots aquells llibres d'ensenyansa y recreatius en general que's cregui convenientis.

Publicacions de popularisació en general: A. Monografias sobre institucions populars y políticas de Catalunya, com Corts, Consullats, Somatent, Gremis, Concell de Cante, etc..- B. Monografia sobre'l desenrotllo industrial y comercial del Principat en la época de la seva autonomia,. C. Estudi de la influencia de Catalunya en la civilització en general.

Publicacions especials catalanistas: A. Memorias explicativas de las diferentas Bases aprobadas en la Assamblea de Manresa.- B. Memoria sobre la influencia que tindria la autonomia en la riquesa general de Catalunya.- c. Memoria demostrativa de la necessitat de la autonomia de Catalunya pera la conservació del dret catalá.- D. Solucions del catalanisme als problemas socials.- E. Publicació

d'un compendi en forma de preguntas y respuestas dels principis que integran la doctrina catalanista.

Publicacions religioses: Devocionaris y demés llibres piadosos en catalá.

Dret.- Necessaria com es la conservació de la legislació civil catalana, aquesta mateixa necessitat imposa l'introduhirhi oportunament las reformas que'ls nous estats socials exigeixen, y per aquesta rahó s'acorda:

Dirigirse als poders públics, demanant la creació d'una Comissió de Códichs á Catalunya que, essent composta no més de catalans, tingui la facultat de proposar las retornas que cregui convenientes al Dret Catalá, ab lo ben entés de que ha d'obtenir la seva aprovació tota disposició legal, encare que sia emanada del poder legislatiu, que pugui alterar l'estat actual de la legislació civil catalana.

Sent aixís mateix impossible que'ls Jutjes y Magistrats pugan aplicar ab encert lo Dret Catalá, no coneixent las prácticas y costums que'l completan ni sentint lo valor que anima sas institucions, s'acorda ademés:

Dirigirse als poders públics demanant se reformin las Lleys Orgánicas del poder judicial en lo sentit: -Primer. De que totas las causas civils deguin fallarse en última instancia dins de Catalunya, y Segon. De que tots los Magistrats y Jutjes de Catalunya hajin de ser catalans.

Obras públicas.- S'acorda: Preparar un plan complet d'obras públicas pera'l Principiat encaminat á fomentar los interessos agrícolas, industrials y mercantils, partint del principi de donar expansió á tots los elements de riquesa que avuy están improductius.

Dirigirse á las Diputacions provincials, Ajuntaments y Prelats de Catalunya pregántlosi que per lo bon nom de nostra terra y bé del art, cuydin de la conservació y restauració dels monuments artístichs y de carácter històrich, avuy casi tots en estat de ruina, y que procurin en lo possible pera millor lograrho, per medi de sa adquisició, ferlos de domini públich.

Tributació.- S'acorda: La publicació d'una Memoria en que s'hi posin en comparació las sumas inmensas que Catalunya entrega al Estat en concepte de tributs ab las que'n reb pels serveys que aquest li presta.

Proposar un sistema tributari ab los medis práctichs de substituhir lo sistema actual de contribucions per un altre consistent en arreglos económichs entre las Regions y l'Estat sobre la base de cantitats fixas.

Quintas.- S'acorda dirigir-se á tots los Ajuntaments de Catalunya, trasmeténtloshi l'acort pres en la Assamblea de Manresa sobre 'l servey militar pera que s'enterin de las ideas que soste'l catalanisme en aquest punt.

Pera la práctica dels treballs á que's refereixen los anteriors acorts la Junta Permanent nomenará las comissions que sian necessarias y en la forma que cregui convenient; además se constituhirá una "Junta económica" dependient de la Unió, de la que'n será Tresorer lo de la Junta Permanent, pera arbitrar fondos per medi de suscripcions, donatius, espectacles, venda de las Memorias que no's reparteixin gratuïtament y demás que se li poden ocorre.

Medis pera conseguir la aplicació total de las mateixas

La Assamblea declara necessaria la intervenció dels catalanistes en la vida política activa, prenent part en las lluytas electorals; pero protesta que no per aixó accepta'l règimen actual, sino que's limita á aprofitar los medis que li ofereix pera extendre la esfera de la seva propaganda y pera obtenir legalment la realisació de las sevas aspiracions.

A aquest objecte, acordá lo següent:

Eleccions municipals.- En tots los municipis se proposarán y defensarán candidaturas purament administrativas que representin las fosas vivas del país, essent compostas per las personas més significadas y acreditadas en la propietat, la inteligencia y'l treball, allunyant en absolut de la administració municipal als que no tinguin més mérits que'ls seveys prestats a sos partits.

Las candidaturas serán formadas en las poblacions en que hi hagi una ó varias Asociacions catalanistas, per lo president ó presidents de las mateixas y pels delegats de la UNIÓN en la localitat, convocant lo president de la Societat si sols n'hi ha una, ó'l president de la Societat més antiga dintre de la UNIÓN si n'hi ha varias; en las altras serán proposadas pels delegats de la UNIÓN ó pels que especialment se nombrin per la Junta Permanent, associantse en comité ab las personas més importants de la població que sian conegudas per son amor á la terra catalana y per son afecte al sistema d'elecció per classes.

Eleccions provincials y legislativas.- En tots los districtes en que's pugui lluytar ab alguna probabilitat d'éxit, se presentarán candidats decididament catalanistas pera'ls càrrechs de diputats provincials y á Corts.

En los districtes en que hi hagi alguna ó algunas Asociacions catalanistas, lo President de la més antiga, dintre de la UNIÓN, convocará als demás presidents y als delegats de la mateixa que representin als diferents pobles de la circumscripció y tots junts designarán las candidaturas que's tracti de presentar. En los districtes en que no hi hagi cap Associació catalanista, 'l delegat que la Junta Permanent designi procedirá a la convocació dels demás.

Las candidaturas aixís designadas serán consultadas avans de ferse públicas á la Junta Permanent de la UNIÓN, la qual donará son parer sobre las mateixas al President ó delegat que hagi convocat la reunió electoral, pero sense que aquesta manifestació de la Junta tingui cap caràcter obligatori.

Lo candidat deurá sempre fer una pública manifestació ó adhesió al programa ó principis del Regionalisme.

La Assamblea condemna expressa y enérgicament tot medi electoral abusiú, y molt especialment las falsificacions de documents y compra de vots, manifestant que creu preferible la pèrdua de las eleccions a recórrer á aquestos indignes medis.

Meetings.- La Assamblea de la UNIÓN CATALANISTA, regoneixent la importancia de las reunions públicas com a medi de propaganda, los recomana molt especialment en los períodos d'agitació, sobre tot quan sia per motius concrets interessants pera Catalunya, y més encare, en los electorals.

Prensa.- Aixís mateix la Assamblea manifesta son desitj de que la premsa catalanista prossegueixi ab entusiasme sos treballs de propaganda a favor de la autonomia de Catalunya, y li prega que sostingui enérgicament, y procuri donar la major publicitat als acorts de las Assambleas que ha organísat y organísi d'aquí endavant la UNIÓN, aixís com als demés actes interessants de las Associacions catalanistas.

Relacions inter-regionals.- La Assamblea acorda iniciar una reunió de carácter inter-regional de representants de Galicia, Navarra, las Provincias Bascas y Catalunya, á fi d'obtenir per medi d'una acció comú, 'l plantejament del Regionalisme.

Reus 28 de Maig de 1893.-Per acort de la Assamblea de Delegats de la UNIÓN CATALANISTA.- Lo President, Joan.J.Permanyer,- Los Secretaris, Manuel Folguera y Durán-Emili Saguer y Olivet.

Vegeu també, sobre els acords: SANTASUSAGNA, Joaquim: Reus i els reusencs en el Renaixement de Catalunya fins al 1900. Reus (*Centre Lectura*) 1949.

- (214) CARRERA PUJAL, Jaime: Historia... cit. VII. pàg. 430.
- (215) Id. id. VI pàg. 105.
- (216) UNIÓ CATALANISTA: Assamblea General de Delegats tinguda a Balaguer en los días 13 y 14 de maig de 1894. (3ª de la Unió). Barcelona. (Estampa de "La Renaixensa") 1903.
Vegeu també, el text del projecte que com a circular es va sotmetre a la consideració dels delegats prèviament a l'assemblea per tal que incorporessin les esmenes corresponents, tot integrant-se així al projecte que la ponència presentà: UNIÓ CATALANISTA: Bases per a la Tributació de Catalunya segons los principis regionalistas. (La Renaixensa) 1894.
- (217) PRAT DE LA RIBA Y MUNTANYOLA: Compendi de doctrina catalanista. Sabadell (Imp. "Lo Catalanista") 1894. També, id. id. Barcelona (Imp. "La Rensaixensa") 1894.
- (218) ROVIRA I VIRGILI, Antoni: Resum... cit. pàgs. 58-59.
- (219) UNIÓ CATALANISTA: Assamblea General de Delegats tinguda a Olot en los días 29 y 30 de juny de 1895. (4ª de la Unió) Barcelona (Estampa "La Renaixensa") 1903.
- (220) Vegeu el text d'aquest document a PRAT DE LA RIBA, E.: La Nació i l'Estat. Escrits de Joventut. Barcelona (La Magrana-Diputació de Barcelona) 1987. BCNC 17 pàgs. 83-85
- (221) Sobre aquests fets, cf. NICOLAU D'OLWER, LLuís: Caliu, record de mestres i amics. Mèxic (Institut Català de Cultura) 1958.
- (222) Segons afirma Borja de RIQUER: LLiga Regionalista... cit. pàg. 53.
- (223) CARRERA PUJAL, Jaime: Historia política... cit. vol. VI pàg. 213. Traducció meua de l'original en castellà.
- (224) Missatge adreçat a la "Unió Catalanista" per diferents societats federalistes de Catalunya, la vetlla del 17 de març. "Las Quatre Barras" (nº 286) 11-V-1897, pàgs. 114-116. Reproduït a F.CUCURULL Panoràmica... vol. 3 pàgs. 158-162.
- (225) UNIÓ CATALANISTA: Assemblea General de Delegats tinguda a Girona en lo 25 d'abril de 1897. (5ª de la Unió) Barcelona (Estampa de "La Renaixensa") 1903.

- (226) "Acta de la sessió pública celebrada en lo Ateneu Barcelonès lo 17-XI-1897" Barcelona ("La Renaixensa") 1899.
- (227) Cf. "Al Poble Català", manifest recollit al llibre: PRAT DE LA RIBA, Enric: La Nació i l'Estat. cit. pàgs. 142-144.
- (228) "Les Quatre Barres", any. VIII. núm. 387. 19-VI-1898. Text redactat en català i en francès. Reproduït a F. CUCURULL, Panoràmica... cit. vol. 5 pàgs. 167-8. Reproduït també a PRAT DE LA RIBA, Enric: La Nació i l'Estat, cit. pàgs. 137-141.

Cf. a més, POBLET, Josep M.: Història bàsica... pàgs. 181-4 on es reproduueix el contingut i les forces catalanistes que li donaven suport. Eren les següents: a) entitats: -Barcelona, Lliga de Catalunya, Centre Escolar Catalanista, Associació Popular Regionalista, Agrupació Catalanista del Casino Mercantil, Agrupació Catalunya Autònoma, Agrupació Catalanista Los Montanyenchs, Associació Popular Catalanista, Centre Català, Agrupació Escolar Catalanista Ramon LLull. -Girona: Centre Catalanista de Girona y su comarca. -Lleida: Associació Catalanista, -nuclis catalanistes de comarques: Centre Català (Sabadell), Lliga Regional (Manresa), Associació Catalanista de Reus, Agrupació Regionalista (Terrassa), Centre Català (Vilafranca del Penedès), Centre Català (Sant Sadurní d'Anoia), Centre Català (Castelló d'Empúries), Centre Català (Mollet), Centre Català (Sant Pol de Mar), Associació catalanista de la costa de Llevant (Caner de Mar), Foment Regionalista (Berga), Lliga Catalanista de Banyoles i sa comarca, Agrupació Catalanista de Vilassar de Mar, Agrupació Catalanista de Sant Feliu de Codines, Agrupació Catalanista del Vendrell, Agrupació Catalanista de Falset, Agrupació Catalanista de Targa, Agrupació Catalanista l'Escut Emporità de La Bisbal, Agrupació catalanista de Pons, Agrupació Catalanista de Besalú, Agrupació Catalanista de Valls, Agrupació Regionalista de Balaguer, Agrupació Catalanista de La Garriga, Agrupació Catalanista de Cardedeu, Agrupació Catalanista d'Horta.

-Diaris: "La Renaixensa", "Lo Sometent" (Reus), "La Veu del Montserrat" (Vic), "Lo Catalanista" (Sabadell), "La Veu de Catalunya" (Barcelona), "Les Quatre Barres" (Vilafranca del Penedès), "L'Olotí"

(Olot), "Lo Gironès" (Girona), "La Nació Catalana" (Barcelona), "La Costa de Llevant" (Canet de Mar), "La Veu del Vallès" (Granollers), "L'Art del Pagès" (Barcelona), "La Comarca de Lleida" (Lleida), "Catalònia" (Barcelona), "La Talia catalana" (Barcelona), "Lo Jovent Català" (Barcelona).

-Per la Junta Permanent de la Unió Catalanista: Antoni Gallisà (president), Jaume Carner (vice-president), Enric Prat de la Riba (tresorer), i els vocals Jaume Arús, Joan Millet i pagès, Antoni Utrillo, i el secretari J. Maspons i Camarasa.

Altres manifestacions de la mateixa actitud de proposta d'un catalanisme combatiu i intervencionista, per exemple: DOMENECH Y MONTANER, LLuís: Catalunya, per figurar al costat dels pobles moderns, deu conservar y robustir la seva personalitat. Discurs del president de l'Ateneu Barcelonès. (16) desembre de 1898. Barcelona (Fidel Giró) 1898. FOLGUERA I DURAN, Manuel: Discurs providencial llegit en la sessió inaugural del Centre Català de Sabadell, lo dia 16 d'octubre de 1898. Suplement a "Lo Catalanisme". Sabadell (Pere Tugas) 1898. FRANQUESA I GOMIS, Josep: Los conflictos d'Espanya y lo Catalanisme. Discurs llegit en la sessió inaugural del curs de la "Lliga de Catalunya", per son president..., lo dia 12 de desembre de 1898. Barcelona ("La Veu de Catalunya") 1898.

(229) GONZALEZ CASANOVA, J.A.: Federalisme i autonomia. cit. pàg. 174.

(230) Prat de la Riba, Enric (anònim): La question catalane. L'Espagne et la Catalogne. Notice adressée á la presse européenne par le Comité Nationaliste Catalan de París. París (Imp. D. Dumoulin) 1898. Reproduït també a PRAT DE LA RIBA, Enric: La Nació i l'Estat. Escrits de joventut. cit. pàgs. 34-46.

(231) Vegeu el text, a GONZALEZ CASANOVA, J.A.: Federalisme i autonomia. cit. pàgs. 540-544. Sobre l'incipient aproximació de la burgesia catalana a un cert catalanisme, cf. Borja de RIQUER: La burgesia catalana y el desastre del 98. "Historia 16" (núm. 14) junio 1977. pàgs. 62-70. Del mateix autor, més recentment: Els corrents conservadors catalans i la seva evolució cap al catalanisme polític. "L'Avenç" (núm. 100) gener de 1987. pàgs. 78-84.

- (232) MOLAS, LLiga Catalana, cit. vol. I pàg. 32
- (233) Borja de RIQUER: Regionalistes i Nacionalistes, cit. pàg. 38
- (234) ROVIRA I VIRGILI, A.: Resum... cit. pàg. 83
- (235) MOLAS, I.: LLiga Catalana cit. vol. I pàg. 33
- (236) Sobre Costa, vegeu especialment TIERNO GALVAN, Enrique: Costa y el regeneracionismo. Barcelona (Barna) 1961. pàgs. 159 i ss.
- (237) Borja de RIQUER: Regionalistes i Nacionalistes, cit. pàg. 41
- (238) CARR, Raymond: Espanya, 1808-1939. Esplugues (Ariel) 1969. pàg. 458
- (239) MOLAS, I.: LLiga Catalana... vol. I pàg. 41
- (240) Sobre el procés de crisi de la Unió Catalanista, Cf. Borja de RIQUER: LLiga Regionalista, cit. pàg. 117-121
- (241) Vegeu, MARTI I JULIA, Domènec: Aclarint. "La Renaixensa", 24-XII-1899. pàg. 3
- (242) Cf. "Manifest al poble català". Full editat per la U.C. sense data ni referència editorial, citat per Jaume COLOMER; La Unió Catalanista i la formació..., cit. pàg. 55
- (243) Cf. "Nou Manifest al poble català". Reproduït per "Gent nova" núm. 3 Badalona. 7 de gener de 1900, citat per COLOMER, ob. cit. supra. pàg 55
- (244) MOLAS, I.: LLiga Catalana... cit. vol. I pàg. 38
- (245) ROVIRA I VIRGILI, A.: Resum... cit. pàgs. 70-71
- (246) La lluita dels evolucionistes es desenvolupà de primer contra els ortodoxos, i en segon lloc a través del "Foment del Treball Nacional", organitzant amb aquesta entitat mítings conjunts, com el de 3 de desembre de 1899, a Reus, el 15 de gener a Girona, el 23 a Vilafranca, el 18 de febrer a Lleida. També actuaven prop de les cambres de comerç, l'assemblea de les quals -com ja hem dit- havia constituït l'1 de gener de 1900 la "Unión Nacional". Es pretenia cercar el reagrupament de les forces reformistes, més per la via de grup de pressió que no com a partit polític, la qual cosa condemna al fracàs totes aquestes iniciatives.

D'altra banda, el programa dels industrials ex-polaviejistes que s'agruparen entorn la Unió Regionalista presentava tres grans reivindicacions: a) autonomia política i administrativa, en el marc de la unitat de l'Estat espanyol. L'estratègia era "reformista", defensant la cooficialitat del castellà i el català a Catalunya. Els del CNC i la UC volien l'oficialitat, com ja havien expressat les Bases de Manresa. b) Ratificaven les demandes del Missatge dels 5 presidents de 1898. c) apropament als catalanistes del CNC, però amb oposicions notables com els casos de Joan Sallarés i Pla, o Bertran i Musitu, que es manifestaren en contra de la petició d'autonomia política íntegra tal com reivindicava el CNC, i que va assumir l'entitat resultant de la fusió.

- (247) MARTOS O'NEALE, José i AMADO R. DE VILLEBARDET, Julio: Peligro Nacional. Estudios e impresiones sobre el catalanismo. Madrid (Establecimiento Tipográfico) 1901.

Sobre els fets de Lleida, pàgs. 30-34. També, CAMPS I ARBOIX, Joaquim: Raimon d'Abadal i Calderó. Vic (Patronat d'Estudis Ausonencs) 1985. pàgs. 33-36

La bifurcació entre ortodoxos i evolutius que s'expressava a Barcelona a través dels diaris "La Renaixensa" i "La Veu de Catalunya" a Lleida fou exemplificada per la revista "Catalunya", afecta a l'"associació catalanista de Lleida", de la primera orientació i per "L'Avenç", com a diaris, respectivament "La Veu del Segre" i "La Comarca de Lleida".

Una crítica a les tesis del llibre de MARTOS, des del regeneracionisme silvelista es pot trobar a PONS Y UMBERT, Adolfo: Del regionalismo en Cataluña (Comentarios a un libro). Madrid (José Mª Sardá) 1902. Pons argumenta la connexió entre regionalistes i federalistes, no debades el propi Pi i Margall augmentà les seves simpaties pels primers a finals de segle. Defensa les Bases de Manresa, com extensibles a tot l'Estat. Ara bé, si el catalanisme vol arribar a algun lloc ha de superar les reivindicacions de les Bases i "dinamitzar-se".

- (248) L'activitat més destacable d'aquests nous moments de la Unió Catalana, amb la Junta Permanent controlada pels "ortodoxos" fou el Missatge lliurat a la Reina Regent, el 6 de juliol de 1900 on reivindicuen la vigència del programa de les Bases de Manresa entenent-lo en la se-

va puresa, sense "desvirtuacions". Cf. UNIO CATALANISTA: Missatge entregat per la Junta Permanent de la Unió Catalanista a S.M. la Reina Regent el dia 6 de juliol de 1900. Barcelona (Imp. "La Renaixensa") 1900. Es signat per M. Folguera i Duran, Josep Franquesa i Gomis, Joaquim Botet i Sisó, Frederic Renyé i Viladot, D. Martí i Julià, Josep M. Roca, Lluís Marsans.

- (249) MOLAS, I: LLiga Catalana, cit. vol I. pàg. 47
- (250) PABON, Jesús: Cambó... cit. pàg. 201
- (251) ROVIRA I VIRGILI, A.: Resum... cit. pàg. 77
- (252) Vegeu: Jaume COLOMER, La Diada, Los Jóvenes, Los incidentes. "La Vanguardia", 26 de septiembre de 1986. pàg. 6
- (253) "La Nació Catalana", núm. 60. 31 juliol 1901
- (254) CARRERA PUJAL, Jaime: Historia política... cit. vol. VII pàg. 492
- (255) MOLAS, I.: LLiga Catalana, cit. vol. I pàg. 50
- (256) La primer ponència que hom havia de debatre duia el títol "Interpretació i aclaració dels acords de l'Assemblea de Reus que fan referència a la lluita electoral i a la forma en què aquesta s'hagi de realitzar". Defensà la ponència D. Martí i Julià. Cf. Notícia sobre el desenvolupament de l'Assemblea de Terrassa. "La Renaixensa" 27 de maig de 1901. pàg. 3. A partir d'aquesta assemblea Martí i Julià aplegarà i serà el portaveu del sector "renovador", que anirà arraconant els "històrics".
- (257) POBLET, Josep M.: Història bàsica... cit. pàg. 205. Vegeu: UNIO CATALANISTA: Assamblea General de Delegats tinguda a Tarrassa en los dias 26 y 27 de maig de 1901. 6ª de la Unió. Barcelona (Estampa de "La Renaixensa") 1903.
- (258) "La Nació Catalana" núm. 66. 31 d'octubre de 1901
- (259) Vegeu, MALLOFRE, Josep: Crítica de procediments. Barcelona (Imp. Vidal i Planuch) 1903. Explica les estratègies de la teoria de l'afinitat UC-LLiga, que acabà en un rotund fracàs. Conferència donada a L'Associació Popular Catalanista, la vetlla del 24 de gener de 1903.

- (260) "Al poble català". Manifest de la Unió Catalanista, "La Renaixensa", 8 de desembre de 1901
- (261) COLOMER, Jaume: La Unió Catalanista i la formació..., cit. pàg. 145
- (262) "La Veu de Catalunya", 8 desembre 1901.
- (263) Extret de la nota enviada per la Comissió Electoral de la Unió Catalanista a la Lliga de Catalunya, com a entitat barcelonina més antiga, el 23 de gener de 1903. citat per Colomer, ob. cit. pàg. 148
- (264) Circular publicada a "LLevant", núm. 17. gener 1903. citat per Colomer, ob. cit. pàg. 150
- (265) Acompanyaven Martí i Julià a la Junta Permanent, Antoni de P. Capmany, del Centre Català de Sabadell, com a vocals Rafael Patxot i Jubert, de Sant Feliu de Guíxols, Tresorer, Claudi Robert i Roura, de "La Costa de LLevant" de Canet de Mar, Trinitat Monegal, de Barcelona, fundador de "Joventut", Andreu Pons i Sabater, de Manresa. Com a secretari, Santiago Gubern i Fabregues.
- (266) Cf. CACHO VIU, Vicente: Els modernistes i el nacionalisme cultural. Barcelona. (La Magrana-Diputació de Barcelona). 1984. Biblioteca dels Clàssics del Nacionalisme català. núm. 3
- (267) Sobre Martí i Julià, Cf. COLOMER, Jaume: La Unió Catalanista i la formació del nacionalisme radical (1895-1917). Tesi doctoral. Facultat Geografia i Història. U.B. 1985.
- CUCURULL, Fèlix: El Doctor Martí i Julià i la teoria socialista de l'alliberament nacional. "Serra D'Or", núm. 206. 15 de novembre de 1976. pàgs. 9-12.
- MARTÍ I JULIA, Domènec: Per Catalunya i altres textos. A cura de Jaume Colomer. Barcelona (E. La Magrana-Diputació de Barcelona) 1984. BCNC 9
- (268) COLOMER, Jaume: L'aportació de Domènec Martí i Julià al catalanisme polític. Estudi preliminar, a D. Martí i Julià. citat supra. pàg XXI
- (269) Id. id. pàg. 21. En la mateixa línia, pàg. 43.
L'evolució de la Unió Catalanista tal com volgué imposar-la Martí i Julià implicava l'acceptació de l'herència de les actuacions anteriors,

és a dir, garantir la continuïtat de l'entitat més enllà de les lògiques variances del temps. Així resulta il·lustratiu l'homenatge a Guimerà el 1909 quan els ex-presidents de l'entitat juntament amb Martí i Julià li feren lliurament d'un document amb paraules de consideració. Signaren, Lluís Domènech i Montaner, Joaquim Riera i Bertran, Francesc Romani i Puigdemòles, Josep M. Roca, Joan J. Permaner, Antoni Sunyol, Manuel Folguera i Duran, Domènec Martí i Julià. Vegeu sobre aquest fet, POBLET, Josep M.: Història... cit. pàg. 247

(270) Cf. "La Veu de Catalunya", diumenge 7 de juny de 1931. pàg. 5

NOTES

CAPÍTOL SEGON: LES BASES DE MANRESA COM A PROGRAMA POLÍTIC.

- (1) Recollim aquí la perspectiva que ha defensat GIL CREMADES, seguint VICENS VIVES, en el sentit de concebre el catalanisme com un moviment "cultural" -en el sentit més ampli possible de l'expressió- que englobaria les reivindicacions polítiques, en un primer moment "regionalistes" i més tard "nacionalistes", en una distinció acceptada pel propi Prat de la Riba a La Nacionalitat Catalana (Barcelona, Ed. 62-La Caixa, 1978, pàg. 39) quan parla del pas del regionalisme al nacionalisme i també per Rovira i Virgili, a Resum d'Història del Catalanisme, cit. pàgs. 58-60.
Vegeu: GIL CREMADES: El reformismo español. Barcelona (Ariel) 1969. pàg. 320. nota 55, on diu: "Si en el plano político se pudo llamar a este movimiento "regionalismo", en el cultural se trataba de un "catalanismo"..."
- (2) Vegeu, sobre aquesta distinció: GONZÁLEZ CASANOVA, José Antonio: Teoría del Estado y Derecho Constitucional. Barcelona (Vicens Vives) 1980. pàgs. 5-6.
- (3) SOLOZÁBAL ECHEVARRÍA, Juan José: Una nota sobre el concepto de política, "Revista de Estudios políticos" (Nueva época), núm. 42. Nov-Dic. 1984. pàg. 146.
- (4) SOLÉ TURA, Jordi: Veu "Ciencia Política" a Nueva Enciclopedia Larousse. vol. 16 pàg. 7911.
- (5) Com a mostra del que diem es poden extreure les següents frases del discurs de Pau Sans i Guitart, en el segon torn en pro per a la defensa de la totalitat de les Bases de Manresa: "Afluïxar més los llassos a la Regió amb lo Poder Central seria ja caure de ple en lo separatisme y aquest no podem ni devem considerarlo sino com un límit, tal com se defineix aquest en lo concepte matemàtic, a saber: un límit al que'ns podem acostar tant com se vulga o convinga, pero que mai la absoluta autonomia s'hi podrà confon-

dre" (Deliberacions y acorts, cit. pàg. 40). Per a seguir més tard, tot dient: "Queda aixís Catalunya soberana dintre casa seva y al mateix temps forta y poderosa contra'ls atachs que exteriorment pogués sofrir, per rahó dels vincles que la uneixen ab lo Poder Central, ahont tindrà sempre, com las demás regions d'Espanya, veu y vot y medis de donar curs a las sevas iniciativas y a las sevas queixas per medi dels seus representants (Id. pàg. 41).

- (6) Vegeu per exemple: GRAMSCI, Antonio: La formación de los intelectuales. Barcelona (Grijalbo) 1974.
- (7) Vegeu especialment sobre aquest punt les anàlisis sobre la relació entre el catalanisme i la burgesia de Pierre Vilar, "Introducció" a "Catalunya dins l'Espanya moderna". Barcelona (Ed.62) 1964, pàgs. 48-87. SOLÉ TURA, J. Catalanisme i revolució burgesa, cit. pàgs. 23-24: on es posa de relleu l'escassa capacitat revolucionària de la burgesia catalana, la tendència al compromís amb l'oligarquia agrària que governa Espanya i el fet que al final tornà els ulls vers Catalunya, on se sent classe hegemònica i capaç de dirigir una mobilització amb altres classes, però sense la força suficient, la qual cosa l'obligarà al pacte i al compromís. Una burgesia, en fi, estructuralment afeblida per la tensió interna entre el desenvolupament urbà i industrial de Catalunya i la subsistència amb pes del món agrari precapitalista. Una síntesi entre dos mons que trobem en les reflexions de Prat de la Riba.
- (8) Vegeu: TRÍAS VEJARANO, Juan J.: Almirall y los orígenes del catalanismo, cit. pàg. 7. Aquesta conjunció d'elements ens la mostra l'obra de Prat. Per a Prat la pagesia ha estat el reducte de l'esperit català al llarg de la història, i en la seva síntesi integra aquest element com a determinant per a la seva concepció del catalanisme, en el que es veu una reflexió a cavall entre el món de la burgesia industrial i urbana i el món pagès, preindustrial i precapitalista. Prat, amb realisme, no ignora la impossibilitat de prescindir d'aquest element en la seva construcció, potser, a diferència d'Almirall, que en certa manera s'avançà als esdeveniments

i no veié el condicionament estructuralment determinat de la Catalunya agrària.

La idealització de la vida agrària, com a símbol de comunitat nacional no degradada, definida per l'harmonia de la vida social i per tant amb notes interclassistes, es pot trobar paradigmàticament recollida a l'obra de Torras i Bages, la qual influí en gran mesura en la síntesi pratiana posterior i en la direcció de la Lliga Regionalista, si més no en els primers moments. Podem considerar el programa d'aquest partit catalanista com un programa conservador que pretenia la solidificació dels interessos de la burgesia industrial i comercial amb la propietat agrària, representant, com afirma ELORZA, una nova via per a la revolució burgesa a Espanya, distinta de la canalitzada pel republicanisme democràtic i que intentava incorporar al moviment de reforma de l'Estat espanyol el camp català tal com l'entenien els propietaris agraris, tot debilitant, en conseqüència, tant ideològicament com políticament, la possible força de la burgesia, però essent a la vegada indispensable per a una àmplia estratègia "nacional" tal com la proposava Prat de la Riba. Vegeu, ELORZA, Antonio: Los nacionalismos en el Estado español contemporáneo. Coloquio sobre los nacionalismos en la España de la Restauración. "Estudios de Historia Social" (núms. 28-29) Enero-Julio 1984. Madrid. (Instituto de Estudios Laborales y de la Seguridad Social) 1984. pàgs. 151-152. Una anàlisi del futur d'aquesta aliança, des d'un punt de vista socioeconòmic a HARRISON, Joseph: El món de la gran indústria i el fracàs del nacionalisme català de dreta. (1901-1923) "Recerques" (núm. 7) Barcelona, 1978. pàgs. 83-98. (especialment pàgs. 86-87). Sobre la problemàtica general del camp català, vegeu: BALCELLS, Albert: El problema agrari a Catalunya. La qüestió rabassaire (1890-1936). Barcelona (La Llar del Llibre) 1983. passim.

- (9) Jacint de MACIÀ: Don Carlos y los Fueros de Cataluña. Figueres. (Imp. de M. Campamar e hijos) 1890.
- (10) Sobre el plantejament adoptat per les Bases de Manresa (disposició transitòria a la Base 1ª); degut segons es creu a la partici-

pació de Torras i Bages en la seva redacció, vegeu: VALLES, Josep Maria: Mañé y Flaquer ante la cuestión religiosa (1875-1877), reproduït dins Premio Nacional de Periodismo Juan Mañé y Flaquer. Torredembarra (Ayuntamiento) 1970. pàgs. 45-53, on es pot trobar tanmateix el divers enfoc davant l'article 11 de la constitució canovista entre Mañé (partidari en aquell moment de la restauració del principi d'unitat de cultes de la constitució moderada de 1845) i Torras, qui accepta expressament a través de les Bases de Manresa l'articulació jurídic-constitucional de 1876.

Sobre el tradicionalisme de la Unió Catòlica, Cf. GIL CREMADES, ob. cit. pàgs. 155-180.

- (11) És important de destacar en aquest punt la coincidència de dades entre les tres manifestacions nacionalistes perifèriques: a Catalunya, el 1892: elaboració de les Bases de Manresa i publicació de La Tradició Catalana, de Torras i Bages. Al País Basc, la publicació definitiva de Bizcaya por su independencia, de Sabino Arana, el mateix 1892. I la publicació a Barcelona el 1889 de El Regionalismo, d'Alfredo Brañas.

Per al procés de formació del nacionalisme basc i gallec, Cfr. CORCUERA, Javier: Orígenes, ideología y organización del nacionalismo vasco. (1876-1904). Madrid (siglo XXI) 1979. MAÍZ, Ramon: O regionalismo galego. Organización e ideología. La Coruña (Ed. Del Castro) 1984.

- (12) Cfr. ALSINA ROCA, José M^a: El tradicionalismo filosófico en España. Su génesis en la generación romántica catalana. Barcelona (Promociones Publicaciones Universitarias) 1985.
- (13) TIERNO GALVAN, Enrique: Tradición y modernismo. Madrid (Tecnos) 1962. pàg. 15.

La concepció tradicionalista evolucionista, d'aquesta manera, entre l'optimisme balmesià en el que la burgesia catalana esperava aconseguir l'hegemonia econòmica i també política de l'Estat espanyol a través del proteccionisme, i el fatalisme verbal de Torras i Bages en la mesura que cerca uns nous punts d'identitat de classe a partir del referent religiós i dels valors de la Catalu-

nya agrària. Sobre aquest punt, HERNÁNDEZ, F. i MERCADÉ, F.: Los orígenes de las ideologías nacionalistas en Cataluña. Coloquio sobre los nacionalismos en la España de la Restauración, citat, pàgs. 143-144. Id. id.: La ideología nacional catalana. Barcelona (Anagrama) 1981. pàgs. 35-58. Vegeu també, en la mateixa línia, pel que fa al programa pràctic, SOLÉ TURA, J.: Catalanisme i revolució burgesa. cit.

Sobre les distincions entre les "línies" conservadora i tradicionalista, vegeu: BEYME, Klaus von: El conservadurismo. "Revista de Estudios Políticos" (Nueva Época), núm. 43. Enero-febrero 1985, on es defensa la relació entre tradicionalisme i conservadorisme, termes que, com afirmem, es poden donar conjuntament.

També ALBA, Víctor: Los conservadores en España. Barcelona (Planeta) 1981. HERRERO, Javier: Los orígenes del pensamiento reaccionario en España. Madrid (Cuadernos para el diálogo) 1973. 2ª ed.

- (14) Cf. VAZQUEZ DE MELLA, Juan: El programa tradicionalista, discurso en el Congreso de los Diputados los días 30 y 31 de mayo de 1893, en "Discursos Parlamentarios". Madrid, 1928. tomo 1, pàgs. 12 i ss. Vegeu la crítica de Vázquez de Mella a les Bases de Manresa, a La autarquía regionalista y las Bases de Manresa. "Obras completas" Barcelona (Imp. Subirana) 1932. vol. 1, pàgs. 120-124. Les considera "transaccionistas", crítica la representació regional i no per classes en el si de l'Assemblea configurada en el "poder central" i l'absència d'una monarquia com a element moderador entre les regions i entre aquestes i el poder central.
- (15) CASSASAS, Jordi: Jaume Bofill i Mates (1878-1933). L'adscripció social i l'evolució política. Barcelona (Curial) 1980. Vegeu les consideracions que fa en aquest punt, cfr. pàgs. 14-15: "Davant Almirall s'havia d'aixecar el regionalisme conservador amb una coincidència de dades que no pot ésser passada per alt... del mateix 1886 és l'article primer de Torras i Bages, a "La Veu del Montserrat", que posteriorment fou inclòs a La Tradició Catalana; la mateixa revista, "La Veu del Montserrat", s'havia significat especialment des de 1880, en l'oposició a les idees almirallianes,

malgrat que, més tard, hi demostrés un cert apropament, bàsicament tàctic, centrat en l'aparició del "Memorial de Greuges" i el Segon Congrés Catalanista. Sota l'ègida de Collell, i la direcció espiritual de Torras i Bages, la revista va rebutjar totalment el regionalisme "revolucionari" d'Almirall, li criticà el buit rebut per part de la intel·lectualitat de La Renaixença, el total deslligament respecte les "forces vives del país" -tema en què veurem reincidir Collell en altres bandes- i el problema teòric de fons del rebuig almirallià del valor del tradicionalisme compulsiu. La crítica més aguda la llançà Collell, arran de la creació del Centre Català, en una editorial que titulà Qui tot ho vol, tot ho perd, en què criticava el radicalisme d'Almirall i el perill que representava de cara a alarmar "tots los bons patricis". I Almirall respongué acusant Collell de tenir l'ideal de la regeneració de Catalunya molt en segon terme i d'agitar l'alta muntanya amb fi exclusiu de partit". Les bases de l'oposició quedaven perfectament aclarides.

Però les crítiques i la reacció davant d'Almirall també va provenir del camp conservador més específicament barceloní. L'any 1887 va aparèixer El regionalismo (Cartas a Núñez de Arce), de Mañé i Flaquer, el conservador i contrarevolucionari de major influència entre els burgesos catalans..."

Sobre el setmanari "La Veu del Montserrat", vegeu: RAMISA, Maties: Els orígens del catalanisme conservador i "La Veu del Montserrat", 1878-1900. Vic (Eumo) 1985. S'ha d'assenyalar que des de bon començament, "La Veu" en definir tanmateix el catalanisme vers un lligam estret amb el catolicisme, pretengué ésser dinàmica i no recloure's en una òptica "literària", típica de "La Renaixença". Sobre aquesta significació del grup de Vic i la seva contribució al catalanisme tradicionalista, vegeu també: CACHO VIU, Vicente: "Catalanismo y catolicismo en el ambiente intelectual finisecular", a Aproximación a la historia social de la Iglesia española contemporánea. Real Monasterio de El Escorial, 1978 (separata) pàgs. 299-321. PLA, Josep: Cambó. Materials per a una història d'aquests últims anys, cit. vol. 1.

pàgs. 37 i ss. Per a una ambientació general, podeu consultar, SELVA, Bonaventura: Vigatans i vigatanisme. Barcelona (Selecta) 1966. Els noms més significatius del nucli de Vic són els activistes Verdaguer i Callís, Torras i Bages, Morgades, Collell, però també cal fer esment d'altres de significatius per llur trajectòria catalanista; entre ells, Raimon d'Abadal, Joaquim d'Espona i de Nuix, Martí Cegís i Aguilar, i molt especialment el sacerdot de Folgaroles, Jacint Verdaguer -ànima juntament amb Collell de "La Veu del Montserrat"-.

Sobre el vigatanisme, té interès també, l'estudi de Josep Maria FRADER: El vigatanisme en la transformació de les tradicions culturals i polítiques de la Catalunya muntanyesa. (1865-1900). Estudi preliminar del llibre de RAMIRA citat, pàgs. 19-52. En paraules de l'autor: "Però aquesta ruptura amb el legitimisme dinàstic i les seves servituds ideològiques no ha implicat, en absolut, cap inclinació vers el denominat "catolicisme liberal", ni res que se li assemblí. Simplement, i no és poc, ha significat la reelaboració dels principis de tradició i conservació d'una nova visió de les relacions entre la pròpia comunitat i el conjunt català a l'Estat. Aquesta adaptació és la que ha permès al "vigatanisme" de convertir-se en un influent corrent ideològic i para-polític i salvar-se de l'esgotament i la degradació finisecular del carlisme militant i l'integrisme catòlic.

Els resultats d'aquesta nova plasmació conservadora dels vigatans són fàcils de deduir. En primer lloc els proporcionà una obertura vers Barcelona i la resta de Catalunya, a la qual altres corrents més lligats al passat no podien de cap manera aspirar. Collell i Verdaguer, els seus portantveus més destacats, fruïran d'un sòlid prestigi a tot el país, al qual d'altra manera no haurien accedit. El que demostra l'eficàcia del camí que havien escollit per sortir de l'estretor de la vida comarcal i local. D'altra banda, però, aquesta connexió entre Vic i Barcelona, entre la cultura muntanyenca corregida i el patriciat barceloní, per precària que fos, ha obert als homes de la renaixença i dels Jocs Florals, especialment als seus sectors més conservadors, la possibilitat d'una influència més extensa i

variada". FRADERA, ob. cit. pag. 30.

La influència del nucli vigatà en el catalanisme dirigit des de Barcelona, es féu efectiva també a través de la Joventut Catòlica de Barcelona i de la Congregació Mariana d'aquesta ciutat, així com per mitjà de la secció de propaganda religiosa de la Unió Catalanista, de la que fou president Torras i Bages fins el 1899 (quan es creà la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de Montserrat).

- (16) GARCIA PELAYO, Manuel: Derecho Constitucional comparado. Madrid (Alianza Editorial) 1984. pàgs. 41-45.
- (17) CROCE, Benedito: La historia como hazaña de la libertad. México. 1942. pàgs. 85 i ss. citat per GARCIA PELAYO, M.: ob. cit. supra. pàg. 43.
- (18) DIEZ DEL CORRAL, Lufs: El liberalismo doctrinario. Madrid (Centro de Estudios Constitucionales) 1984. cito per la 4ª ed. esp. pàgs. 529 i ss.
- (19) MOLAS, Isidre: Las Bases de Manresa y la reforma del Estado español. cit. pàgs. 149-150.
- (20) Sobre la via constitucional de l'encarnació de la sobirania en el monarca, superadora tanmateix del parlamentarisme liberal, cf. HERRERO DE MIÑON, Miguel: El principio monárquico (Un estudio del rey en las Leyes Fundamentales) Madrid (Edicusa) 1972. Aquesta és la fórmula adoptada en la monarquia prusiana o en l'Alemanya bismarkiana, per influència de l'escola apologètica monàrquica inaugurada per Frederic STHAL. Al Rei li correspon, en conseqüència, la potestat d'expressar la voluntat de l'Estat. Es reformula el principi monàrquic absolutista en el marc d'un Estat constitucional: el monarca és l'òrgan que encarna la sobirania de l'Estat. Les Assemblees són òrgans de l'Estat aliens a la idea de sobirania. El Rei és titular de la totalitat del poder legislatiu, però ha d'exercir-lo de conformitat amb les Assemblees.
- (21) MOLAS, I.: Las Bases... cit. pàg. 150.
- (22) Deliberacions y acorts. cit. pàg. 25.

- (23) Id. id. pàg. 34.
- (24) Deliberacions y acorts. cit. pàg. 86.
- (25) U.C.: Asamblea General de Delegats tinguda a Gerona en lo dia 25 d'abril de 1897. (5ª de la Unió). Barcelona (Estampa de "La Renaixensa") 1903. pàgs. 5-6.
- (26) U.C.: Asamblea de Delegats tinguda a Tarrassa en los días 26 y 27 de Maig de 1901. (6ª de la Unió) Barcelona (Estampa de "La Renaixensa") 1903. pàgs. 4-5.
- (27) Id. id. pàg. 8.
- (28) Vegeu volum, deliberacions y acorts, cit. pàgs. 211 i 212.
- (29) Vegeu, U.C.: Asamblea General de Delegats tinguda a Reus en los días 28 y 29 de Maig de 1893 (2ª de la Unió) Barcelona (Estampa de "La Renaixensa") 1903. pàg. 12.
- (30) U.C.: Asamblea de Delegats tinguda a Balaguer en los días 13 y 14 de maig de 1894 (3ª de la Unió) Barcelona (Estampa "La Renai-xensa") 1903. pàg. 8.
- (31) Id. id. Pàg. 19.
- (32) U.C.: Asamblea General de Delegats tinguda a Olot en los días 29 y 30 de Juny de 1895. (4ª de la Unió) Barcelona (Estampa "La Renaixensa") 1903. pàgs. 13 i 14.
- (33) U.C.: A.G.D. Gerona... cit. pàg. 8.
- (34) Sobre aquest punt, vegeu: GIL CREMADES, Juan José: El reformismo español. cit. *passim*.
- (35) Sobre el pas de l'estructura "poliàrquica" del poder a la cen-tralització del poder "monàrquic", GONZALEZ CASANOVA, José A.: Teoría del Estado y Derecho Constitucionales. cit. pàgs. 76 i ss. Sobre la concepció orgànica de l'Estat, GETTELL, Raymond G.: Historia de las Ideas políticas. Vol. II. Barcelona (Labor) 1937. 2ª ed. pàgs. 256-276.
- (36) F. SUAREZ: De legibus (1612). III, 11, 6, edició bilingüe d'Egui-llor. Madrid. vol II. 1967 pàg. 238, citat per FERNANDEZ DE LA

- MORA, Gonzalo: El organicismo krausista. "Revista de Estudios Políticos" (Nueva Época) núm. 22. Julio-Agosto 1981. pàg. 104.
- (37) A. POSADA: España en crisis. Madrid, 1923. pàgs. 163-164. Fernando de los Ríos había dado los detalles: "y como el entonces subsecretario de Gracia y Justicia, don Víctor Arnau, catedrático de Derecho Central, consultase a don Francisco Giner sobre la estructura del Senado, éste le hizo ver la necesidad de que estuviesen representados en él los grupos que se proponen realizar los diversos fines sociales. Y acogida por Cánovas esta idea que le expusiera el señor Arnau, publicándose nuestra Constitución, síntesis doctrinaria en la que de un modo incipiente y fragmentario se hallaba reconocida, por lo que a Senado respecta, aquella novedad constitucional" (F. DE LOS RÍOS URRUTI: Prólogo a F. GINER DE LOS RÍOS: Obras Completas. vol. V. Madrid, 1921. pàgs. VII-VII) citat per FERNANDEZ DE LA MORA, F.: ob. cit. pàg. 41. nota 276.
- (38) FERNANDEZ DE LA MORA: ob. cit. pàgs. 162 i ss.
- (39) Segons FERNANDEZ DE LA MORA; ob. cit. pàg. 184.
- (40) SOLÉ TURA, Jordi: Catalanisme i revolució burgesa. cit. pàg. 105.
- (41) DURAN I BAS, Manuel: El principio fundamental orgánico de las sociedades humanas. (discurso inaugural de las sesiones del Ateneo Barcelonés del 30 de noviembre de 1876), en Escritos, serie II. Estudios morales, sociales y económicos. Barcelona (Imp. Barcelonesa) 1895. pàgs. 177-213. espec. pàgs. 198 i ss.
- TORRAS I BAGES, Josep: La Tradició Catalana. Barcelona (Estampa "La Ilustración") 1892. I també, de forma significativa, El Estadismo y la libertad religiosa. "Obras Completas" Barcelona (Ed. Balmes) 1935. vol. XIV.
- PRAT DE LA RIBA, Enric: La Ley jurídica de la industria. Barcelona, 1888; Id.: La Nacionalitat Catalana. Barcelona, 1906.
- L'atac al sufragi inorgànic es pot observar a TORRAS I BAGES, Josep: Influència moralitzadora del regionalisme, conclusió de la sèrie d'articles publicats amb aquest títol genèric a "La Veu del Montserrat" el 1888, que no passà el 1892 a La Tradició Catalana. Enric PRAT DE LA RIBA: El sufragio universal inorgánico y

el sufragio universal corporativo, en "Revista Jurídica de Cataluña". Barcelona, 1895. I. Pàgs. 37 i ss. Des del krausisme, POSADA, Adolfo: El sufragio según las teorías filosóficas y las principales legislaciones. Barcelona (Suc. Manuel Soler. ed.) 1927.

- (42) Deliberacions y acorts, cit. pàg. 25.
- (43) Id. id. pàg. 35.
- (44) Id. id. pàg. 80.
- (45) Id. id. pàg. 100.
- (46) Deliberacions y acorts. cit. pàg. 144.
- (47) Deliberacions y acorts. cit. pàg. 79
- (48) TORRAS I BAGES, Josep: L'Església i el Regionalisme. Cap. II. "L'esperit català és l'esperit cristià", cito per l'edició de La Magrana. Col·lecció dels Clàssics del Nacionalisme català. núm. 2 Barcelona 1985. pàg. 7.
- (49) Id. id. mateixa edició. pàg. 56.
- (50) CACHO VIU, Vicente: pròleg a Els Modernistes... cit. pàg. IX.
- (51) Borja de RIQUER: Regionalistes i Nacionalistes. cit. pàg. 20.
- (52) MOLAS, Isidre: Guimerà, polític. "Serra D'Or". setembre 1974. (núm. 180) pàgs. 31-32. El mateix Guimerà escriurà a "La Pagesia" -òrgan d'expressió de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre- (cfr. 13 de juny de 1890) exposant la política regionalista de la Lliga de Catalunya.
- Vegeu també sobre Guimerà: MIRACLE, Josep: Guimerà. Barcelona (Aedos) 1958. També és interessant el volum sobre Guimerà titulat: En el cinquanté aniversari de la seva mort. Barcelona (Barcino) 1974. FÀBREGAS, Xavier: Àngel Guimerà, les dimensions d'un mite. Barcelona (Ed. 62) 1971. CAPDEVILA, Carles: Àngel Guimerà. dins Les grans figures del Renaixement de Catalunya. "Revista de Catalunya", juliol 1924.
- (53) Vegeu, CARMONA, Àngel: Dues Catalunyes. Jocfloralescos i xarons. Barcelona (Ariel) 1967.

- (54) SOLÉ TURA, Jordi: Catalanisme i revolució burgesa. cit. pàg. 146 c.
- (55) Vegeu: Id. id. pàg. 60 i ss. c.
OLTRA, MERCADE y HERNANDEZ: La ideología catalana. cit. pàgs. 36 i ss.
- (56) DURAN I BAS, Manuel: Discurso en el Senado, el 26 de febrero de 1889, en "Col.lecció dels discursos en defensa de la Legislació civil catalana pronunciats en lo Senat y en lo Congrès". Barcelona (Impr. Casulleras) 1891. pàg. 130.
- (57) PERMANYER I AYATS, Joan Josep: Necesidad de que la vida jurídica de Cataluña sea catalana en todas sus esferas y manifestaciones. Discurso leído por ..., presidente de la Academia de Jurisprudencia y Legislación de Barcelona, en la sesión pública inaugural de sus sesiones, el día 6 de marzo de 1896. Barcelona (Impr. Barcelonesa) 1896. pàg. 17.
- (58) Id. id. pàg. 34.
- (59) Deliberacions y acorts. cit. pàg. 25.
- (60) Deliberacions y acorts. cit. pàg. 223.
Pensem que els membres més directament afectats pel tenor del projecte de Bases presentat foren els membres de la comissió-ponent: Joan J. Permanyer, Àngel Guimerà, Antoni Aulèstia i Pijoan, Josep Coroleu, Ramon Picó i Campanar, tots ells fàcilment reconeguts per llur historicisme romàntic.
- (61) Deliberacions y acorts. cit. pàg. 43.
- (62) TRIAS I GIRÓ, Joan de Déu: Conferencias de Derecho civil Catalán. Barcelona (Tip. La Hormiga de Oro) 1899. pàg. 54.
- (63) Vegeu sobre aquest punt, les aportacions de Torras i Bages, que són molt il.lustradores del que diem, així a El Estadismo y la libertad religiosa. "Obras Completas". Barcelona (Balmes) 1935. XIV.
Vegeu també, PUIG SAMPER Y DE MAINAR, Federico: La pubilla. en "La Notaría", 1894 (núm. 4). pàgs. 92 i ss. que recull el discurs en l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació el 28 de febrer

de 1894, on indicava que els catalans estaven "naturalmente inclinados a prescindir del Estado para hallar moldes y formas que sirvan de canon a los medios empleados para la satisfacción de sus necesidades jurídico-sociales, buscándolos en cambio en la potencia legislativa del pueblo, que entra en acción a medida que evolucionan las convicciones jurídicas y nuevas corrientes de la vida despiertan nuevas necesidades".

- (64) Sobre la configuració del "volkgeist" en el pensament nacionalista català, vegeu: LLOBERA, J.R.: La idea de "volkgeist" en la formació de la ideologia nacionalista catalana a Història i antropologia a la memòria d'Àngel Palerm. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984. pàgs. 403-423. També, ALONSO OLEA, Manuel: Una nota sobre el "espíritu del pueblo" en "Revista de Estudios Políticos" (Nueva Epoca). núm. 24. Nov-Dic. 1981. pàgs. 7-30.
- (65) TIERNO GALVAN, Enrique: Tradición y modernismo. cit. pàg. 81.
- (66) Narcís VERDAGUER I CALLIS: Discurs pronunciat al C.E.C. en Acta de la sessió inaugural celebrada lo dia 31 de desembre de 1887. (Imp. "La Renaixensa") 1889. pàg. 21.
- (67) ROMANI I PUIGDENGOLAS, Francesc: Antigüedad del Regionalismo español. Barcelona (Imp. de Henrich) 1890. pàg. 305.
- (68) Deliberacions y acorts. cit. pàg. 66.
Sobre els models internacionals del nacionalisme català: UCELAY DA CAL, Enric: "El Mirall de Catalunya": models internacionals en el desenvolupament del nacionalisme i del separatisme català, 1875-1923. Coloquio os Nacionalismos na España da Restauración. a "Estudios de Historia Social". cit. pàgs. 213-219.
- (69) Deliberacions y acorts. cit. pàg. 85.
- (70) Id. id. pàgs. 108-9.
- (71) Id. id. pàg. 218.
- (72) Deliberacions y acorts. cit. pàg. 37.
- (73) Id. id. pàg. 99
- (74) Cf. "La Veu de Catalunya", 8 de maig de 1892 (n. 19) pàg. 245.

(75) MUNTANYOLA, Pere i PRAT DE LA RIBA, Enric: Compendi de doctrina catalanista. Sabadell 1894. segons es recull a CUCURULL, Fèlix: Panoràmica del nacionalisme català. París (Edicions Catalanes de París) 1975. vol. III. pàg. 153.

(76) ROVIRA I VIRGILI, Antoni: Els corrents ideològics de la Renaixença catalana. Barcelona (Barcino) 1966. pàg. 51.
Sobre la "inflexió" general de la mentalitat positiva en relació a les diferents perspectives ideològiques, cf. NUÑEZ RUIZ, Diego: La mentalidad positiva en España. Madrid (Tucar) 1975, passim.
També GIL CREMADES, Juan José: El reformismo español. cit. pàgs. 183 i ss.

El positivisme no va ser un sistema tancat de filosofia. Era, abans de tot, una mentalitat, una actitud davant de la realitat, segons la qual l'únic que es vol i val la pena conèixer és l'existent positivament, o sigui, els fets i les relacions entre ells, prescindint de les abstraccions filosòfiques metafísiques. L'abast de la influència d'aquesta nova mentalitat fou extensa i reconduí metodològicament anteriors perspectives idealistes, com fou el cas de l'historicisme. Joan J. Permanyer, en el discurs inaugural a l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona, el 1896, ja citat, explicà amb les següents paraules el sentit del canvi: "Toda hipótesis es en la actualidad aventurada. Los hechos han de anticiparse". (pàg. 25). El mateix autor, en el discurs llegit en la sessió inaugural de la "Lliga de Catalunya", celebrada el 21 d'abril de 1892 ja s'hi pot veure aquesta mentalitat: "La experiencia es el medio de la ciencia" digué en començar el parlament (Cf. "La Veu de Catalunya" núm. 17 del 24 d'abril de 1892. pàgs. 194-196).

Recentment, Isidre MOLAS a El liberalisme de Valentí Almirall, "L'Avenç" núm. 92. abril de 1986, pàgs. 10-12, ha posat de manifest les fonts d'inspiració positivistes del catalanisme almirallià en congruència amb les seves formulacions polítiques explícitament liberals. Enfront d'aquest, l'edifici doctrinal alternatiu que dins el moviment catalanista aixecarà la Unió Catalanista amb les seves Bases de Manresa rebrà una influència determinant del neotradicionalisme positivista francès. Potser per la comuna

ascendència positivista ambdós corrents coincideixen en la postura regeneracionista. També la proximitat, a la ciutat de Barcelona sobretot, i especialment en el marc de l'Ateneu Barcelonès, entre el catalanisme tradicionalista i les penyes republicanes i liberals els hagués pogut fer coincidir en la mateixa mentalitat positivista, malgrat que poguessin divergir les fonts d'inspiració ideològica.

- (77) Deliberacions y acorts. cit. pàg. 86-88.
- (78) PRAT DE LA RIBA, E.: La Nacionalitat Catalana. cit. pàg. 83.
- (79) TORRAS I BAGES, J.: La Tradició Catalana. introducció. pàgs. 26-27.
- (80) Borja de RIQUER: Regionalistes i Nacionalistes. (1898-1931). Barcelona (Dopesa) 1979. pàgs. 23-24. Vegeu també: PLA I ARXÉ, R.: L'Avenç (1881-1915): La modernització de la Renaixença, a "Els Marges" IV (1975) pàgs. 23-28.
- (81) VALENTÍ FIOL, Eduard: El primer modernismo literario catalán y sus fundamentos ideológicos. Barcelona (Ariel) 1973. pàg. 20.
- (82) J.F. RÀFOLS: Modernisme i modernistes. Barcelona (Destino) 1982. pàg. 10.
- (83) DIAZ PLAJA, Guillermo: Modernismo frente a noventa y ocho. Madrid (Espasa Calpe) 1951. pàg. 8. nota 9.
- (84) Id. id. pàgs. 24-25.
- (85) Vegeu sobre aquest punt, VALENTÍ FIOL, Eduard: El primer modernismo... cit. pàgs. 243 i ss. També MASSOT I MUNTANER, Josep: "Torras i Bages i el modernisme", a L'Església catalana al segle XX. Barcelona (Curial) 1975. pàgs. 193-197.
Especialment a l'àmbit artístic, el Cercle Artístic de Sant Lluç -creat el 1893 i on deixà la seva influència Torras i Bages- s'oposà al modernisme, i es proposà el canvi de sentit del moviment per tal de convertir-lo en quelcom sense el contingut ideològic inicial. Des de l'esmentada institució, sota el patronatge de Llimona i la direcció ideològica de Torras i Bages, es defensà

la confessionalitat de l'art i dels artistes, idea que topava frontalment amb la de l'intel·lectual i artista modernista, lliure d'esquemes preestablerts, "bohemi", independent: "La nostra societat (...) té un segell estampat des de son naixement: és una societat per a l'estudi i difusió de les arts del dibuix, subjecta d'una manera expressa a una llei: la llei que deu regir en totes les obres dels homes; la mateixa llei que regeix en tota la universal creació: la llei de Déu (...). Lo que volem dir és que nosaltres sentirem la necessitat de fer-ne manifestació explícita per a prestar aquest tribut extern a lo que internament o orgànicament deu regir". (Manifest de la Junta de socis fundadors del Círcol Artístic. Barcelona (Ed. Políglota) 1930. pàgs. 260-261) Citat per CASTELLANOS, J.: Raimon Casellas i el modernisme, Barcelona (Curial-PAM) 1983. vol. 1 pàg. 179. Les quatre conferències de Torras i Bages en el Cercle foren: De la fruïció artística (1894), De l'infinit i del límit en l'art (1896), Del verb artístic (1897) i Llei d'Art (1905). Són la sistematització més clara del contingut ideològic del Cercle, en un atac al modernisme tant per la seva fonamentació ideològica com per la consideració gratuïta de l'art per l'art. Es tractava per a Torras i Bages d'aconseguir separar els artistes catòlics, com a mínim a nivell ideològic, de les actituds modernistes per tal de mantenir-los com a baluard de la religió i del tradicionalisme. Vegeu: CASTELLANOS, Jordi: ob. cit. vol. 1. pàg. 213.

El curiós del cas, és que el debat tradicionalisme/modernisme (en l'àmbit artístic i sobretot cultural) tendí lentament a la unificació d'objectius en el catalanisme, en virtut, de la coincidència en una voluntat de lluitar contra les deficiències estructurals de la cultura catalana. Ja el 1895 coincidiren en les propostes pels mètodes centralistes en l'accés del professorat de Llotja i en la política d'ocupació de corporacions barcelonines (pensem que el 1895 Guimerà fou president de la junta de l'Ateneu Barcelonès en una mateixa candidatura en la que hi figurava com a secretari Joan Maragall). La preocupació per les institucions

públiques coincideix en el catalanisme, uns anys més tard: "serà el catalanisme on els enemics irreconciliables dels anys noranta coordinaran la seva lluita. Un altre fet d'ordre: la convivència quotidiana en uns àmbits estrets de la vida artística barcelonina. Aquesta estretor feia, òbviament, fàcil la polèmica, però també la desgastava ràpidament. A més, la reacció antidecadentista de Casellas de 1898, després d'uns primeríssims i efímers moments d'un vitalisme lliure i rebel, es canalitza dins el catalanisme intervencionista, el sector, tanmateix que havia rebut més directament l'impacte de Torras i Bages" (CASTELLANOS, Jordi: Raimon Casellas i el modernisme. cit. vol. 1. pàg. 218).

- (86) Vide, Desde Barcelona. La Musa Nova. Quatre paraules a l'Avens. "La Veu del Montserrat", 15-XI-1884. pàg. 367. citat per VALENTI FIOL, E.: ob. cit. pàg. 161.
- (87) VALENTI FIOL, E.: ob. cit. pàgs. 168-9.
"L'Avenç", 2ª època, (any IV) 1892. pàg. 128. -comentari a les Bases de Manresa-.
- (88) Cf. BROSA, Jaume: Regeneracionisme i modernisme. a cura de Joan LLuís MARFANY. Barcelona (Edicions 62) 1969.
- (89) Vegeu: CASTELLANOS I VILA, Jordi: veu "Modernisme" a Ictineu. Barcelona (Edicions (2) 1979. pàg. 312.
- (90) PUIG I CADAFALCH, Josep: Els primers dies de "La Veu de Catalunya" a "La Veu de Catalunya", 1 de gener de 1929.
- (91) CASTELLANOS, Jordi: Raimon Casellas i el modernisme. cit. vol. 1. pàg. 280.
- (92) En tornar Josep LLuís Pellicer de Madrid per concursar a una plaça de professor de dibuix i ésser desqualificat amb arguments poc convincents, considerats com una maniobra centralista, les entitats catalanistes, especialment la Unió Catalanista, organitzarà l'11 de març de 1895 una vetllada al saló de Ventas de Barcelona. El Centre Català organitzarà també dies més tard un banquet en el seu honor, dirigit per Almirall. Es proposà l'abstencionisme dels

alumnes a les classes de dibuix. El catalanisme, des d'actuacions de resistència com aquesta, anareixia com una possible via de solució i com un camí exitós per exercitar mesures de pressió contra el centralisme.

- (93) El front unitari modernista aplegat entre 1892 i 1893 entorn de L'Avenç es diluí de forma progressiva. Pel novembre de 1894 ja no existia la revista modernista i l'últim acte de significat homogeni pot considerar-se la festa modernista de Sitges del mateix any. Les postures "decadentistes" i "regeneracionistes" d'homes com Brossa o Cortada, temptats de dur l'impuls de rebel·lió antiburguesa al terreny social i polític i d'exercitar algun tipus d'influència sobre el moviment obrer organitzat, especialment sota l'anarquisme, no foren les visions que assoliren més exit de cara al futur. Fou la tendència d'incorporació dels modernistes al catalanisme, en la voluntat de transformació de la cultura catalana i del moviment catalanista en quelcom modern i diferent de l'esmentada perspectiva jocfloralista, medievalista, renaixentista, en definitiva, la que tingué més projecció futura. Una significació que passa per remarcar el corrent modernista com a portador d'una concepció alternativa a la tradició intel·lectual de la Renaixença. Era l'oposició progressista a la societat establerta, en una tendència global de crítica a les visions encarades de la societat catalana, i per això mateix, constituïa no solament una crítica al catalanisme tradicionalista dominant en els moments inicials de la Unió Catalanista, sinó també a la vida política caciquil i als esquemes oficials de la vida política espanyola. Enfrontament, doncs, al catalanisme tradicionalista i també al sistema polític de la Restauració. No oblidem com la dada que ens corrobora aquesta afirmació que els modernistes en un primer moment es reuniren a l'òrbita de L'Avenç, escolliren el tema claverià "Progrés, virtut, amor" en front de "Pàtria, fe, amor" dels Jocs Florals, que el 1888, com hem vist més endarrera reberen una mena d'aprovació oficial amb la presència de la reina regent i de Marcelino Menéndez Pelayo. Però aquesta contraposició no impedí, com hem observat, que des de 1895 s'instrumenti una

relació i una col.laboració entre els dos sectors, per la coincidència en una voluntat d'actuació pràctica, que provocarà a la llarga una certa acomodació d'un sector important dels modernistes sota l'òrbita del catalanisme conservador, especialment a principis del segle XX. Aquesta incorporació suposava tanmateix la integració en el catalanisme d'una bases social diferent de la provinent del món rural i tradicional d'arrel vigatana: terratinents i capellans que escrivien sense massa ambicions professionals, exhibien una ideologia tradicionalista i conreaven un tipus de literatura que insistia en les peculiaritats regionals. El modernisme, en canvi, atrau la cultura autòctona i el catalanisme a altres sectors de la població rural: aquells que no vivien directament del treball de la terra (mestres, funcionaris, apotecaris, etc.) i que es consideraven en certa manera com a representants de la civilització urbana al camp, i els pagesos, petits propietaris i obrers agrícoles, hereus d'una cultura popular que s'havia desenvolupat al marge de la Renaixença i, en aquest moment històric, polititzats en un sentit radical per la introducció de l'industrialisme a les zones rurals i per la crisi de la fil.loxera i l'agitació rabassaire. A part que el modernisme vol presentar-se com un fenomen eminentment urbà. Els seus representants critiquen la societat burgesa però ells en són un producte, i es beneficien moltes vegades de la seva condició benestant.

D'alguna manera, la incorporació dels modernistes al catalanisme per integrar-se en el projecte del catalanisme burgès de la Lliga Regionalista una vegada entrat el segle XX, tal com ens mostra la direcció de "La Veu de Catalunya" per Raimon Casellas, va paral.lela a la pèrdua del caràcter de plataforma unitària per part de la Unió Catalanista amb l'escissió dels partidaris d'una política de col.laboració amb la burgesia industrial catalana. En 1900, en el mateix moment en què es produeix la separació d'aquells joves de la Unió Catalanista, apareix "Joventut" i s'adhereix expressament a aquest col.lectiu d'entitats catalanistes. L'objectiu bàsic de la publicació, i molt especialment del seu director LLuís Via, fou definir l'espai teòric d'un catalanisme liberal "que fos completament indispensable del, aleshores, tendenciós moviment naciona-

lista català" ("JOVENTUT" Per què plequem. núm. 7. 1906. 31 de desembre. Recollit al volum Els modernistes i el nacionalisme cultural. BCNC 3. Barcelona (La Magrana-Diutació de Barcelona) 1984. pàgs. 334-339). Se sentien hereus de la tradició democràtica d'Almirall i, en conseqüència, de L'Avenç. A part de LLuís Via, el propietari Oriol Martí i dos significatius col·laboradors d'edat, Apel·les Mestres i Pompeu Gener, són les figures més sobresortints de la publicació. La voluntat de configurar un catalanisme liberal enfront del catalanisme conservador i burgès que anava en augment en constituir-se el 1901 la Lliga Regionalista va suposar per a aquest grup, tot i essent conscients de la seva marginalitat, una accentuada incomoditat davant la creixent dretanització de la Lliga, encara més quan a les successives confrontacions electorals de 1903 guanyaren posicions els lerrouistes. Idelfons Sunyol, promotor de l'escissió a la Lliga el 1904, col·laborador des dels inicis a "Joventut" exposà conjuntament amb la citada publicació la conveniència d'una ruptura pacífica amistosa per tal de defensar millor el programa comú. L'equip de "Joventut" malgrat haver acceptat íntegrament les Bases de Manresa en el moment d'adherir-se a la Unió Catalanista, creia arribat el moment de revisar-les per tal que poguessin convertir en el programa mínim acceptat tant per la dreta com per l'esquerra del catalanisme. Amb l'ajuda dels liberals escindits de la Lliga, els seus punts de vista triomfaren a l'Assemblea de la Unió Catalanista de 1904. La proposta de la revista en el sentit d'aglutinar totes les forces autonomistes en una Unió renovada segons els acords de maig de 1904, va caure en un buit absolut ("JOVENTUT" . Als autonomistes catalans. núm. 6 (26 de gener 1905) pàg. 57 a Els modernistes... ob. cit. pàgs. 297-8). Com afirma CACHO (Pròleg a Els modernistes... ob. cit. pàg. XXVIII), "l'hora de la política ja havia sonat, i aquella venerable institució, sempre recelosa de participar en les eleccions, no podia ser mai el conducte adequat per a concertar l'anticipat pluralisme catalanista".

La revista s'acaba a finals de 1906, l'any de la Solidaritat Catalana, quan la Lliga es consolida com el partit hegemònic del catalanisme; el minoritari catalanisme d'esquerra es constitueix també en partit polític -el C.N.R.- i la Unió Catalanista inicia la seva definitiva i ràpida devallada. Però el "modernisme" com a moviment integral renovador de la cultura catalana havia de deixar la seva marca per al futur.

CAPÍTOL TERCER: CATALUNYA A LES BASES DE MANRESA.

(1) Sobre el debat entorn de la nació, cf.:

HERNÁNDEZ, Francesc i MERCADÉ, Francesc: Bibliografía sobre la cuestión nacional, "Revista Internacional de Sociología", (núm. 45) Madrid, 1893.

ORDUÑA REBOLLO, Enrique: Fuentes del regionalismo y del nacionalismo en España, a "Nacionalismo y Regionalismo en España", varis autors, Diputación Provincial de Córdoba, 1985.

Com a perspectiva general i teòrica del nacionalisme, és important destacar:

KOHN, Hans: Historia del nacionalismo. Mèxic (Fondo de Cultura Económica) 1949.

KOHN, H.: El nacionalismo. Su significado y su historia. Buenos Aires (Paidós) 1966.

SMITH, Anthony D.: Las teorías del nacionalismo. Barcelona (Península) 1976.

Tanmateix, són d'interès les reflexions que trobem en les següents obres:

COLOMER, Josep M.: Espanyolisme i catalanisme. La idea de nació en el pensament polític català. Barcelona (L'Avenç) 1984. capítol introductori, pàgs. 3-23.

OLTRA, MERCADÉ, HERNÁNDEZ: La ideología nacional catalana. Barcelona (Anagrama) 1981.

RECALDE, J.M.: La construcción de las naciones. Madrid (siglo XXI) 1982.

RIBO, Rafael: Sobre el fet nacional. Catalunya, Països catalans, Estat espanyol. Barcelona (L'Avenç) 1977.

SOLÉ TURA, Jordi: "Nacionalidades y Estado federal" a Asalto al centralismo. varis autors, Barcelona (Avance Intervención) 1976.

SOLÉ TURA, Jordi: La qüestió de l'Estat i el concepte de nacionalitat, "Taulà de Canvi", núm. 1. Barcelona, 1976.

SOLÉ TURA, Jordi: Nacionalidades y nacionalismos en España. Madrid (Alianza Editorial) 1985.

TERMES, Josep: "Problemes d'interpretació", ponència al Col·loqui d'historiadors. Centre d'Estudis Històrics Internacionals de la Universitat de Barcelona i Fundació Jaume Bofill. Barcelona, 1974.

VILAR, Pierre: Estat, Nació, Socialisme. Estudis sobre el cas espanyol. Barcelona (Curial) 1982.

MOLAS, Isidre: Notes sobre la nació. "Debat", 2 de juny de 1977. pàgs. 7-15.

SOLOZABAL ECHEVARRIA, Juan José: Problemas entorno al estudio del nacionalismo. Formación y crisis de la conciencia nacionalista. "Revista de Estudios Políticos" núm. 17. Septiembre-October 1980.

Atenent al període històric, hem de destacar les següents obres, algunes d'elles ja citades amb anterioritat:

COLOMER, Jaume: La Unió Catalanista i la formació del nacionalisme radical. (1895-1917) Tesi doctoral. Facultat de Geografia i Història. Universitat de Barcelona, 1985.

MOLAS, Isidre: LLiga Catalana. Un estudi d'estasiologia. Barcelona (Edicions 62) 1972. 2 vols. especialment pàgs. 11-45.

RIQUER, Borja de: LLiga Regionalista. La burgesia catalana i el nacionalisme. (1898-1904). Barcelona (Edicions 62) 1977.

SOLÉ TURA, Jordi: Catalanisme i revolució burgesa. Barcelona (Edicions 62) 1967.

SOLÉ TURA, Jordi: Ideari de Valentí Almirall. Barcelona (Edicions 62) 1974.

TRIAS VEJARANO, Juan José: Almirall y los orígenes del catalanismo. Madrid (Siglo XXI) 1975.

VICENS VIVES, Jaume: Industrials i polítics (segle XIX). Barcelona (Teide) 1958.

VILAR, Pierre: Catalunya dins l'Espanya moderna. Barcelona (Edicions 62) 1964. 2 vols.

GONZALEZ CASANOVA, José A.: Federalisme i autonomia a Catalunya (1868-1938). Barcelona (Curial) 1974.

- (2) GONZALEZ CASANOVA, J.A.: Federalisme i autonomia. cit. pàg. 146.
- (3) ALMIRALL, Valentí: Lo Catalanisme. (1886) Barcelona (Edicions 62) 1979. pàgs. 154-155.
- (4) PI I MARGALL, Francesc: La Unión Catalanista. "El Nuevo Régimen" 25 de juny de 1898.
- (5) Id., id.
- (6) GONZALEZ CASANOVA, J.A.: Federalisme i autonomia. cit. pàg. 160.
- (7) SOLÉ TURA, Jordi: El pensamiento y la trayectoria de Valentín Almirall. "Revista jurídica de Cataluña", núm. extr. del 75 aniv. Barcelona 1970, pàg. 350.
- (8) És significatiu en aquest sentit el discurs de LL. Duran i Ventosa en la sessió inaugural de 1889-90 on tractà de la necessitat de parlar de nacionalisme català. Prat de la Riba, l'any següent parlà de la definició de la "pàtria catalana".
- (9) Vegeu, SANS I GUITART, Pau: Discurs LLegit en la sessió inaugural lo dia 5 de novembre per lo president Pau Sans i Guitart. Quadern I. Barcelona (Local de l'Associació) 1887. 14 pàgs. Annals de la Lliga de Catalunya.
- (10) GONZALEZ CASANOVA, J.A.: Federalisme i autonomia. cit. pàg. 163.
- (11) Cf. VARELA SUANCES-CARPEGNA: La teoría del Estado en los orígenes del constitucionalismo hispánico. Madrid (C.E.C.) 1984, passim.
ARBOS, Xavier: La idea de nació en el primer constitucionalisme espanyol. Barcelona (Curial) 1986.

- (12) Una explicació del "fur" com instrument d'enllaç de diferents entitats territorials en un ens superior, a D'ORS, Alvaro: Autonomía de las personas y señorío del territorio, a "Ensayos de Teoría Política". Pamplona (Eunsa) 1979. pàg. 253: "En la experiencia histórica, el "Estatuto" es una fórmula política que tiende a la separación política, a la ruptura de la unidad, a preparar la conversión de la región en Estado; el Fuero, en cambio, armoniza la libertad de los distintos grupos dentro de una unidad política superior. Si esto es así, creo yo que se debe muy especialmente a que el concepto de fuero pertenece a una tradición pre-estatal de la Historia política", i pàg. 254: "El Fuero (...) se formó en la Edad Media, mucho antes de que existiera la forma de Estado".
- (13) Vegeu la defensa del proteccionisme feta a Manresa per part de Ferran Alsina: "... es absolutament indispensable que el criteri imperant sempre i quan es tracti de legislar al objecte d'assolir lo foment dels interessos de la producció pàtria, sigui el criteri mateix del catalanisme: un criteri en tot i per sobre de tot proteccionista" (Deliberacions... pàg. 167).
- (14) Amb l'Estat-nació entrava en crisi la idea estamental de la societat, substituïda per la categoria de ciutadà, s'instaurava la propietat en sentit liberal (individualista) especialment arran del procés desamortitzador, s'extingia el règim gremial i en el seu lloc triomfava la lliure contractació de treball dirigit per la burgesia liberal i s'implantava la llibertat en el trànsit de mercaderies desapareixent les Duanes interiors. Sobre tot això. cf. ARTOLA GALLEGU, Miguel: Los orígenes de la España contemporánea. Madrid (Instituto de Estudios Políticos) 1976. pàgs. 527 i ss.
- (15) Vegeu el discurs d'Emili Saguer i Oliver a l'Assemblea de Reus, el 1893, "la paraula última de la ciència es que respecte a la personalitat en què ha d'encarnar l'Estat, és la unitat superior de cultura, o sigui aquella persona social constituïda per la unitat de rassa, de cultura i d'idioma que és el quetots coneixen

del nom de Macià... tinguent que ser, per consegüent, lliure i independent, i no viure com avui formant part trossegada en províncies, del que se'n vol dir, encara que no ho sigui, la Nacionalitat Espanyola" (p. 86).

- (16) GONZALEZ CASANOVA, J.A.: Teoría del Estado y Derecho Constitucional. cit. pàg. 120.
- (17) ALFONSO BOZZO, Alfonso de: Entorn del pensament del galleguisme: Els orígens, Risco i Castela. "Recercues" (n. 8) 1983. pàg.133.
- (18) GONZALEZ CASANOVA, J.A.: Federalisme i autonomia a Catalunya. cit. pàg. 170.
- (19) Deliberacions y acorts. cit. pàgs. 99-101.
- (20) Un treball clàssic de la historiografia romàntica és el de COROLEU, Josep i PELLA I FORGAS, Josep: Las Cortes Catalanas. Barcelona (Imprenta de la Revista Històrica Latina) 1876.

Sobre els orígens de la institució és interessant el recent estudi de GONZALVO I BOU, Gener: La Pau i la Treva a Catalunya. Origen de les Corts Catalanes. Barcelona (La Magrana) 1986. Curs d'Història de Catalunya, 12.

Pel que fa a les Corts Valencianes, per a concomitàncies i diferències: SYLVIA ROMEU: Les Corts Valencianes. València (Eliseu Climent) 1985.

L'enyorament dels homes de la Unió Catalanista envers les antigues Corts Catalanes es pot veure en les previsions estatutàries sobre la convocatòria anual de l'assemblea general de delegats, cada vegada en lloc diferent i amb la discussió d'un tema monogràfic.

Sobre les Corts Catalanes:

OLEART I PIQUET, Oriol: La Cort General de Catalunya. Procediment i atribucions. 2 vols. Tesi de Llicenciatura. UAB 1983.

MARTÍN, José Luis: Cortes y Conflictos sociales en Cataluña.
"Historia 16" n. 5 setembre 1976. pàgs. 75-78.

- (21) Cfr. COROLEU i PELLA I FORGAS: Las Cortes Catalanas. cit. pàgs. 18-19.
- (22) Cfr. Deliberacions y acorts. cit. pàg. 131.
- (23) Sobre la significació del sufragi orgànic, vegeu el que hem dit més enrera. **Esp. Cap. II, nota (41).**
- (24) Cfr. CUCURULL, Fèlix: Panoràmica del Nacionalisme Català. cit. vol. 3 pàg. 176.

Tanmateix pot ser interessant contrastar la concepció que sobre les Corts Catalanes es presenta en el projecte federal de 1883, títol VII (arts. 61-79).

- (25) Vegeu, la conferència de Sebastià Farnés, al "Centre Català" de Sabadell, sobre la Base 7ª, que considera la més important. "La Veu de Catalunya", 31 de juliol de 1892. n. 31 pàg. 367.
- (26) Deliberacions y acorts. cit. pàg. 31.
- (27) U.C. Assemblea General de Delegats tinguda a Gerona... Barcelona (Est. "La Renaixensa") 1903. pàg. 9.
- (28) Cfr. "La Veu de Catalunya", 25 de febrer de 1894. (núm. 8) pàgs. 86-87.

Cf. també "La Renaixensa", 28 d'octubre de 1894: Als Advocats catalans. Algunes consideracions sobre la circular que la Unió Catalanista està repartint entre els lletrats de nostra terra. I de l'1 de novembre de 1894, que reproduïx l'article esmentat, "Lo català i l'administració de justícia".

- (29) MILIAN I MASSANA, Antoni: Tribunals de Catalunya: reivindicació nacionalista (I). "Avui", 20 de juny de 1978. pàg. 9. Del mateix autor, El Tribunal de Cassació de Catalunya i l'organització del contenciós administratiu a la II República. Barcelona (Escola d'Administració Pública de la Generalitat) 1983. Esp. pàgs. 30 i ss.
- (30) Almirall també posava de manifest el caràcter de moviment inter-regional que presentava el catalanisme -regionalisme català: "parlarem de catalanisme i ens titularem catalanistes sempre que ens ocupem exclusivament de coses de Catalunya. Nos direm regionalistes i farem regionalisme sempre que tractem la qüestió en relació amb les demés regions, amb les que vulguem viure units" Cf. Aspecte polític i social del Renaixement Català, a "Regionalisme i Particularisme", Cartes a Don. V. Almirall. Club Autonomista Català. Barcelona 1901. pàg. 3. text publicat per primera vegada el 1885, a "Lo Catalanisme" Almirall ja afirmava: "No ens bastaria tampoc estendre lo catalanisme, convertint-lo en regionalisme a fi que en lo moviment puguin pendre part les demés regions de la Península, si aquest sentiment hagués de neixer també en la forma negativa d'odi a l'organització actual. Es precis fer més: es precis que es produeixi una convicció positiva, la qual sols se conseguirà si es logra que el catalanisme regionalista tingui per fonament lo particularisme científic. Sols serem forts lo dia que, ademés del sentiment que ens ha mogut fins ara, tinguem la convicció srelada de que, al pretendre afluixar les lligadures que tenen amarrades a totes les regions espanyoles, estem en lo terreno ferm de la ciència, i treballam pel progrés i la millora generals". Lo Catalanisme. Barcelona (Edicions 62-La Caixa) 1979. pàg. 28.
- (31) Cf. Joan MARAGALL: La vida regional, a Artículos, dins "Obras completas", serie castellana. Barcelona (Gustavo Gili) 1912. vol. I. pàgs. 53-64- Comenta l'esmentat discurs. Vegeu la crítica que en fa: "eso de volver a los gremios y al trabajo de cada uno en su casa, y a la pequeña industria y al modesto co-

mecio y a los montepíos y hermandades y demás, es verdaderamente muy deseable, y hasta es posible que suceda en alguna parte y por cierto tiempo y que dé buenos resultados, pero una especie de instinto histórico nos dice que no es así como se arreglan las cosa, y que las crisis producidas por los grandes movimientos no se resuelven volviendo éstos a su punto de partida, sino acentuando su dirección y acelerándola siempre hacia adelante hasta encontrar tal vez en su misma exageración el resultado a los males que han causado. Muchos inconvenientes tiene la imprenta, grandes males causó y está causando la revolución francesa; pero a nadie se le ocurre que hayamos de volver a los manuscritos en pergamino ni a la corte de Luis XV. Los bárbaros no volvieron al Norte" (pàg. 63).

(32) "La Veu de Catalunya" (núm. 34) 21 d'agost de 1892. pàg. 399.

(33) Deliberacions y acorts. cit. pàg. 26.

(34) Deliberacions y acorts. cit. pàg. 36.

(35) Deliberacions y acorts. cit. pàg. 215.

(36) ROVIRA I VIRGILI, Antoni: Resum d'història... cit. pàg. 72.

(37) Deliberacions y acorts. cit. pàgs. 145 i 147.

Sobre el règim electoral de la Restauració, cf. CARRERAS/VALLES: Las elecciones. Barcelona (Blume) 1977. pàgs. 213-216.

MARTINEZ CUADRADO: Elecciones y partidos políticos en España. (1868-1931) 2 vols. Madrid (**Taurus**) 1969.

(38) Deliberacions y acorts cit. pàg. 156.

(39) citat per PELLA I FORGAS, J.: La crisi... cit. pàgs. 34-35.

(40) Cf. "La Veu de Catalunya" (n. 5), 29 de gener de 1893. pàgs. 49-51. Verdaguer i Callís a favor de la participació electoral, contestat en el número següent per Folguera i Duran, partidari de l'abstencionisme, "La Veu de Catalunya", (n.6), 5 de febrer de 1893, pàgs. 61-63. Afirma que és un punt encara no decidit del catalanisme i que espera que el decideixi l'Assemblea de Reus.

- (41) "La Veu de Catalunya", 16 d'abril de 1893, pàgs. 181-183.
- (42) Cf. CARRERA PUJAL, Jaime: Historia política... cit. vol. VI pàgs. 100-102. PELLA I FORGAS: La crisi... cit. pàg. 34.
- (43) "La Renaixensa", 17 de març de 1898, citat per Borja de Ricuer. LLiga Regionalista. cit pàg. 85.
- (44) "La Veu de Catalunya", 15 de març de 1898, citat per Borja de Ricuer: LLiga Regionalista. cit. pàg. 85.
- (45) "La Nació Catalana", 25 de març de 1898, recollit a CARRERA PUJAL, Jaime: Historia política. cit. vol. VI. pàg. 224 i Borja de Ricuer, LLiga Regionalista. cit. pàg. 85.
- (46) FERRER, Miquel: Del provincialisme al regionalisme. Barcelona (R. Dalmau) 1975. pàg. 42.
- (47) Citat per Ferrer. ob. cit. pàg. 42.
- (48) Citat per Ferrer. ob. cit. pàgs. 42-43.
- (49) Assemblea General de Delegats tindrada a Terrassa... cit. pàgs. 7-10.
- (50) Prat de la Riba i Muntanyola: Compendi de doctrina catalanista. cit. pàg. 12.

En el mateix sentit, Norbert Font i Sagué: Què és lo regionalisme?, "La Veu de Catalunya", 25 de març de 1894. pàg. 142: "Espanya... no es una sola Nació com molts pensen, sino un Estat que compren a varios pobles, com Catalunya, Castella, Aragó, etc. que reconeixen els caràcters de veraders nacionalitats: raça, llengua, dret, història. Lo regionalisme, doncs, és el sistema que vol tetornar la vida a les nacions posades baix el jou de l'Estat".

També Narcís verdaquer i Callís, ¿A on va el regionalisme? "La Veu de Catalunya" 9 de juny de 1895, pàg. 130: "La causa del mal es cui millor indica el remei: Deixem-nos d'artifici, i tornem al natural: Espanya no és una Patria, és una unitat geogràfica on s'han formades varies patries. Que cada ú estimi la seva amb tot cor; estimant-la es voldrà el bé, i com que el bé de les pa-

tries que hi ha a Espanya exigeix l'aliança i la solidaritat entre elles, la restauració del patriotisme, segons el sentit regionalista, n'exidirà un Estat espanyol capaç de continuar la cadena de glories i grandeses que han trencat gradualment l'uniformisme dels reis cessariestes i el parlamentarisme nivellador".

- (51) PRAT DE LA RIBA, Enric: Discurs del president del "Centre Escolar Catalanista" de Barcelons. llegit en la sessió inaugural del curs de 1890 a 1891. Barcelona (Imb. "La Renaixensa") s.d. pàgs. 2-3.
- (52) PRAT DE LA RIBA, E.: La nacionalitat catalana. cit. pàg. 85.
- (53) Dr. ROBERT: Legislatura de 1901. Discursos del Dr. Robert. Barcelona (Imprenta de Henrich y Cia) 1902. pàg. 61.
- (54) Cfr. BENET, Josep: El doctor Torras i Bages en el marc del seu temps. Barcelona (Estela) 1968. pàg. 24.
- (55) Deliberacions y acorts. cit. pàgs. 50-51.
- (56) E. DAUSA: L'Assemblea de la "Unió Catalanista" a Manresa. "La Veu de Catalunya". 3-IV-1892. pàg. 161.
- (57) Discurs llegit per lo president de la Lliga de Catalunya D. Ferran Alsina, cit. pàg. 9.
- (58) Uns anys més tard, PELLA I FORGAS, ob. cit. pàgs. 51-56, criticava la indefinició que les Bases de Manresa deixaven entreveure i la importància de la religió com element de definició social:

"Quan se diu qüestió religiosa no s'ha pas d'entendre solament la del culte i la d'organització eclesiàstica amb relació a l'Estat i el seu pressupost, i ja a n'aquí, cal preguntar: ¿vol el regionalisme la separació de l'Església i l'Estat? ¿vol un Estat catòlic tolerant xic més o menys com el que ara hi ha a Espanya? ¿vol un Estat ben catòlic? La qüestió religiosa vol dir també i sobretot la influència de la religió en les cases públiques i socials (...)

L'Estat català autònom deixarà les coses tal com son o procurarà exaltar-hi la idea religiosa com en altres temps o procurarà treure-la negant-se l'Estat, la província i el Municipi a ajudar aquestes manifestacions populars en lo que tenen de religioses" (pàgs. 51-52).

"I es que la religió, quan se tracta de política i d'organització dels pobles, no es el conjunt de dogmes teològics, ni l'organització eclesiàstica, ni el culte, ni les funcions religioses, sinó el factor moral que contribueix a la formació de l'ànima dels pobles. (el subratllat és meu).

No hi ha cap dubte, la religió anglicana ha format l'ànima anglesa, el luteranisme el pensament i l'esperit d'Alemanya, el calvinisme el poble de Suïssa i el catolicisme es un dels grans factors de l'esperit espanyol i ha sigut un poderós element d'organització i caracterització del poble català, i una de dos: o s'esborra ben esborrat, o se'l tolera, se'l deixa morir, si es que es mort, aquest element vivent encara i poderós, o es reconeix obertament i franca com un factor ètic del poble català" (pàg. 53).

Des d'aquestes consideracions PELLA fa la següent crítica: "Què es el regionalisme?. Es l'aspiració política de constituir el nostre poble o regió de manera pròpia i peculiar al seu caràcter, fent la resurrecció completa, integral, de la seva manera d'esser, ben determinada i que no es confongui amb la manera d'esser dels demás pobles. Doncs bé, si es així, si fins s'ha volgut dir que el catalanisme era un moviment social, ¿com pot prescindir-se de parlar clar i net de la religió no teològicament, no dogmàticament, sino amb les seves relacions amb l'Estat i la societat catalana? (pàg. 54. Per concloure dient: "El regionalisme no va enlloc, perquè no te criteri sobre els grans principis de que tots els pobles civilitzats se preocupen" (pàg. 56).

- (59) VALLES, J.M.: La política religiosa de la Restauración. Tesi doctoral. Facultat de Dret. UAB. 1978.

- (60) FRADERA, Josep M.: Entre l'abisme i la realitat: estratègies del catolicisme català. L'Avenç" (núm. 85) setembre 1985. pàg. 66. En el mateix sentit: CUENCA, José Manuel: El catolicismo liberal español: razones de una ausencia, "HISPANIA" (núm. 119) 1971. pàgs. 581-591.
- (61) Cf. Borja de RIOUER, Catalunya: Conspiración contra la I República. La Lliga del orden social o el alfonsismo catalán del sexenio. "Historia 16" (n. 75) juliol 1982. pàgs. 22-32.
- (62) Cf. L'encíclica de Lleó XIII, Humanum Genus. Per veure l'oposició entre el catolicisme i maçoneria a Catalunya, Pere SANCHEZ I FERRE: La lògia lealtad. Un exemple de maçoneria catalana. (1869-1939). Barcelona (Alta Fulla) 1985.

L'anticlericalisme de la maçoneria va fer possible que passés a integrar-se en els amplis sectors socials que el Règim de la Restauració no assimilà mai: federals, nacionalistes, àcrates, lliurepensadors, etc. embrancats habitualment en campanyes contínues contra l'Església i particularment contra allò que anomenaven "jesuïtisme" com a sinònim de reacció.

Davant del nacionalisme, hi hagué un dels punts de discòrdia més importants: el corrent representat pel "Gran Oriente Español" es mostrà en contra, mentre que la "Gran Logia Simbólica Regional Catalano Balear" es mostrà a favor. Per aquest i d'altres motius van estar contínuament enfrontades. (ob. cit. pàg. 96).

Els intents de dotar la maçoneria catalana d'una estructura pròpia i independent de les obediències amb seu a Madrid quallaren el 1886 de la mà de Rosend Arús, Llorenç Frau, Josep M. Vallès i Ribot, Eudald Carribell i d'altres. El primer punt dels principis de la seva Constitució deia: "Conseguir que Catalunya forme un Estado soberano y autónomo, sin otras limitaciones que las derivadas del contrato que celebre y le una con las demás Regiones Ibéricas". Era la "Gran logia Simbólica Regional Catalano Balear". Aquesta nova obediència va néixer anatematitzada per les altres potències espanyoles i també pel Gran

Oriente Lusitano Unido. La Catalano-Balear defensà alhora el simbolisme i el federalisme en el terreny polític, amb una clara influència de V. Almirall que era amic íntim de Rossend Arús; la figura més important fou, però, Vallès i Ribot. (ob. cit. pàg. 96).

- (63) La Unió Catalanista a l'Assemblea d'Olot (1895) acordà la protecció dels antics monestirs catalans, com una preocupació del Poder Regional, i especialment s'establí que "Per la seva excepcional importància seran objecte de la particular atenció del Poder Regional los Monastirs de Ripoll, Poblet i Santes Creus".
- (64) Aquests homes seran profundament romanistes i interpretaren la doctrina de Lleó XIII amb absoluta fidelitat, i es cuidaren d'extendre aquesta admiració, com a instrument de legitimació de la seva activitat.
- (65) Dulcis Amicitia. cit. pàg. 83.
- (66) Cf. Casimir MARTI: Secularització i crisi de la institució eclesial al segle XIX. "Història de Catalunya" Salvat, Tom. 5. pàgs. 224-136.
- (67) E. VALENTI FIOL: El primer modernismo. cit. pàgs. 243-265.
J. MASSOT I MUNTANER. L'església catalana al segle XX. Barcelona (Curial) 1975. pàgs. 193-197.
- (68) V. CACHO VIU: Catalanismo y catolicismo en el ambiente intelectual finisiclar, a "Aproximación a la historia social de la Iglesia española contemporánea". Real Monasterio del Escorial. 1978. pàgs. 299-321.
- (69) Ibid. pàg. 300.
- (70) Ibid. pàg. 308.
- (71) Cf. DURAN I VENTOSA, LLufs: Regionalisme y federalisme. Barcelona (Fco. Puig) 1905. pròleg d'Enric Prat de la Riba. pàgs. XIX-XX.
- (72) FRADERA, J.M.: El vigatanisme en la transformació de les tradicions culturals i polítiques de la Catalunya muntanyesa (1865-

- 1900), estudi preliminar a M. RAMISA: Els orígens del catalanisme conservador i "La Veu del Montserrat" (1878-1900). cit. pàgs. 30-31.
- (73) Vegeu, COLLELL, Jaume: Por la patria. Oración fúnebre en la conmemoración de los Sitios de Gerona. Girona (Imp. P. Torres) 1899.
- (74) Cf. COLLELL, Jaume: Dulcis Amicitia. Correspondència del Dr. Torras i Bages a Mossèn Jaume Collell que publicà eix epistolari ab Prefaci y Notes Aclaratories. Vic (Gazeta de Vic) 1926.
- (75) "La Veu del Montserrat" 10/oct./1891. (n. 41) pàgs. 323-324. Jaume Collell no assistí a les deliberacions de Manresa per por que es tractés la qüestió religiosa, malgrat ésser delegat de la Unió Catalanista per Vic, juntament amb Martí Genís i Serra Campdelacreu.
- (76) "La Veu del Montserrat" (n. 13) 4 abril 1892. pàg. 3. ja citat. Sobre el procés d'aproximació entre "La Veu" i la Unio Catala-nista, Cf. RAMISA, M.: Els orígens... pàgs. 107-114.
- Dos estudis generals sobre "La Veu del Montserrat":
TORRENT, J. i TESIS, R.: Història de la premsa catalana. Barcelona (Bruquera) 1966. 2 vols. vol II. pàgs. 345-346.
- MIQUEL I VERGES, Josep M.: La premsa catalana del vuit-cents: "La Veu del Montserrat" Segona part (1875-1885). Barcelona (Barcino) 1937.
- (77) RAMISA, M.: Els orígens... pàg. 111.
- (78) Lletra del 2 de maig de 1888, amb el segell de l'entitat. Seminari H.C.E.C. (Història Contemporània de l'Església catalana). Carpeta 15: "Bisbe Català", citat i recollit per BONET I BALTA, Joan: L'Església catalana de la Il.lustració a la Renaixença. Barcelona (Publicacions de l'Abadia de Montserrat) 1984. pàgs. 179-180.
- (79) GUIMERA, A.: Discurs del president del Consistori, D... Jochs Florals de Barcelona. any XXXI de llur restauració. 1889. Bar-

celona (Estampa "La Renaixensa") pàgs. 45-66. citat per BONET I BALTA. ob. cit. pàg. 184.

- (80) TORRAS I BAGES, Josep: La Tradició Catalana. cit. pàg.43
- (81) Cf. J. MORGADES Y GILI i Alfred BRAÑAS, Regionalisme. Discursos llegits en la festa dels Jocs Florals. Barcelona (Estampa "La Catalana") 1893.
- (82) J. MORGADES: Discurs del president del Consistori, Excm. e Ilm. Dr. D... Jochs Florals de Barcelona, any XXXV de llur restauració, 1893. Barcelona (Estampa de "La Renaixensa") pàgs. 43-54.
- (83) Deliberacions y acorts. cit. pàgs. 27 i 71.
- (84) Comunicació redactada per Torras i dirigida als bisbes de Catalunya a partir d'un acord pres a l'Assemblea de Reus, de la Unió Catalanista, Cf. Deliberacions de la segona Assemblea de Delegats de la Unió Catalanista tinguda a Reus en lo mes de maig de 1893. Barcelona (Imprempta de "La Renaixensa") 1895. pàg. 165. El text original de la comunicació es troba recollit a Seminari H.C.E.C. Capsa n. 15. "Bisbe Català", segons ens diu BONET I BALTA. ob. cit. pàgs. 187-189.
- (85) SOLA, F. Biografia. O.C. de Torras i Bages, Biblioteca Balmes 1935, vol. II. pàgs. 38-40.
- (86) El text reproduït sobre la nova composició de la comissió de pastoral de la Unió Catalanista es troba al final del primer volum de la "Col·lecció Lo Català Devot": Lo Català Devot. Manual-Devocionari compost per lo Dr. Tomàs d'Aquino Rigualt, pvre. beneficiari de Sta. Maria del Mar. Barcelona (Estampa La Formiga D'Or) 1900. 232 pàgines. Cfr. BONET I BALTA. ob. cit. pàgs. 190-191.
- (87) Instrucció Pastoral: Predicació de la Paraula Divina y ensenyansa del catecisme en llengua catalana. pàgs. XI-XXVII. Lo Català Devot. Barcelona 1900.

Torras i Bages no desistí de portar a terme la iniciativa que havia rebut de la Unió Catalanista i després de fracassar

amb Verdaquer acudí a Riqualt, qui ja havia traduït al català pastorals dels bisbes Català, Morgades y Casañas. El 1900 aparegué Lo Català Devot precedit de la pastoral de Morgades sobre l'ús del català a l'Església. Aquest mateix any el butlletí de la Lliga Espiritual de Nostra Dona de Montserrat, acabada de fundar sota l'impuls de Torras i Bages, comunicava als seus lectors que "en vista de la bona acollida que ha tingut "Lo Català Devot", son autor Mossèn Tomàs d'A. Riqualt ha resolt publicar altres llibres de devoció escrits en nostra parla, amb l'intent de fundar una Biblioteca que portarà lo títol de l'esmentat devocionari" ("Montserrat" I. 1900. pàg. 122). Els primers números de la "Biblioteca de lo Català Devot" foren: La Santa Missa i La bona mort (1900), seguits de Tresor litúrgic o sia Espliació de las principals ceremonias religiosas y descripció dels edificis y objectes destinats al culte catòlich (1901), La orimera comunió (1901), La Setmana Santa (1901).

Ja el 1899 Riqualt havia publicat un Devot Trisagi, dedicat a la Immaculada Verge Maria, adaptat del castellà i compongué també segons les orientacions la Unió Catalanista, una sèrie de Fulles de Propaganda Religiosa, que "Lo Missatger del Sagrat Cor de Jesús" considerava "de resultats molt pràctics per la conversió de pecadors" (Cf. MASSOT I MUNTANER, Josep: L'Església catalana al segle XX. cit. pàgs. 68-69).

- (88) Proclamació Catòlica a favor de l'ús de la llengua catalana en el adoctrinament religiós del nostre poble, dirigida al Reverendíssim e Il.lustríssim Senyor Arquebisbe de Tarragona, Prímat d'Espanya y als demás Il.lustríssims Prelats de Catalunya reunits amb motiu de la consagració de Santa Maria de Riboll. Jaume Colléll, Pvre. Vic, 39 de juny de 1893. Cf. "La Veu de Catalunya" 2 de juliol de 1893, (n. 27) pàgs. 317-320.
- (89) BONET I BALTA, J.: Ob. cit. pàgs. 221-226.
- (90) Vegeu nota 29

- (91) La pastoral del Excmo. e ilmo. Señor Obispo de Barcelona del 6 de enero de 1900. Impugnada o defendida por los señores Silveira, Romero Robledo, Dávila, Villanueva, Cruz Ochoa, Iradier, Cañellas, Sallarés, Abadal, Poveda, Mataix, Soto Hermoso, De Cavia, Brañas, Polo y Pevrolón, Dorao, Rubió y LLuch, Sardà y Salvany, Pallés, Cabot Negrevernís, Rivera, Mestre Noé, Perelló, Sabater, Valls Sabat, Ferré y Carrió, Bonet, etc. Amb un pròleg de Don Artur Masriera. Barcelona (Imprenta de Subirana Herms.) 1901. pàgs. 43-248. pàg. 227.
- (92) Ibid. pàg. 107.
- (93) Ob. cit. pàgs. 229-230.
- (94) SOLER, Gaetà: Descentralización y regionalismo. Barcelona (Imprenta Giró) 1899. 94 pàgs.
- (95) Cf. J. TORRAS I BAGES: Carta al Excmo. Sr. Ministro de Gracia y Justicia sobre las reformas eclesiásticas, dins "Obres Completes", Biblioteca Perenne. Barcelona (Selecta) 1948. pàgs. 1.792-1.797.
- (96) El 23 de novembre de 1902 la "Gaceta" publicava l'abolició del catecisme en català. El catecisme en les escoles era un fet malgrat el centralisme. El catalanisme organitzat es llançà a una dura crítica de la mesura governamental. Els joves catalanistes de "Joventut", amb un article de Lluís Via i amb el recull de les protestes de les diferents entitats i personalitats, com ara la Unió Catalanista i la Lliga Regionalista, manifestaren que era un atemptat a la pàtria. (Cf. "JOVENTUT", Periòdic catalanista d'arts, ciència i literatura. Barcelona, 2 de gener i següents del 1902, any. III. pàgs. 776, 779, 790, 792, 806 i 837). També el "Boletín Eclesiástico" de les diferents diòcesis portà la protesta de l'episcopat català i a totes les revistes catòliques sortien escrits i invitacions a actes públics arreu de Catalunya: Cf. Miquel CASAS I GAMBUS: De la última quinzena, "Revista Popular", any 32, tom 63, n. 1669 (4 de desembre de 1902), pàgs. 364-368; i en el mateix número l'article de SARDA I SALVANY, Nuestra protesta, pàgs. 354-355.

En una revista nova, en plena campanya per la renovació lingüística, que cercava l'afermament de la llengua catalana en la vida religiosa del país, dirigida per ALCOVER (Cf. "Botlletí del Diccionari de la Llengua Catalana", núm. 12 (novembre-desembre 1902), pàgs. 177-179, l'editorial porta el títol "Protesta", es diu el següent: "Creent interpretar fidelment el sentit dels 1215 col.laboradors de l'Obra del Diccionari, protestem amb tot lo nostre cor, amb tota la nostra ànima, amb totes les nostres forces contra l'irracional decret que el Comte de Romanones, ministre desgavellador de la Instrucció Pública d'Espanya..."

Torras i Bages dirigí un escrit en castellà al ministre sota el títol Exposición dirigida al Excmo. Sr. Ministro de Instrucción Pública sobre la enseñanza del catecismo en las escuelas, el 27 de novembre de 1902.

- (97) No s'especifica en cap lloc de les deliberacions sobre les Bases de Manresa quin sentit es dona al concepte "lleis orgàniques". En tot cas, de la concepció organicista subjacent se'n derivaria una qualificació de lleis especialment importants per estructurar l'ordre polític que es defensa: els poders, les institucions fonamentals.
- (98) Cf. el discurs de Martí Roger en el míting de Vilanova i la Geltrú convocat per les entitats "Associació de Propaganda Regionalista" i "Centre Català Vilafranquí": explicant les Bases de Manresa diu que "no hi ha necessitat de consignar la renglera de drets individuals, ja que en l'antiga Constitució Catalana, estaven admesos molts dels que passen com a conquestes de la civilització moderna..." ("La Veu de Catalunya" (n. 19) del 3 de maig de 1892, pàg. 245).
- (99) La Unió Catalanista redactà una circular Als advocats catalans, Cf. "La Renaixensa", 28 d'octubre de 1894. En compliment d'un dels acords presos a Reus redactada per en Bernat Torroja, degà del Col·legi d'Advocats de Reus. Concretament s'excita els advocats a usar el català en llurs declaracions i que demanin que

se'ls permeti usar el català en els informes davant els jurats. S'envià a tots els Col·legis d'Advocats i Acadèmies de Dret; s'enviaren també comunicacions en el mateix sentit, dels quals manifestaven la seva adhesió a la proposta de la Unió Catalana. Aquesta també dirigí una Exposició al ministre de Gràcia i Justícia contra la implantació del Consell de Família a Catalunya. Cf. "La Veu del Montserrat" 19 de març de 1895.

- (100) "La Veu de Catalunya" (n. 31) 4 agost 1895. pàg. 369.
- (101) Cf. com a mostra -externa si volem- del que estem dient, la circular repartida pel C.E.C. en protesta de l'estàtua d'Alonso Martínez erigida el 1895 davant del Palau de Justícia, que es considera una gran ofensa. "La Veu de Catalunya" (n. 48) 1 de desembre de 1895. pàg. 576.

Els elements catalanistes i en general tots els regionalistes, d'alguna manera influïts per la mentalitat de l'escola històrica, sol·licitaren reiteradament la instauració d'una càtedra de dret civil català a la Universitat de Barcelona, i tanmateix donaren intensa vida a l'Acadèmia de Legislació i Jurisprudència de Catalunya.

Tinguem present que l'any 1822 és abolit el Codi Penal Català. El 1829 és derogat el Codi de Comerç de Catalunya. El 1834 són suprimits els tribunals catalans. Els contractes redactats en català foren tolerats fins el 1862, etc.

- (102) Sobre els efectes de la llei Madoz, Cf. TOMAS Y VALIENTE, Francisco: El marco político de la desamortización en España. Barcelona (Ariel) 1977. 3ª ed. pàgs. 114 i ss.
- (103) Vegeu sobre aquest punt, SALVADOR CODERCH, Pablo: La Compilación y su historia. Estudios sobre la codificación y la interpretación de las leyes. Barcelona (Bosch) 1985, pàg. 184 i en general pàgs. 180-185. A més, com diu l'autor "nótese que se hace absoluta abstracción de la incidencia del Código Civil en Cataluña. El Código promulgado tres años antes, tenía vigencia parcial en Cataluña y los redactores de las Bases no podían ignorarlo. En este contexto, la omisión de toda referencia al

mismo -se hace una y muy explícita al C Co.- no puede plausiblemente considerarse como un fruto de la precipitación, sino de un voluntarismo exacerbado que pretendía ignorar la propia realidad" (pàg. 194).

- (104) Deliberacions y acorts. cit. pàg. 41.
- (105) Id., id. pàg. 72.
- (106) Id., id. pàg. 75. La mateixa idea reproduït al discurs als Jocs Florals de 1892. Cf. R. Picó i Campanar: Discursos i parlaments. A cura de Margalida Tomàs. Abàdia de Montserrat 1985. pàgs. 53-83.
- (107) Deliberacions y acorts. cit. pàg. 69.
- (108) Vegeu sobre aquest extrem, el dit abans en parlar de la "qüestió religiosa".
- (109) Deliberacions. cit. pàg. 68.
- (110) Deliberacions. cit. pàg. 42.
- (111) Id. pàg. 43.
- (112) Id. pàg. 43.
- (113) Id. pàg. 47.
- (114) Deliberacions y acorts. cit. pàg. 190.
- (115) Deliberacions ... pàg. 6-7.
- (116) Cf. FERRER I GIRONES, Francesc: La persecució política de la llengua catalana. Barcelona (Edicions 62) 1985.
- (117) GONZALEZ CASANOVA, J.A.: Federalisme i autonomia a Catalunya. cit. pàg. 494.
- (118) Id. pàg. 518.
- (119) Diario de Sesiones del Congreso, núm. 131. pàg. 3934, citat per Ferrer i Gironès, F. ob. cit. pàg. 77.
- (120) VALLVERDU, Francesc: El català al segle XIX, "L'Avenc" (n. 27) maig de 1980, pàg. 36.
- (121) Com diu CASASSAS: "Es clar que amb una mentalitat clarament conservadora i amb un sentit marcadament historicista, Guimerà rei-

vindicava el lloc que el català tenia entre les llengües nacionals d'origen romànic. Alhora col·locava aquesta reivindicació en relació al ja perfilat regeneracionisme hispànic tot declarant que els espanyols agrairien al finals que els catalans parlessin en la seva llengua ja que, per la seva pervivència històrica, representava l'ànima del poble, la forma sincera d'expressió de la pròpia naturalesa. Es així que Guimerà no es quedà en la pura reivindicació idealista, historicista i erudita de la qüestió. La història justificava que es reivindicués l'imperi del català en la justícia, en l'educació i en la burocràcia, també religiosa. Tot plegat com una justificació d'eficàcia i com una constatació del constant augment del seu ús en la vida quotidiana i també culta de Catalunya" (CASASSAS I YMBERT, Jordi: L'Ateneu Barcelonès. Dels seus orígens als nostres dies. Barcelona (Edicions de La Magrana-Institut Municipal d'Història, Ajuntament de Barcelona) 1986, pàgs. 70-71.

El curs següent s'elegí president V. Almirall i secretari Prat de la Riba, llegint el primer sel seu discurs inaugural també en català: "Regionalisme", fou el títol. Durant el curs 1896-7, el "nucli pratià" es mostrà força actiu i llegí varies conferències: de Puig i Cadafalch, Duran i Ventosa, i el mateix Prat de la Riba. Al seu costat intervingueren d'altres catalanistes: I. Sunyol, P. Fabra, I. Iglésies.

El curs 1897-8, essent president Joan Permanyer es fa íntegrament tota la sessió inaugural en català (inclosa, doncs, la memòria del secretari sortint).

- (122) Durant el període que en ocupa la persecució governamental de la llengua catalana es féu extensiva a les comunicacions telefòniques (1896). Quan s'instal·là la línia telefònica entre Barcelona i Madrid, que comprenia la zona que en la consessió anomenaven "Nordeste", l'explotació de la xarxa fou concedida a la societat El Crédito Mercantil de Barcelona (creada a Barcelona pels promotors Antoni López, Josep Ferrer Vidal, etc.) i es realitzava amb un sistema mixte entre l'empresa i l'Estat

mitjançant la Direcció General de Correus i Telègrafs, la qual va ser qui imposà la prohibició de parlar en català. Per aquest i d'altres motius hi hagueren debats en les Corts en els quals els diputats catalans (encara que dins els partits dinàstics) criticaren les mesures, com ara Maluquer i Viladot el 2 de juny de 1896 en contra de la prohibició de parlar en català per telèfon: "Cuando fui a que me pusieran en comunicación con Manresa, me encontré con esta dificultad. Las personas con quienes había de conferenciar no entienden ni una palabra de castellano, y en todo caso que hablarles con tanta pausa que pasarían los tres minutos sin empezar a tratar del asunto, lo cual resultaría en perjuicio del candidato vencido y de mi bolsillo. Por eso suplicaba al Sr. Ministro de la Gobernación, que nos tenía ofrecido resolver este asunto, pero que se van pasando días sin hacerlo, que lo resolviera. Difiero de la indicación del Sr. Presidente, persona tan distinguida como el Sr. D. Alejandro Pidal, y espero que, no sólo pondrá en conocimiento del Sr. Ministro de la gobernación mi ruego, sino que personalmente influirá para que sean atendidos, lo cual, no solo se lo agradeceré yo, sino todos los euskeros y catalanes que han recibido ese latigazo del Sr. Director de Comunicaciones". (D.S.C. -n. 18- 2 de juny de 1896. pàg. 338) Cf. FERRER I GIRONES, ob. cit. pàgs. 78-79. Vegeu l'article de N. Verdaguer i Callís La Nova bufetada, "La Veu de Catalunya" (n. 22), 31 de maig de 1896, pàgs. 253-4. Hi hagué un fort moviment de protesta contra l'esmentada prohibició governamental. Protestaren diaris tan poc catalanistes com "El Noticiero Universal" i "La Publicidad", i també el "Diario de Barcelona", "La Renaixensa", "La Veu de Catalunya", entre d'altres. Diverses entitats catalanistes enviaren telegrams a la Reina Regent, entre elles la Unió Catalanista, la Lliga de Catalunya, L'associació Popular Regionalista. La Unió Catalanista envià el telegrama en alemany, perquè no li fou admès en català, fent constar en el telegrama aquesta circumstància i motivant l'escriure'l en llengua alemanya sota l'argumentació que a la Reina Regent li plauria la

seva llengua nadiua tant com als catalans la llengua catalana. El text que intentà enviar en català i que després traduí a l'alemany és el següent: "La Unió Catalanista, que representa les Associacions regionalistes de la terra, valent-se de l'idioma català que Vostra Magestat coneix i tant estima, acut respectuosa als peus del Trono en súplica que Vostra Magestat es digni lliurar a Catalunya de la irritant i humilladora disposició que li prohibeix l'ús de la seva llengua en les conferències telefòniques.

I no havent-se-li permès dirigir-se a V.M. en català, ho fa en la llengua que per ser la vostra nadiua os serà tant grata com a nosaltres la nostra. -- Lo President, Pau Sans i Guitart".

Com a mostra de l'abast de la protesta, i una visió de les entitats que presentaren la seva queixa, Cfr. "La Veu de Catalunya", (n. 23), 7 de juny de 1896, pàgs. 267-268. Per la seva banda, la societat concessionària ja va incloure una nota afegida al text de l'ordre de la Direcció General de Correu i Telègrafs, on es deixava entreveure la seva disconformitat.

Finalment, es donà una nova ordre en al que s'admetia parcialment l'ús del català. El text de la nova ordre era el següent: "La Direcció general de Correus i Telègrafs comunica a aquesta societat la Real Ordre que l'Excm. Sr. Ministre de la Governació, amb data de 3 dels corrents, disposant que se segueix autorisat s'ús del català en les conferències telefòniques, així com el de qualsevol altre idioma o dialecte usual entre espanyols, quedant, emperò, subsistent la prohibició d'usar-lo en los telefonemes o despatxs telefònics. Lo que es posa en coneixement del públic per als efectes consegüents" (Cf. "La Veu de Catalunya" (n. 24), 14 de juny de 1896, pàg. 286.

- (123) Cf. número monogràfic de "La Veu de Catalunya" dedicat a l'esmentat Missatge (n. 11), 14 de març de 1897, pàgs. 85-87.

- (124) José Martos O'Neale i Julio Amado i R. de Villebardet: Peligro Nacional. Estudios e impresiones sobre el catalanismo. Madrid (Establecimiento Tipográfico) 1901: "El catalanismo es una hidra clerical con las dos cabezas tradicionalistas e integristas, disfrazadas del atavismo modernista de las Bases de Manresa de 1892 y del intelectualismo desequilibrado de sus poetas y artistas" (pàg. 41). Referint-se a l'idioma català afirmen: "El uso del idioma catalán en todo género de escritos y en las conversaciones, incurriendo frecuentemente en la descortesía de no hablar en otra lengua en presencia de los que no entienden aquella, es otra manifestación del catalanismo llevada hasta la exageración de redactar en francés telegramas que, por estar escritos en catalán, negábanse a transmitirlos los empleados de cierta estación telegráfica" (pàg. 19).
- (125) Vegeu les diferents acusacions al catalanisme des dels polítics representants al parlament català, que hem anat referint al llarg del present estudi, bona mostra de la mentalitat amb la que s'enfrontaven amb el problema.
- (126) ROVIRA Y VIRGILI, Antoni: Resum d'història del catalanisme. Barcelona (Edicions de La Magrana) 1983, 2ª ed. pàg. 93.
- (127) CARREBA PUJAL, Jaime, ob.cit. cap. VI .p398.
- (128) El 25 de juliol de 1899 Romero Robledo tornà a interpel·lar el govern Silvela, ara amb motiu dels fets provocats per l'esquadra francesa que visità Barcelona i al Teatre Tívoli, quan l'orquestra va tocar la Marxa Reial i la gent es posà a xiular. Va atacar el catalanisme de Torras i Bages, i fent al·lusions a les Bases de Manresa, afirmà: "Es verdad que antes el catalanismo era un recreo de aristócratas, de gente escogida, de literatos; pero no había venido nunca al campo de los partidos políticos y al terreno de la práctica con la aspiración de ser Gobierno ni perturbar la unidad nacional. Ha sido preciso para esto que se consignase en un peligroso programa; y la presencia del Gobierno de Ministros tildados de esa significación, les ha hecho creer

a esas gentes que podía ese regionalismo, que podía ese catalanismo convertirse en una escuela, en un partido, y que debían renunciar a la literatura para venir a perturbar y a constituir una fuerza política, enarbolando la bandera de la independencia y en algunos puntos de la anexión a Francia". Seguía amb les següents paraules: "si jo tenia razón para combatir hasta la muerte la Federación que defendía el Sr. Pi y Margall, razón tengo, o no sería persona digna, convencida y consecuente, para combatir el regionalismo, aunque lo traiga un Gobierno de la Monarquía", referint-se al regeneracionisme de Silvela.

Per altra part, ja hem ressenyat més enrera el debat a les Corts arran de la publicació de la pastoral del bisbe Morgades el 1900, en la que recomanava la predicació i els actes litúrgics en català, bona mostra de la defensa de la llengua catalana per part de l'Església, o si més no, un sector considerable d'ella. Cf. FERER I GIRONES, ob.cit.p. 102.

El català serà perseguit en les comunicacions, en l'ensenyament, en els actes públics, en definitiva es volia reduir-lo a una llengua d'ús privat i col.loquial, sense repercussió social.

- (129) "La Veu de Catalunya", 20 d'octubre de 1891. Vegeu també, ns. de 13 de maig de 1891 i 13 de maig de 1894.
- (130) Collell en el seu discurs presidencial dels Jocs Florals de 1887, ja havia mostrat el paper definitori de la catalanitat que comportava la llengua catalana: "...Jo sento a voltes catalans que diuen que la llengua, si no és lo de menys per la vida d'un poble, no passa de ser condició purament accidental. Doncs hem de dir i repetir ben alt que la llengua és lo de més; que la llengua és lo monument més autèntic d'un poble, l'encarnació més viva d'una nacionalitat; que la llengua és de totes les obres i de totes les institucions, patrimoni secular d'una raça, la que porta més fortament gravada la sagrada senyal de son caràcter; i és quasi una vulgaritat afirmar que el geni de la llengua és la imatge més fidel del geni nacional (...) I els que no saben ó no volen convèncer-se d'aquesta veritat,... que es mirin la obra

Polònia, ofegada pel jou opressor de Rússia, i veuran que el voler matar la llengua dels pobles esclavitzats o de les nacionalitats confiscades ha sigut sempre la parricida tasca, la sempiterna porfia dels tirans. Un poble que es deixa pendre o perdre la llengua és un poble que es deixa castrar; i Catalunya, viva Déu!, no està tan perduda que vulla sofrir ni consentir acueixa ignominiosa mutilació!", recollit a Sembrant arreu, Vic (Tipografia Balmesiana) 1927. pàgs. 22-24.

- (131) MELIA, Josep: Informe sobre la llengua catalana. Madrid (Edit. Magisterio Español) 1970.
- DUARTE I MONTSERRAT, Carles: El català llengua de l'administració. Barcelona (Idesinenter) 1980.
- (132) Deliberacions y acorts, cit. pàg. 73. Vegeu també el discurs als Jocs Florals de 1892 recollit dins, PICO I CAMPANAR, Ramon: Discursos i parlaments, cit. pàgs. 53-83, en el que l'autor insisteix en la idea de llengua com a manifestació substancial de la pàtria i en definitiva en regionalisme.
- (133) Discursos del Dr. Robert. cit. pàg. 60.
- (134) Unió Catalanista: Bases per a la Constitució Regional Catalana acordadas per la Assamblea de Delegats celebrada a Manresa los días 25, 26 y 27 de mars de 1892. Barcelona (La Renaixensa) 1900. pàg. 13.
- (135) U.C. Assamblea General de Delegats tinguda a Reus en los días 28 y 29 de maig de 1893. (2^a de la Unió). Barcelona (Estampa de "La Renaixensa") 1903. pàg. 5.
- (136) Deliberacions y acorts, Reus. cit. pàg. 6
- (137) U.C. Assamblea General. Reus. cit. pàg. 2.
- (138) Id., id. pàg. 3
- (139) U.C. Assamblea Olot. cit. pàgs. 7-13.
- (140) Id., id. pàgs. 13-16.

- (141) Alfredo Brañas, catedràtic d'Economia Política a la Universitat de Santiago i un dels màxims representants del regionalisme gallec, confessadament influït per les Bases de Manresa, explicava d'aquesta manera la nova faç que donaria a l'economia la instauració d'una administració regional de la hisenda pública: "Lo remei únic de la crisi financiera està en la descentralització regional, o dient-lo amb major claretat i justesa per a fer-nos entendre de tothom, en la substitució de la Hisenda nacional única en cada Estat, per les que nosaltres anomenem ara Hisendes Regional.

La Hisenda regional es la que enclou los gastos i ingressos pertocants a una regió determinada: lo poder central no pot ficar-se en los serveis administratius ni en l'ordre interior de la regió: aquesta gasta lo que pot i lo que vol, i compleix entregant al Govern un tant alçat per als gastos d'interès nacional, als quals han de contribuir totes les regions d'un Estat a proporció de llurs riqueses.

Les Hisendes regionals suposen dues coses: 1ª La organització política regional, això és, la divisió d'un Estat en regions naturals administrades independentment les unes de les altres i disfrutant cadascuna d'un cert grau d'autonomia política i administrativa i 2on, que cada regió s'organitzi segons els seus principis tradicionals, ordenant els gastos públics en tal manera que siguin degudament proporcionats als ingressos disponibles i a les riqueses individuals.

Un dels arguments més espaciosos que oposen els anti-regionalistes a la creació de les Hisendes regionals es que les regions gasten més de lo que ingressen: a Espanya solen citar-se algunes regions, a les que es neguen rodonament les condicions econòmiques necessaries per a viure amb independència.

(...) Doncs si dins el costós sistema parlamentari, Galicia encara ingressa divuit o vint milions de pessetes sobre els seus gastos ordinaris, no hi ha dubte que paga més del que deu.

Cert que les gastos del poder central, de la milícia, del deute públic i de la representació diplomàtica han d'ésser pa-

gats per les regions, però ho és igualment que si vuit regions espanyoles, entreguen, coberts llurs gastos, un total que s'acosta a 300 milions de pessetes, sumant los ingressos d'Aduanes, contribueixen amb la meitat casi be de l'actual pressupost de gastos, per als generals de la nació". (Lo regionalisme i la qüestió econòmica. Notes traduïdes d'un article del Dr. Brañas. "La Veu de Catalunya" (n. 21), de 26 de maig de 1895, pàgs. 245-5).

- (142) "La Veu de Catalunya" (n. 28), 10 de juliol de 1892, pàg. 331.
- (143) F. Alsina, llegí un discurs a l'Assemblea de Reus en el que, amb estadístiques i números, volia demostrar la injusta i carregada tributació de Catalunya comparada amb la resta d'Espanya, ja que Catalunya -afirmava- amb la dècima part de la població paga un 30% del total que percebeix l'Estat. Segons Alsina el català paga més del dobles del que per terme mig i comparat amb sa riquesa paga un altre qualsevol dels espanyols, afirmant que per a res serveix el poder central. Proposava, com alternativa, elsconcerts econòmics entre Catalunya i l'Estat. Cf. Alsina. Criteri econòmic general catalanista. "La Veu de Catalunya", 1893, pàg. 274.
- (144) U.C. Assemblea General de Delegats, Girona. 1897. pàgs. 10-11.
- (145) J. PELLA I FORGAS: La crisi del catalanisme. cit. pàg. 32.
- (146) És significativa la figura de Ferran Alsina, que fou president de la Lliga de Catalunya el 1893, director de la fàbrica Güell coneguda com el "Vapor Vell" de Sans, a principis de 1889 va fer repartir entre els treballadors de la casa una fulla en què se'ls advertia que, a fi d'evitar la ruïna total de la més important de les indústries espanyoles degut a vàries causes, entre elles la irresistible cimpetència estrangera, havia decidit reorganitzar el treball assimilant-lo en el possible al treball de les fàbriques d'altres nacions. Creia que tal reforma afavoriria les condicions de vida dels obrers, augmentant el guany setmanal, i no deixaria en atur forçós a cap dels treballadors

llavors empleats. El preu de la mà d'obra s'elevava en un 20%, els obrers, excepte en el cas d'epidèmia, serien auxiliats per la casa en la forma acostumada pels Montepios i en arribar als seixanta anys se'ls aniria jubilant amb una paga setmanal de 10 a 15 pessetes, segons els anys de servei. La fulla produí profunda agitació entre els obrers, però l'autor no deixà de publicar-la, amb el títol de Foment de la reforma del treball en la indústria cotonera tal com s'es començada en el "Vapor Vell" de Sans.

Per altra banda, a Madrid, mentre es discutia sobre la re-
glamentació del treball dels nens, va publicar sus Observaciones sobre la reclamación del trabajo de los niños en talleres y fábricas.

F. Alsina, és en definitiva, una important via de connexió humana i ambiental d'un sector d'homes de la Unió Catalanista amb la burgesia catalana, com a home de la Lliga de Catalunya i del Foment del Treball Nacional. En les Assemblees de Manresa i Reus (1892-1893) va llegir un discurs a cadascuna d'elles, que publicà després sota el títol de Criteri econòmic general catalanista.

Per altra banda, Alsina, com molts homes relacionats amb la indústria, fou partidari d'actituds paternalistes envers els obrers: parlava de primar la consolidació d'una classe mitja i de protegir els obrers mitjançant cooperatives. Així, creà la "Cooperativa de Trabajadores del Ter" (1882) i en l'àmbit d'aquesta llegí i publicà després un discurs titulat Endressa a la Junta General extraordinària de la Societat Cooperativa primera del Ter. Barcelona 1889.

Prat de la Riba també fou partidari d'uns esquemes similars. Al famós text de La Ley Jurídica de la Industria, premiada en el concurs de 1895 de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona, que tenia per lema el de Bases per a la formació d'un Codi Industrial, i a una altra obra Los Jurados Mixtos para dirigir las diferencias entre patronos y obreros, y para prevenir o remediar huelgas (publicada el 1900), trobem les

idees de cooperativisme, dirigisme laboral i jerarquia, sempre subordinada als empleadors, foment de les colònies industrials, en definitiva, un conjunt de mesures per no separar el món obrer de la dependència de classe.

Es de destacar també, la conferència d'Antoni de P. CAPMANY: Regionalismo y Proteccionismo, Sabadell 1894.

- (147) CARRERA PUJAL, Historia Política, cit. vol. VI. pàg. 166.
- (148) Deliberacions, pàgs. 136-137.
- (149) Deliberacions, cit. pàg. 142.
- (150) Deliberacions, pàg. 156.
- (151) Deliberacions, pàg. 140.
- (152) "La Veu de Catalunya" (n. 45) 5/Nov/1893. pàgs. 533-4.
- (153) "La Veu", Nov. 1895.
- (154) Hi havia representants de les següents associacions catalanistes: Associació Popular Regionalista, Centre Excursionista de Catalunya, Catalunya Nova, Gremi de Fabricants de Sabadell, Associació de Catòlics, Centre Català, Círcol Tradicionalista, Centre mercantil, industrial i agrícola, Lliga de Productors de Sabadell i sa comarca, Gremi Agrícola municipal, Societat Coral La Americana, Centre Sabadellenc, Acadèmia Catòlica de Sabadell, Lliga Regional de Manresa.
- (155) Cf. Núria SALES: Service militaire et société en France et Belgique au 19ème siècle. Remplaçants, remplacés, marchands d'hommes et assurances contre le service militaire. Tesi de doctorat, universitat de Paris I. 1964. 2 vols. Extensió a Espanya i Amèrica: "Servei militar i societat a Espanya del segle 19", Recerques, 1. 1970. pàgs. 145-181. Tots dos treballs a N. SALES: Sobre esclavos, reclutas y mercaderes de quintos. Barcelona (Ariel) 1974.
- (156) Assamblea de Girona, pàgs. 11-12.
- (157) Vegeu l'excel·lent treball de BALLBE, Manuel: Orden público y militarismo en la España constitucional (1812-1923) Madrid

(Alianza Ed.) 1983. esp. pàgs. 233-272.

(158) "La Veu de Catalunya" de 18 de novembre de 1904 i 27 de desembre de 1906, citat per Ballbé, ob. cit. pàg. 272.

(159) Deliberacions, cit. pàg. 141.

(160) Deliberacions, cit. pàgs. 161-2.

(161) Sobre la història i característiques del "Sometent" vegeu:
A. DELVILLAR: El Sometén. Su origen, su historia, su organización, su espíritu. Barcelona (Viuda de Luis Tasso) S.d.

La vinculació històrica entre el Sometent i la batalla del Bruc, la imatge de la institució lluitant el 1808, en la defensa de la terra enfront del francès, s'immortalitzà en el monument aixecat a l'esmentat poble, inaugurat el 6 de juny de 1892. Vegeu sobre aquesta vinculació, TORRAS I RIBE, Josep M.: Sometents, exèrcit i poble a les batalles del Bruc. Apunts sobre l'organització de la resistència catalana contra els francesos l'any 1808. Ajuntament del Bruc 1982.

(162) "La Veu de Catalunya" (n. 19) 8 maig 1892. pàg. 230.

(163) Núria SALES: Història dels Mossos d'Esquadra. La dinastia Veneciana i la política catalana del segle XVIII. Barcelona (Aedos) 1962. pàg. 8

(164) Vegeu, RODRIGUEZ, Angels i UCELAY DA CAL, Enric: La trajectòria dels Mossos d'Esquadra a la Catalunya contemporània. pàgs. 52-119, dins el llibre Els Mossos d'Esquadra. Barcelona (L'Avenç) 1981.

Des del Reqlament de 0 d'octubre de 1844, totes les funcions d'ordre públic són atribuïdes a la Guàrdia Civil, fins i tot la guàrdia rural. El 30 d'octubre de 1877 es restaura el cos dels Mossos d'Esquadra només per a la província de Barcelona. La seva funció anà quedant després de diferents normatives en el paper auxiliar de la Guàrdia Civil, per fer de policia rural.

CAPITOL QUART: L'ESTAT ESPANYOL A LES BASES DE MANRESA

- (1) BALCELLS, Albert: Historia contemporánea de Cataluña. Barcelona (Edhasa) 1983. pàg. 119.
- (2) Deliberacions y acorts, cit. pàgs. 115-116.
- (3) Deliberacions y acorts, cit. pàg. 109.
- (4) Deliberacions y acorts, cit. pàgs. 34 i 215.
- (5) Deliberacions y acorts, cit. pàg. 46.
- (6) Deliberacions y acorts, cit. pàg. 40.
- (7) Deliberacions y acorts, cit. pàg. 45.
- (8) Deliberacions y acorts, cit. pàg. 31.
- (9) Deliberacions y acorts, Reus, cit. pàgs. 86-88.
- (10) MOLAS, Isidre: Les Bases ... cit. pàg. 143.
- (11) UCELAY DA CAL, Enric: "El Mirall de Catalunya": models internacionals en el desenvolupament del nacionalisme i del separatisme català, 1875-1923. cit. pàg. 215.
- (12) DARDE, Carlos: La implantación de la democracia en la España de la Restauración, "Revista de Occidente" (n. 50), junio 1985. pàgs. 115-126.
- (13) Deliberacions y acorts, cit. pàg. 24.
- (14) Deliberacions y acorts, cit. pàg. 108.
- (15) Com a facultat primària de l'Estat es troba en tots els projectes constitucionals decimonònics. Vegeu, el ja citat projecte de constitució per a l'Estat català de 1883, per obra del partit republicà federal. En parlar de la determinació de competències: "Vuitè, les necessàries facultats per establir i conservar les relacions internacionals".
- (16) MOLAS, Isidre: Les Bases... cit. pàg. 115.

- (17) Cfr. ALSINA, Ferran: Fonaments de la reforma del treball en la indústria cotonera catalana tal com s'es comensada en lo "Vapor Vell" de Sans. Barcelona ("La Renaixensa") 1889. ID.: Discurs llegit per los president de la Lliga de Catalunya D. Ferran Alsina en la sessió inaugural del present any. Vetllada del 21 d'octubre de 1892. Barcelona (Impremta "La Renaixensa") 1892. ID.: Criteri econòmic general catalanista. Treballs llegits en Assambleas de Manresa (1892) y Reus (1893). Barcelona (Impremta "La Renaixensa") 1899. El propi Cánovas es "convertí" al proteccionisme i ho explicà a l'opuscle De cómo he venido yo a ser doctrinalmente proteccionista. Madrid 1891.

- (18) La idea del concert econòmic amb l'Estat ja la propugnà l'Ajuntament de Barcelona el 1808 en la memòria redactada perquè servís d'orientació als delegats que havien d'assistir a l'Assemblea de Baiona convocada per Napoleó. La defensà el 1836 en el Congrés el diputat progressista Vila, la va incloure la Unió Catalanista en les assemblees de Manresa, Reus i Balaguer i la va proposar a la Diputació de Barcelona el diputat Magí Sandiumenge, el 1893.

El 1897, el Foment del Treball Nacional elevà una instància al Ministre d'Hisenda en súplica que autoritzés la Diputació de Barcelona per cobrar les contribucions i concertar amb el Govern una quantitat anyal, a l'estil dels concerts econòmics de les províncies basques i Navarra. La Diputació acordà practicar una informació entre els Ajuntaments, entitats i periòdics, que resultà favorable. Però no volgué convocar la resta de Diputacions de Catalunya considerant que rebasaria l'esfera de competència i acció que li assenyalaven les lleis. El 1898 es donaren negociacions per aconseguir una Diputació única: demanaren el concert 318 Ajuntaments de la província de Barcelona, els gremis, les associacions de propietaris i totes les forces productores organitzades. Tanmateix, l'Ateneu Barcelonès elaborà un informe favorable al concert de les quatre províncies catalanes. La Lliga

de Catalunya en realitzà un altre en el que considerava que el criteri provincial no podia ésser l'orientador per a la seva instauració. L'informe realitzat per l'Ateneu Barcelonès que fou reproduït a "La Renaixensa", afirmava que l'ideal dels catalanistes era molt més ampli que la reivindicació estricta del concert econòmic i propugnaven una Diputació General Única composta pels elements de totes les comarques naturals escollits per sufragi dels representants de la propietat, la indústria, el comerç, la banca i el proletariat. La problemàtica del concert econòmic al segle XIX, reivindicació per diferents grups catalans, a CARRERA PUJAL, Jaime: Historia política de Cataluña en el siglo XIX, cit. vol. VI. pàgs. 238-9. i vol. VII pàg. 477. També BOSCH LABRUS, Pedro: Conveniencia de un concierto entre las distintas naciones de raza española. Barcelona 1899.

- (19) Una visió general de la problemàtica de les obres públiques a Espanya, des d'un punt de vista regeneracionista i en el marc d'una defensa del proteccionisme econòmic, ALZOLA Y MINONDO, Pablo: Historia de las obras públicas en España. Madrid (Turner) 1979. esp. pàgs. 427-501.
- (20) Deliberacions y acorts, cit. pàg. 40.
- (21) MOLAS, I.: Las Bases... cit. pàg. 145.
- (22) Deliberacions y acorts, cit. pàg. 122.
- (23) Deliberacions y acorts, cit. pàg. 43.
- (24) Deliberacions y acorts, cit. pàg. 51.
- (25) Deliberacions y acorts, cit. pàg. 52.
- (26) Sobre la configuració jurídica i sociològica del règim parlamentari a Europa, cf. LALUMIERE, P. DEMICHEL, A.: Les régimes parlementaires européens. París (Presses Universitaires de France) 2^a ed. 1978. (1^a ed. 1966) esp. pàgs. 15-97.
- (27) COLLIARD, Jean Claude: Los regímenes parlamentarios contemporáneos. Barcelona (Blume) 1981, posa de manifest com la figura del Govern, se separa progressivament d'un executiu dirigit pel Monarca és,

juntament amb el principi teòric de la separació de poders, una de les característiques centrals del règim parlamentari. Així, el Parlament exercirà el control polític sobre el govern.

- (28) Cf. PITARCH, Ismael E.: Parlamento y parlamentarismo en la tradición catalanista. "Revista Jurídica de Cataluña" (n. 2) 1975. pàgs. 7-36.
- (29) MOLAS, Isidre: Las Bases... cit. pàg. 150.
- (30) Deliberacions y acorts, cit. pàg. 51.
- (31) Deliberacions y acorts, cit. pàgs. 53-54.
- (32) Cfr. Joan Permanyer i Ayats: Discurs llegit en la sessió inaugural de la "Lliga de Catalunya" celebrada lo dia 27 del corrent per lo president de la mateixa, D. Joan Permanyer y Ayats, "La Veu de Catalunya", 24/4/1892, pàg. 195.
- L'autor -amb un llenguatge tradicionalista- diu que cal regenerar el país i amb el "parlamentarisme": "L'arbre del parlamentarisme que en època conturbada, mans estranyes implantaren en nostra terra, mustic i conseqat, caurà lo dia que's remoga la tempesta més lleugera. En canvi, l'arbre secular de les llibertats pàtries en mal hora tallat, ha rebrotat..." (pàg. 164), la qual cosa s'ha d'aprofitar per a la reconstrucció d'Espanya a partir dels reconeixement de la personalitat de les regions.
- (33) Cfr. SANCHEZ AGESTA, Luis: Historia del constitucionalismo español. Madrid (Centro de Estudios Constitucionales) 1984. 4ª ed. pàgs. 377-378. Aquest "fals parlamentarisme" fou criticat per diversos sectors polítics i intel·lectuals espanyols, que adoptaren una postura regeneracionista. Juntament amb els catalanistes i altres regionalistes de la península, els krausistes també realitzaren aportacions crítiques fonamentals. Cfr. Gumersindo de Azcárate: El régimen parlamentario en la práctica (1885), Madrid (Sobrinos de la sucesora de M. Minuesa de los Ríos) 1931. POSADA, Adolfo: Estudios sobre el régimen parlamentario en España. Madrid (Imprenta de José Rodríguez) 1891, on es critica el predomini de l'executiu en la vida política espanyola del moment.

- (34) MOLAS, I.: Les Bases ... cit. pàg. 152.
- (35) "La Veu de Catalunya", 12-VI-1892, pàg. 284, recollit a MOLAS, I.: Les Bases ... cit. pàg. 151.
- (36) GONZALEZ CASANOVA, J.A.: Federalisme i autonomia. cit. pàg.167.
- (37) MOLAS, I.: Les Bases... cit. pàg. 151.
- (38) Deliberacions y acorts, cit. pàg. 52.
- (39) Cfr. Deliberacions y acorts, pàg. 28 en comparació amb pàg. 210.
- (40) MOLAS, I.: Les Bases... cit. pàg. 153.
- (41) MOLAS, I.: Les Bases... cit. pàg. 154. L'autor es basa en l'opinió de F. Pi i Margall, a Les Bases de Manresa, a "El Nuevo Régimen", del 16 d'abril de 1892, i Artículos. Barcelona (Tip. L'annualari) 1908. pàg. 46.
L'autor també esmenta l'opinió de LL. Duran i Ventosa a Regionalisme i Federalisme, cit. pàg. 151, segons el qual l'Assemblea de Manresa es limità a enumerar algunes de les facultats que el poder judicial ha de tenir, per llur importància pràctica.
- (42) MOLAS, Isidre: Las Bases..., cit. p.154.
- (43) Projecte de Constitució federal, aprovada pel Congrés Regional Federalista, el 1883, pàgs. 2 i 3.
- (43 bis) Id, p. 22 a 24.
- (44) Deliberacions y acorts, cit. pàg. 34.
- (45) Deliberacions y acorts, cit. pàg. 215.
- (46) Deliberacions y acorts, cit. pàg. 48.
- (47) Deliberacions y acorts, cit. pàg. 58.
- (48) MOLAS, I.: Les Bases... cit. pàg. 148.
- (49) PELLA I FORGAS, Josep: La crisi del catalanisme, cit. pàg. 50.
- (50) Sobre aquest tema, és interessant la conferència de Vicente CACHO VIU: Visión que tenían de España los nacionalistas catalanes de principios de siglo. Ateneu Barcelonès. Hivern de 1984.
- (51) Deliberacions y acorts, cit. pàgs. 59 i 72.

- (52) Deliberacions y acorts, cit. pàg. 116.
- (53) Al Missatge de la Reina Regent, de 1888, es diu: "...essent d'una il.lustre família, heu vingut d'un gran poble a on se procura atendre a la vida de totes les nacionalitats agrupant-les historicament al voltant del Cap de l'Estat, com practica vostre magnànim parent Francesc Josep I, qui no confón los poders, sinó que, esclau de los que les lleis antigues disposen, se ceneix per igual la corona imperial d'Austria i la corona real d'Hongria, d'aquesta Hongria mirall de Catalunya amb qui tant s'assembla en fermesa de caràcter i en drets de nacionalitat, i amb qui ahir tant s'assemblava en desventures. I si avui lo nostre país no s'igualava amb ella en la fortuna és perquè el seu sobirà al veure-la postrada i agonitzant, li donà la mà per alçar-la, li cloqué amb amor les ferides i posant-li altre cop en ses espatlles lo mantell de sobirania, renovà els juraments de fidelitat a ses lleis pairals en tot lo concernent a la constitució, la independència, les llibertats i la integritat territorial de la nació húngara", Cfr. GONZALEZ CASANOVA, J. A.: Federalisme i autonomia, cit. pàg. 523.
- Una descripció de la problemàtica político-constitucional, des d'un punt de vista històric, de l'imperi austro-hongarès a, MOMSEN, Wolfgang: La época del imperialismo. Europa 1885-1918. Barcelona (Siglo XXI) juliol 1983. 9ª edició pàgs. 119-129, annex 3, pàg. 342, pàgs. 187-192. Per altra banda són útils els treballs ja clàssics de KANN, R.A.: Austrian History Yearbook, vol III. Rice University Houston. 1967.
- The Habsburg Empire. A study in Integration and Desintegration. New York 1973.
- A History of the Habsburg Empire, 1526-1918. Berkeley, Los Angeles, London, 1974.
- (54) PI I MARGALL, F.: La cüestió de Catalunya. Barcelona (Societat Catalana d'Edicions) 1913. pàg. 24.
- (55) UCELAY, E.: El Mirall de Catalunya... cit. pàgs. 218-219.

- (56) ROCA I FARRERAS, J.N.: "Dos procediments per a l'emancipació", Revista Catalana, n. 1. 31 d'octubre de 1978, recollits a El Catalanisme progressiu. Barcelona (La Magrana) 1983, pàgs. 95-102 (pàg. 101).

GARCIA PELAYO, Manuel: "La teoría de la nación en Otto Bauer", a Idea de la política y otros escritos. Madrid (Centro de Estudios Constitucionales) 1983, pàgs. 223-227.

- (57) Narcís Verdaguer i Callís: "L'Autonomia d'Irlanda", "La Veu de Catalunya" 26-2-1893, pàgs. 97-99. L'autor segueix afirmant que "...totes les circumstàncies obliguen a dubtar dels medis purament humans i a posar la confiança tan sols en l'acció invisible, però tant com invisible certa, de la Providència", utilitzant així un recurs argumental típic del tradicionalisme (pàg. 98). Durant la celebració de l'Assemblea de Manresa, "La Publicitat" va fer una ressenya de l'acte en la que calificava la Unió Catalana de "irlandesos": Cfr. "La Veu de Catalunya", 27 març 1892, pàgs. 159-161, ressenya sobre l'Assemblea de Manresa, signada per E. DAUSA.

Sobre el nacionalisme irlandès, Cf. HURST, H.: Parnell and Irish Nationalism. London (Routledge and Kegan Paul) 1968.

La visió positiva sobre el moviment nacionalista irlandès es completava amb la corresponent visió negativa amb què es presentava el procés d'unificació italià, que entre altres qüestions comportà la pèrdua de la sobirania temporal del Papa: Cf. N. Verdaguer i Callís: La unitat italiana. "La Veu de Catalunya" (n. 39) del 29 de setembre de 1895, pàgs. 466-7. O el comentari de Collell a la pastoral del bisbe Casañas a favor de la sobirania temporal del Pontífex, "lo punt de la sobirania temporal del Papa és a nostre entendre, la pedra de toc del catòlic vertader en nostres dies (i) per a conèixer si un catòlic està o no tarat del virus corrossiu del liberalisme" (La Veu de Catalunya, 27 de març 1892, (n. 12) pàgs. 145-6).

S'ha d'advertir també que l'admiració del procés irlandès se situa en els orígens del catalanisme organitzat. Ja el grup de la redacció de "L'Arch de Sant Martí" (S. Farnés, J.M. Roca i Farreras) inouisà al llarg de 1886 el "Missatge a Irlanda", una entusiasta adhesió de Catalunya al moviment nacionalista irlandès en un moment en què semblava imminent la concessió imminent la concessió per part del govern britànic d'un estatut d'autonomia. El Missatge esmentat aparegué el 4 d'abril de 1886 i s'hi publicaren 3000 adhesions. Admiració, no pas identificació, ja que els sectors menys clericals del catalanisme criticaren aquest lligam amb el catolicisme (Cf. Almirall, l'article ja citat "A Irlanda").

CONCLUSIONS

La Unió Catalanista reuneix en una pretesa plataforma unitària, els sectors catalanistes més conservadors i inspirats en fonts ideològiques tradicionalistes. Des de 1891 fins al 1899, que és el nostre període d'estudi, a l'empara dels principis polítics continguts a les "Bases per a una Constitució Regional Catalana", comunment conegudes com "Bases de Manresa" (1892), portarà a terme un conjunt d'accions encaminades a promoure i defensar Catalunya. Aquesta és definida com una unitat, des d'una concepció tradicionalista.

El tradicionalisme de les "Bases de Manresa" propugna -des d'una ubicació socio-política diferent en relació al tradicionalisme carlí- la remodelació de les categories polítiques i socials del liberalisme, amb una estratègia més transaccionista que la carlina, i en el marc d'una iniciativa regeneracionista, que comparteix amb d'altres grups polítics caracteritzats tots ells pel fet que volen desenvolupar llur activitat en el si de l'Estat liberal de la Restauració.

De 1892 a 1895 hi ha un augment de pes del catalanisme organitzat sota la Unió Catalanista, amb el seguit de reunions anuals de l'Assemblea General de Delegats que va definir i contornejant diferents aspectes del programa polític aprovat inicialment a Manresa. Però un nou període s'obre al voltant de 1895 que acabarà amb la separació del grup "pratià" dels rengles de la Unió Catalanista a finals del segle. En tot el procés històric, es delimiten clarament dos sectors dins l'entitat, el partidari d'una actuació plenament política del catalanisme i el que en podríem dir més abstencionista, que entenia que el moviment catalanista no es podia reduir a l'activisme polític, essent més aviat com un nucli de patriotes que donessin fe pública del seu catalanisme. A partir de la crisi de fi de segle, la Unió Catalanista entrà en una nova dinàmica caracteritzada per la tensió entre els vells elements i els més joves, partidaris d'un catalanisme radical

i liberal, que acabà amb el desfenestrament dels primers arran de l'accés del Dr. Martí i Julià a la presidència de la Junta Permanent de l'entitat.

Des d'un altre punt de vista, la Unió Catalanista presentà dos sectors ben definits, que podríem caracteritzar com el "regionalista" i el "nacionalista". Tan l'un com l'altre, es mostraren sempre moderats pel que fa a les relacions amb l'Estat espanyol i no defensaren el "separatisme", ans al contrari, aquest fou un mot del qual volgueren defugir. Les "Bases de Manresa" -com a text programàtic de la primera etapa de vida de la Unió Catalanista- mostrà tant en el text pròpiament dit com en les deliberacions que l'acompanyaren una tendència "regionalista", que després -especialment al voltant de 1895- fou superada per la tendència "nacionalista". Curiosament, també el sector més "nacionalista" es decantà per una actuació política del moviment catalanista amb tot el perill de pacte i d'actuació possibilista que això podia comportar i, en definitiva, amb la relativa difuminació del missatge "nacionalista" en el marc d'una actuació política sempre orientada a compromisos i negociacions que obligaven a flexibilitzar els plantejaments teòrics.

La base social de la Unió Catalanista en el nostre període d'estudi formada per classes socials encara lligades al camp català, que havien sentit el desencís del carlisme arran de la desfeta bèl·lica de 1876, amb poca presència d'homes pertanyents al món industrial i burgès. D'altra banda, la direcció efectiva del moviment catalanista residí en la ciutat de Barcelona, específicament en dos grans blocs, formats per la Lliga de Catalunya i el Centre Escolar Catalanista.

Per influència de la historiografia romàntica les "Bases de Manresa" han estat considerades com el text paradigmàtic de les reivindicacions catalanistes, com l'origen del catalanisme. Considerem que tal concepció és parcial i respon a una definició excloent del catalanisme, de negació de la rellevància d'altres projectes o línies ideològiques catalanistes. Les Bases de Manresa constitueixen un text central per conèixer els orígens del catalanisme conservador, en especial els inicis tradicionalistes d'aquest corrent del catalanisme.

Les Bases de Manresa passaren a la història del catalanisme amb els honors de "mite", però les generalitats i abstraccions dels seus continguts les feren pràcticament inaplicables com a programa polític, i, en tot cas, responien a la mentalitat d'un sector social amb poca força.

La nota ideològica més característica de les "Bases de Manresa" és l'argumentació tradicionalista. El tradicionalisme en el moment històric de finals del segle XIX es converteix en una mentalitat antiliberal més que no pas una doctrina. Això vol dir que les oposicions a l'ordre liberal i "revolucionari" es porten a terme relativitzant el pes instrumental de la Monarquia i l'Església catòlica, que ocupen una posició matisadament diferent, més en l'àmbit dels principis que no pas com a estris mitjançant els quals oposar-se al nou ordre. En aquest sentit, partim de la distinció entre un tradicionalisme conservador propi de sectors polítics amb voluntat de transacció amb el règim liberal de la Restauració i un tradicionalisme integrista més bel·licós, representat per grups socio-polítics encara no deslligats de l'òrbita i de l'estratègia del carlisme.

L'argumentació tradicionalista de les Bases de Manresa, s'enquadra així, dins el tradicionalisme conservador. Apareix com un recurs al servei de la conservació social i nacional-regional en contra de l'Estat com aparell artificial, aliè. Catalunya resulta una realitat natural, definida per la història i la tradició, que cal revitalitzar. Aquesta és la finalitat proposada pel programa catalanista de les Bases de Manresa: reformar l'Estat espanyol per implantar el programa catalanista, regenerar l'actual vida política per substituir-la per una altra més ajustada als criteris "naturals" derivats de l'autèntica concepció de la vida política, tal com els elements catalanistes integrats en la Unió Catalanista anaren defensant.

Des d'aquestes coordenades, el programa polític de les "Bases de Manresa" reinterpreta el foralisme carlí en sintonia catalanista. D'altra banda, es situa fora del conservadorisme dinàstic -malgrat certes concomitàncies entre els sectors conservadors- i es mou en una lògica d'intercomunicació ciutat-camp, fruit dels contactes ideològics

entre tots dos mons cada vegada més comunicats a mesura que acaba el segle. La incorporació progressiva dels sectors agraris a la ciutat -molt especialment a la ciutat de Barcelona- farà possible la recreació dels considerats valors tradicionals de Catalunya des d'adscripcions i punts de vista renovats.

La perspectiva tradicionalista de les "Bases de Manresa" és en gran part deutora de la reflexió transformadora dels "vigatanistes", destacant-ne la innocul.lació d'una construcció ruralista de la societat catalana, en un moment històric de canvi en les formes de vida degut al fenomen urbà i industrial.

Les "Bases de Manresa" volen ésser uns punts mínims orientadors d'una constitució en sentit historicista i tradicionalista, en oposició a la concepció racional i normativa de constitució d'inspiració liberal. La manca d'interès per concretar-les i desenvolupar-les respon a la desconfiança envers les constitucions escrites pròpia del pensament tradicionalista.

Tanmateix el concepte de sobirania emprat per les "Bases de Manresa" prové de l'argumentació tradicionalista. La sobirania resideix en el poble català com a producte de la història, com un cos viu format en el decurs del temps. Però el caràcter conciliatori de les "Bases de Manresa" fa que ubiquin la sobirania en dos nivells: a nivell del poder català en l'esmentat poble català definit per la successió històrica i a nivell general espanyol en el Rei o Cap de l'Estat amb les Corts formades per representants de les regions, en una fórmula transaccionista amb el liberalisme doctrinari de la constitució canovista de 1876.

La reflexió tradicionalista sobre Catalunya present a les "Bases de Manresa" no descansa però, directament sobre el concepte de sobirania -concepte, d'altra banda desenvolupat a l'empara del pensament liberal- sinó en el concepte d'autonomia: autonomia dels organismes naturals i concrets, de la Catalunya natural, per regir-se per si mateixos, que és l'òptica amb la que el pensament tradicionalista afronta la qüestió de la sobirania.

El programa polític de les "Bases de Manresa" i l'actuació realitzada per la Unió Catalanista en el seu desenvolupament parteixen de la consideració de Catalunya com un tot orgànic, sense clivelles ni classes socials. Catalunya és una unitat i només existeix una Catalunya, la que ve definida per la història i la tradició. Aquesta Catalunya s'organitza amb cossos intermitjos, amb estaments i corporacions, a l'estil medieval.

En recepció de la concepció organicista de la vida social i política, Catalunya com a unitat té en el seu interior municipis i comarques, instàncies dotades de competències polítiques, com cercles concèntrics de poder que van pujant de nivell o de jerarquia fins arribar al poder regional català. D'altra banda, la concepció organicista porta a defensar el sufragi orgànic i a anar en contra del sufragi universal que s'introdueix el 1890 sota l'Estat de la Restauració. L'organicisme tradicionalista de les "Bases de Manresa" servia, així, per a fer front a l'individualisme i al concepte de nació basada en paràmetres no-orgànics. La pròpia Unió Catalanista era considerada l'entitat que aplegava tot el catalanisme possible, ja que era emanació de la pròpia Catalunya, tal com els seus homes l'entenien. Però sota la forma d'una concepció integradora de l'ésser català s'amagava una visió molt més unilateral i excloent de la reivindicació catalanista.

El recurs a la història, determinat per la mentalitat romàntica, i especialment defensat pel sector més apolític de l'entitat, afavoria una concepció prepolítica del catalanisme, com una activitat de "resistència", sense introduir-se en la contesa polític-electoral o partidista. També des d'aquesta perspectiva la Unió Catalanista apareixia com expressió de l'únic catalanisme possible i Catalunya esdevenia una realitat indiscutida i única.

La mentalitat positiva s'incorpora a l'argumentació tradicionalista i historicista de les Bases de Manresa, donant peu, una vegada més, per sostenir l'existència de Catalunya com a entitat concreta al marge de l'Estat espanyol, així com un retrobament del poble català amb si mateix. La mentalitat positiva coadjuvava, tanmateix, per propi-

ciar una actuació política de la Unió Catalanista més pragmàtica, més orientada vers l'activisme i l'intervencionisme en les lluites polítiques, com ho mostra l'ascens creixent del sector "pratià" i del catalanisme expressat per "La Veu de Catalunya".

Del tradicionalisme del discurs polític de la Unió Catalanista se'n desprèn una altra nota caracteritzadora del seu catalanisme: l'antimodernisme de les seves postures. Si més no, fins al voltant de 1895 el catalanisme tradicionalista i el modernista formaven dues visions contraposades de la cultura catalana i del que havia de ser la reivindicació catalanista, encara que durant el període 1895-98 hi ha un procés d'apropament entre les dues tendències, especialment entorn de centres com l'Ateneu Barcelonès o altres corporacions barcelonines, on coincidiren en una acció comuna els dirigents modernistes i els tradicionalistes més actius o intervencionistes.

La reflexió sobre Catalunya present a les "Bases de Manresa" presenta un to marcadament regionalista, però en reivindicar un poder regional català amb radicalitat teòrica -com en parlar de la restauració de la "sobirania originària de Catalunya" en la Base 6^a- inicien un camí que els seus detractors qualificaren de "separatista", tot i que els homes de la Unió Catalanista defugiren sempre d'aquest tema. D'altra banda, les Bases de Manresa reivindiquen l'autonomia de Catalunya i com a estratègia per aconseguir-la argumenten l'autonomia de les altres regions espanyoles sotmeses dins l'Estat espanyol.

El concepte de nació o regió o poble català present a les "Bases de Manresa" s'inspira en les fonts ideològiques tradicionalistes i historicistes i s'oposa al concepte de nació en sentit liberal. Es una construcció pre-estatista, que intenta remontar-se a l'edat mitja com moment idíl·lic i de plenitud de vida de Catalunya, que es destruí durant tot el procés de formació de l'Estat modern a Espanya, a l'edat moderna i a l'edat contemporània, amb la introducció dels motlles monàrquico-absolutistes o nacional-comunitaris. Cal, doncs, restaurar i actualitzar l'antiga estructura "foral", els antics vincles unitius entre els diferents regnes de la península.

En aquesta lògica els lligams de Catalunya amb l'Estat espanyol o "poder central" són poc rígids, a tall d'unió confederal de les diferents regions o com en la lògica "poliàrquica" de l'edat mitja actualitzada pel pensament polític d'homes en gran mesura formats dins una mentalitat derivada del carlisme.

Catalunya apareix com una nació-poble contraposada a l'Estat-nació espanyol. Hi ha una tensió societat (nació/regió) catalana-Estat espanyol. Es tracta d'oposar-se al centralisme liberal mitjançant la unió de els diferents regions en un procés que ha de partir de Catalunya. La nació/regió al marge de l'Estat desenvolupa els valors de la pertinença comunitària fonamentada en lligams substancials com la llengua, el dret o la religió.

Resulta doncs d'especial rellevància articular les relacions des d'un punt de vista jurídic-constitucional entre el "poder central" o general d'Espanya i el "poder regional" català. Aplicant un esquema regeneracionista es critica la desconexió entre la realitat social i el text constitucional de 1876, el parlamentarisme i tota l'Espanya "oficial". Cal reformular, doncs, l'Estat espanyol a fi i efecte que respecti les "forces vives" de la societat i específicament de la societat catalana. La reflexió sobre Catalunya que realitzen els homes de la Unió Catalanista pretén salvaguardar l'ordre social segons els interessos de classe dels patíceps en les reunions de l'entitat, amb una voluntat de reformar l'Estat espanyol per integrar en el seu si aquell ordre social, tot en el marc d'una estratègia evolucionista, de pacte, d'incorporació dins l'esquema socio-polític del canovisme.

La postura dels assembleïstes de Manresa és clara, en aquest sentit: autonomia, no separatisme; descentralització i conseqüent regionalització general de l'Estat enfront de la centralització i uniformització liberals; acceptació, en definitiva, del marc estatal espanyol com a delimitador de l'acció política reformadora que ha d'endegar el catalanisme. El 1892, aquest replegament sobre la regió després d'introduir-se el sufragi universal masculí el 1890 era una postura defensiva davant del liberalisme i la seva força estatista: la regió era l'àmbit de vida on podien retardar-se i si fos possible

paralitzar l'assentament de les categories polítiques liberals. El catalanisme de les Bases de Manresa propugna, així, la instauració de cossos intermitjos entre l'individu i l'Estat, instàncies que eren les que podien permetre la pervivència de relacions socials de dominació per part d'unes classes socials que veien amenaçat llur poder efectiu.

Segons la Base 6ª, "Catalunya serà l'única sobirana de son govern interior" i tindrà, per tant "totes les demés atribucions inherents a la sobirania que no corresponguin al poder central, segons la Base 1ª". Es parteix d'un principi general d'atribucions de competències del poder regional català -concebut com previ a l'Estat, tant històricament com constitucional-, competències que només deixa d'exercir en el cas que de forma expressa les hagi delegat constitucionalment en el poder central, tal com recull la Base 1ª.

Quant a l'estructuració dels "poders", executiu, legislatiu i judicial, seguint la distinció clàssica, les Bases de Manresa configuren una separació radical, tant pel que fa al poder central com pel que fa al poder regional català. En relació a aquest darrer, no es troba regulada una institució que aplegui els tres "poders", com una mena de Diputació General de Catalunya. El poder legislatiu català (Base 7ª) radica en les Corts Catalanes, unicamerals, elegides amb sufragi orgànic i corporatiu. Es configura com el pilar dels altres poders, ja que gaudeix de la facultat d'escollir els membres d'aquests (Bases 8ª i 9ª). Així, la voluntat inicial d'instaurar un règim de separació radical entre els tres poders acaba en un predomini de les Corts Catalanes, com ens mostra també en la interrelació poder central-poder regional en enviar a través seu i establir les normes del procés electoral dels membres del poder legislatiu central.

Es recull un executiu funcional, com a culminació de l'administració catalana, elegit per les Corts. La seva actuació es troba limitada pel respecte als drets i llibertats -individuals i col·lectius- dels catalans, i es sotmet a responsabilitat davant dels tribunals. Es predica també la catalanitat dels càrrecs públics dins del

territori català així com l'organització administrativa en municipis i comarques.

El poder judicial català és l'únic poder pròpiament judicial i esgota la seva jurisdicció dins el territori català a diferència d'alguns projectes federals. D'altra banda, s'afirma la creació de jurisdiccions especials com la industrial i de comerç -en la línia de la societat corporativa defensada-, l'aplicació del dret tradicional català i la catalanització lingüística de l'administració de justícia.

Els diferents poders en què s'estructura el poder regional català incideixen en l'esquema constitucional de relacions Catalunya-Estat espanyol. Les competències del poder regional català s'han d'executar amb una estratègia de reforma del centralisme liberal. Per això, el programa catalanista de les "Bases de Manresa" que s'ha de portar endavant des del poder regional català s'enquadra en el marc d'un moviment regenerador d'abast més general, s'ubica dins un moviment interregional d'assalt al centralisme i de restauració nacional/regional de les diferents regions d'Espanya. En aquesta línia, és significativa la influència del programa catalanista de les "Bases de Manresa" en el programa galleguista del mateix 1892, obra directa d'Alfredo Brañas.

Conseqüència de les consideracions anteriors és el dubte que es produí en el si de la Unió Catalanista sobre els mitjans d'incidència pública que l'entitat hauria de definir i defensar. Un primer punt de debat fou el de la concurrència a les eleccions, separant la participació en les eleccions locals -municipals i provincials- d'una banda i la participació en les eleccions generals. D'aquesta manera es volia aconseguir programàticament l'assoliment de representants dins de Catalunya a partir de la introducció d'un sistema electoral diferent -orgànic i corporatiu- del que es pogués seguir -si més no immediatament- per al procés electoral general, sobretot després d'introduir-se el sufragi universal poc abans de celebrar-se l'Assemblea de Manresa.

Dins del reconeixement de la facultat d'autogovern de Catalunya i de les competències que constitucionalment es consideren indelegables s'han de destacar un conjunt de matèries que comprenen els grans temes de reivindicació catalanista. En primer lloc, el que anomenem "qüestió religiosa", que s'expressa en una concepció de catalanisme catòlic en la qual l'Església catòlica gaudirà d'un paper decisiu de definició ideològica, propiciant la simbiosi entre element patriòtic i element religiós, en una línia deutora de la reflexió catalanista del "nucli de Vic". La disposició transitòria a la Base 1ª, en propugnar una adaptació progressiva de la jerarquia eclesiàstica al nou model polític regionalitzat i en defensar la conservació del concordat llavors vigent, ens mostra una estratègia transaccionista i evolucionista, de recerca d'un modus vivendi amb el sistema canovista, que podrem observar tanmateix en altres punts del programa polític de les "Bases de Manresa".

Al poder regional català li compet també l'actualització del dret tradicional català (Base 2ª) i l'adaptació de la legislació vigent a Catalunya a la nova estructura regional de l'Estat espanyol. La reivindicació del dret català té un caràcter constitucional: els drets individuals i col·lectius dels catalans, el propi dret de Catalunya a autogovernar-se, existeixen en una lògica de constitució historicista. Les Bases de Manresa formulen una nova unió constitucional entre Catalunya i l'Estat espanyol, que repercutiria significativament en el dret català, com una de les dades definitòries de la catalanitat, en el marc d'una concepció agrària i precapitalista de la societat. Així, les Bases de Manresa reivindiquen el dret mercantil com una de les atribucions del poder regional català, negant la idea de mercat nacional espanyol i la unitat de mercat subsegüent.

D'altra banda, les Bases de Manresa defensen l'oficialitat de la llengua catalana dins el territori català i en les relacions del poder regional català amb el poder central. Tot lligat, com en el cas del dret, a un model d'Estat "dualista". D'ací se'n deriva l'exigència que el poder central reconeixi i respecti l'oficialitat de les dife-

rents llengües peninsulars de cada regió amb llengua pròpia. A la Base 15^a, es recull un punt específic del programa catalanista molt connectat a la defensa de la llengua catalana -l'ensenyament català i l'escola catalana- que ens adverteix del caràcter pedagògic del catalanisme i la preocupació de reproduir els valors que es prediquen com propis de Catalunya, dins de la mentalitat tradicionalista que transpu a les "Bases de Manresa". Una altra mida de la defensa de la catalanitat és la promoció d'una mena de "domini públic" català, dins d'una crítica al procés desamortitzador liberal. Tanmateix, en reivindicar per al poder regional català facultats de contingut econòmic com l'encunyació de la moneda, concerts econòmics per contribuir al sosteniment de l'Estat espanyol dins un sistema impositiu adaptat al model de societat orgànic-corporatiu que es predica, o en reivindicar facultats de caire militar i d'ordre públic per a Catalunya, ens mostren una radicalitat que no passà de l'estricta formulació teòrica, ja que amb dificultat es podia portar a terme immediatament. Però ens permet observar la crítica al status quo existent tant socialment com política. D'altra banda, la falta de preocupació per la "qüestió social" durant els anys que ens ocupen, amb la conseqüència de la impenetrabilitat del missatge catalanista en les classes populars, ens dóna un nou exemple de la seva concepció del món, producte de la mentalitat d'unes classes socials amb poca presència en el nou ordre social burgès i industrial. Hi ha, en tot plegat, un cert utopisme romàntic lligat a la concepció historicista de l'ordre social i polític que allunya les reivindicacions de les Bases de Manresa de la seva aplicabilitat concreta. Només el sector més "polític", evolutiu i transaccionista, en propugnar una actuació de desenvolupament del conjunt de reivindicacions de les "Bases de Manresa" de forma gradual, de denúncies concretes d'atemptats contra els principis del catalanisme, permeté que el conjunt de punts programàtics del catalanisme continguts en elles no quedés reduït a propostes abstractes, literàries, de paper.

De tota manera, la implantació -a curt o llarg termini- del programa catalanista es troba directament vinculada a la reforma de l'Estat espanyol tal i com venia estructurat segons els esquemes de

l'Estat de la Restauració. S'ataca el sistema polític sorgit del canovisme, específicament el centralisme i el parlamentarisme, que han produït un artifici deslligat de la realitat. La realitat social, nacional/regional catalana com a entitat natural no es troba acollida dins d'aquest Estat. Cal, doncs, regenerar-lo per la via del regionalisme, integrant Catalunya dins el nou poder polític que es predica. Per això cal dotar a Catalunya d'un poder polític propi que de forma voluntària es lligui constitucionalment amb el poder central o general, que d'aquesta manera englobarà el conjunt de regions espanyoles. Hi ha així, un poder moderador, arbitral, residual, que enllaça en un mínim comú denominador totes les regions espanyoles que volen viure en el seu àmbit.

Per destruir el parlamentarisme liberal i el pes excessiu de l'executiu en la vida política espanyola, les "Bases de Manresa" configuren un poder central tributari del reconeixement d'un model de societat organicista i d'una concepció autonomista de les relacions Catalunya-Espanya. En aquest sentit, proposen la separació dels tres poders clàssics de l'Estat, encara que dibuixen un poder legislatiu força preminent en relació als poders executiu i judicial. El poder legislatiu és compartit per un Rei o Cap de l'Estat -perspectiva accidentalista- i una Cambra composta per representants elegits per les regions de cada una d'elles segons un sufragi orgànic. Exemplifica, així, la crítica al parlamentarisme liberal que havia reduït el Rei a un "Rei constitucional". Cal ara una intervenció directa del Rei o Cap de l'Estat a la vida política a fi i efecte que es respectin els drets d'autonomia de les diferents regions i específicament de Catalunya. Les regions es troben, d'aquesta manera, unides constitucionalment amb el Cap de l'Estat ensems representades a la Cambra del poder central. Espanya és per als reunits a Manresa el 1892, una unitat orgànica de regions unides quasi confederalment a través del Cap de l'Estat. Per això cal només una sola Cambra.

Pel que fa al poder executiu es troba format per un conjunt de secretaries que auxiliem el Rei o Cap d'Estat: són "ministres del Rei", només responsables davant d'ell, mai davant la Cambra -com en el règim canovista-. Encara no s'ha constituït un "Govern", separat

del Cap de l'Estat; però a més, la coincidència conjunta del poder legislatiu en el Cap de l'Estat i en la Cambra no permet la responsabilitat política de l'executiu davant el parlament. El "fals parlamentarisme" canovista, desconnectat de la realitat social i regional del país, integrat només per els interessos dels partits de torn, impedeix l'exercici real de tot tipus d'exigència de responsabilitat. L'executiu de caire administratiu i funcional que trobem a la Base 1ª és un poder realment separat del parlament i només subordinat al Cap de l'Estat, sense relació amb el parlament. Es critica d'aquesta manera la lleu i inicial introducció del principi liberal de separació de poders en nom d'una visió tradicionalista que primava el "poder legislatiu".

D'altra banda, en fer residir el poder legislatiu en el Rei o Cap de l'Estat i la Cambra, si bé no ho fa en termes de residència de la sobirania, ja que aquesta resideix en les regions integrades dins el poder central, sí que ens permet veure una certa via transaccionista del tradicionalisme de les "Bases de Manresa", en relació a la constitució canovista de 1876, que introduïa el principi clàssic del liberalisme doctrinari de sobirania compartida entre el Rei i les Corts. El Rei o Cap de l'Estat per una banda i la Cambra per l'altra permeten la integració plena de les regions -específicament Catalunya-, amb "sobirania originària" dins el poder central.

Quant al poder judicial, només gaudeix de facultats arbitrals per resoldre conflictes entre les regions o d'aquestes amb el poder central, així com d'exigència de responsabilitat penal als funcionaris del poder executiu. No exerceix jurisdicció -com en la lògica federal- i no és superior jeràrquic de l'autèntic poder judicial, que és el regional.

Les "Bases de Manresa" propugnen, en definitiva, la promoció de Catalunya en el nou marc constitucional que ha de substituir l'Estat liberal de la Restauració i les seves notes centralistes, en la línia dels Estats compostos, reivindicant l'autonomia des d'una concepció tradicionalista, és a dir, pre-estatal i foralista. Un tradiciona-

lisme, ensems, que abandona el bel·licisme carlí per situar-se en una opció accidentalista sobre les formes de govern i de crítica dialogant amb l'ordre liberal, al servei d'un projecte polític catalanista global tant pel que fa a la societat com pel que fa a l'Estat i directament oposat a altres projectes catalanistes, en especial l'almirallià, però també diferenciat de programes polítics conservadors i dinàstics.

BIBLIOGRAFIA CITADA

- ABELLÓ I GÜELL, Teresa: El nacionalisme i les classes populars en el si de la "Unió Catalanista". "Quaderns d'Història Contemporània" n. 7. Tarragona 1985
- AINAUD DE LASARTE, Josep M.: Prat de la Riba, home de govern. Barcelona (Ariel) 1973.
- AINAUD DE LASARTE, Josep M.: Prat de la Riba i les Bases de Manresa, a "Miscel·lània d'estudis Bagençs", n.3. Manresa (Centre d'Estudis del Bages) 1984.
- ALBA, Víctor: Los conservadores en España. Barcelona (Planeta) 1981.
- ALBERTI, Santiago: El republicanisme català i la restauració monàrquica. (1875-1923). Barcelona (Ed. Albertí) 1972.
- ALFONSO BOZZO, Alfonso de: Entorn del pensament del galleguisme: Els orígens, Risco, Castelao. "Recerques" n. 8. 1978.
- ALMIRALL, Valentí: España tal como es. Madrid (Seminarios y ediciones S.A.) 1972.
- ALMIRALL, Valentí: Lo Catalanisme. Barcelona (Edicions 62-La Caixa) 1979.
- ALMIRALL, Valentí: Regionalisme i particularisme. Barcelona (Club Autonomista Català) 1901.
- ALMIRALL, Valentí: Cultura i societat. A cura de Josep M. Figueres. Barcelona (Edicions 62) 1985.
- ALONSO MARTINEZ, Manuel: El Código Civil en sus relaciones con las legislaciones forales. Madrid (Tip. Núñez) 1884-5. 2 vols.
- ALONSO OLEA, Manuel: Una nota sobre el "espíritu del pueblo", "Revista de Estudios Políticos" (Nueva Epoca) n. 24. Nov-Dic. 1981.
- ALSINA ROCA, José Mº: El tradicionalismo filosófico en España. Su génesis en la generación romántica catalana. Barcelona (Promociones Publicaciones Universitarias) 1985.

- ALSINA, Ferran: Criteri econòmic general catalanista. Treballs llegits en las Assambleas de Manresa (1892) y de Reus (1893). Barcelona (Imp. "La Renaixensa") 1899.
- ALSINA, Ferran: Discurs llegit per lo president de la Lliga de Catalunya D. Ferran Alsina en la sessió inaugural del present any. Vetllada del 21 d'octubre de 1892. Barcelona (Imp. "La Renaixensa") 1892.
- ALSINA, Ferran: Fonaments de la reforma del treball en la industria cotonera catalana tal com s'es comensada en lo "Vapor Vell" de Sans. Barcelona (La Renaixensa) 1889.
- ALSOLA Y MINONDO, Pablo: Historia de las obras públicas en España. Madrid (Turner) 1979.
- AMETLLA, Claudi: Memòries polítiques, 1890-1917. Barcelona (Pòrtic) 1963.
- ARBÓS, Xavier: La idea de nació en el primer constitucionalisme espanyol. Barcelona (Curial) 1986.
- ARTOLA, Miguel: Partidos y programas políticos (1808-1936). Madrid (Aguilar) 1974. 2 vols.
- ARTOLA, Miguel: Los orígenes de la España contemporánea. Madrid (Instituto de Estudios Políticos) 1976.
- ATENEU BARCELONÈS: Acta de la sessió pública celebrada en lo Ateneu Barcelonès lo 17-XI-1897. Barcelona (La Renaixensa) 1899.
- AULESTIA Y PIJOAN, Antoni: Historia de Catalunya. Barcelona (La Renaixensa) 1887-1889.
- AZAÑA, Manuel: Defensa de la autonomia de Catalunya. Barcelona (Undarius) 1977.
- AZCARATE, Guimersindo de: El régimen parlamentario en la práctica. Madrid (Sobrinos de los Sucersores de M. Minuesa de los Ríos) 1931. 2ª ed.
- BALCELLS, Albert: El problema agrari a Catalunya. La qüestió rabas-

- saire (1890-1936). Barcelona (La Llar del Llibre) 1983.
- BALCELLS, Albert: Historia Contemporánea de Cataluña. Barcelona (Edhasa) 1983.
  - BALCELLS, Albert: Cataluña contemporánea. Madrid (Siglo XXI) 1984-5 2 vols.
  - BALLBÉ, Manuel: Orden público y militarismo en la España constitucional (1812-1923). Madrid (Alianza ed.) 1983.
  - BENET, Josep: El doctor Torras i Bages en el marc del seu temps. Barcelona (Estela) 1968.
  - BEYME, Klaus: El conservadurismo, "Revista de Estudios Políticos" (Nueva Epoca) n. 43. enero-febrero 1985.
  - BOSCH I LABRÚS, Pedro: Conveniencia de un concierto entre las distintas naciones de raza española. a Discursos y escritos. Recopilación u Introducción por Manuel Pugés. Barcelona (Edicions Ibérica) 1929.
  - BONET I BALTA, Joan: L'Església catalana, de la Il·lustració a la Renaixença. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 1984.
  - BRAÑAS, Alfredo: El regionalismo. Estudio sociológico, histórico y literario. Barcelona (Jaime Molinas) 1889.
  - BROSSA, Jaume: Regeneracionisme i modernisme. A cura de Joan-LLuís Marfany. Barcelona (Edicions 62) 1969.
  - BUIXÓ Y BARGAY, Emili: Discurs del president del Centre Escolar Catalanista D... llegit en la sessió inaugural del curs de 1892 a 1893. Barcelona (estampa de la Casa Provincial de Caritat) 1893.
  - CACHO VIU, Vicente: Els modernistes i el nacionalisme cultural, a cura de... Barcelona (La Magrana-Diput. de Barcelona) 1984.
  - CACHO VIU, Vicente: Visión que tenían de España los nacionalistas catalanes de principios de siglo. Conferència donada a l'Ateneu Barcelonès. hivern de 1984.
  - CACHO VIU, Vicente: Catalanismo y catolicismo en el ambiente intelectual finisecular. a "Aproximación a la historia social de la Igle-

- sia española contemporánea" Real Monasterio de El Escorial. 1978.
- CAMBÓ, Francesc: Memòries (1876-1936) Barcelona (Alpha) 1981.
  - CAMPS I ARBOIX, Joaquim: Raimon d'Abadal i Calderó. Vic (Patronat d'Estudis Ausonencs) 1985.
  - CÁNOVAS DEL CASTILLO, Antonio: De cómo he venido yo a ser doctrinalmente proteccionista. Madrid (S. p. i.) 1891.
  - CAPMANY, Antoni: Lo Regionalisme y'l proteccionisme. Sabadell (J. Comas) 1894.
  - CARDONA, Angel: Dues Catalunyes. Jocfloralescos i xarons. Barcelona (Ariel) 1967.
  - CARRERA PUJAL, Jaime: Historia política de Cataluña en el siglo XIX. Barcelona (Bosch) 1958. 7 vols.
  - CASASSAS, Jordi: L'Ateneu Barcelonès. Dels seus orígens als nostres dies. Barcelona (Eds. La Magrana-Institut Municipal d'Història) 1986.
  - CASASSAS, Jordi: Jaume Bofill i Mates (1878-1933). L'adscripció social i l'evolució política. Barcelona (Curial) 1980.
  - CASTELLANOS, Jordi: Raimon Casellas i el modernisme. Barcelona (Curial-Publicacions de l'Abadia de Montserrat) 1983. 2 vols.
  - Centre Català: Estatuts. Barcelona (Est. LLuís Tassó i Serra) 1885.
  - Centre Català: Solemne sessió que per a presentar lo programa polític del Centre Català tingué lloc lo dia 28 d'abril de 1890. Barcelona (Victor Berdós) s.d.
  - CENTRE CATALÀ DE SABADELL: Festa inaugural del Centre Català de Sabadell. Celebrada en los dias 26 i 27 de març de 1887. Sabadell (Imp. i Lit. de Joan Comas i Faura) 1887.
  - CENTRE CATALÀ DE SABADELL: Manifest. Documents complementaris. Sabadell (Imp. i Lit. de Joan Comas i Faura) 1887.
  - CENTRE ESCOLAR CATALANISTA: Acta de la sessió inaugural del curs 1887-1888 celebrada lo dia 3 de desembre de 1887. Barcelona (Imp. "La Renaixensa") 1889.

- CENTRE ESCOLAR CATALANISTA: Acta de la sessió inaugural I/1887, XI/1888. Barcelona (Imp. "La Renaixensa") 1889.
- CENTRE ESCOLAR CATALANISTA: Acta de la sessió inaugural celebrada lo dia 24 de novembre de 1888. Barcelona (Imp. "La Renaixensa") 1889.
- CENTRE ESCOLAR CATALANISTA: Estatuts. Barcelona (Imp. "La Renaixensa") 1889.
- COLOMER, Jaume: La Diada, los j6venes, los incidentes. "La Vanguardia", 26 de setembre de 1886.
- COLOMER I POUS, Jaume: La Uni6 Catalanista i la formaci6 del nacionalisme radical (1895-1917). Tesi doctoral. Universitat de Barcelona. Facultat de Geografia i Hist6ria. 1985.
- COLOMER, Josep M.: Espanyolisme i catalanisme. La idea de naci6 en el pensament pol6tic catal6 (1939-1978). Barcelona (L'Avenç) 1984.
- Col.lecci6 dels discursos pronunciats per Joseph Maluquer de Tirrell, Manuel Duran i Bas (i altres) en defensa de la legislaci6 civil catalana en lo Senat y en lo Congr6s, amb motiu de la presentaci6 a les Corts dek codich civil de 1889. Barcelona (Imp. Barcelonesa) 1891.
- COLLELL, Jaume: Por la patria. Oraci6n f6nebre en la commemoraci6n de los Sutios de Gerona. Girona (Imp. P. Torras) 1889.
- COLLELL, Jaume: Sembrant arreu. Recull de peces oratories pronunciades en festes y actes solemnes de Catalunya. Vic (Tip. Balmesiana) 1927.
- COLLELL, Jaume: Dulcis Amicitia. Correspond6ncia del Dr. Torras y Bages a Moss6n Jaume Collell, qui publica eix epistolari ab prefaci y Notes aclarat6ries. Vic (Gazeta de Vic) 1926.
- COLLELL, Jaume: En Mari6 Aguil6. Discurs llegit lo dia 6 de juny de 1898. Barcelona ("La Renaixensa") 1899.
- COLLELL, Jaume: Degeneraci6 y regeneraci6. Discurs llegit en lo primer certamen de la Joventut Cat6lica de Manresa lo dia 27 de maig de 1901. Manresa (Imp. San Joseph) 1901.

- COLLIARD, Jean Claude: Los regímenes parlamentarios. Barcelona (Blume) 1981.
- COMALADA I NEGRE, Angel: Catalunya davant el centralisme. Barcelona (Sirocco) 1984.
- CORCUERA, Javier: Orígenes, ideología y organización del nacionalismo vasco (1876-1904). Madrid (Siglo XXI) 1979.
- CORCUERA, Javier: Nacionalismo y clases en la España de la Restauración. Coloquio Los Nacionalismos en la España de la Restauración, "Estudios de Historia Social" (nums. 28-29) Enero-Junio 1984. Madrid (Instituto de Estudios Laborales y de la Seguridad Social) 1984.
- COROLEU, José y PELLA I FORGAS, José: Las Cortes Catalanas. Estudio jurídico y comparativo de su organización. Barcelona (Revista Histórica Latina) 1876.
- CUCURULL, Fèlix: Panoràmica del nacionalisme català. París (Edicions Catalanes de Paris) 1975. 6 vols.
- CUCURULL, Fèlix: El Doctor Martí i Julià i la teoria socialista de l'alliberament nacional, "Serra D'Or", 15 de novembre de 1976.
- CUENCA, José Manuel: El catolicismo liberal español: razones de una ausencia, "Hispania" (n. 119) 1971.
- DARDE, Carlos: La implantación de la democracia en la España de la restauración, "Revista de Occidente" (n. 50) junio 1985.
- DELVILLAR, A: El Sometén. Su origen, su historia, su organización, su espíritu, Barcelona (LLuís Tassó) s.d.
- DÍAZ-PLAJA, Guillermo: Modernismo frente a noventa y ocho. Madrid (Espasa-Calpe) 1951.
- DÍEZ DEL CORRAL, Luis: El liberalismo doctrinario. Madrid (Centro de Estudios Constitucionales) 1984. 4ª ed.
- DOMÈNECH Y MONTANER, LLuís: Discurs llegit en la inauguració del segon any d'aquesta Associació en la vetllada del dia 10 de Novembre de 1888, per lo president... Barcelona ("La Renaixensa") s.d.

- DOMÈNECH I MONTANER, LLuís: Estudis polítics. Mals vells d'Espanya. La Qüestió Catalana. Aspiracions i campanya regionalista. Barcelona (L'Avenç) 1905.
- DOMÈNECH Y MONTANER, LLuís: Catalunya per figurar al costat dels pobles moderns deu conservar y robustir la seva personalitat. Discurs del president de l'Ateneu Barcelonès. Desembre de 1898. Barcelona (Fidel Giró) 1889.
- DORIA Y BONAPLATA, Evelf: Lo Nostre Plet. Separatisme-anexionisme-regionalisme. Conferència donada en la Academia de la Joventut Catòlica de Barcelona el dia 13 de janer de 1900. Barcelona (Tip. L'Avenç) 1900.
- DUARTE I MONTSERRAT, Carles: El català, llengua de l'administració. Barcelona (Indesinenter) 1980.
- DURAN Y BAS, Manuel: Memoria acerca de las instituciones del Derecho Civil de Cataluña. Barcelona (Casa de Caridad) 1883.
- DURAN Y BAS, Manuel: Estudios morales, sociales y económicos. Barcelona (Imp. Barcelonesa) 1895.
- DURAN I VENTOSA, LLuís: Sessió inaugural del curs, vetlla del 23 de novembre de 1889. Barcelona ("La Renaixensa") s.d.
- DURAN I VENTOSA, LLuís: Regionalisme y federalisme. Barcelona (Fco. Puig) 1905.
- DUVERGER, Maurice: Los partidos políticos. Madrid (Fondo de Cultura Económica) 1957.
- ELORZA, Antonio: Los nacionalismos en el Estado español contemporáneo. Coloquio sobre los nacionalismos en la España de la Restauración, "Estudios de Historia social". num. 28-29. Enero-Junio. Madrid (Instituto de Estudios Laborales y de la seguridad Social) 1984.
- Enciclopedia Larrouse, veu "Política"-Ciencia Política. Barcelona (Planeta) 1977. vol. 8. pàgs. 558-559.
- ESPINALT I PADRO, LLuís: Escrits. Manresa (Anton Esparbé) 1895.
- ESTASEN Y CORTADA, Pedro: Discurs sobre'ls fins del Foment de la

- Riquesa de Catalunya. Barcelona (Ramírez y Cia) 1887.
- ESTASEN Y CORTADA, Pedro: Catalunya. Estudio acerca de las condiciones de su engrandecimiento y riqueza. Barcelona (F. Seix) 1900.
  - FÀBREGAS, Xavier: Angel Guimerà, les dimensions d'un mite. Barcelona (Eds. 62) 1971.
  - FARNÉS, Sebastià: Articles catalanistes (1888-1891). A cura de Jordi Llorens i Vila. Barcelona (Edicions 62) 1982.
  - FERNÁNDEZ ALMAGRO, Melchor: Historia política de la España contemporánea, 1868-1902. Madrid (Pegaso) 1950. reed. 1970. 3 vols.
  - FERNÁNDEZ DE LA MORA, Gonzalo: El organicismo krausista, "Revista de Estudios Políticos" (Nueva Epoca) n. 22. Julio-agosto 1981.
  - FERRER I GIRONES, Francesc: La persecució política de la llengua catalana. Barcelona (Edicions 62) 1985.
  - FERRER, Miquel: Del provincialisme al regionalisme (1833-1900). Barcelona (Rafael Dalmau) 1975.
  - FIGUERES, Josep: El primer Congrés catalanista i Valentí Almirall. Materials per a l'estudi del catalanisme polític. Barcelona (Generalitat de Catalunya) 1985.
  - FIGUERES, Josep M.: "La Renaixensa", Diari de Catalunya (1881-1905). Barcelona (Rafael Dalmau) 1981.
  - FIGUERES, Josep M.: La Renaixensa, "Avui", 21 de gener de 1981.
  - FIGUERES, Josep M.: Centenari de "La Renaixensa", "L'Avenç" n. 35. febrer de 1981.
  - FOLGUERA Y DURAN, Manuel: Discurs presidencial, llegit en la sessió inaugural del Centre Català de Sabadell, lo dia 16 d'octubre de 1898. Sabadell (Pere Tuges) 1898.
  - FOLGUERA I DURAN, Manuel: Discurs presidencial, llegit en la sessió inaugural del curs del Centre Català de Sabadell, lo dia 15/X/1899. Sabadell (Pere Tuges) 1899.

- FONT I BUFILL, Xavier: Prat de la Riba. Barcelona (Bruguera) 1967.
- FONT Y SAGUE, Norbert: Estudi sobre'l regionalisme. Barcelona (La Catalana) 1894.
- FRADERA, Josep M.: El vigatanisme en la transformació de les tradicions culturals i polítiques de la Catalunya muntanyesa, 1865-1900, estudi preliminar al llibre de RAMISA, Maties: El catalanisme conservador i la Veu del Montserrat. Vic (Eumo) 1985.
- FRADERA, Josep M.: Entre l'abisme i la realitat: estratègies del catolicisme català. "L'Avenç" (n. 85) setembre de 1985.
- GALOFRÉ, Joan: El primer Congrés Catalanista (1880). Barcelona (R. Dalmau) 1970.
- GARCÍA PELAYO, Manuel: Derecho Constitucional comparado. Madrid (Alianza) 1974.
- GARCÍA PELAYO, Manuel: Idea de la política y otros escritos. Madrid (Centro de Estudios Constitucionales) 1983.
- GARCÍA VENERO, Maximiliano: Rius i Taulet. Veinte años de Barcelona (1868-1888). Madrid (Editora Nacional) 1943.
- GARCÍA VENERO, Maximiliano: Historia del nacionalismo catalán. Madrid (Editora Nacional) 1967. 2 vols.
- GASOL, Josep M.: Les Bases de Manresa (Un episodi de la història del catalanisme polític). Manresa (Congrés de Cultura Catalana) 1977.
- GENER, Pompeu: Cosas de España. Barcelona (Juan Llorach) 1903.
- GERPE, Manuel: L'Estatut d'Autonomia de Catalunya i l'Estat integral. Barcelona (Edicions (2) 1977.
- GETTEL, Raymond: Historia de las ideas políticas. Barcelona (Labor) 1937. 2 vols.
- GIL CREMADES, Juan José: El reformismo español. Barcelona (Ariel) 1969.
- GINER DE LOS RÍOS, Francisco: Obras Completas. Madrid (La Lectura) 1916-19. 20 vols.

- GIRALT, Emili: Les lluites polítiques, "Història de Catalunya", cap. VIII, vol. II. Barcelona (Aedos) 1972.
- GRAELL, Guillermo: Historia del Fomento del Trabajo Nacional. Barcelona (Lluís Tassó) 1911.
- GONZÁLEZ CASANOVA, José Antonio: Federalisme i autonomia a Catalunya (1868-1938). Barcelona (Curial) 1974.
- GONZÁLEZ CASANOVA, José Antonio: Teoría del Estado y Derecho Constitucional. Barcelona (Vicen Vives) 1980.
- GONZALVO I BOU, Gener: La Pau i la Treva a Catalunya. Origen de les Corts Catalanes. Barcelona (La Magrana-Institut Municipal d'història) 1986.
- GUIMERÀ, Angel: Discurs del president del Consistori dels Jocs Florals de Barcelona de 1889. Barcelona (L'Arch de Sant Martí) 1889.
- GUIMERÀ, Angel: Discurs del president de la "Lliga de Catalunya", llegit en la sessió inaugural del curs de 1889-90. Barcelona ("La Renaixensa") s.d.
- GUIMERÀ, Angel: Cants a la pàtria. Discursos. Barcelona (La Renaixensa) 1906.
- GUIMERÀ, Angel: La llengua catalana, Discurs. Barcelona (L'Avenç) 1896.
- GUIMERÀ, Angel: La llengua de Catalunya. Discurs del presidente del Ateneo Barcelonés. Noviembre de 1895. Barcelona (L'Avenç) 1895.
- HARRISON, Joseph: El món de la gran indústria i el fracàs del nacionalisme català de dreta (1901-1923). "Recerques" n. 7. Barcelona 1978.
- HERNÁNDEZ, Francesc i MERCADÉ, Francesc: La ideologia nacional catalana. Barcelona (Anagrama) 1981.
- HERNÁNDEZ, Francesc i MERCADÉ, Francesc: Bibliografía sobre la cuestión nacional. "Revista Internacional de Sociología" (n. 45) Madrid 1983.
- HERNÁNDEZ, Francesc i MERCADÉ, Francesc: Los orígenes de las ideologías nacionalistas en Cataluña, Coloquio sobre los nacionalismos en

la España de la Restauración, "Estudios de Historia Social", núms. 28-29. Enero-Junio 1984. Madrid (Instituto de Estudios Laborales y de la Seguridad Social) 1984.

- HERRERO, Javier: Los orígenes del pensamiento revolucionario. Madrid (Cuadernos para el diálogo) 1973.

- HERRERO DE MIÑÓN, Miguel: El principio monárquico. Madrid (Cuadernos para el diálogo) 1972.

- HURST, M.: Parnell and Irish Nationalism. London (Routledge and Kegan Paul) 1968.

- ICTINEU. Diccionari de les ciències de la societat als Països Catalans. (segles XVIII-XX) A cura de Francesc Artal, Pere Gabriel, Enric LLuch i Francesc Roca. Barcelona (Edicions 62) 1979.

- ILLA I MUNNÉ, M. Carme: El Segon Congrés Catalanista. Un Congrés inacabat 1883-1983. Barcelona (Generalitat de Catalunya) 1983.

- KANN, R.A.: Austrian History Yearbook. Houston (Rice University) 1967. 3 vols.

- KEDOURIE, Elie: Nacionalismo. Madrid (Centro de Estudios Constitucionales) 1985.

- KOHN, Hans: Historia del Nacionalismo. Mèxic (Fondo de Cultura Económica) 1949.

- KOHN, Hans: El nacionalismo, Su significado y su historia. Buenos Aires (Paidós) 1966.

- LALUMIERE, P. i DEMICHEL, A.: Les régimes parlementaires européens. Paris (P.U.P.) 1978. 2ª ed.

- LAPORTA, Jacinto: Memòries d'un soldat. Primeres narracions. Terrassa (Utset) 1885.

- LLIGA DE CATALUNYA: Estatuts de la societat "Lliga de Catalunya".

Barcelona (Imp. "La Renaixensa") 1887.

- LLIGA DE CATALUNYA: Missatge a la Reina Regent S.M. donya Maria Cristina de Habsburg-Lorena. Barcelona ("La Renaixensa") 1888.
- LLOBERA, Josep Ramon: La idea de Volkgeist en la formació de la ideologia nacionalista catalana, a "Història i antropologia a la Memòria d'Angel Palerm", Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984.
- LLORENS I VILA, Jordi: L'aportació de Sebastià Farnés al catalanisme, de l'Exposició a les Bases de Manresa (1888-1892). Tesi de Llicenciatura. Universitat de Barcelona. Facultat de Geografia i Història. 1980.
- MACIÀ, Jacint de: Don Carlos y los Fueros Catalanes. Figueres (Imp. M. Campanar e hijos) 1890.
- MAÍZ SUREZ, Ramon: O regionalismo galego. Organización e ideología. (1886-1907). La Coruña (Ed. del Castro) 1984.
- MALUQUER I VILADOT, Josep: Algo a recordar en la historia de la Regencia. Barcelona (Imp. Calle Nueva de San Francisco) 1911.
- MALLOFRÉ, Josep: Crítica de procediments. Barcelona (Imp. Vidal i Planuch) 1903.
- MAÑÉ Y FLAQUER, Juan: El regionalismo. Barcelona (Imp. Barcelonesa) 1887.
- MARAGALL, Juan: Obras completas. Serie castellana. Barcelona (Gustavo Gili) 1912.
- MARAGALL, Juan: El sentimiento catalanista, trágico conflicto. La Patria Nueva. Con la síntesis del programa de Manresa. Madrid (B. Rodríguez Serra) s.d.
- MARINELLO, Manuel: La verdad del catalanismo. Barcelona (Est. Tip. Felipe Fiol) 1901.
- MARTÍ, Casimir: Secularització i crisi de la institució eclesial al segle XIX. "Història de Catalunya" Barcelona (Salvat) 1978. vol. 5. pàgs. 224-236.

- MARTÍ I JULIÀ, Domènec: Per Catalunya i altres textos. A cura de Jaume Colomer. Barcelona (La Magrana-Diputació de Barcelona) 1984.
- MARTÍNEZ CUADRADO, Manuel: La burguesía conservadora, 1874-1931. "Historia de España Alfaguara", vol. VI. Madrid (Alfaguara-Alianza Ed.) 1973.
- MARTÍNEZ CUADRADO, Manuel: Elecciones y partidos políticos en España (1868-1931). Madrid (Taurus) 1969. 2 vols.
- MARTOS O'NEALE, José y AMADO, Julio: Peligro Nacional. Estudios e impresiones sobre el catalanismo. Madrid (Establecimiento Tipográfico) 1901.
- MASPONS I ANGLASELL, Francisco: Cartas sobre nuestra situación política. Tarragona (Francisco Sugrañes) 1902.
- MASPONS I ANGLASELL, Francesc: Discurs llegit per lo president... en la sessió inaugural del curs 1894/5. Barcelona ("La Renaixensa") 1895.
- MASSOT I MUNTANER, Josep: L'Església catalana al segle XIX. Barcelona (Curial) 1975.
- MASSOT I MUNTANER, Josep: Aproximació a la història religiosa de la Catalunya contemporània. Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1973.
- MATHEU, Roser: Vida i obra de Francesc Matheu. Barcelona (Fund. Vives Casajuana) 1971.
- MEINECKE, Frederic: El historicismo y su génesis. Madrid (Fondo de Cultura Económica) 1983.
- MELIÀ, Josep: Informe sobre la llengua catalana. Madrid (Magisterio español) 1970.
- MILIAN I MASSANA, Antoni: El Tribunal de Cassació de Catalunya i l'organització del contenciós administratiu a la II República. Barcelona (Escola d'Administració Pública de la Generalitat) 1983.
- MILIAN I MASSANA, Antoni: Tribunals de Catalunya: reivindicació nacionalista (I), "Avui", 20 de juny de 1978.

- MIQUEL I VERGÉS, Josep M.: La premsa catalana del vuit-cents. Barcelona (Barcino) 1937.
- MIRACLE, Josep: Guimerà. Barcelona (Aedos) 1958.
- MIRACLE, Josep: Guimerà i Aldavert, creadors del periòdic, "Avui" 16 de maig de 1976.
- MOLAS, Isidre: Lliga Catalana. Un estudi d'estasiologia. Barcelona (Eds. 62) 1972. 2 vols.
- MOLAS, Isidre: El liberalisme de Valentí Almirall, "L'Avenç" (n.92) abril 1986.
- MOLAS, Isidre: Las Bases de Manresa y la reforma del Estado español. Comentarios a la base 1ª, "Revista Jurídica de Cataluña", núm. extra Barcelona 1970.
- MOLAS, Isidre: Guimerà, polític. "Serra D'Or" (n. 180) setembre de 1974.
- MOLINÉ Y BRASES, Ernest: Resum sintetich de la historia del catalanisme. Barcelona (La Académica) 1885.
- MOMMSEN, Wolfgang J.: La época del imperialismo. Europa 1885-1918. Madrid (Siglo XXI) 1983. 9ª ed.
- MORGADES, José: Pastoral de entrada a Barcelona y de despedida de Vich. Vic (Ramon Anglada) 1899.
- MORGADES, Josep: La pastoral del obispo de Barcelona del 6/1/1900. Barcelona (Imp. Subirana) 1901.
- MORGADES, Josep: Discurs del president del Consistori Excm i Ilm. Dr. D... Jochs Florals del present any XXXV de Ilur Restauració, 1893. Barcelona (Estampa "La Renaixensa") 1893.
- MORGADES, Josep i BRAÑAS, Alfred: Regionalisme. Discursos legits en la festa dels Jocs Florals. Barcelona (Estampa la Catalana) 1893.
- NICOLAU D'OLWER, LLuís: Caliu, record de mestres i amics. Mèxic (Institut Català de Cultura) 1958.
- NÚÑEZ RUIZ, Diego: La mentalidad positiva en España: desarrollo y crisis. Madrid (Tucar) 1975.

- OLIVAR BERTRAND, Rafael: Prat de la Riba. Barcelona (Aedos) 1964.
- d'ORS, Alvaro: Ensayos de teoría política. Pamplona (Eunsa) 1979.
- PABÓN, Jesús: Cambó (1876-1918). Barcelona (Alpha) 1952.
- PELLA I FORGAS, Josep: La crisis del catalanisme. Barcelona (Imp. Henrich i Cia) s.d. (1905).
- PERMANYER, Joan J.: L'Autonomia. Discurso del President de l'Ateneu Barcelonès. 10 de desembre de 1897. Barcelona (La Renaixensa) 1899.
- PERMANYER Y AYATS, Juan J.: Discurso leído por... Presidente de la Academia de Jurisprudencia y Legislación de Barcelona en la sesión pública inaugural el día 6 de marzo de 1896. Barcelona (J. Cunill) 1896.
- PERMANYER, Juan: Discurso en el certamen literario de la Asociación literaria de Gerona. Girona (Asociación Literaria de Gerona) 1895.
- PI I MARGALL, Francesc: La qüestió de Catalunya. Barcelona (Soc. Catalana d'Edicions) 1913.
- PICÓ I CAMPANAR, Ramon: Discursos i parlaments. A cura de Margalida Tomas. Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1985.
- PICÓ Y CAMPANAR, Ramon: Causes de la decadència de la nacionalitat catalana. Discurs del president del Ateneu Barcelonès. Janer de 1902. Barcelona (La Renaixensa) 1902.
- PICÓ I CAMPANAR, Ramon i PEREDA, Josep M.: Regionalisme. Discurs llegit en la festa dels jocs florals celebrada el dia 8 de maig de 1892. Barcelona (Imp. "La Catalana") 1892.
- PICÓ I CAMPANAR, Ramon: LLengua y patria. Barcelona (Il·lustració Catalana) 1893.
- PITARCH, Ismael E.: Parlamento y parlamentarismo en la tradición catalanista, "Revista Jurídica de Cataluña" 1976. II. abril-junio.
- PLA, Josep: Cambó. Materials per una història d'aquests últims anys. Barcelona (La Nova Revista) 1928. 2 vols.
- PLA I ARXÉ, Ramon: L'Avenc (1881-1915): la modernització de la Renaixença, "Els Marges", n. IV. 1975.

- POBLET, Josep M.: Frederic Soler. Serafi Pitarra. Barcelona (Aedos) 1967.
- POBLET, Josep M.: Història bàsica del catalanisme. Barcelona (Pòrtic) 1975.
- PONS Y UMBERT, Adolfo: Del regionalismo en Cataluña. Comentarios a un libro. Madrid (José Sardá) 1902.
- POSADA, Adolfo: El sufragio según las diferentes teorías filosóficas y las principales legislaciones. Barcelona (Sucs. Manuel Soler) 1927.
- POSADA, Adolfo: Estudios sobre el régimen parlamentario en España. Madrid (Imp. José Rodríguez) 1891.
- POUQUET, A.: Estudis de Regionalisme. Gerarquia y descentralització. Obra escrita en francès extractada y traduïda. Barcelona (Imp. "La Catalana") 1891.
- PRAT DE LA RIBA, Enric: La Nació i l'Estat. Escrits de joventut. Barcelona (La Magrana-Diputació de Barcelona) 1987.
- PRAT DE LA RIBA, Enric i MUNTANYOLA, Pere: Compendi de doctrina catalanista. Sabadell (Imp. "Lo Catalanista") 1894.
- PRAT DE LA RIBA, Enric: Discurs del president del "Centre Escolar Catalanista" de Barcelona, llegit en la sessió inaugural del curs de 1890 a 1981. Barcelona (La Renaixensa) s.d.
- PRAT DE LA RIBA, Enric: La question catalane. L'Espagne et la Catalogne. Notice adressée a la presse européenne par le Comité Nationaliste Catalan de Paris. Paris (Imp. D. Dumolin) 1898.
- PRAT DE LA RIBA, Enric: Ley jurídica de la industria. Estudio de Filosofía Jurídica seguido de bases para la formación de un "Codigo Industrial". Barcelona (Panella y Bosch) 1898.
- PRAT DE LA RIBA, Enric: La nacionalitat catalana. Barcelona (Edicions 62) 1978.
- PUIG I CADAVALCH, Josep: Discurs del president del Centre Escolar Catalanista de Barcelona... llegit en la sessió inaugural del curs

de 1889 a 1890. Barcelona (Casa Provincial de Caritat) 1891.

- PUIG I OLIVER, Lluís M. de: El catalanisme polític durant la Restauració. Dels orígens a la Mancomunitat. vol. X cap. V. de la "Història de Catalunya" de Jaume Sobrequés i Callicó, continuació de la "Història Nacional de Catalunya", d'A. Rovira i Virgili.

- PUIG SALELLAS, Josep M.: Cien años del "Memorial de Greuges", "La Vanguardia" Sábado 10 de agosto de 1985.

- PUGES, Manuel: Cómo triunfó el proteccionismo en España. Barcelona (Juventud) 1931.

- RÀFOLS, Joan Francesc: Modernisme i modernistes. Barcelona (Destino) 1982.

- RAMISA, Matias: Els orígens del catalanisme conservador i "La Veu del Montserrat". Vic (Eumo) 1985.

- RAMOS OLIVEIRA, Antonio: Historia de España. Mèxic (Compañía General de Ediciones) 1952. 3 vols.

- REGALDE, José Manuel: La construcción de las naciones. Madrid (Siglo XXI) 1982.

- REGLA, Juan: Historia de Cataluña. Barcelona (Aedos) 1972.

- RIBÓ, Rafael: Sobre el fet nacional, Paisos Catalans, Estat espanyol. Barcelona (L'Avenç) 1977.

- RIGUALT, Tomàs d'Aquino: Lo Català Devot. Manual devocionari compost per lo Dr. Tomas d'Aquino Rigualt pyre. beneficiari de Sta. Maria del Mar. Barcelona (Estampa La Formiga d'Or) 1900.

- RIPOLL Y FORTUÑO, Francesc d'Asis: Discurs llegit en la sessió inaugural del curs de 1896 a 1897 al Centre Escolar Catalanista. Barcelona (Casa Provincial de Caritat) 1897.

- RIQUER, Borja de: Regionalistes i nacionalistes (1898-1931). Barcelona (Doposa) 1979.

- RIQUER, Borja de: LLiga Regionalista: la burgesia catalana i el nacionalisme (1899-1904). Barcelona (Edicions 62) 1967.

- RIQUER, Borja de: La burgesia catalana y el desastre del 98, "Historia 16" (n. 14) junio 1977.

- RIOUER, Borja de: El conservadorisme polític català: del fracàs del moderantisme al desencís de la Restauració, "Recerques", n.11 1981.
- RIOUER, Borja de: Burgesos, polítics i cacics a la Catalunya de la Restauració, "L'Avenç" (n. 85) setembre de 1985.
- RIOUER, Borja de: Narcís Verdaguer i Callís. Pioner del catalanisme burgès. "L'Avenç" (n. 6) octubre de 1977.
- RIOUER, Borja de: Conspiración contra la I República. La Liga del Orden Social o el alfonsismo catalán del sexenio, "Historia 16", (n. 75) julio 1982.
- ROBERT, Dr.: Legislatura de 1901. Discursos del Dr. Robert. Barcelona (Imp. de Henrich i Cia. en comandita) 1902.
- ROCA I FARRERAS, Josep Narcís: El catalanisme progressiu. Edició a cura de Jordi Llorens. Barcelona (La Magrana-Diputació de Barcelona) 1983.
- RODRÍGUEZ, Angel i UCELAY DA CAL, Enric: Els Mossos d'Esquadra. Barcelona (L'Avenç) 1981.
- ROMANÍ Y PUIGDENGOLAS, Francisco: Antigüedad del Regionalismo español. Barcelona (Imp. de Henrich) 1890.
- ROMEU, Sylvia: Les Corts valencianes. València (Eliseu Climent) 1985.
- ROURA I ROCA, Jaume: Ramon Martí d'Eixalà i la filosofia catalana del segle XIX. Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1980.
- ROVIRA I VIRGILI, A.: Prat de la Riba. Barcelona (Edicions 62) 1968.
- ROVIRA I VIRGILI, Antoni: Resum d'història del catalanisme. Barcelona (Barcino) 1936.
- SAGARRA Y DE SISCAR, Ferran de: Discurs llegit en lo Certament Catalanista de la Joventut Catòlica de Barcelona. Tema: Catalanisme y catolicisme. Barcelona (La Hormiga de Oro) 1891.
- SALES, Núria: Sobre esclavos, reclutas y mercaderes de quintas. Barcelona (Ariel) 1974.

- SALVADOR CODERCH, Pablo: La Compilación y su historia. Estudios sobre la codificación y la interpretación de las leyes. Barcelona (Bosch) 1985.
- SÁNCHEZ AGESTA, Lluís: Historia del constitucionalismo español. Madrid (Centro de Estudios Constitucionales) 1984. 4ª ed.
- SÁNCHEZ I FERRE, Pere: La Logia Lealtad. Un exemple de maçoneria catalana (1869-1939) Barcelona (Alta Fulla) 1985.
- SANS Y GUITART, Pau: Discurs llegit en la sessió inaugural de la Lliga de Catalunya, lo dia 5 de novembre de 1887. Barcelona (Local de l'Associació) 1887.
- SANTASUSAGNA, Joaquim: Reus i els reusencs en el Renaixement de Catalunya fins el 1900. Reus (Centre de Lectura) 1949.
- SARDÀ Y SALVANY, Fèlix: Religió y regionalisme, ó Catalunya per Nostre Senyor Jesucrist. Conferència llegida en la Academia Catòlica de Sabadell, lo dia 9 de matx de 1892. Barcelona (LLibr. y Tip. Católica) 1892.
- SELVA, Bonaventura: Vigatans i vigatanisme. Barcelona (Selecta) 1966.
- SERRA Y VALLS, Josep: De com la ensenyança y propagació de la doctrina catòlica deuen ferse en llengua regional. Barcelona (Est. "La Catalana" de L. Puigventós) 1896.
- SMITH, Anthony D.: Las teorías del nacionalismo. Barcelona (Península) 1976.
- SOLÀ, Lluís: La Renaixensa, "Avui", 16 d'abril de 1976.
- SOLDEVILA, Ferran: Història dels catalans. Barcelona (Aedos) 1974.
- SOLER, Gaietà: Descentralización y regionalismo. Barcelona (Imp. Giró) 1899.
- SOLÉ TURA, Jordi: Catalanisme i revolució burgesa. La síntesi de Prat de la Riba. Barcelona (Edicions 62) 1967.
- SOLÉ TURA, Jordi: El pensamiento y la trayectoria de Valentí Almirall. "Revista Jurídica de Cataluña", núm. extraordinari del 75 aniv. 1970.

- SOLÉ TURA, Jordi: Ideari de Valentí Almirall. Barcelona (Edicions 62) 1974.
- SOLÉ TURA, Jordi: La qüestió de l'Estat i el concepte de nacionalitat, "Taula de Canvi", n. 1. Barcelona 1976.
- SOLOZÁBAL ECHAVARRÍA, Juan José: Una nota sobre el concepto de política, "Revista de Estudios Políticos" (Nueva Época), núm. 42. Nov-Dic. 1984.
- SOLOZÁBAL ECHAVARRÍA, Juan José: Problemas en torno al estudio del nacionalismo. Formación y crisis de la conciencia nacionalista. "Revista de Estudios Políticos" (Nueva Época) núm. 17. septiembre-octubre de 1980.
- TESIS, Ramon: Barcelona, imatge i història. Barcelona (Rafael Dalmau) 1961.
- TERMES, Josep: "Problemes d'interpretació", Col·loqui d'historiadors Centre d'Estudis Internacionals de la Universitat de Barcelona i Fundació Jaume Bofill. Barcelona (F. Jaume Bofill) 1974.
- TIerno GALVÁN, Enrique: Costa y el regeneracionismo. Barcelona (Barna) 1961.
- TIerno GALVÁN, Enrique: Tradición y modernismo. Madrid (Tecnos) 1962.
- TOMÀS, Margalida: "La Jove Catalunya", a "Homenatge a Josep M. Casacuberta". Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1981.
- TOMÀS Y VALIENTE, Francisco: El marco político de la desamortización en España. Barcelona (Ariel) 1977.
- TORRAS I RIBE, Josep M.: Sometent, exèrcit i poble a les batalles del Bruc. Apunts sobre l'organització de la resistència catalana contra els francesos l'any 1808. Ajuntament del Bruc 1982.
- TORRAS I BAGES, Josep: L'Església i el Regionalisme i altres textos (1887-1899). Edició a cura de Joan LLuís Pérez Francesc. Barcelona (La Magrana-Diputació de Barcelona) 1985.

- TORRAS I BAGES, Josep: La Tradició Catalana. Barcelona (Selecta) 1966.
- TORRAS I BAGES, Josep: Obres Completes. Barcelona (Balmes) 1935. 24 vols.
- TORRENT, J. TESIS, R.: Història de la premsa catalana. Barcelona (Bruguera) 1966. 2 vols.
- TORRENT, J.: Un periòdico barcelonés. La Renaixensa. "Destino" 4 d'abril de 1959.
- TRÍAS I GIRÓ, Juan de Dios: El derecho interregional según el art. 15 del Código Civil. Barcelona (Tip. de Ramírez) 1889.
- TRÍAS I GIRÓ, Juan de Dios: Conferencias sobre Derecho Civil Catalán. Barcelona (La Hormiga de Oro) 1899.
- TRÍAS VEJARANO, Juan José: Almirall y los orígenes del catalanismo. Madrid (Siglo XXI) 1975.
- TUÑÓN DE LARA, Manuel: La burguesía y la formación del bloque de poder oligárquico, 1875-1914, en "Estudios sobre el siglo XIX español". Madrid (Siglo XXI) 1981. 2ª ed.
- UCELAY DA CAL, Enric: "El Mirall de Catalunya": models internacionals en el desenvolupament del nacionalisme i del separatisme català, 1875-1923. Coloquio sobre los nacionalismos en la España de la Restauración. Setembre de 1983. "Estudios de Historia Social" (Núm. 28-29) Enero-junio 1984. Madrid (Instituto de Estudios Laborales y de la Seguridad Social) 1984.
- UNIÓN CATALANISTA: Acorts de las Asambleas Generals de Delegats celebrades a Manresa, Reus, Balaguer, Olot, Gerona y Tarrassa. Barcelona (Estampa "La Renaixensa") 1903.
- UNIÓN CATALANISTA: Asambleas catalanistas. Deliberacions y acorts. Barcelona ("La Renaixensa") 1900. 2ª ed.
- UNIÓN CATALANISTA: Deliberacions de la Asamblea General de Delegats de la Unió Catalanista tinguda a Manresa en lo mes de mars de 1892. Barcelona (Imp. "La Renaixensa") 1893.

- UNIÓ CATALANISTA: Asambleas catalanistas. Manresa. Deliberacions y acorts. Barcelona (Imp. "La Renaixensa") 1893. 2ª ed.
- UNIÓ CATALANISTA: Bases per a la Constitució Regional Catalana, acordades per la Assamblea de Delegats celebrada a Manresa los días 25, 26 y 27 de mars de 1892. Barcelona (Estampa de "La Renaixensa") 1900.
- UNIÓ CATALANISTA: Assamblea General de delegats tinguda a Reus en los días 28 y 29 de maig de 1893. (2ª de la Unió) Barcelona ("La Renaixensa") 1903.
- UNIÓ CATALANISTA: Assamblea Catalanista. Reus. Deliberacions y acorts. Barcelona (La Renaixensa) 1895.
- UNIÓ CATALANISTA: Bases per a la Tributació de Catalunya segons los principis regionalistes. Barcelona (La Renaixensa) 1894.
- UNIÓ CATALANISTA: Assamblea General de Delegats tinguda a Balaguer en los días 13 y 14 de maig de 1894 (3ª de la Unió). Barcelona (Estampa de "La Renaixensa") 1903.
- UNIÓ CATALANISTA: Assamblea General de Delegats tinguda a Olot en los días 29 y 30 de juny de 1895. (4ª de la Unió). Barcelona (Estampa "La Renaixensa") 1903.
- UNIÓ CATALANISTA: Assamblea General de Delegats tinguda a Gerona en lo dia 25 d'abril de 1897. (5ª de la Unió) Barcelona (Estampa de "La Renaixensa") 1903.
- UNIÓ CATALANISTA: Assamblea General de Delegats tinguda a Barcelona en los días 22 y 23 de maig de 1904. Barcelona (Estampa de "La Renaixensa") 1904.
- UNIÓ CATALANISTA: Deliberacions de la Assamblea General de Delegats VII de la Unió Catalanista tinguda a Barcelona en lo mes de maig de 1904. Barcelona (Imp. "La Renaixensa") 1904.
- UNIÓ CATALANISTA: Junta Permanent y Delegats. Barcelona ("La Renaixensa") 1895.
- UNIÓ CATALANISTA: Junta Permanent y Delegats. Barcelona ("La Renaixensa") 1901.

- UNIÓ CATALANISTA: Junta Permanent y Delegats. Barcelona ("La Renaixensa") 1904.
- UNIÓ CATALANISTA: Trevalls llegits en la sessió inaugural de la Agrupació Escolar Catalanista "Ramon LLull", que tingué lloc en lo dia 20 de novembre de 1898. Barcelona (Francesc Badia) 1899.
- UNIÓ CATALANISTA: Estatuts. Barcelona (Imp. "La Renaixensa") 1897.
- UNIÓ CATALANISTA: Memoria presentada a la Junta General Ordinaria. Barcelona ("La Renaixensa") 1903.
- UNIÓ CATALANISTA: Assamblea General de Delegats tinguda a Tarrassa en los dias 26 y 27 de maig de 1901. Barcelona ("La Renaixensa") 1903.
- UNIÓ CATALANISTA: Missatge entregat per la Junta Permanent de la Unió Catalanista a S.M. la Reyna Regent, lo dia 6 de juliol de 1900. Barcelona ("La Renaixensa") 1900.
- VALENTÍ FIOL, Eduard: El primer modernismo literario catalán y sus fundamentos ideológicos. Barcelona (Ariel) 1973.
- VALLÈS, Josep M.: Mañé i Flaquer ante la cuestión religiosa (1876-1877), Torredembarra (Ayuntamiento) 1970.
- VALLÈS, Josep M.: La política religiosa de la Restauración. Tesis doctoral. Facultat de Dret. Universitat Autònoma de Barcelona. 1978.
- VALLET DE GOYTISOLO, Juan: Cotejo con la escuela histórica de Savigny, "Revista Jurídica de Cataluña", 1979, n. 3 (julio-septiembre) i n. 4 (octubre-diciembre); 1980, n. 1 (enero-marzo), n. 2 (abril-junio), n. 3 (julio-septiembre).
- VALLVERDÚ, Francesc: El català al segle XIX, "L'Avenc" (n. 27), maig de 1980.
- VARELA ORTEGA, José: Los amigos políticos. Partidos, elecciones y caciquismo en la Restauración (1875-1900). Madrid (Alianza ed.) 1977.
- VARELA SUANCES-CARPEGNA, Joaquín: La teoría del Estado en los orígenes del constitucionalismo hispánico. Madrid (Centro de Estudios Constitucionales) 1984.
- VARIOS: Un segle de vida catalana. Barcelona (Alcides) 1961-1963.

- VARIOS: El Memorial de Greuges i el catalanisme polític. Barcelona (La Magrana-Institut Municipal d'Història) 1986.
- VARIOS: (Guimerà) En el cinquantè aniversari de la seva mort. Barcelona (Barcino) 1974.
- VARIOS: Nacionalismo y Regionalismo en España. Diputación Provincial de Córdoba. 1985.
- VARIOS: Asalto al centralismo. Barcelona (Avance intervención) 1976.
- VÁZQUEZ DE MELLA, Juan: Obras Completas. Barcelona (Imp. Subirana) 1932. 38 vols.
- VERDAGUER, Jacint: Discursos-Articles-Prolechs. Barcelona (Publicacions de la Il·lustració Catalana) s.d.
- VERDAGUER I CALLÍS, Narcís: La primera victòria del catalanisme. Barcelona ("La Revista") 1919.
- VERDAGUER I CALLÍS, Narcís: Discurs en la sessió inaugural celebrada lo dia 3 de desembre de 1887, al Centre Escolar Catalanista. Barcelona (Imp. "La Renaixensa") 1889.
- VERGUES, Miquel: La premsa catalana del vuitcents. Barcelona (Barcino) 1937. 2 vols.
- VICENS VIVES, Jaume: Industrials i polítics (segle XIX). Barcelona (Vicent-Vives) 1980. 3ª ed.
- VILAR, Pierre: Catalunya dins l'Espanya moderna. Barcelona (Edicions 62) 1964.
- VILAR, Pierre: Estat, Nació, Socialisme. Estudis sobre el cas espanyol. Barcelona (Curial) 1982.

PREMSA

- BUTLLETÍ DEL CENTRE CATALÀ
- DIARIO DE BARCELONA
- DIARI CATALA
- EL NUEVO RÉGIMEN
- JOVENTUT
- L'ARCH DE SANT MARTÍ
- L'AVENÇ
- LA ESPAÑA REGIONAL
- L'ESQUETLLA DE LA TORRATXA
- LA NACIÓ CATALANA
- LA NOTARÍA
- LA PAGESIA
- LES QUATRE BARRES
- LA RENAIXENSA
- LA VEU DE CATALUNYA
- LA VEU DEL CENTRE CATALÀ
- LA VEU DEL MONTSERRAT
- REVISTA DE CATALUNYA
- REVISTA JURÍDICA DE CATALUÑA
- REVISTA POPULAR
- SETMANARI POPULAR